

 21 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 21 mars fm.

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Hermansson (vpk) ang. åtgärder med anledning av politiken i Rhodesia	3
herr Jonasson (cp) ang. utsändningen av material till taxeringsnämnderna	5
herr Bengtson i Solna (h) ang. anläggning av atomkraftverk i planerad tätbebyggelse	5
herr Werbro (fp) ang. tidpunkten för avlämnande av proposition beträffande tjänsteställning inom krigsmakten	7
herr Björk (s) ang. förvärv av mark för naturvårdsändamål	8
herr Källstad (fp) ang. införande av spärrar vid lärarhögskolorna . .	10
Utrikes- och handelspolitisk debatt	11
Interpellation av herr Göransson (s) ang. apotekares tystnadsplikt . .	92

Torsdagen den 21 mars em.

Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.)	93
Meddelande om enkel fråga av herr Levin (s) ang. studium av kvicksilverförgiftningar i Japan	147

Torsdagen den 21 mars

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av politiken i Rhodesia

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har ställt en enkel fråga till mig om vilka åtgärder regeringen avser vidta med anledning av den skärpta förtryckspolitiken i Rhodesia.

Till svar vill jag säga att den senaste tidens avrättningar i Rhodesia har väckt den djupaste avsky i Sverige och över hela världen. Vi ser här — tätt efter Pretoriarättegången mot sydvästafrikaner — ett nytt skrämmande exempel på föraktet hos den vita minoriteten i södra Afrika för allt anständigt rättstänkande. För de miljoner människor i denna region som lever under rasförtryck och dagliga övergrepp är det av stor betydelse att opinionstrycket utifrån fortsätter och stärks.

Sverige har i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna — senast den 12 mars — medverkat till kraftiga protester mot avrättningarna i Salisbury. Kommissionen har även sänt telegrafiska uppmaningar om ingripanden till brittiska regeringen. Vi var, som bekant, bland de första länderna som bröt alla förbindelser med Rhodesia. Vi har från vår sida upprepade gånger krävt att FN:s sanktioner skulle göras totala och effektiva. Vi hoppas nu att säkerhetsrådet skall kunna besluta om skärp-

ta åtgärder mot Smithregimen, något som i ljuset av de senaste händelserna är mer angeläget än någonsin.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Omständigheterna har gjort att vi har fått en debatt om en utrikesfråga någon stund före utrikesdebatten. Det kan synas opraktiskt. Det finns emellertid skäl för att frågan om vad som händer i Rhodesia tillmätas särskild uppmärksamhet. Under den senaste tiden har vi bevittnat ett vidrigt skådespel i Rhodesia. En maktfullkomlig vit minoritet använder sig av polis, domare och bödel för att försvara sitt förtryck av den nationella majoriteten. Den vita regimens vägran att avstå från några privilegier har framkallat en frihetskamp vars förlopp inte kan överblickas. Den har redan krävt många offer och kommer att kräva många fler, om inte den förtryckande minoriteten avstår från sin makt. Målet är ett fritt Zimbabwe. Arbetarrörelsen och hela den svenska demokratin har anledning att uttrycka sitt stöd till frihetsrörelsen och att också visa detta i handling.

Sverige avbröt tidigt förbindelserna med den nuvarande regimen i Rhodesia. Tyvärr tycks det finnas grupper i vårt land som inte har insett allvaret i denna handling. Ett idrottsförbund, något exklusivt, har tydligen för avsikt att börja en internationell turnering med en match mot Rhodesia, spelad i Rhodesia. Ett stort svenskt företag fortsätter på smygvägar att leverera varor till Rhodesia. Saken blir inte bättre av att man ursäktar sig med att varorna kom-

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av politiken i Rhodesia

mer från företagets dotterbolag i Sydafrika. Anmärkningsvärt är att spåren i bägge fallen leder till ett och samma välkända finanshus. Jag tycker det kunde framhållas av utrikesministern — även om det är självklart — att regeringens beslut är en allvarlig politisk handling som måste respekteras.

Sanktionerna mot Rhodesia är nu inte effektiva. Flera viktiga länder har ökat sin handel med detta land under fjolåret. Från Storbritanniens sida har man inte vidtagit några effektiva åtgärder mot den illegala Smithregimen. New Statesman skriver i sitt senaste nummer att Smith & Co. inte vill göra några koncessioner till »en brittisk regering som de länge har vetat vara halvhjärtad i sitt understöd till den afrikanska majoritetens sak och som de i dag anser vara i sådan allvarlig oreda att den inte längre har ens ett halvt hjärta för striden».

Den svenska regeringen kan måhända göra mera för att övertyga det engelska broderpartiet om allvaret i situationen. I FN bör vi självfallet, såsom utrikesministern nu mycket bestämt har understrukit, stödja varje möjlighet att få till stånd skärpta åtgärder mot bödelsregimen Smith. Finns det inte, herr utrikesminister, initiativ som kan tas av den svenska delegationen?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! När det gäller fördömandet av händelserna i Rhodesia och den vita minoritetens maktfullkomlighet där råder det ju inga delade meningar mellan frågeställaren och mig själv. Jag skall emellertid erkänna att de åtgärder som hittills har vidtagits inte varit effektiva. Anledningen härtill kanske bl. a. har varit att man inte tillgripit det sanktionsförfarande, som från början föreslogs av den svenska regeringen. Premiärminister Wilsons försök att bringa utbrytarregimen i

Rhodesia på knä har blivit en lång serie av misslyckanden.

Det är nu mer än två år sedan premiärminister Wilson på en konferens i Nigerias huvudstad lugnade de upprörda afrikanska samväldesstaterna med att det skulle vara snarare en fråga om veckor än om månader innan det rhodesiska upprорот skulle vara över. Med hjälp inte bara av stater som Sydafrika och Portugal utan också av andra länder i Afrika — det är nämligen så — har Rhodesia lyckats att i viss mån neutralisera verkningarna av de ekonomiska sanktioner som FN har beslutat. Livet i utbrytarstaten har fortgått nära nog normalt.

Herr Hermansson förutsätter att den svenska regeringen skall försöka att påverka den engelska. Ja, det har vi i den mån det varit möjligt också gjort genom våra deklarationer i Förenta Nationerna. Herr Hermansson är väl medveten om att andra och betydligt större stater än Sverige har gjort liknande försök, men inte heller de har — i varje fall hittills — lyckats att få till stånd någon förändring i det sanktionsförfarande, som den engelska regeringen har velat gå med på.

Herr Hermansson nämnde vidare att det finns grupper i Sverige som inte är beredda att iaktta det sanktionsförfarande, som vi har beslutat om. Med anledning härav kan jag hänvisa till vad handelsministern har uttalat i detta sammanhang. Atlas Copco har försäkrat att företaget inte har sänt några varor från Sverige med Rhodesia som slutdestination. Det har inte heller kunnat ledas i bevis att så skulle ha skett. Tullverket bekräftar att någon export från Sverige med uppgiven destination till Rhodesia inte förekommit.

Atlas Copco har vidare försäkrat att åtgärder vidtagits för att förhindra att i Sverige tillverkade varor når Rhodesia via det företag i Sydafrika, i vilket Atlas Copco är intressent.

Självfallet anser regeringen att de åt-

Svar på fråga ang. utsändningen av material till taxeringsnämnderna — Svar på fråga ang. anläggning av atomkraftverk i planerad tätbebyggelse

gärder, som vi har beslutat och som vi har anslutit oss till i Förenta Nationerna, nog måste följas.

Herr Hermansson frågar dessutom, om inte den svenska regeringen kan ta något nytt initiativ. Ja, jag vill påpeka att vi har hemställt om att frågan skulle tas upp i säkerhetsrådet. Detta har också skett, och ett av de förslag som där har framställts av den algeriske representanten i säkerhetsrådet innebär, att man skulle avbryta alla järnvägs-, sjö- och flygkommunikationer och även post-, telegraf-, radio- och alla andra slags kommunikationer. Detta måste enligt den algeriske representanten inkludera också informationsmedier såsom press, film, televisionsprogram etc. England skulle enligt Algeriet omedelbart upphöra med att annonsera för immigration till Rhodesia.

Sanktionerna mot Rhodesia skulle med andra ord vara totala, vilket för övrigt Sverige redan flera gånger tidigare har yrkat på. Vi kan alltså säga att det från den svenska regeringens sida inte går att komma längre. Vi har gjort allt vad som på oss ankommer för att sanktionsförfarandet skall bli mera effektivt än vad det hittills har varit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. utsändningen av material till taxeringsnämnderna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig, om jag vill medverka till att material till taxeringsnämnderna utsänds i sådan tid att taxeringsarbetet inte försenas.

I detta hänseende har jag tidigare detta år lämnat svar i första kammaren till herr Karl-Erik Eriksson den 22 feb-

ruari och till herr Schött den 29 februari. Av svaren framgår bl. a. att distributionen av visst blankettmaterial blivit något försenad i år. Beträffande dessa blanketter har riksskattenämnden i cirkulärbrev den 15 februari till samtliga länsstyrelser meddelat, att restupplagorna av förra årets motsvarande blanketter får användas under tiden till dess de nya blanketterna distribuerats. Den förhållandevis obetydliga förseningen torde därför inte i sakligt hänseende ha medfört något men för taxeringsarbetet. Riksskattenämnden har uppgett att man nästa år torde ha förutsättningar att få till stånd distributionen tidigare än i år.

Vidare anförde

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Anledningen till att jag framställt min fråga är att taxeringsarbetet — såsom också framgår av svaret — i någon mån blivit fördröjt genom att material inte stått till förfogande. Det har ju gjorts ett uttalande vari förklarades att man ville försöka komma i gång med taxeringsarbetet tidigare i år och även slutföra det tidigare, och det uttalandet rimmar dåligt med den försening som uppstått. Nu inskränker jag mig till att konstatera att det inte klaffat på denna punkt och hoppas att det skall bli bättre ett annat år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. anläggning av atomkraftverk i planerad tätbebyggelse

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Bengtson i Solna

Svar på fråga ang. anläggning av atomkraftverk i planerad tätbebyggelse

har frågat kommunikationsministern, om han är beredd upplysa kammaren om vilka planer som finns för anläggning av atomkraftverk i planerad tätbebyggelse. Eftersom ärenden rörande bl. a. energiförsörjning numera handläggs inom finansdepartementet har frågan överlämnats till mig för besvarande.

Planer på att uppföra atomkraftanläggningar nära tätbebyggelse föreligger för bl. a. Göteborg, Bogesund och Gävle. Planerna avser framtida tänkbara projekt. I de båda förstnämnda fallen rör det sig om statliga anläggningar, och något principiellt beslut om uppförande av dessa har inte fattats. Ansökningar om koncession och vattendom har ännu inte inlämnats.

Möjligheten att placera atomkraftanläggningar intill större tätbebyggelse är av betydande intresse. Bl. a. skulle anläggningarna kunna utnyttjas för fjärrvärmeändamål. Detta skulle, utöver ekonomiska fördelar, medföra en miljöförbättring genom att luftföroreningarna vid konventionell uppvärmning kunde minskas. De ekonomiska och miljömässiga vinsterna får emellertid självfallet inte göras till priset av försämrad säkerhet för omkringboende. En lokalisering nära tätbebyggelse förutsätter därför att säkerhetsfrågorna är tillfredsställande klarlagda.

Förläggning av atomkraftverk nära tätort har varit föremål för vissa diskussioner inom atomdelegationen. Säkerheten hos en atomanläggning beror av ett samspel mellan ett flertal faktorer, såsom typ av reaktor, typ av bränsle, speciella säkerhetsanordningar och säkerhetsförhållanden i övrigt, vari även ingår omgivningens karaktär. Vid förläggning nära tätort kommer ökade krav att ställas på övriga säkerhetsfaktorer. Olika lösningar kan bli aktuella för olika reaktortyper.

Den tekniska utvecklingen på atomkraftområdet har gått snabbt och omfattande drifterfarenheter har samlats.

I flera länder utreds möjligheterna att med bibehållen säkerhet förlägga atomkraftanläggningar nära tätbebyggelse. Särskilt i Förenta staterna har betydande insatser gjorts, men tillstånd har ännu inte lämnats att uppföra någon anläggning inom tätbyggt område. Förra året beställdes i Västtyskland en anläggning på 600 megawatt (= 600 000 kilowatt) som kommer att ligga endast 25 km från Hamburgs centrum. I Storbritannien uppförs två atomkraftanläggningar nära städer, i det ena fallet med 100 000 invånare inom 8 km och i det andra fallet med 250 000 invånare inom 10 km från anläggningen.

De mer konkreta utredningar som för närvarande bedrivs i denna fråga i Sverige hänger bl. a. samman med statens vattenfallsverks planer att tillsammans med Göteborgs stad uppföra en atomkraftanläggning i Göteborg. Vattenfallsverket utreder frågan i samarbete med AB Atomenergi och genom diskussioner med berörda myndigheter. Krångede AB synes ha framskridna planer på en anläggning i utkanten av Gävle.

Det är i dag inte möjligt att bedöma i vilken omfattning atomkraftanläggningar kan komma att placeras nära tätbebyggelse. Det förefaller sannolikt att ett visst antal kan komma att placeras på detta sätt medan de anläggningar, som kommer att behövas för huvudparten av elproduktionen, kommer att placeras på längre avstånd från stora befolkningscentra. Båda typerna av förlägningsplatser kommer att behövas. Valet av den ena eller andra är beroende av bl. a. fjärrvärmebehov, kylvattenförhållanden och stationsstorlek.

Frågan om placeringen av atomkraftanläggningar såväl inom tätbebyggelse som i övrigt sammanhänger nära med riksplaneringen av större industrianläggningar och med storstadsområdenas regionplanering. Det är självfallet en nödvändighet att den privata, kom-

Svar på fråga ang. tidpunkten för avlämnande av proposition beträffande tjänsteställning inom krigsmakten

munala och statliga kraftindustrin på detta område nära samarbetar med berörda planmyndigheter.

Vidare anförde

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för det långa svaret på min fråga till kommunikationsministern.

Till att börja med vill jag konstatera att det är utomordentligt lovvärt av Vattenfall att på detta sätt ligga långt framme i planeringen. Det är riktigt att man tar initiativ och ser till att man ligger väl till när vi kommer dithän att vattenkraftsförsörjningen bör ersättas av atomkraftverk. Men det är också den enda punkt på vilken jag anser att man handlat riktigt.

Det är märkligt att man — när man vet att de kommunala myndigheterna i Storstockholm, som är stora kraftleverantörer, är intresserade av detta och har egna program — inte på något vis tagit kontakt med vederbörande myndigheter innan man presenterat sitt program.

Statsrådet Wickman säger att något formellt beslut inte föreligger. Det är säkert riktigt, men planerna har presenterats som om det förelåg beslut. När statsrådet talar om en atomkraftanläggning i Göteborg påpekar han särskilt att man i detta fall samarbetat med Göteborgs stad. Men när det gäller Storstockholm har planerna uppfattats som om man ville konkurrera med de kommunala institutionerna inom detta område.

Säkerhetsfrågan är, som statsrådet säger, inte på något sätt klargjord. Det det är därför viktigt att man inte presenterar planerna såsom om denna fråga vore avklarad. Det kommer att dröja länge innan man vågar placera ett dylikt atomkraftverk nära tätbebyggelse. Jag skall inte på något sätt gå in på

säkerhetsfrågorna, ty dessa problem ligger nog så långt fram i tiden, att det för mig endast finns anledning att reagera mot sättet att presentera planerna.

Men det är inte endast när det gäller samarbetet med Stockholm utan även när det gäller informationen till regionplanemyndigheterna som det finns skäl att vara kritiskt inställd. Det är regionplaneförbundet som har ansvaret för var olika industrier skall placeras i regionen. Förbundet har fått det uppdraget via statsmakterna. Inte heller på denna punkt har förekommit någon som helst kontakt. Man framhåller att man talat med markägarna, men man har inte talat med planmyndigheterna. Jag tycker det är underligt, herr statsråd, i en tid då miljödebatten är så aktuell.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. tidpunkten för avlämnande av proposition beträffande tjänsteställning inom krigsmakten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat mig, om jag avser att framlägga proposition till årets riksdag beträffande tjänsteställning inom krigsmakten i enlighet med vad tjänsteställningsutredningen föreslår i sitt betänkande.

Tjänsteställningsutredningen avgav i mars 1967 betänkande om tjänsteställning inom krigsmakten. Betänkandet remissbehandlades, varvid åtskilliga invändningar framfördes mot förslaget. Utredningsförslaget har därför överarbetats inom försvarsdepartementet. Resultatet härav sammanfattas för närvarande i en promemoria, som skall remitteras under våren 1968. Efter remissbehandlingen räknar jag med att

Svar på fråga ang. förvärv av mark för naturvårdsändamål

kunna ta ställning till förslagets huvudpunkter. Tjänsteställningsfrågan kräver riksdagens medverkan endast i begränsade hänseenden. Jag kan inte nu uttala mig om i vilken utsträckning frågan kommer att redovisas propositionsvägen.

Vidare anförde

Herr WEBBRO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret, av vilket jag konstaterar att man måste överarbeta den utredning som har verkställts. Jag vill uttrycka en förhoppning att statsrådet medverkar till att denna överarbetning sker så snabbt som möjligt, så att vi kan få en förändring beträffande bestämmelserna om tjänsteställning inom krigsmakten.

De nuvarande bestämmelserna är alldeles föråldrade och står inte i rätt förhållande till den krigsorganisation som vi har i vårt land. Detta gäller inte enbart för personal i krigsmakten som placeras inom landet. En ändring har stor betydelse också för den personal, som har att tjänstgöra inom FN-förband och där samarbeta med militär personal från andra länder.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. förvärv av mark för naturvårdsändamål**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Björk har frågat, om jag är beredd att för förvärv av mark för naturvårdsändamål — med utnyttjande av härför avsedda statsmedel — medge prioritet för markinköp i de delar av landet, där det samhälleliga exploateringstrycket är starkast, och

att, om så erfordras, av riksdagen för ändamålet begära ytterligare medel på tilläggsstat.

Under tiden den 1 juli 1963 — den 31 december 1967 har 16 796 ha mark avsatts som naturreservat. Statens kostnader härför uppgår till 17 miljoner kronor, varav 11,6 miljoner hänför sig till av staten förvärvade områden. Av reservaten är 7 853 ha belägna i kust- och skärgårdsområdena. Om man bortser från tre myrmarksområden på sammanlagt 7 246 ha — som förvärvats till en relativt sett mycket låg kostnad (1,6 miljoner kronor) — är huvuddelen, eller 82 procent, av den säkerställda marken belägen inom kust- och skärgårdsområdena. Naturreservaten har alltså avsatts inom områden, som är utsatta för starkt exploateringstryck men som samtidigt är mycket värdefulla från naturvårds- och fritidssynpunkt. Jag räknar med att de principer som hittills tillämpats vid förvärv och annat säkerställande av naturområden skall följas också i fortsättningen.

Behovet av medel på tilläggsstat för innevarande budgetår för att säkerställa aktuella naturområden föreligger inte. Jag vill nämna att anslaget till markförvärv för naturvårdsändamål för nästa budgetår föreslagits öka med 1,5 miljoner kronor till 4 miljoner kronor.

Vidare anförde:

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret.

Motivet för min fråga har varit det starka exploateringstryck som vissa delar och tätregioner av vårt land är utsatta för. Ett aktivt handlande inom dessa områden vad gäller naturvården och bevarandet av markområden för framtiden synes vara ytterst nödvändigt för skapandet av en god samhällsmiljö.

Under en period vid årsskiftet var mycket mark till salu, och stora markförvärv har noterats i olika samman-

Svar på fråga ang. förvärv av mark för naturvårdsändamål

hang. Jag har naturligtvis med tillfredsställelse uppmärksammat att även det allmänna medverkat vid uppköp av mark. Jag finner emellertid med hänsyn härtill de medel, som finns tillgängliga nu, vara alldeles otillräckliga för naturvårdsverkets önsknings. Önskemål har också uttryckts om att erhålla ytterligare medel för ändamålet. Jag anser att sådana hade bort ställas till verkets förfogande.

De olika länsorganen har i en sammanställning som de har redovisat vid sin inventering framkommit med äskanden som ligger totalt på 49,5 miljoner kronor. Även om dessa beräkningar kan anses preliminära, är det ändå en alltför stor skillnad mellan de önskemål som framförts och de medel som beviljats.

Under senare tid har en stark aktivitet i dessa ting utvecklats på det kommunala planet. Exempelvis i Skåne, som är ett av de mera utsatta områdena, har såväl de båda landstingen som Malmö stad satsat åtskilliga miljoner kronor för att i första hand trygga förutsättningarna för ett rörligare friluftsliv. Både skåneområdet och västkusten — och detta gäller säkert även andra regioner i vårt land — besöks sommartid av turister från hela landet; även turister från andra länder kommer till dessa områden. Vid ett eventuellt brobygge över Öresund kommer det också att bli ett omfattande internationellt turistutbyte, och en stark aktivitet kommer att utvecklas i dessa delar av landet.

Det måste beaktas att det är ganska orimliga proportioner mellan de statliga och de kommunala insatserna på detta område. Om man skall kunna förmå kommunerna att i fortsättningen satsa pengar i samma utsträckning som har skett hitintills, måste man säkert kraftigt öka de statliga bidragen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är riktigt som herr Björk säger, att de beräkningar som har gjorts slutar på ganska stora belopp för naturvårdsändamål, men då får man ta i betraktande att däri också ingår grusåsarnas bevarande, som särskilt i vissa län skulle dra mycket stora kostnader, om man gick in för att lösa in dem.

Jag vill passa på att vid detta tillfälle säga, eftersom jag någon gång tidigare har berört fördelningen av dessa medel på olika håll i landet, att vi nu har en relativt god spridning. Kalmar län var först ute och lade beslag på ett par miljoner kronor i inledningskedet. Sedan har emellertid betydande belopp tilldelats både kommuner i Skåne, i västra Sverige och Göteborg, och även här uppe har medel åtgått för förvärv av mark i Stockholms skärgård, i Sörmland o. s. v. Man kan notera att vi i dag har en ganska jämn fördelning över landet med tyngdpunkten på just sådana områden som är särskilt utsatta.

Såvitt jag kan se är det inte aktuellt för dagen att ta upp en diskussion om huruvida det behövs ytterligare medel för dessa ändamål. Utvecklingen får väl visa om det skulle framkomma så många intressanta och värdefulla objekt, att man har anledning att ompröva det ställningstagande som nu gjorts.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag noterar den utveckling som har skett på området, och jag noterar också att den spridning som kommit till stånd varit nödvändig.

Nu säger jordbruksministern att det inte kan vara aktuellt med några ytterligare medelsanvisningar. Jag vill hävda att det ändå synes föreligga ett starkt behov av att öka summan, inte minst med hänsyn till de insatser som skett från annat håll. Om det inte skall uppstå en alltför stor obalans mellan de statliga insatserna och övriga insatser på detta område, måste det bli en kraf-

Svar på fråga ang. införande av spärrar vid lärarhögskolorna

tig ökning. Jag förutsätter också att man från departementets sida med intresse kommer att följa frågans utveckling.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. införande av spärrar vid lärarhögskolorna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Källstad har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han avser vidta några åtgärder med anledning av skolöverstyrelsens tillkännagivande att spärrar skall införas i den praktiska lärarutbildningen vid lärarhögskola. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Lärarutbildningsorganisationen har successivt byggts ut mycket kraftigt. Motivet för detta har som bekant varit den under en följd av år rådande stora efterfrågan på lärare. Vissa omständigheter tyder på att denna bristsituation är på väg att lätta, något som får tillskrivas den ökade omfattningen av lärarutbildningen. Innevarande budgetår har medel beräknats för 2 100 utbildningsplatser för ämneslärare. I den nyligen avlämnade propositionen nr 65 angående anslag till klass- och ämneslärarutbildning för budgetåret 1968/69 har medel beräknats för 2 300 utbildningsplatser vid lärarhögskolorna under nästa läsår. För att lärarhögskolornas resurser skall kunna utnyttjas effektivt är det nödvändigt att antalet lärarkandidater fördelar sig någorlunda jämnt på höst- och vårtermin. Eftersom antalet sökande i regel är avsevärt större till den utbildning som börjar på hösten, räknar skolöverstyrelsen med att det blir nödvändigt att i fördelande syfte begränsa intagningen till höstter-

minen. Jag vill tillägga att jag i den proposition som jag nyss nämnde har anfört att den ökande examinationen vid universiteten kan leda till att i framtiden alla sökande inte längre kan beredas plats vid lärarhögskola.

Vidare anförde

Herr **KÄLLSTAD** (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Jag har i min hand den annons som nu är föremål för våra funderingar. Sedan 1964 har ingen behörig sökande avisats från praktisk lärarutbildning. I tron på att denna ordning skulle fortsätta har många studerande valt ämneskombination med lärarinriktning. Det nya som nu inträffat har förorsakat oro bland de studerande. Nu spärras lärarhögskolorna för första gången, och då sker det så att säga i all stillhet och meddelas genom en ny formulering i den annons om praktisk lärarutbildning som brukar publiceras varje halvår.

Upplysningen om att en viss utbildningslinje skall spärras får inte lämnas bara några månader innan spärren sätts in. De studerande måste ha rätt att veta under vilka betingelser de väljer en viss utbildning. Skolöverstyrelsens förtigande av en spärr av den typ som nu sätts in finner jag en aning märkligt.

I sitt svar säger statsrådet Moberg att spärren har fördelande syfte. Jag fattar detta så, att den får avseende på höstterminen. Om detta är riktigt borde det i stället i annonsen ha stått: Då antalet sökande beräknas bli stort torde inte alla kunna beredas plats under höstterminen. Om annonsen fått den formuleringen kanske oron i många fall hade minskats.

Vad som är något mer negativt i svaret är fingervisningen om kommande spärrar. Jag förmodar att detta måste innebära att många studerande får pla-

nera sin utbildning och målsättningen för denna på ett annat sätt.

Dessutom uppkommer frågan om meritvärderingens plats. Den praktiska pedagogiken försvinner tydligen — den blir inte längre meriterande. Hur skall meritvärderingen äga rum? Hur meritvärderas spetsar? Hur kommer urvalet att ske i framtiden? Det är fortfarande frågor i anledning av skolöverstyrelsens annons som är obesvarade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Justerades protokollen för den 13 innevarande mars.

§ 8

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Ordet lämnades till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 73 avsedda meddelandet, så lydande:

Herr talman! En jämförelse mellan den utrikespolitiska debatten i Sverige för bara ett tiotal år sedan och den som i dag möter oss i dagspressen, på TV-skärmarna och i diskussionerna ute i landet skulle utan tvivel visa ett starkt ökat intresse för internationella frågor inom det svenska folket. Särskilt bland ungdomen är den ökade internationella medvetenheten uppenbar. Ett av skälen härtill är utvecklingen av massmedia, främst televisionen, som gjort omvärlden lättare tillgänglig. Världshändelserna förs bokstavligen in i våra vardagsrum. Men detta räcker knappast som förklaring. Det förklarar sålunda inte varför just opinionen i Sverige tycks i högre grad än i andra med oss jämförbara länder engagera sig i världshändelserna. Måhända kan man peka på att den lugna utvecklingen i vårt land så skarpt kontrasterar mot de skri-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ande orättvisor och den oro vi kan se ute i världen. Detta engagerar vår mänskliga solidaritet och skapar ett behov att låta denna komma till uttryck.

Detta är en glädjande utveckling. Det finns allt mindre resonans hos vårt folk för att i avskildhet njuta vårt välstånd och våra demokratiska rättigheter utan bekymmer för ofärd och orätt på andra håll.

Under det senaste året har ute i världen händelser inträffat som upprört den svenska opinionen. Inte minst under den allra senaste tiden har utvecklingen ställt regeringen inför valet att antingen markera en inställning eller att iaktta tystnad. Den har kunnat inregistrera ett omfattande stöd för sina ståndpunktstaganden. Men det har även förekommit kritik, antingen för att regeringen har varit för aktiv eller för att den varit för passiv i sina reaktioner till dessa händelser.

En sådan debatt är både naturlig och önskvärd i ett demokratiskt samfund. Det är viktiga principiella frågeställningar om Sveriges utrikespolitiska handlande som här kommit under diskussion. Det förefaller därför berättigat att inleda årets utrikesdebatt med några reflexioner kring frågan om förutsättningarna för Sveriges officiella engagemang i dagens viktiga internationella konfliktfrågor.

Sveriges utrikespolitik har, som bekant, beskrivits som alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i händelse av krig. Genom att inte ansluta oss till något av stormaktsblocken har vi velat minska risken för vårt land att indragas i en eventuell stormaktskonflikt. Riksdagen uttalade härom 1956:

»Ingen tvekan råder, vare sig inom eller utom landet, om de svenska statsmakternas föresats att fasthålla vid deras självvalda politik att icke genom anslutning till något av stormaktsblocken förminska möjligheten för vårt land att icke indragas i en eventuell stormaktskonflikt. Denna politik är på alla

Utrikes- och handelspolitisk debatt

håll väl känd. Den har rönt växande förståelse och respekt.»

Syftet, neutralitet i krig, har efter hand i den politiska terminologin ytterligare markerats med att vår utrikespolitik getts beteckningen *neutralitetspolitik*. Denna beteckning får numera anses som allmänt vedertagen för att beskriva Sveriges utrikespolitik redan i fredstid. Den utesluter — i motsats till andra termer — varje tvetydighet beträffande syftet med vår politik.

I ett interpellationssvar i riksdagen den 24 november 1959 gav statsministern följande karakteristik:

»Neutralitetspolitiken innebär, att vi eftersträvar fördelen av att kunna undgå att omedelbart dras in i ett framtida världskrig. Den medför emellertid också förpliktelser och krav på fasthet och konsekvens hos sina företrädare. Neutralitetspolitiken förutsätter, att omvärlden kan hysa förtroende för vår vilja att orubbligt hålla fast vid den valda utrikespolitiska linjen. Den får inte göras beroende av tillfälliga faktorer utan måste vara ett uttryck för ett varaktigt program. Man skall kunna lita på våra försäkringar, att alliansfriheten i fred innebär, att vi i händelse av krig skall hävda neutraliteten. Neutralitetspolitiken får icke skapa vare sig misstro hos någon stormakt eller förväntningar hos någon annan stormakt om avsteg från den valda handlingslinjen. Den medger icke handlingsfrihet i den meningen att Sverige, efter utbrottet av ett stormaktskrig, kan, utan att vara angripet, välja att ens i ett kritiskt läge under yttre tryck inträda på någon av de krigförandes sida.»

Begreppet neutralitet har ibland ansetts liktydigt med passivitet. Tankegången var att den neutrala staten borde undvika att ta ställning i kontroversiella angelägenheter. Så kan naturligtvis neutralitet uppfattas. En sådan innebörd har emellertid svensk neutralitetspolitik aldrig haft, och har det inte heller i dag.

Regeringen ser tvärtom som en angelägen utrikespolitisk uppgift att inom FN och på annat sätt ge uttryck för den svenska demokratins värderingar vid vårt ställningstagande i internationella frågor. Sveriges neutralitet är ingen åsiktsneutralitet. Ofta kan i själva verket finnas lägen där en neutral stat har ett särskilt behov att i viktiga frågor ge uttryck för sin självständiga ståndpunkt. Att dessa våra ställningstaganden från tid till annan givit upphov till missnöje hos den ena eller andra stormakten innebär på intet sätt att neutralitetspolitiken rubbats. Ej heller skulle det stärka utan tvärtom försvaga neutralitetspolitiken om vi vid sådana tillfällen vek undan från vår självständiga uppfattning.

Regeringen delar alltså inte den på sina håll framförda uppfattningen, att Sverige av opportunistiska eller kortsiktiga kommersiella skäl bör undvika att ta ställning mot vissa staters politik i frågor, där grundläggande mänskliga och demokratiska intressen träds för när. En så uppfattad svensk neutralitetspolitik skulle varken inge förtroende eller respekt och skulle därför på längre sikt skada svenska intressen.

Naturligtvis kan åsikterna gå isär när det gäller att ta ståndpunkt i det enskilda fallet. Hur bör regeringen exempelvis ge uttryck för sin inställning till kriget i Vietnam, till Sydafrikas rasförföljelser, till Portugals kolonialpolitik, till diktaturernas åsiktsförtryck, eller till krossandet av demokratin i Grekland? Det finns grupper i vårt land som anser att Sverige bör delta i beslut om sanktioner utan stöd i FN:s stadga eller bryta diplomatiska förbindelser med regimer vilkas politik man ogillar.

Regeringen har inte velat följa sådana linjer. Den har valt att ge uttryck för en stark och ansvarsmedveten svensk opinion. Det må stå envar fritt att hävda att vi lyckats eller misslyckats med denna uppgift. Dagens debatt är ett

välkommet tillfälle för regeringen att ånyo framlägga och förklara sin politik.

I fråga om vietnamkonflikten har regeringen känt sig stå på samma linje som en solid opinion inom det svenska folket, som trots — eller kanske just på grund av — de traditionellt goda förbindelserna mellan Sverige och Förenta staterna ställer sig starkt kritiskt till den amerikanska politiken i Vietnam. Få händelser sedan andra världskriget har som vietnamkonflikten gripit våra sinnen. Besvikelsen har varit svår över att just USA — det land som betytt så mycket för vår egen världsdels frihet och välfärd — i Vietnam för en politik som genom sina verkningar väcker den djupaste oro och som icke går att förëna med våra demokratiska värderingar.

I vårt ställningstagande i den grekiska frågan fullföljes en svensk tradition. När demokratin krossats i en rad länder under de senaste årtiondena har det inte rått tvivel om Sveriges ståndpunkt. När nu i Grekland en militärregim med våld sätter folkstyret ur spel, skulle regeringen svika sitt ansvar om den inte gav uttryck för det svenska folkets mening. Demokratins krossande i ett oss närstående västerländskt land, medlem av Europarådets demokratiska krets, är en tragedi som inte kan lämna oss oberörda. Det är vår övertygelse att våra ställningstaganden i demokratiska livsfrågor kommer att på längre sikt befästa vår traditionella gemenskap med folken i de länder, vilkas aktuella politik vi nu finner anledning kritisera.

Med det snart kvartssekelånga perspektiv som vi nu har på svensk utrikespolitik sedan andra världskriget kan med skäl hävdas, att denna varit lyckosam för vårt land. Neutralitetspolitiken, stödd av ett efter internationella förhållanden starkt militärt försvar, har visat sig väl tillgodose våra säkerhetsintressen. Sveriges neutralitet har, i förëning med den utrikespolitik som bedrivs i våra nordiska grannländer, bi-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dragit till att i Nordeuropa skapa ett slags politisk balans, som vunnit uttrycklig uppskattning långt utanför Nordens gränser. Neutralitetspolitik har, från att till en början ha betraktats med en viss misstro, tillvunnit sig ett allt vidare internationellt erkännande. I morgondagens Europa måste vår neutralitet framstå som en tillgång. I FN:s fredsbevarande och fredsmäklande verksamhet har Sverige kunnat anlitas i betydande utsträckning.

Allt detta hade svårligen kunnat uppnås utan en konsekvent och självständig neutralitetspolitik.

Om denna politik, herr talman, råder sedan länge inom Sveriges folk och riksdag en långt gående enighet. Enigheten är en obestridlig tillgång. Men den förutsätter fullständig klarhet om våra politiska motiv, medel och syften. Den får inte bli en täckmantel för vacklan och tvetydighet i grundläggande utrikespolitiska frågor.

Bilden av dagens Europa är motsägelsefull. Strävanden till avspänning och samarbete går jämsides med tecken på misstro och splittring. Alla talar om nödvändigheten av europeisk enhet, men ofta menar man olika ting. Än gäller det en ytterligare samordning av en begränsad krets av västeuropeiska kontinentalstater. Än är det fråga om ett förpliktande samarbete mellan alla Västeuropas demokratier. Än drömmer man om en europeisk sammanslutning, som skall bryta igenom skiljelinjen mellan öst och väst.

Dessa olika former av europeiska enhetssträvanden kan komma i konflikt med varandra, men de behöver inte göra det. Det är lättast att få till stånd ett samarbete mellan stater med besläktade traditioner, institutioner och intressen. Men samarbetet kan få ett ökat värde, om det vidgas till en större krets. Inte ens djupgående skillnader i samhällssystem mellan olika europeiska stater behöver utgöra hinder för sådana former av samarbete som är ägnade att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

trygga freden och utveckla välståndet i vår världsdel.

Jämsides med enhetssträvandena går ofta en ökad nationell självhävvelse. Denna tendens kan ses som resultat av en växande övertygelse om att faran för krig i Europa i dag är mindre än under 1950-talet. De mindre staterna har skaffat sig ett ökat manöverutrymme. Samtidigt hyser man oro för supermakternas försprång på olika områden, och denna oro kan bli ett motiv för närmare samarbete mellan de mindre staterna.

Strävan till nationell självhävvelse är en utveckling på gott och ont. Den är uttryck för en realistisk insikt om nationalstaternas starka historiska förankring. Den kan skapa ökad respekt för mindre stater, som strävar att föra en självständig politik i fredens intresse. Men om självhävvelse slår över i chauvinism, kan den bli en fara för freden och samarbetet. Två gånger under detta sekel har Europa blivit offer för aggressiv tysk nationalism. Det är därför naturligt om den europeiska opinionen med uppmärksamhet följer varje tecken till nationalistisk renässans i Tyskland. Tecken i den riktningen får dock inte heller övervärderas.

Andra världskriget efterlämnade en rad problem, som ännu inte nått en tillfredsställande lösning. Främst står frågan om Tysklands framtid. Det tyska folket betraktar den nuvarande delningen som ett provisorium och har inte uppgivit tron på landets återförening. Förutsättningar för en sådan lösning är ett ökat förtroende mellan segrarmakterna och en uppriktig vilja i Tysklands olika delar att steg för steg finna former för en draglig samlevnad.

I Sverige följer vi med sympati den västtyska regeringens strävan till moderation och avspänning. Vi hoppas att dessa strävanden skall bli framgångsrika.

Utvecklingen i Grekland ger anled-

ning till djup oro. De rapporter, som nu når oss, inger ingen optimism om möjligheterna till en snar återgång till demokratiska förhållanden.

Regeringen har alltsedan militärkuppen för snart ett år sedan i en rad uttalanden gett uttryck för sin förhoppning, att den tragiska utvecklingen i Grekland stoppas och att landet återgår till normala konstitutionella och demokratiska förhållanden.

Sverige och Grekland har tillsammans med sexton andra västeuropeiska stater underskrivit Europarådets stadga. Denna kräver att medlemmarna skall respektera principerna för ett lagbundet styrelseskick, mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Vi har därför förlagt tyngdpunkten i vår kritik och våra åtgärder mot den grekiska regimen till Europarådets olika organ.

Det dröjer ännu innan man kan bedöma resultatet av regeringens beslut att i samråd med Danmark och Norge och enligt konventionens bestämmelser anmäla Grekland inför Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna. Även Holland har anslutit sig till detta initiativ. Sedan de inledande förhandlingarna nu avslutats har en skriftlig sakplädering påbörjats, varefter muntlig plädering kommer att ske i sommar eller höst.

Oberoende av detta juridiska förfarande har greklandsfrågan på svenskt initiativ vid flera tillfällen behandlats inom andra organ inom Europarådet. Frågan har även tagits upp från svensk sida under det nyligen avslutade mötet med FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, inom vilken frågan blev föremål för diskussion. Någon enighet om en formell resolution uppnåddes emellertid inte. Regeringen har vidare markerat sitt avståndstagande från den nuvarande grekiska regimen genom att hemkalla ambassadören i Athén, som tills vidare inte skall återvända till sin post.

Kriget i Vietnam har alltmer vidgats, och stridsnivån har ytterligare höjts. Lidandena för civilbefolkningen blir alltmer ohyggliga. FNL och Nordvietnam har vunnit betydande framgångar i sin strävan att rubba förtroendet till saigonregeringens och USA-truppernas förmåga att kontrollera och leda utvecklingen i Sydvietnam. Diskussionen om ökade militära insatser från USA:s sida vittnar om hur allvarligt Washington underskattat motståndarnas stridsduglighet och kampvilja. Den amerikanska ledningen kan endast ställa i utsikt ett med årtal förlängt krig, som måste innebära nya, skrämmande offer i människoliv. Allt flera människor finner det omöjligt att godta en politik med sådana konsekvenser.

De krigförandes politiska målsättningar överensstämmer formellt så till vida som de alla säger sig önska åstadkomma ett oberoende Vietnam, som kan avgöra sina egna öden utan utländsk inblandning. I sak råder dock härom djupa meningsskiljaktigheter. För Nordvietnam och FNL är önskan om frihet från utländsk inblandning liktydig med ett kategoriskt krav att alla amerikanska trupper bortdrages från Vietnam. Förenta staterna och Sydvietnams regering däremot betraktar FNL som ett främmande element, dirigerat av hanoi-regeringen, vilken i sin tur anses vara ett verktyg för »militant asiatisk kommunism». I den amerikanska officiella argumenteringen har ånyo hävdats att kriget i Vietnam gäller Förenta staternas egna säkerhetsintressen som hotas av kommunistiska erövringsplaner i Sydostasien. Denna amerikanska bedömning har starka inslag av förenkling. Den bortser från det berättigade missnöje med diktaturen i Saigon, som bidrog till FNL:s framväxt. Den tar inte heller hänsyn till de omisskännligt nationalistiska inslagen i såväl Nordvietnams som FNL:s politik och propaganda — en nationalism med starka rötter i Vietnams historia. Hypo-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tesen att man står inför omfattande kommunistiska erövringsplaner får inget stöd i det program som FNL för några månader sedan offentliggjorde och som går ut på att det skall skapas ett oberoende, neutralt, icke-kommunistiskt Sydvietnam. Programmet förutser vidare att frågan om Vietnams enande skall lösas genom förhandlingar utan utländsk inblandning.

Parternas förhandlingsbud har under de senaste månaderna ytterligare klarlagts. Nordvietnams regering har avgivit en förklaring, i mera positiva ordalag än tidigare, att den kommer att förhandla så snart Förenta staterna villkorslöst och definitivt inställt bombningarna och alla mot Nordvietnam riktade krigshandlingar. Förenta staterna kräver icke längre ett löfte om en minskning av Nordvietnams krigsinsatser som villkor för bombstopp utan begär en försäkran att ett sådant icke skall utnyttjas militärt av nordsidan.

Medan försök görs från olika håll att bringa parterna närmare varandra upprörs världsoinionen över att bevittna hur ödeläggelsen fortgår och hur kriget utsätter det vietnamesiska folket för nya omänskliga lidanden. Förenta staternas ledning tar på sig ett stort ansvar, när den vägrar pröva möjligheten att genom bombstopp få till stånd förhandlingar och i stället väljer att fortsätta en politik, som riskerar att få alltmer förödande konsekvenser. Risker finns för spridning av krigshandlingarna med långt gående konsekvenser.

Av alla dessa skäl är det en nödvändighet icke blott för dem som direkt drabbas av striderna utan för hela världen att kriget i Vietnam snarast stoppas.

Regeringen har sedan länge påpekat de faror som ligger i händelseutvecklingen. Detta har skett icke blott här i riksdagen utan även i FN:s generalförsamling och i andra offentliga sammanhang. Redan några månader efter det att bombningarna inletts, vädjade vi till parterna att inte försumma någon möjlighet till för-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

handlingar och försoning. Regeringen uttryckte på ett tidigt stadium sitt stöd för det förslag till trestegsprogram som U Thant framlade 1966 och som gick ut på bombstopp, nedtrappning av alla militära operationer i Sydvietnam och direkta förhandlingar mellan alla stridande parter, inklusive FNL. Vi ansåg redan då, och anser fortfarande, att förhandlingar måste komma till stånd för en lösning av vietnamkonflikten som innebär fred och nationellt oberoende för Vietnams folk. I olika uttalanden under de senaste två åren har vi åter understrukit nödvändigheten av att bombningarna av Nordvietnam villkorslöst upphör. Detta är vi icke ensamma om. En vädjan härom har på senare tid framförts även av åtskilliga av Förenta staternas allierade liksom av talrika amerikanska politiker i framskjuten ställning.

En första förutsättning för förhandlingar är att det finns kanaler mellan de krigförandes huvudstäder, genom vilka preliminära kontakter kan tas. Sverige söker ingen medlarroll i vietnamfrågan. Vi är dock beredda att förmedla kontakter mellan de stridande parterna, om dessa så skulle önska. Regeringen söker hålla sig noga informerad om utvecklingen i vietnamkonflikten, icke minst om parternas inställning till förhandlingar. Som ett led i dessa strävanden har den svenske ambassadören i Peking ett flertal gånger besökt Hanoi, och nyligen har vi i Stockholm tagit emot Nordvietnams Moskvaambassadör för informativa samtal. Avsikten är att dessa kontakter skall fortsätta.

Det har varit angeläget att få till stånd en bättre balans i Sveriges förbindelser med de två vietnamesiska regeringarna. Vår ambassadör i Bangkok var tidigare ackrediterad även i Saigon, medan vårt land saknade alla förbindelser med Hanoi. I samband med byte på sändebudsposten i Bangkok i fjol ackrediterades den nya ambassadören icke i Saigon. Samtidigt har som redan nämnts

våra faktiska kontakter med regeringen i Hanoi utvidgats.

Regeringen undersöker möjligheterna att utöka de svenska humanitära insatserna i Vietnam. Under de senaste åren har vid flera tillfällen statliga medel ställts till Svenska röda korsets förfogande för humanitär hjälp till både Sydvietnam, Nordvietnam och FNL. Den svenska ambassadören i Peking har inlett samtal i Hanoi om vad som från svensk sida kan göras för att ytterligare hjälpa civilbefolkningen. Denna fråga har också berörts med Nordvietnams Moskvaambassadör. Slutligen må nämnas att fortlöpande kontakter äger rum mellan de fem nordiska länderna och Internationella röda korset för att förbereda hjälp till återuppbyggnaden av Vietnam när kriget är över.

Under det senaste året har Förenta Nationerna än en gång visat sitt stora värde som internationellt kontakt- och förhandlingsforum. Historien ger många exempel på att politiska kriser förvärras genom att prestigehänsyn gör det svårt för parterna att komma samman. På detta område tillhandahåller FN ett ovärderligt maskineri, vars verkningsmöjligheter det gäller att slå vakt om. Icke minst kommer ett land i Sveriges speciella ställning i blickpunkten i dylika sammanhang. Under förra sommarens FN-förhandlingar om Mellersta Östern-krisen var läget sådant att Sverige valde att inta en förmedlande ståndpunkt. Härigenom grundlades också förutsättningarna för det betydelsefulla uppdrag som generalsekreterare U Thant sedermera anförtrött en svensk diplomat i detta område. FN:s roll blir här i första hand att söka kyla ned den explosiva situationen samt att genom ett tålmodigt och säkerligen långvarigt arbete treva sig fram till de politiska och psykologiska förutsättningarna för en lösning.

Ett annat krisområde som sedan länge intar en central plats i världsorganisa-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tionens arbete är södra Afrika. Beträffande själva kärnproblemet — den alltmör utbredda apartheidpolitiken — kan för dagen ingen ljusning skönjas. På svensk sida har vi verkat för att säkerhetsrådet skall ta itu med det samordnings- och planeringsarbete som är en förutsättning för att man skall kunna tillgripa ekonomiska sanktioner. Vi har gjort detta genom upprepade framställningar till rådets ordförande och genom uttalanden i generalförsamlingen och annorstädes.

Herr talman! Datum för riksdagens utrikesdebatt sammanfaller denna gång med årsdagen av Sharpevillemassakern den 21 mars 1960. Detta grova övergrepp från de sydafrikanska myndigheternas sida gentemot den färgade befolkningen har för världsoinionen kommit att framstå som en symbol för apartheidregimens omänsklighet. Den sydafrikanska politikens hårdhet har på allra senaste tid ånyo demonstrerats genom de stränga straff som utmätts i Pretoria. Rättegången där mot en grupp representanter för befolkningen i Sydvästafrika — ett område för vilket FN övertagit ansvaret — är en klar utmaning mot världsoinionen.

Generalförsamlingen lyckades samla en överväldigande majoritet kring en resolution som uppmanade Sydafrikas regering att låta fångarna återvända till sitt hemland såsom fria män. Vi har genom enträgen framställningar till Sydafrikas regering sökt verka för fångarnas frigivning. Så till vida kan den internationella opinionens tryck ha haft en viss verkan som inga dödsstraff utmättes. Icke desto mindre är domarna mot sydvästafrikamännen ett svårt övergrepp. Säkerhetsrådet tar sig nu an frågan och sydvästafrikaproblemet aktualiseras därigenom återigen i hela sin vidd.

Den sydafrikanska regeringens politik är uppenbarligen i sista hand avgörande för utvecklingen i hela södra Afrika. Detta hindrar icke att man mås-

te angripa även de övriga konflikt-härdarna i detta område. Vad beträffar Rhodesia har FN:s åtgärder hittills icke fått åsyftad verkan. De har endast varit partiella, och vissa stater har underlåtit att tillämpa dem. På svensk sida har vi redan från början gått längre än FN-besluten fordrat. Sverige var ett av de första länder som avbröt alla förbindelser med Rhodesia. Vi har också upprepade gånger yrkat på att sanktionerna skall göras totala och effektiva. De senaste utslagen av Smithregimens politik gör detta angelägnare än någonsin. De brutala avrättningarna i Salisbury har upprört opinionen världen över. Sverige har inom FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna medverkat till en kraftig protest. Det är vår förhoppning att det inom säkerhetsrådet nu skall bli möjligt att få fram ett beslut om skärpning av åtgärderna mot Smithregimen.

Inom FN:s ram måste en press upp-bådas av tillräcklig tyngd för att förmå Portugals regering att ge invånarna i de afrikanska besittningarna deras frihet. Portugals utrerade politik i rhodesiafrågan gör det ytterligare angeläget att säkerhetsrådet överväger påtryckningar mot Portugal. Vi har redan tidigare vid flera tillfällen understrukt vår beredvillighet att för Sveriges del tillämpa ett sanktionsbeslut av FN:s säkerhetsråd i denna fråga.

Vad vi upplever i hela södra Afrika är i själva verket, herr talman, en form av kolonial eftersläpning. Det rör sig om en lokal kvarleva av förlegade attityder och rädsla att delta i en utveckling, som i hela den övriga världen har visat sig vara på en gång ofrånkomlig och den enda hållbara grundvalen för samarbete mellan folk av olika hudfärg. Vägen till en lösning som kan tillförsäkra befolkningen i hela detta område människovärdiga villkor kommer att bli svår och lång. Detta bör dock icke få ge anledning till resignerad pessimism. FN:s beslut i dessa frågor får

Utrikes- och handelspolitisk debatt

varje år ett ökat stöd. Världsopinionen blir alltmer medveten om nödvändigheten av att lägga en stabil grund för relationerna mellan raserna i befolkningsexplosionens tidevarv.

Att det på andra håll i världen finns flera latenta krishärdar som plötsligt kan blossa upp har vi nyligen fått en påminnelse om genom den s. k. pueblokrisen och den ökade spänningen i Korea. Lyckligtvis blev det möjligt att undvika en öppen sammanstötning, och parterna visar en tydlig återhållsamhet. Även i Korea har vårt land ett ansvar såsom av FN-sidan utsedd medlem av den neutrala övervakningskommissionen. I det skärpta läget beslöt regeringen förordna en erfaren diplomat som svensk medlem av kommissionen.

Liksom i den europeiska kretsen kan man även i FN-arbetet förmärka en tendens till att de små makterna spelar en aktivare roll. Parallellt härmed går utvecklingen mot ökande oavhängighet för de mindre staterna i förhållande till supermakterna. Detta gäller både när de förra är knutna till en stormakt genom ett alliansförhållande och när de företräder en neutral och alliansfri politik. Den tiden är i stort sett förbi när supermakterna inom FN kunde räkna med ett mer eller mindre automatiskt stöd från stora grupper av stater. Denna uppluckring av det kalla krigets fronter inom FN bidrar till ökad rörelsefrihet i fredsarbetet.

I två viktiga hänseenden är FN emellertid politiskt förlamat. Alltjämt är FN ur stånd att gripa sig an vietnamkonflikten, även om generalsekreterare U Thants egen fredsaktivitet är av stor betydelse. Alltjämt är världens folkrikaste stat, Kina, orepresenterad i världsorganisationen. Det är orimligt att man på detta sätt omöjliggör medverkan av världens folkrikaste stat, en stat vars politik måste inlemmas i det organiserade internationella samarbetet.

På ett område av FN:s verksamhet har dock ett klart genombrott mot av-

spänning nyligen kunnat göras. Efter långvariga och svåra förhandlingar har nedrustningskonferensen i Genève lyckats prestera ett förslag till avtal om förbud mot spridning av kärnvapen, som inom kort skall behandlas i FN:s generalförsamling.

Såsom medlem i nedrustningskonferensen har Sverige tagit en aktiv del i arbetet på detta avtal. Den förhandlingsprodukt som nu föreligger är väl inte i våra ögon helt tillfredsställande. Vi hade velat se flera av artiklarna i förslaget utformade på ett annat sätt. Men avtalsförslaget representerar det mått av enighet som kunnat uppnås i Genève mellan Förenta staterna och Sovjetunionen, under hänsynstagande till framställningar från de i konferensen representerade icke-kärnvapenstaterna.

Den svenska delegationen vid konferensen under statsrådet Alva Myrdals ledning har under förhandlingarnas gång hårt pressat på för att uppnå vad vi betraktat som viktiga förbättringar i stormakternas förslag. Vid tre tillfällen har den svenska delegationen presenterat egna tilläggs- och ändringsförslag. Våra krav har också fått stöd av ett stort antal andra stater. I sitt slutliga avtalsutkast har stormakterna sålunda beaktat flertalet av våra ändringsförslag.

Från svensk sida har vi särskilt uppmärksammat kopplingen mellan förbudet mot kärnvapenspridning och åtaganden från stormakternas sida att fortsätta och intensifiera förhandlingarna om andra, effektiva nedrustningsåtgärder på kärnvapenområdet. Vi måste snart få till stånd nya överenskommelser ägnade att frysa och så småningom minska de enorma arsenalerna av massförstörelsevapen. Trots långa och intensiva förhandlingar i Genève och i FN har någon väsentlig sådan överenskommelse inte uppnåtts sedan det partiella provstoppsavtalet 1963. Vad vi från svensk sida särskilt arbetat för är en komplettering av detta avtal med ett förbud också mot de underjordiska

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kärnvapenproven. Dessa är ju inte förbjudna enligt 1963 års avtal. Denna lucka har under årens lopp i hög grad utnyttjats av kärnvapenmakterna. De har företagit ett ständigt växande antal underjordiska kärnvapenprov. I år kan man befara en ytterligare stegring av provverksamheten både vad antal och laddningsstorlek beträffar. Provverksamheten sammanhänger nära med stormakternas ständiga strävan att utveckla kärnvapnen och deras bärare, vilket ytterligare ökar deras möjligheter att förgöra varandra och världen i övrigt. Ett förbud mot de underjordiska kärnvapenproven skulle utgöra en avsevärd broms på denna utveckling. Det skulle kunna innebära en frysning av kärnvapenarsenalerna i kvalitativ bemärkelse. Från svensk sida bedömer vi därför denna nedrustningsåtgärd som den angelägnaste. Vi anser den också med tanke på de långa och detaljerade förhandlingar som redan ägt rum i ämnet vara den som tekniskt sett ligger närmast en lösning. Innan förhandlingarna härom kan fortsätta måste emellertid arbetet på icke-spridningsavtalet föras till slut. Sverige och de flesta andra icke-kärnvapenstater skulle ha föredragit en annan turordning eller åtminstone en samtidig förhandling om icke-spridning, fullständigt provstopp och även ett förbud mot fortsatt tillverkning av klyvbart material för vapenbruk, s. k. produktionsstopp. Genom detta senare skulle man även effektivt frysa kärnvapenarsenalerna i kvantitativt hänseende.

Stormakterna, som bestämmer takten och innehållet i förhandlingarna, har emellertid föredragit en annan ordning och koncentrerat arbetet i denna omgång till icke-spridningsavtalet. Vi har således inte lyckats vinna gehör för vår tes om samtidiga förhandlingar rörande alla de tre nyssnämnda ämnena. I detta läge har vi därför, som tidigare nämnts, inriktat oss på att åstadkomma förbättringar i förslaget till icke-sprid-

ningsavtal, vilket som bekant har framlagts av Sovjetunionen och Förenta staterna.

Förhandlingen är ännu inte avslutad. Även vid den förestående FN-behandlingen kommer det att finnas möjlighet att påverka textens slutliga utformning. Regeringen skall också utnyttja denna möjlighet.

Frågan om handlingsfriheten beträffande anskaffande av svenska kärnvapen aktualiseras givetvis genom detta avtals tillkomst. Viktiga steg har emellertid redan tagits för att klargöra att vårt land icke inriktar sig på tillverkning av kärnvapen. Vårt undertecknande av provstoppsavtalet var ett politiskt avgörande i denna riktning. Beslutet stöddes som bekant av en enig riksdag. Praktiskt betydelsefullt har varit att atomenergiprogrammet i vårt land till stor del baserats på importerat bränsle. Vi har iklätt oss avtalsmässiga förpliktelser att använda detta material uteslutande för fredliga ändamål och underställt oss de utländska leverantörernas kontroll. Vi arbetar för närvarande på att i samförstånd med dem överföra denna kontroll till det internationella atomenergiorganet i Wien (IAEA).

Först när det slutliga resultatet av förhandlingarna om ett icke-spridningsavtal föreligger, d. v. s. sedan FN-behandlingen ägt rum, blir det möjligt att slutgiltigt avgöra hur Sverige skall ställa sig till avtalet. Denna fråga kommer i sinom tid att behandlas av regering och riksdag.

Herr talman! I det föregående har frågan om u-hjälpen icke berörts. I detta avseende får regeringen hänvisa till den proposition angående en långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet, som lämnats i dag och som kommer att bli föremål för riksdagens behandling senare.

Herr talman! Vid riksdagens handelspolitiska debatt den 7 november förra året framhölls i regeringsdeklarationen,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att EEC-kommissionens rapport om gemenskapens utvidgning visserligen måste betecknas som ett viktigt dokument, men att det slutliga avgörandet trots allt skulle komma att ligga hos ministerrådet.

Denna bedömning baserades på de motsättningar beträffande Storbritanniens anslutning, som präglat diskussionen i EEC under åtskillig tid. De argument som anförts i denna debatt är väl kända. Det kan framhållas att den engelska devalveringen i mitten av november föranledde president de Gaulle att vid sin presskonferens den 27 november förra året ytterligare betona, att Storbritannien med hänsyn till sina aktuella ekonomiska problem inte var moget för medlemskap i EEC. Denna argumentering kom att spela en viktig roll vid EEC:s rådsmöte den 18—19 december. Från fransk sida hävdades då, att förhandlingar med Storbritannien skulle kunna upptagas först sedan den engelska ekonomin sanerats. De fem övriga medlemsländerna och kommissionen ansåg å sin sida, att förhandlingar skulle kunna sättas i gång omedelbart. Rådet kunde endast konstatera, att enighet inte kunde uppnås, och fastställa, att framställningarna från Storbritannien, Irland, Danmark, Norge och Sverige fortfarande stod kvar på dagordningen. Svenska regeringen underrättades officiellt härom genom en skrivelse från ministerrådets ordförande den 20 december 1967.

Möjligheterna att snabbt uppta förhandlingar med Storbritannien på basis av artikel 237 i Romfördraget var därmed blockerade.

Situationen är emellertid inte densamma som efter Frankrikes veto i januari 1963. Utvidgningsfrågan står alltså jämt på dagordningen. Betydande ansträngningar görs för att finna temporära lösningar. Dessa syftar i första hand till att undvika en vidgning av klyftan mellan EEC och de ansökande länderna till dess en sammansmältning

av marknadsblocken i Europa kan komma till stånd.

Beneluxländerna lade i mitten av januari fram ett memorandum, vari bland annat föreslogs att konsultationer skulle inledas med de inträdessökande länderna i syfte att minska olägenheterna av marknadssplittningen. Vidare framfördes förslag om ett utvidgat teknologiskt samarbete i Europa. Under den fortsatta diskussionen aktualiserades också möjligheten av en europeisk konferens för att diskutera samarbetsproblemen. Sverige underrättades officiellt om innehållet i Benelux-memorandum genom den belgiska regeringen. Samtidigt med Danmark och Norge lämnade Sverige ett svar i Bryssel. I detta framhölls, att Sverige var positivt inställt till tanken på en konferens om ekonomiska problem under förutsättning att samtliga EEC-länder och alla intresserade EFTA-länder kunde delta.

Parallellt med Beneluxländerna arbetade den tyska regeringen på att söka finna en väg ut ur dödläget. Utgångspunkten var därvid att man från fransk sida upprepade gånger antytt tänkbara alternativ till snara förhandlingar om en utvidgning av Gemenskapen. I första hand avsåg man att i samband med förbundskansler Kiesingers överläggningar i Paris i mitten av februari undersöka vart president de Gaulle syftat med sina hänvisningar till möjligheten av ekonomiska arrangemang med Storbritannien och andra EFTA-länder. Svenska regeringen höll i detta sammanhang nära kontakt med den tyska och framhöll vårt intresse av de tyska sonderingarna. Ett resultat av parismötet blev att Frankrike och Tyskland gemensamt antydde möjligheten av åtgärder på tullområdet i syfte att minska olägenheterna av marknadssplittningen.

Dessa olika förslag behandlades av EEC:s ministerråd den 29 februari. Vid detta tillfälle skisserade tyske utrikesministern Brandt en plan för avveckling av handelshindren mellan EEC och

Utrikes- och handelspolitisk debatt

EFTA. Rådets diskussioner fortsatte den 9 mars, då de tyska tankarna preciserades i skriftlig form. De går i kortet ut på att ett europeiskt preferensområde upprättas för industriprodukter, helst genom lineära sänkningar under en relativt kort övergångsperiod. För jordbruksprodukter föreslås särskilda arrangemang i syfte att skapa en rimlig balans mellan de deltagande staternas åtaganden. Existerande tullförmåner enligt EFTA-avtalet skall vara kvar. Vissa specialarrangemang på det teknologiska området kan byggas in i uppgörelsen. Avtalet skulle inte automatiskt leda till en utvidgning av EEC i Romfördragets mening. Det skulle dock kunna utgöra ett steg i denna riktning.

Rådsmötet den 9 mars visade att någon enighet ännu inte föreligger om dessa tankar. Förslagen kommer att tas upp på nytt den 5 april, då även kommissionen skall lägga fram sina synpunkter. Beneluxländerna och Italien anser, att de tyska förslagen knappast ger tillräckliga garantier för en framtida utvidgning av EEC, medan Frankrike allmänt sett torde anse dem alltför långtgående. Alla möjligheter står dock ännu öppna. Diskussionen fortsätter. Det är tillfredsställande att kunna konstatera att det interna EEC-arbetet under tiden fortgår.

Läget i den europeiska marknadsfrågan är alltså flytande och svårbedömbart. Regeringen har lagt den största vikt vid att nära följa utvecklingen genom våra ambassader och delegationer och genom direkta kontakter med ansvariga politiker i andra länder. En självklar utgångspunkt har därvid varit att Sverige från början måste få deltaga i de förhandlingar, som kan komma till stånd som ett resultat av de nu pågående övervägandena. Denna ståndpunkt har också klargjorts genom framställningar i de berörda huvudstäderna. Neutralitetspolitiken borde inte kunna åberopas som hinder för Sverige att deltaga i utarbetandet av kommersiella arrangemang.

Marknadssplittningen börjar nu bli verkligt kännbar. Det är viktigt att komma till rätta med situationen innan skadeverkningarna blir alltför påtagliga. För detta krävs både smidighet och fasthet. Smidigheten måste framför allt komma till uttryck i en positiv vilja att utreda och pröva alla tänkbara lösningar, även temporära sådana. Fastheten måste i första hand gälla det långsiktiga målet, strävan att skapa en stor marknad i Europa. Men på kort sikt demonstreras den främst genom att inte uppge existerande fördelar innan något nytt kan sättas i stället. Regeringen slår därför vakt om EFTA och fortsätter strävandena att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Norden.

Den nordiska sammanhållningen är ett viktigt led i den svenska marknadspolitiken. Samarbetet i Kennedyronden demonstrerade de nordiska ländernas samlade förhandlingsstyrka. Integrationsfrågan är naturligtvis av en annan och mera komplicerad natur. Men ingen bestrider önskvärdheten av att de nordiska länderna uppträder på en enad front i detta sammanhang. Det är lika klart, att denna nordiska enighet inte får leda till motsättningar i förhållande till de andra EFTA-länderna.

Mot denna bakgrund välkomnar regeringen den rekommendation, som Nordiska rådet antog vid sin sextonde session i Oslo i februari. Då de nordiska samarbetsministrarna möttes den 11 mars tillsattes en arbetsgrupp som skall utarbeta en rapport inför ett möte med de nordiska stats-, utrikes- och samarbetsministrarna i Köpenhamn den 22—23 april. När det gäller det interna nordiska samarbetet skall gruppen redogöra för de möjligheter som finns att utvidga detta samarbete på bredast möjliga basis. Vidare skall gruppen analysera planerna på samarbete mellan EEC och andra europeiska länder och överväga möjligheterna för en gemensam nordisk ståndpunkt till olika samarbetsplaner. Gruppen skall också undersöka möjligheterna för en förstärkning av

Utrikes- och handelspolitisk debatt

EFTA-samarbetet och verka för att gemensamma nordiska förslag framläggs redan vid förberedelserna för ministermötet i EFTA den 9—10 maj.

Överläggningarna vid samarbetsministrarnas möte har skapat förutsättningar för att det nordiska toppmötet skall kunna utgöra ett betydelsefullt led i strävandena att knyta våra länder närmare samman.

Regional samverkan ligger i tiden. Integrationsutvecklingen i Västeuropa under de senaste tjugo åren representerar i många avseenden en av de mest uppmuntrande och positiva tendenserna under efterkrigstiden.

Strävandena att knyta samman näraliggande marknader får dock inte leda till inåtvändhet. I vår egen världsdel gäller detta i hög grad österut. Östväst-handeln befinner sig i ett intressant utvecklingsskede, och från svensk sida söker vi fortlöpande noga analysera de möjligheter som denna utveckling kan erbjuda. Även om östhandeln ännu representerar en obetydlig del av Sveriges totala handel, är den för vissa branscher och enskilda företag av största vikt. Många tecken tyder på att de olikheter i utrikeshandelssystemen, som hittills komplicerat förbindelserna, i framtiden blir av mindre betydelse. Bl. a. kan man peka på en viss uppluckring av det strikt centraliserade utrikeshandelsmonopolet i östländerna och en utveckling mot ökad självständighet för individuella företag.

Mot denna bakgrund har regeringen beslutat att förstärka representationen i länderna i Östeuropa i syfte att effektivisera den kommersiella bevakningen, bredda den kontaktskapande verksamheten och möjliggöra ökad service från ambassadernas sida. Regeringen fäster också i relationerna med östländerna stor vikt vid det tekniska, ekonomiska och vetenskapliga samarbetet och anser att detta bör kunna utbyggas i form av avtal och på annat sätt. Regeringen ägnar särskild uppmärksamhet åt dessa

frågor för att om möjligt söka finna nya metoder för att främja utvecklingen av Sveriges handel med Östeuropa. Det kan dock finnas anledning att varna för överdrivna förhoppningar om snabba resultat.

När vi talar om öppenhet utåt är det emellertid i första hand de världsvida aspekterna som träder i förgrunden. För Sverige och för Europa är en frigörelse av världshandeln ett villkor för det ekonomiska framåtskridandet. Den gynnsamma utgången av Kennedyronden innebar en mäktig stimulans för dessa strävanden. Under de senaste månaderna har emellertid Förenta staternas betalningsbalans skapat oro för att USA skulle komma att vidtaga skyddsåtgärder, som riskerar att neutralisera Kennedyrondens resultat. Sverige har tillsammans med andra länder hos de amerikanska myndigheterna uttryckt sin oro över riskerna för en sådan utveckling. Hittills har man från amerikansk sida inte vidtagit några åtgärder på det handelspolitiska området. Våra farhågor kvarstår emellertid och regeringen följer uppmärksamt utvecklingen. I den internationella diskussionen om dessa problem har tanken väckts att genomföra ett snabbare ikraftträdande av de i Kennedyronden beslutade tullsänkningarna. Svenska regeringen har förklarat sig beredd här till under förutsättning att EEC och andra för Sverige viktiga handelspartner medverkar.

För regeringen ter det sig naturligt, att alla länder satsar på en expansiv handelspolitik. Ingen kan vara okunnig om konsekvenserna av en motsatt handlingslinje. De internationella ekonomiska organisationerna har ett stort ansvar när det gäller att trygga en gynnsam utveckling av världshandeln.

Betydelsen härav framstår särskilt tydligt i förhållande till u-länderna. Deras problem har under de senaste månaderna stått i förgrunden vid den världshandelskonferens som i dessa

dagar går in i sitt slutskede i New Delhi. U-ländernas andel av världshandeln sjunker stadigt. Deras behov av exportintäkter och finansiering utifrån stiger. Gapet till de utvecklade länderna blir allt större. Kraftiga insatser krävs för att vända dessa tendenser.

Sverige har i nära samarbete med de andra nordiska länderna före och under konferensen sökt verka för konstruktiva lösningar. Vi har framhållit betydelsen av att UNCTAD fungerar tillfredsställande och att alla uppslag tas till vara för att utnyttja organisationen på bästa tänkbara sätt. Vi har försökt att bidra till enighet om sådana handelspolitiska och finansiella insatser som verkligen effektivt kan stödja u-ländernas ansträngningar.

Det säger sig självt, att en konferens av den storlek det här är fråga om blir en tungrodd apparat. Det är svårt att förhandla fram precisa och konkreta rekommendationer. Med hänsyn till att de slutliga resultaten ännu inte kan överblickas skall regeringen inte nu gå in på en närmare redogörelse för konferensen. Tillfälle här till kommer att erbjudas under behandlingen av den tidigare nämnda propositionen om det statliga utvecklingsbiståndet.

Norden, Europa, u-länderna. Det är de tre problemkomplex, som nu står i förgrunden på det handelspolitiska området. De representerar olika frågeställningar, som måste angripas på skilda sätt. Men de har också ett inbördes sammanhang.

Aktiviteten på det nordiska planet är ett led i strävandena att på en bredare bas komma till rätta med handelssplittningen i Europa. Europas integration får inte leda till inåtvändhet och okänslighet för u-ländernas situation. Detta samband betonas alltmåra i dagens värld med dess snabba teknologiska och kommunikationstekniska utveckling. Vi blir mer och mer beroende av omvärlden. Handelspolitiken kan inte bedrivas med kortsiktiga metoder och

Utrikes- och handelspolitisk debatt

utan hänsynstagande till andra länders intressen. En fri världshandel är ett livsintresse för Sverige. Enda möjligheten att åstadkomma detta är genom ett långtgående internationellt ekonomiskt samarbete och en konsekvent satsning på att undanröja handelshinder. Denna övertygelse utgör bakgrunden till regeringens ställningstaganden i de viktiga handelspolitiska frågor som nu är aktuella.

Vidare anförde:

Herr WEDEN (fp):

Herr talman! I början av regeringsdeklarationen alldeles efter inledningen finns det en analys av en del av förutsättningarna för Sveriges utrikespolitik. Den fundamentala skillnaden mellan utrikespolitisk neutralitet och åsiktsneutralitet klarläggs där också. Jag vill deklarera min anslutning till de principer regeringen här utvecklar.

Det har gång efter annan sedan många år sagts av regeringen liksom av den demokratiska oppositionen, att vår neutralitetslinje, om den skall vinna tilltro och respekt — framför allt där tilltro och respekt i första hand behövs — måste föras med fasthet och konsekvens. Men vi har också slagit fast, att denna neutralitet inte innebär åsiktsneutralitet eller passivitet, vare sig i den meningen att vi skulle undertrycka vår uppfattning i internationella frågor eller att vi skulle avstå från ett internationellt samarbete. Tvärtom har målsättningen ständigt varit, att vi i mån av vår begränsade förmåga skall försöka bidra till en fredlig utveckling i världen. För min del vill jag gärna på denna punkt lägga till följande.

Det är ett svenskt intresse, som jag ser det, liksom det är intresse för andra länder utanför stormakternas krets, att Förenta Nationerna starkare än nu kan göra sig gällande och understödja denna strävan till fred. Steg i den rikt-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ningen kommer säkerligen bara att kunna tas långsamt, men de är viktiga i alla fall. Under en lång tid framåt kommer det liksom nu att i huvudsak vara stormakternas handlingar som ytterst avgör världens öde. Men det ligger i andra och mindre staters intresse, att FN:s möjligheter att utöva en fredsbevarande verksamhet stärks. Det var, som jag ser det, också av den anledningen som vi ställde oss bakom Förenta Nationerna och generalsekreterare Lie när det gällde Korea, som vi ställde oss bakom Förenta Nationerna och generalsekreterare Hammarskjöld när det gällde Kongo, och det är också av den anledningen som vi nu när det gäller Vietnam ställer oss bakom generalsekreterare U Thant — låt vara att Förenta Nationerna som organisation i det fallet ännu så länge inte kan agera.

Jag skall återkomma till temat Vietnam, men jag vill först knyta an till de reflexioner om den svenska utrikespolitikens förutsättningar, som görs i regeringsdeklarationen. Jag skulle då vilja säga följande.

1. Vi är överens om att vi har funnit att vårt geografiska läge samt omfattningen och arten av stormakternas intresse för svenskt territorium gör det övervägande sannolikt, att vår demokratiska säkerhet och våra medborgares trygghet inte gagnas genom anslutning till någon stormaktsallians. Vi har tvärtom utgått ifrån att en sådan anslutning skulle kunna leda till att de nordiska länderna drogs in mer i stormaktsmotsättningarna. De ansvariga för Danmarks och Norges politik har med samma utgångspunkt — att skapa största möjliga säkerhet för de egna folkens frihet och demokrati — kommit till en annan slutsats för sina länders del. Och Finland har sitt särskilda avtal med Sovjetunionen som naturligtvis ger den finländska typen av neutralitetspolitik en annan prägel än den svenska. Jag tror att det i den föreliggande deklarationen är första gången

som den nuvarande svenska regeringen konstaterar, att det just är de olika gestaltningarna av de fyra nordiska ländernas utrikespolitik som var och en på sitt sätt lämnat betydelsefulla bidrag till den stabilitet och det lugn, den frånvaro av tillspetsningar med något enstaka undantag, som varit utmärkande för det nordiska området. För min del tror jag att den värderingen är riktig. Det betyder naturligtvis inte att inte ytterligare förbättringar av Nordens och enskilda nordiska länders läge kan framstå som önskvärda.

2. I regeringsdeklarationen konstateras att den politiska balansen i Norden vunnit uppskattning långt utanför Nordens gränser. Är det då inte också klart att just denna uppskattning är en inte oväsentlig förutsättning för det lyckosamma förloppet i Norden? De bestämmande krafterna, såväl öster som väster om oss, har funnit avspänningen och balansläget i Norden vara gynnsamt även ur deras synvinkel. Det är därför, som jag ser det, till fördel för möjligheterna att med framgång driva vår utrikespolitik att denna värdering hos stormakterna består.

3. Ett ytterligare förhållande som såvitt jag har kunnat finna inte alls nämns i regeringsdeklarationen är den faktiska maktbalans som präglar läget i hela Europa. Jag har tidigare här i kammaren framhållit att den viktigaste förutsättningen ännu för den maktbalansen såväl i Norden som på kontinenten är Förenta staternas intresse för och engagemang i Europa, i Norden markerat genom Norges och Danmarks anslutning till NATO. Insikten om betydelsen av den amerikanska närvaron i Europa för de europeiska demokratiernas möjligheter att leva sina egna fria liv är också mycket allmän i Storbritannien, i Beneluxländerna, i Västtyskland och jag tror att den säkert är mycket utbredd också i Frankrike fastän den inte nu präglar den franska utrikespolitiken. Den insikten grundas naturligtvis

Utrikes- och handelspolitisk debatt

på en medvetenhet om att det kommer att ta lång tid innan Väst- och Central-europa kan komma att utgöra en tillräcklig balansfaktor för sig själv gentemot de båda nuvarande supermakterna.

Säkerligen är det krafter och opinioner inom själva Förenta staterna som i huvudsak kommer att bestämma hur utvecklingen där kommer att formas. Men utan varje påverkan från meningsyttringar i Europa kommer den utformningen väl inte att ske. Jag är övertygad om att en uppriktig och saklig kritik av den amerikanska vietnampolitiken inte är till skada för Europa och inte för Sveriges ställning och möjligheter att driva sin utrikespolitik med framgång, utan tvärtom. Det förhåller sig naturligtvis på ett annat sätt med en antiamerikansk propaganda som mer eller mindre övertar kommunisternas vokabulär och som kan ge ett intryck av att en sådan vokabulär vinner vidsträckt anklang, särskilt naturligtvis om något sådant kan tolkas in i officiella manifestationer.

Jag vill i detta sammanhang erinra om några uttalanden av ett par statsmän. Först skall jag citera några rader ur Robert Kennedys nya bok, och jag skall också senare återkomma en smula till den. Han talar visserligen i det sammanhang som jag nu skall beröra med direkt hänsyftning på Kina, men uttalandet har en allmän giltighet när det gäller vikten av den historiska insikten och dess betydelse för möjligheterna att finna en riktig utrikespolitik. Han skriver:

»...börja med ett försök att återövrta historien, att påminna oss själva om de nuvarande problemens rötter i det förflutna — inte för att öppna gamla sår på nytt, inte för att se det förångnas orättvisor mot Kina som en ursäkt och rättfärdigande för de orättvisor som Kina nu begår mot andra, utan bara för att försöka *förstå*, för att i politikens intresse nå fram till ett väl underbyggt omdöme.»

Jag har för min del länge haft den uppfattningen att det är utomordentligt svårt att försöka bidra till en utrikespolitisk opinionsbildning utan att anlägga något som helst historiskt perspektiv bakåt mot det förflutna, framåt mot det kommande. Jag tror framför allt att det är utomordentligt riskabelt för en regering att forma olika sidor av sin faktiska utrikespolitik utan ett sådant perspektiv. Jag tror att det kan liknas vid ett försök att finna lösningar på algebraproblem utan kännedom om de grundläggande teoremen.

Det är därför som jag med stor tillfredsställelse läser i regeringsdeklarationen, att kritiken mot Förenta staternas vietnampolitik äntligen balanseras med ett erkännande av den väldiga roll som Förenta staterna spelat »för vår egen världsdels frihet och välfärd».

Det kan inte begäras att alla de unga svenska medborgare, i dag mellan 20—30 år, som nu, drivna av sina samveten, hårt engagerar sig för fred i Vietnam och för angrepp på den amerikanska politiken, skall ha några klara egna minnen av de amerikanska insatser som regeringsdeklarationen syftar på. Men vad man kan begära är, i synnerhet av en akademisk ungdom och naturligtvis inte minst av dem som verkligen kunde följa det andra världskriget, för att nu inte tala om regeringens ledamöter, att de skall lägga Robert Kennedys råd på minnet att försöka »återövrta historien». Vad man kan begära är en insikt om att utan dessa insatser skulle den frihetens miljö som vi nu lever i och som tillåter oss att fritt använda vår kritikkraft mot Förenta staterna med stor sannolikhet inte ha funnits på samma sätt. Det är möjligt och kanske mest sannolikt att studenternas situation här skulle ha varit densamma som den är i Moskva, Prag och Warszawa i dag.

Vad jag här nu säger innebär naturligtvis inte skykten till en antydan om att de allvarligt och uppriktigt engagerade skulle ställa in eller ens mildra sin sakliga kritik. Men det innebär, för att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

återigen använda ett ord av Kennedy, en uppmaning att tänka igenom vad som varit, när vi är i färd med att analysera nuet för att därigenom kunna ge vår kritik en konkret och framtidsytande form, att »i politikens intresse nå fram till ett väl underbyggt omdöme».

Jag skulle vidare vilja hänvisa till ett uttalande av statsminister Erlander, vilket är några år gammalt men som jag inte har någon som helst anledning tro att han inte alltså vill hålla fast vid. Han talade då också om neutralitetspolitikens villkor och sade bl. a., att »den förutsätter att omvärlden kan hysa förtroende för vår vilja att orubbligt hålla fast vid den valda utrikespolitiska linjen. Skall vi lyckas med det, kan vi inte bygga utrikespolitiken på okvädinsord mot andra stater». Det finns ett flertal sådana uttalanden av herr Erlander, och jag behöver säkert inte citera vad Östen Undén sagt av samma innebörd vid en rad olika tillfällen.

Det kan synas självklart, men jag tror att det i dag ändå är nödvändigt och välmotiverat att framhålla, att det, modest uttryckt, är lämpligt att hålla isär en FNL-grupps manifestationer, en demonstration kring vietnamtragedin, som blir en deciderad uppslutning på en av de krigförande parternas sida, och alla möjliga meningsyttringar från enskilda och organisationer eller naturligtvis pressen å ena sidan och å den andra de former, i vilka regeringens mening förs fram och de tillfällen, då detta bäst bör ske. Jag tror, herr talman, att det är regeringens oförmåga att på rätt sätt upprätthålla denna distinktion, som lett fram till den som jag hoppas kortvariga diplomatiska komplikationen mellan Förenta staterna och Sverige. Men jag vill återigen stryka under även i detta sammanhang att någon åsiktsneutralitet inte heller kan råda för regeringen och inte heller för politiska partier i opposition. Vad det gäller är måttfullheten, balansen, förmågan att se historiska perspektiv och naturligtvis inte minst förmågan att välja de rät-

ta tillfällen för kritiska meningsyttringar.

Om jag nu får säga några ord om min syn på vietnamkatastrofen vill jag börja med att återge några ord ur Robert Kennedys nyligen publicerade bok där han bl. a. skriver följande:

»Även om världens fel och brister kanske kan ses som orsak till krigets handlingar, kan ingen rättfärdighet i världen dock överskylla de plågor och den smärta dessa handlingar tillfogar ett enda barn.» — — — och han fortsätter — — — »Allt vi säger och allt vi gör måste genomsyras av medvetandet om att dessa fasor delvis är vår skuld; inte en nations skuld utan din och min. Det är vi som lever i överflöd och sänder ut våra unga män att dö. Det är våra kemiska krigsmedel som bränner ihjäl barnen och våra bomber som jämnar byarna med marken. Vi alla krigförande. Att vara medveten om den saken, att känna bördan av detta ansvar, är inte samma sak som att blunda för viktiga intressen, som att glömma att friheten och tryggheten ibland måste betalas med blod. Men samtidigt som vi som nation måste vara medvetna om vad som måste göras, måste vi också som människor känna vandan i det vi gör.»

Ordet vanda är säkert ett av de allra mest exakta när det gäller att spegla den upplysta amerikanska opinionen inför vietnamkriget. Jag tror att många här i landet känner åtminstone något av samma vanda, trots att vi är långt borta från både ansvaret och händelserna. Egentligen skulle jag önska att vi kände mera av den — vandan av spänningen och upprördheten över vad som äger rum och osäkerheten inför de oerhörda komplikationerna inför konfliktbilden, vandan mellan lättheten att helt koncentrera intresset på Vietnam och svårigheten att fästa den uppmärksamhet vid andra mörka och betydelsefulla inslag i världsbilden som ett klokt och balanserat omdöme också måste kräva.

Kriget i Vietnam är säkert i dag den

Utrikes- och handelspolitisk debatt

internationella fråga som mer än någon annan upprör och engagerar en bred svensk opinion. Det har många gånger sagts att särskilt ungdomen i vårt land engagerats i detta skeende, och det är klart att det kanske är just de ungdomliga protesterna som fått den största uppmärksamheten, inte minst när de ägt rum i uppseendeväckande och ibland ovärdiga former. Men jag tror att det är misstag att föreställa sig, att den här opinionen är en generationsfråga. Våndan och engagemanget finns nog i alla åldersgrupper och samhällslager.

Jag har tidigare sagt i kammaren och vill gärna upprepa det i dag, att en del inslag i den svenska vietnamdebatten genom sin ensidighet och svart-vit-målning för vilse. Anklagelser att kriget förs på uppdrag av den amerikanska rustningsindustrin eller påståenden att det är fråga om någon sorts obehaglig följd av det amerikanska samhällssystemet är inslag i en sådan propaganda liksom naturligtvis skönmålningen av FNL och dess allierade, Nordvietnam. Den ensidigheten i kritiken har, herr talman, skapat ett obehagligt debattklimat. Saklig analys och debatt har i många fall ersatts av propaganda mot Förenta staterna i största allmänhet och i några uppseendeväckande fall t. o. m. av medvetna sabotage mot mötesfrid och yttranderätt för motsidan. Den som försöker analysera och diskutera mera allsidigt blir lätt beskyldd för att vara reaktionär eller okritisk USA-vän. Det är inte minst regeringens skyldighet att här söka ge debatten balans, men jag tycker inte att den har gjort detta i tillräcklig omfattning.

Med de många slagord och klyschor som nu är i svang kommer vi inte långt, allra minst om målsättningen är — och det skall den väl vara — att försöka påverka skeendet mot en fredlig lösning. Våra utsikter att göra det tror jag tyvärr nu har gått till spillo.

Som jag ser saken är det fullt klart

att den kritik som kan riktas mot Förenta staterna är allvarlig nog utan överdrifter och ensidigheter av det slag jag nu nämnt. Om och om igen har det sagts från amerikansk sida att vietnamkriget inte kan vinnas, om inte folket i byarna och städerna känner förtroendet för sin egen regering. Men lika regelbundet har det visat sig att de skiftande saigonjuntorna inte kan skapa det förtroendet — ja, att de inte ens har kunnat genomföra början till en jordreform eller på allvar har tagit itu med en korruption som enligt alla bedömare har enorm omfattning.

Förenta staterna har, sade Kennedy i ett chicagotal för någon tid sedan, en allierad blott till namnet. Förenta staterna stöder en regering som inte har något folkligt stöd. Detta betyder inte på långt när att det är klart att FNL och den kommunistiska regimen i Nordvietnam har ett spontant stöd av majoriteten av Sydvietsnams folk. Men det betyder, som jag sedan flera år ständigt har återkommit till, att en lösning på vietnamtragedin måste sökas genom förhandlingar, där även direkt kontakt etableras mellan Förenta staterna och FNL, om nödvändigt över huvudet på saigonjuntorna.

För att återkomma till Robert Kennedy så ställer han tre alternativ för den amerikanska vietnampolitiken:

1. militär seger
2. förhandlingsöverenskommelse
3. reträtt från Vietnam

Han avvisar den militära segern, och han avvisar reträtten. Han säger i det sammanhanget: Reträtt är omöjlig. Det överväldigande faktum som representeras av det amerikanska engagemanget har skapat sin egen verklighet. De många åren av krig har i grunden påverkat både våra vänner och våra fiender, på ett sätt som vi inte kan mäta och kanske aldrig kan förstå. Därtill kommer att tiotusentals vietnameser har satsat sina liv och sin framtid på vår närvaro och det skydd vi ger: civil-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gardets medlemmar, lärare och läkare i byarna; bergstammarna uppe på höglandet; mängder av människor som arbetar för sitt folks bästa och inte har böjt sig för Viet Cong, även om de kanske inte stöder regeringen i Saigon. Många av dem har redan flytt en gång undan diktaturen i norr. Vi kan inte bara plötsligt utsätta dessa människor, vilkas gamla sätt att leva och gamla kraftkällor nu har överlagrats av den amerikanska närvaron, för att på nåd och onåd utlämnas åt en minoritet.»

Om jag här ser på de punkter där den svenska regeringen och den svenska demokratiska oppositionen är överens om ställningstagandet till vietnamproblemen, så är de följande och många gånger upprepade:

1. amerikanskt bombstopp i norr i avvaktan på förhandling
2. FNL erkännes av Förenta staterna som en av de förhandlande parterna på sydsidan
3. fria val under betryggande internationell kontroll i Sydvietnam
4. stora svenska insatser i återuppbyggnadsarbetet i hela Vietnam efter ett fredsslut.

Det finns emellertid ett par punkter till där oppositionen och regeringen är överens, en av dem direkt och en annan indirekt bekräftad genom den senaste diskussionen i utrikesnämnden. Den första av dessa ytterligare punkter gäller frågan om en villkorslös och total amerikansk reträtt från Vietnam före eller utan någon egentlig förhandlingsuppgörelse. Såvitt jag kunnat finna är det inte vare sig den svenska regeringens eller den svenska demokratiska oppositionens ståndpunkt att en sådan reträtt är lämplig eller möjlig.

Den andra punkten gäller de uppmaningar som ställs till oss att betrakta den nordvietnamesiska regimen inte bara som en förkämpe för nationellt oberoende gentemot fransmän, kineser och amerikaner utan även som en regim som skapar medborgerlig frihet.

Det är ju ett fullständigt misstag. Den nordvietnamesiska regimen är en hänsynslös förtryckarregim. Nordvietnams regering är inte mer frihetvänlig än att nära en miljon människor föredrog att fly från Nordvietnam till Sydvietnam när Ho Chi Minh tog över hela kommandot. Den är inte mera frihetsvänlig än att den genomförde sin jordreform för föga mer än tio år sedan genom att slå ihjäl över 100 000 bönder och deras anhöriga, en metod som kunde liknas vid Stalins fruktansvärda uppgörelse med kulakerna i Sovjet.

Jag kan inte tänka mig att vare sig den svenska regeringen eller den svenska demokratiska oppositionen uppfattar hanoiregimen som en förkämpe för medborgerlig frihet. Jag tror inte heller att alla medlemmar eller alla de ledande i de organisationer, som är enrollerade i Svenska kommittén för Vietnam gör det. Jag tror emellertid att det vore värdefullt om den svenska regeringen gjorde klart att den inte är för en villkorslös amerikansk reträtt från Sydvietnam och att den inte betraktar Nordvietnams regering som en förkämpe för en demokratisk frihetsordning — lika litet som saigonjuntorna är det.

I själva verket föreligger det alltså, såsom jag ser det, minst sex punkter där en enhällig demokratisk uppfattning i vårt land står mycket nära de meningar, som nyligen har tillkännagivits av en man vilken har utsikter att erövra presidenturen i Förenta staterna. Även om en del av dessa punkter avviker från de uppfattningar, som hyses av den nuvarande amerikanska administrationen, har jag mycket svårt att föreställa mig att det är dessa svenska sakståndpunkter som framkallat vad jag nyss benämnde den nuvarande diplomatiska irritationen på amerikansk sida. Det måste i första hand vara fråga om brister i handlag och takt.

Jag tror att en del av ordningen skulle kunna återställas redan om utrikesministern deklarerade — hur självklart

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och onödigt det än kan förefalla — att den svenska regeringen naturligtvis inte har några som helst planer på att följa den nygamla vänsterns och kommunisternas uppmaningar att vidta några slags repressalier beträffande den svenska diplomatiska representationen i Washington.

Det är emellertid sannerligen inte, herr talman, bara skeendet i Vietnam som bör påkalla vår uppmärksamhet. Det finns andra länder, som ligger oss mer nära, där i dag händelser äger rum som själva eller genom de konsekvenser de rycker med sig *kan* komma att beröra våra egna förhållanden ännu mer än kriget i Vietnam.

Kravet på nationell självbestämmanderätt har vårt stöd som en grundreglerna för mellanfolklig samlevnad. Ett folk skall inte utifrån kunna påtvingas ett styrelseskick. Det är bl. a. det kravet som ligger bakom vår inställning till kriget i Vietnam. Men det finns också skäl att fråga vilken regeringens och över huvud taget den svenska opinionens reaktion i dag är mot och hur stor dess indignation över alla de brott mot detta krav som under det senaste kvartssekket begåtts på mycket närmare håll än i Vietnam. När hörde vi t. ex. senast någon regeringsledamot belysa de inre förhållandena i Östtyskland?

De verkliga anhängarna av det kommunistiska östtyska partiet, alltså de som är övertygade kommunister och som inte låter sig enrolleras tvångsmässigt eller anslutit sig av opportunistiska skäl, de utgör sannolikt högst 3 procent av befolkningen, en lägre andel än vad det kommunistiska partiet har uppnått i Sverige. Men denna lilla del av Östtysklands befolkning har etablerat en järnhård kommunistisk diktatur och styr de 97 procenten med hjälp av medel där tvång och fruktan spelar en mycket framträdande roll. Den enda och enkla förklaringen till att detta lyckas är ju att det står någon miljon till tänderna rustade sovjetiska soldater i Östtyskland.

Nog är det märkligt att i regeringens utrikespolitiska deklaration ingenting sägs om den kamp som frihetens vänner i dag för i Tjeckoslovakien och Polen och som dessa länders verkliga härskare nu inte längre kan eller — i det tjeckiska fallet — kanske inte vill hålla i det fördolda.

Det mest intressanta är händelseförloppet i Tjeckoslovakien. Resultatet av liberaliseringen har i flera avseenden blivit förvånansvärt omfattande. Journalister, författare, radio och television, kommentatorer och framför allt de lokala partigrupperna drar sig inte för kritik och besvärande frågor. Presidentens maktställning är allvarligt undergrävd, och hans politik under de senaste 20 åren är föremål för stark kritik. Åtskilliga kommunistiska »die-hards» har försvunnit från den politiska scenen i former som är mer civiliserade och humana än de som tidigare tillämpades — pension i stället för offentliga rättegångar, avrättningar eller förödmjukelser. På fullt allvar har man fört fram tanken att tillåta andra partier än det kommunistiska samtidigt som idéer om övergång till ett mer blandekonomiskt system diskuterats. Frågor som rör utrensningarna under 1940- och 1950-talen och rehabilitering av de överlevande offren för tidigare utrensningar har tagits upp på allvar. Namnet Masaryk finns åter på studenternas läppar.

I Polen har sakerna hittills tagit en annan och mer beklagensvärd vändning. Gomulka fördes till makten 1956 just genom starka liberaliseringskrav men har successivt såvitt jag kan förstå under sin maktperiod återgått till mer totalitära metoder. Stimulerade av studentframstötarna i Tjeckoslovakien har polska intellektuella framfört liknande krav på vidgad rörelsefrihet och yttrandefrihet. I Warszawa och Krakow har det ägt rum allvarliga sammanstötningar mellan polis och demonstranter.

Men partiledningen i Polen har inte

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som den tjeckoslovakiska anpassat sig eller givit efter. Tvärtom har den slagit tillbaka genom försök att uppbåda arbetare och genom att göra utrensningar bland studenterna. Till de mest obehagliga inslagen i denna motoffensiv hör det medvetna vädjandet till gamla antisemitiska stämningar. Studentupplöpet påstås vara organiserade av judiska intellektuella, och man har gjort sig av med höga tjänstemän därför att deras barn påstås ha varit med om demonstrationerna. Samtliga har varit av judisk börd. Ytterligare utrensningar befaras i universitets- och partiväsendet och kommer i så fall givetvis också att drabba även andra grupper. Men de antisemitiska tendenserna är otäcka även om partiet — i likhet med vad som är förhållandet i Sovjet — förnekar att det förekommer antisemitism.

Från tid till annan kommer ju också från Sovjetunionen själv rapporter om utslag av antisemitism och religionsförföljelser. Såväl dessa företeelser — som vi tyvärr inte vet tillräckligt mycket om — som frihetssträvandena i Tjeckoslovakien och Polen — som vi är mer underrättade om — gäller förvisso, för att använda regeringsdeklarationens uttryck, demokratins livsfrågor. Även beträffande dem står regeringen inför valet att markera en inställning eller iaktta tystnad. Också härvidlag finns det anledning att engagera vår mänskliga solidaritet och låta dem komma till uttryck. I dag iakttar i varje fall regeringen tystnad.

Jag hoppas att den överger den attityden.

Det som händer i Sydamerika, Rhodesia, Portugal och Grekland behandlas däremot i regeringsdeklarationen. Vi har vid flera tillfällen haft debatter här i riksdagen om vilken politik som bäst svarar mot våra internationella förpliktelser i detta sammanhang. Jag hälsar enighet beträffande de grekiska och rhodesiska frågorna med tillfredsställelse.

Efter de upprörande händelser som nyligen ägt rum i Rhodesia skulle ett svenskt deltagande i sportsliga sammanhang tillsammans med Rhodesia säkerligen stå i strid med inställningen hos en mycket bred svensk opinion. Jag delar regeringens uppfattning att sanktionerna mot Rhodesia bör fullständigas och att alla ansträngningar skall göras för att täppa till kryphålen.

När det gäller Sydafrika och Portugal har vi varit förespråkare för försök att finna vägar till en mer aktiv politik. Regeringen rapporterar i deklarationen att den har ansträngt sig att driva på lösningen av frågan om ett solidariskt system olika länder emellan när det gäller att rättvist dela de bördor som ekonomiska sanktioner skulle kunna lägga på vissa stater i särskilt hög grad. Jag vill råda regeringen att öka sina ansträngningar i detta avseende. Här ligger nämligen, enligt min uppfattning, en av kärnpunkterna när det gäller utsikterna att komma någon vart med apartheidpolitiken. Även om jag delvis förstår att tvekan kan föreligga i några stater inför ett snabbt beslut om att genomföra en sådan solidarisk ordning, anser jag att det borde vara lättare att få fram en även i detalj utarbetad teknisk konstruktion för hur en sådan ordning skulle kunna fungera. Det är ju alltid en början.

I regeringsdeklarationen sägs att det är en glädjande utveckling att det hos vårt folk finns allt mindre resonans för att vi i avskildhet skall njuta av vårt välstånd utan bekymmer för ofärd och orätt på andra håll i världen. Jag instämmer i det. Men jag vill tillägga, herr talman, att regeringen när det gäller u-hjälpen — det område där vi kanske lättast kan göra en verkligt positiv insats — inte har gjort några stora ansträngningar att stimulera denna opinion och driva på utvecklingen. Detta är sannerligen ett fält där en energisk och mindre räddhågad regeringspolitik skulle kunna ha avsatt konkreta resultat

Utrikes- och handelspolitisk debatt

till de fattiga folkens gagn. Men regeringen har till och med ibland gömt sig bakom den förledande tanken att opinionen ännu inte är mogen för en snabbare ökad u-hjälp. Det kan hända att det förhåller sig så. Men om så är fallet är det också en så mycket mer angelägen uppgift både för regering och opposition att övervinna denna inställning. Det är nödvändigt, om det verkligen skall bli någon mening med talet om vår internationella solidaritet, vår avsky för förtryck och vår bekännelse till internationalismens principer. Hittills har folkpartiet och centerpartiet fått bära huvuddelen av den upplysningsuppgiften.

Det är säkert många i u-länderna som har sett fram med stora förhoppningar mot den andra UNCTAD-konferensen som nu hålls i New Delhi. Tyvärr har rapporterna därifrån inte varit uppmuntrande och sannolikheten för att u-länderna får lämna New Delhi besvikna tycks vara ganska stor. Det kan leda till en allvarlig försämring i det internationella politiska klimatet. Skulle resultatet, vilket jag alltså inte på något sätt hoppas, av New Delhi-konferensen till övervägande del bli negativt bör Sverige för egen del undersöka vad man kan göra ytterligare för att stödja u-ländernas handel. Ett väsentligt hinder ligger i i-ländernas protektionism, det vill säga de skyddstullar och importregleringar som i-länderna infört för att skydda sitt eget näringsliv. Vi bör i ökad omfattning eliminera tullar och importrestriktioner på sådana tropiska produkter som vi inte själva kan framställa, t. ex. kaffe, te, kakao, bananer, jute, gummi o. s. v.

Liberaliseringen i övrigt av importen från u-länderna måste ske i samarbete med andra i-länder, så att tullar och importrestriktioner kan reduceras även för t. ex. industrivaror. Det kan vi inte klara på egen hand. Speciellt angeläget synes det mig vara att undanröja det ofta kraftiga tullskyddet på de första

bearbetningsstadier en råvara genomgår.

En ytterligare praktisk synpunkt, herr talman, är att u-ländernas export försvåras inte bara av tullar och andra handelshinder. Deras exportförmåga är ofta dålig på grund av bristande erfarenhet av och information om de olika exportmarknaderna. Man tillverkar helt enkelt inte de rätta varorna, ehuru man nog i många fall skulle kunna göra det — varor som är avpassade efter köparnas behov. Man har inte tillräcklig kunskap om modern marknadsföring och säljfrämjande åtgärder i övrigt. Enligt min uppfattning är detta ett område där Sverige har särskilda förutsättningar att öka sin hjälp till exportfrämjande verksamhet åt olika u-länder. Vad vi hittills har presterat är ganska blygsamt.

I alla dessa frågor behövs ett nära och intimt samarbete med industrin och näringslivet. Det är synd att det har tagit så lång tid för regeringen här i Sverige att vinna en sådan insikt. Om det nyligen aviserade förslaget till investeringsgarantier är ett tecken på att man på socialdemokratiskt håll befriat sig från ideologiska skygglappar, är det onekligen tacknämligt.

FN:s nuvarande generalsekreterare har ofta yttrat att freden och tryggheten inte är mindre beroende av samarbete för ekonomisk och social utveckling än av att politiska tvister blir lösta. Vi måste vara beredda att medverka till ett mer medvetet och samordnat angrepp mot u-ländernas fattigdom och politiska ofrihet i samverkan mellan fattiga och rika länder. Hängningarna i Rhodesia, de allt större militära insatserna i de portugisiska kolonierna och de allt hårdare metoderna i Sydafrika är en talande uppmaning till det.

Låt mig, herr talman, mycket kortfattat beröra nedrustningsfrågans läge! Vi delar naturligtvis alla regeringens besvikelse över att de mångåriga förhandlingarna i Genève nu utmynnar

Utrikes- och handelspolitisk debatt

endast i ett amerikanskt-sovjetiskt förslag till icke-spridningsavtal, vilket går till behandling i Förenta Nationerna. Vi måste fortsätta att verka för en fastare sammankoppling mellan ett sådant avtal och verkliga nedrustningsåtgärder — det är det inte fråga om nu — även om en fullständig tidsmässig samordning inte kan uppnås. Inom oppositionen är vi säkerligen alla angelägna att noga följa utvecklingen av denna fråga i FN, och jag fattar regeringsdeklarationen i detta avseende så, att tillräckliga möjligheter härtill också skall beredas.

Frågan om svensk underskrift och svensk ratificering av ett icke-spridningsavtal är en senare angelägenhet. Låt mig dock redan nu betona att vårt ställningstagande måste bli beroende av i vilken utsträckning andra i detta sammanhang intressanta stater är beredda att underteckna och ratificera; jag tänker främst på stater som Västtyskland, Schweiz, Italien, Egypten, Israel och Indien.

Herr Sven Gustafson och herr Ohlin m. fl. kommer att i den fortsatta debatten beröra de stora och betydelsefulla ekonomiska integrationsfrågorna och de handelspolitiska problemen, inklusive de initiativ för att förstärka östhandeln som regeringen till min tillfredsställelse annonserar. Jag vill emellertid innan jag slutar mitt anförande ge min meningsriktnings varma erkännande åt det stimulerande initiativ, som tagits av den nya danska regeringen när det gäller det nordiska samarbetet på dessa fält. Det som nu måste komma främst i förgrunden för de ekonomiska integrationssträvandena är en förstärkning av detta nordiska samarbete.

Jag tror att det i dag råder en utbredd enighet om att möjligheterna att finna vägar för de nordiska länderna i EEC, tillsammans med och i samförstånd med andra EFTA-stater, blir större om vi kan nå avsevärt längre beträffande vår egen medverkan i Norden.

Den insikten präglade Nordiska rådets förhandlingar nyligen. Denna ökade samverkan bör givetvis — det ligger i sakens natur — ske på ett sådant sätt, att en kommande anslutning till en gemensam europeisk marknad hela tiden är i blickfältet.

Vi kan i dag konstatera att EFTA har inneburit ett mycket starkt ökat handelsutbyte mellan de nordiska länderna. Vi kan också konstatera värdet av den gemensamma nordiska aktionen i Kennedyrundan, liksom av den nordiska arbetsmarknaden med dess förutsättningar för arbetskraftens rörlighet och rätt till respektive lands sociala förmåner. Även på andra områden har samarbetet förstärkts. Men mycket återstår att göra. Låt mig här endast peka på några väsentliga områden.

Som jag ser det bör förutsättningarna vara goda för att nalkas en gemensam nordisk ekonomisk politik med ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser. Ett led i dessa ansträngningar är en harmonisering av tullarna. En vidgad samverkan bör också kunna ske beträffande kapital- och kreditmarknaderna och näringspolitiken. Jag tror, att om ett samarbete av denna omfattning skall bli möjligt, så fordras nya permanenta gemensamma nordiska organ och institutioner, och det måste vara en av de viktigaste uppgifterna för det stundande statsministermötet i Köpenhamn att närmare diskutera denna fråga.

När den danske statsministern Baunsgaard besökte Sverige tidigare i mars framhöll han i ett anförande mycket starkt värdet av ansträngningar i den riktning varom jag nu talar. Han sade bl. a. att det är viktigt att se till att samarbetet får ett sådant innehåll, att varje land verkligen finner en fördel i att delta. »Det krävs», sade han, »mod och vilja hos de enskilda ländernas regeringar för att ta upp ett verkligt brett fält av de nordiska samsamarbetsmöjligheterna, men jag tror och hoppas

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att det skall visa sig att de nordiska länderna faktiskt har både modet och viljan.» Jag vill helt instämma i dessa ord. Regeringsdeklarationen är på denna punkt ganska matt, och jag hoppas att den svenska regeringen i sitt agerande i Köpenhamn — och inför Köpenhamn — och framdeles inte skall komma förhoppningarna på skam.

Denna danska appell kräver, herr talman, ett svenskt svar i samma anda!

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Regeringsdeklarationen i dagens debatt gäller till närmare tre fjärdedelar frågor som berör politiska spänningar och konflikter i vår värld, krig, lidanden och förtryck. Till en mindre del gäller den hurusom vi i fredlig samverkan med andra länder bör söka skapa bättre levnadsförhållanden för folken. — Detta är inte sagt som någon kritik mot regeringsdeklarationen, utan det bör ses som ett konstaterande av att det finns ganska många konflikter, mycken spänning och stor misstro, som måste avlägsnas innan folken kan samsas till gemensamma tag för en bättre värld.

De mest framträdande dragen i världshandels utveckling under senare år har varit den starka ökningen i handelsutbytet och tendenserna till förskjutningar i varuströmmarna som avspeglar tillkomsten av de stora handelsblocken. Tar man del av statistiken över världshandels utveckling under det senaste året, finner man att dessa tendenser består. Volymökningen var dock inte lika stark under 1967 som under de föregående åren. Den dämpade ekonomiska aktiviteten i flertalet industriländer i förening med ett ansträngt valutaläge har satt spår även i handels utveckling.

Ökningen i handelsutbytet länderna emellan blev därför den minsta som rapporterats sedan 1962. De senaste

månaderna har emellertid utvecklingen på nytt pekat uppåt. Det finns också anledning att förmoda att den snabba expansionen i världshandeln skall fortsätta så snart konjunkturerna förbättras. En förutsättning är naturligtvis att valutasituationen inte försämrats.

Förskjutningarna i handelsströmmarna framträder bl. a. i vårt eget lands handelsutbyte. Den mest markanta förändringen i det samlade varuutbytet under 1967 var förskjutningen från EEC-till EFTA-området såväl på import- som exportsidan. När det gäller handeln med öststaterna steg exporten något mer än den procentuella ökningen av exportvolymen i dess helhet, medan importandelen var oförändrad. Handeln med u-länderna gick däremot relativt sett tillbaka, och både import- och exportandelen minskade i förhållande till året förut.

När man i början på 1960-talet gjorde de första bedömningarna av verkningarna av tullavvecklingarna inom EEC respektive EFTA, trodde sig många kunna konstatera att tullavvecklingseffekten skulle bli ganska ringa. Incitamenten att bryta de gamla handelsförbindelserna, menade man, skulle inte bli särskilt starka. De förändringar i handelsmönstret som kunde noteras under de första åren av 1960-talet tycktes kunna härledas till andra orsaker än tullavvecklingen.

Synen är nu till stor del en annan. Under senare år har uppmärksamheten i större utsträckning inriktats på vad man brukar kalla tullavvecklingens dynamiska verkningar. Även om tullavvecklingen inte omedelbart får någon stor effekt på handelsströmmarna, tvingar den öppna konkurrens som inträder när tullarna faller bort en del branscher till motåtgärder och nytänkande. Andra grenar av näringslivet, företrädesvis de som arbetar på export, får chans till specialisering, utbyggnad och nyetablering. Tullavvecklingen synes alltså få verkningar på produk-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tionsstrukturen och slår därför igenom i förändringarna av handelsströmmarna i större omfattning.

Ur världsekonomins och därmed också de enskilda ländernas synvinkel är det naturligtvis olyckligt om produktionsstrukturen skall vara beroende av konstlade handelsbarriärer, t. ex. sådana som nu finns mellan EEC och EFTA. Det är därför skäl att stryka under vad som sägs i regeringsdeklarationen om att marknadsplitringen börjar bli verkligt kännbar och att det är viktigt att komma till rätta med situationen innan skadeverkningarna blir alltför stora.

Jag ser också de försök som görs på olika håll och som är redovisade i regeringens deklaration att finna nya inkörsportar till diskussioner i marknadsfrågan såsom ett uttryck för att man är medveten om dessa saker. Det framstår nu som mer angeläget än någonsin att ansträngningarna att närma länderna inom EEC och länderna inom EFTA till varandra inte mattas. Även om man har vitt skilda utgångspunkter och hittills inte gjort några påtagliga framsteg, kan man knyta vissa förhoppningar till framtiden. Den situation vi nu har i marknadsfrågan får inte uppfattas så, att alla möjligheter till närmanden skulle vara uttömda ens om man ser bara till de första åren.

Detta betyder, som jag framhöll redan i remissdebatten, att vi här i Sverige för vår del måste hålla ögonen öppna och inte försitta några tillfällen till initiativ. Det är därför med tillfredsställelse som jag noterar att regeringen ger uttryck för en positiv vilja till att man utreder och prövar alla tänkbara lösningar, även temporära sådana. Det finns i det arbetet all anledning att försöka stärka sammanhållningen mellan de nordiska länderna och inom hela EFTA-gruppen. I det nordiska samarbetet bör den rekommendation som Nordiska rådet nyligen enades om betraktas som ett viktigt steg

på vägen. Möjligheterna borde nu stå öppna såväl till en diskussion om en gemensam nordisk plattform för framtiden som till förhandlingskontakter med EEC och ett utvidgat ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Så länge inga påtagliga framsteg har nåtts på andra vägar måste alla möjligheter att utveckla EFTA-samarbetet tas till vara.

Det är också angeläget att man gör energiska ansatser för att utveckla vårt lands handel med länder utanför Väst-europa. Även om östhandeln fortfarande representerar en relativt liten del av den totala handeln finns det anledning att fästa förhoppningar vid väsentliga utökningar.

Sammanfattningsvis vill jag säga följande på denna punkt.

Det slutliga målet för våra strävanden i fråga om handeln bör vara att få bort tullhindren mellan EEC- och EFTA-länderna. I spåren på ett sålunda utvidgat handelssamarbete följer då i större eller mindre utsträckning en ekonomisk samverkan. Vi skall inte heller bortse från att en ökning av handeln med öststaterna helt säkert ligger i linje med den allmänna utvecklingen.

Om man har uppfattningen att samarbetet mellan EEC- och EFTA-länderna är ett mål som vi bör sikta mot och också har anledning räkna med att uppnå, är det självklart att varje dellösning måste ha den karaktären att detta måls uppnående inte försvåras eller fördröjs. Det betyder bl. a. att varje nordiskt samarbete måste utformas så, att vi inte på något sätt stör relationerna till övriga EFTA-länder men helst också så att vi konkret underlättar närmare förbindelser med EEC. Jag skulle kunna tänka mig att man diskuterar möjligheten att steg för steg göra om EFTA till en tullunion med samma yttertullar som EEC. Är detta ett alltför stort och alltför ambitiöst begynnelsesteg borde man kunna diskutera att Norden med bibehållande av tullfriheten mot övriga

Utrikes- och handelspolitisk debatt

EFTA-länder successivt samordnar sina yttertullar till den angivna nivån.

Nedslående i den nuvarande handelsutvecklingen är trots allt det relativt sett krympande handelsutbytet mellan rika och fattiga länder. Det är uppenbart att det krävs kraftinsatser för att vända denna utveckling. Den stora världshandelskonferensen om u-ländernas problem befinner sig nu i slutfasen av sitt arbete. Det är naturligtvis för tidigt att innan konferensen har avslutats summera resultatet; de flesta bedömare tycks dock vara ense om att framstegen kommer att bli begränsade. Utvecklingen sedan den första världshandelskonferensen hölls i Genève kan knappast sägas ha underlättat lösningen av de enorma och viktiga problemen som nu behandlas. Likväl knöts vissa förhoppningar till UNCTAD II särskilt från u-länderna själva. Inte minst psykologiskt är det naturligtvis ett allvarligt bakslag om dessa förhoppningar grusas. Samtidigt kan konstateras att konferensen hållits under ogynnsamma yttre förhållanden. Den senaste tidens påfrestningar på det internationella betalningssystemet och aviseringen av protektionistiska åtgärder från en del industriländer för att komma till rätta med deras betalningsproblem har självfallet inte varit ägnade att föra förhandlingarna framåt.

Även om resultatet av handelskonferensen kan komma att te sig magert får detta dock inte tas till intäkt för att minska de fortsatta ansträngningarna att enas om sådana handelspolitiska och finansiella insatser som verkligen effektivt kan stödja u-länderna. Professor Gunnar Myrdal har nyligen offentliggjort vissa tankvärda synpunkter på u-hjälpen vilka är värda att närmare dissekeras och studeras.

Sedan tre år tillbaka har det amerikanska strategiska flyget bombarderat mål i Nordvietnam, men den förstörelse bomberna åstadkommit synes åtminstone hittills inte ha minskat Nord-

vietnams militära slagkraft. I de amerikanska kalkylerna torde ha ingått att några månaders intensiv bombning av militära mål i Nordvietnam skulle vara tillräckligt för att förmå landets regering att sätta sig vid förhandlingsbordet för en politisk lösning av det vietnamesiska problemet. Så blev som vi vet inte fallet. USA tvingas att gå vidare på den en gång inslagna vägen med stegvis upptrappning av bombkriget.

Efter det senaste årsskiftet har som bekant den nordvietnamesiska armén tillsammans med FNL utvecklat en militär offensivkraft i Sydvietnam, som i hög grad torde ha överraskat. Med hänsyn till det amerikanska flygets överlägsenhet är det väl inte sannolikt att Nordvietnam och FNL kan vinna en militär seger över USA. Men det har hittills heller inte gått för USA att få ett definitivt övertag. Ett militärt dödsläge synes råda i Vietnam, och fortsatt krig kräver meningslösa offer i människoliv, ökat flyktingelände och enorma materiella skador.

Utrikesminister Dean Rusk har upprepade gånger uttalat, att USA ingripit i Vietnam för att förekomma aggression. Enligt den argumenteringen skulle kriget i Vietnam folkrättsligt vara ett angrepp av Nordvietnam på Sydvietnam. På grund av sina förpliktelser som medlem i SEATO-pakten skulle då USA vara tvingat att ingripa på Sydvietsnams sida mot den aggressive grannen i norr.

Det krig som nu rasar i Vietnam har emellertid inte inletts som ett regelrätt angrepp av Nordvietnam mot Sydvietnam på liknande sätt som Nordkorea angrep Sydkorea 1950. Det synes ha börjat som ett uppror inom Sydvietnam mot den militärdiktatur, som i mitten på 1950-talet övertog regeringsmakten med stöd av Förenta staterna. Det är möjligt att detta uppror organiserats med hjälp av Nordvietsnams politiska ledning. Först på ett senare stadium av inbördeskriget har Nordvietnam lämnat FNL stöd med reguljära förband ur

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sin armé. Det kan vara skäl att påminna om att enligt 1954 års Genèveavtal om Franska Indokina skulle senast 1956 val anordnas i både Nord- och Sydvietnam, i vilka befolkningen skulle få avgöra, om de båda länderna skulle sammanslås till en gemensam stat. Det har inte skett. Sett ur den synpunkten har kriget i Vietnam av många betraktats som ett inbördeskrig i hela Vietnam och inte endast i dess sydliga hälft. I varje fall torde kriget inte ha börjat genom direkt militär aggression från Nordvietnams sida, och fördenskull har det ansetts tveksamt om SEATO-paktens bestämmelser kan åberopas som folkrättslig grund för USA:s krig på den sydvietnamesiska regimens sida.

USA:s politiska mål i fråga om Sydöstasien har aldrig deklarerats fullt klart och otvetydigt i vidare mån än att det hävdats — någonting som också framhållits i dagens regeringsdeklaration — att kriget i Vietnam gäller Förenta staternas egna säkerhetsintressen, som hotas av kommunistiska erövringsplaner i Sydöstasien. Det är tydligt att den amerikanska regeringen arbetar för att förhindra en politisk och eventuellt även territoriell expansion från Kinas sida samt att skapa maktbalans och varaktig fred i hela området. Man kan emellertid med fog undra, om USA:s insatser leder till det mål amerikanerna säger sig vilja uppnå. Om man utgår ifrån att USA:s bedömningar i fråga om kinesisk expansion vore riktiga, får man ändå ifrågasätta klokheden i att sönderbomba en stat som gränsar till Kina. Det borde väl snarare vara ett amerikanskt intresse att ha politiskt, ekonomiskt och i fråga om värnkraft stabila grannar till Kina, som kan motstå kinesiska expansionsförsök. Den amerikanska regeringen tycks anse, att FNL, Nordvietnam och Kina följer samma politiska strategi och arbetar som en enhet. Emellertid är ju det verkliga förhållandet att vietnameserna un-

der sin långa historia kämpat hårt för sitt oberoende mot kineserna.

Uppfattningen att Förenta staternas kamp i Vietnam skulle förhindra utbrott av världskrig synes inte vara särdeles väl grundad.

Risken för att branden i Vietnam skall utvecklas till en världsbrand minskas genom splittringen inom den kommunistiska världen. Den utgör inom parentes sagt ett tecken på att någon total kommunistisk sammansvärjning knappast existerar. Konflikten mellan Sovjetunionen och Kina har gjort upptrappningen av kriget i Vietnam mindre farlig ur världspolitisk synpunkt än den annars skulle varit. Men det synes med fog kunna sägas att upptrappningen och en eventuell utvidgning av kriget till Vietnams grannstater ökar risken för en militär konfrontation mellan USA och Kina, även om den risken hittills inte har varit särdeles stor.

I opinionen mot Förenta staternas krigsföring i Vietnam har väl de rent folkrättsliga och politiska övervägandena spelat en mindre framträdande roll. Opinionen har utformats av faktorer av annan art. Man har reagerat mot att världens största militärmakt vänder sig mot en i fråga om resurser långt svagare motståndare med en mycket fattig befolkning. Man är också indignerad över de oändliga lidandena för den civila befolkningen.

FN:s generalsekreterare U Thant har flera gånger sagt att ett villkorslöst inställande av bombningen av Vietnam enligt hans mening inom några få veckor skulle leda till meningsfyllda överläggningar mellan USA och Nordvietnam. Nordvietnams utrikesminister har förklarat att hans land kommer att inleda förhandlingar med Förenta staterna, om bombningarna upphör och övriga krigshandlingar mot Nordvietnam inställs. USA:s regerings svar på detta uttalande har varit att den i enlighet med president Johnsons deklaration i det s. k. San Antonio-talet kräver

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att Hanoi som motprestation stoppar sina truppsändningar söderut och inte tillåts dra militär fördel av ett bombstopp och eventuellt efterföljande förhandlingar om vapenvila. Även om ett krav på något slags motprestation inte skulle kunna betraktas som orimligt torde en mycket omfattande opinion — enligt min mening med rätta — anse att Förenta staterna bör kunna kosta på sig att stoppa bombningarna under någon tid för att avvakta ett tillfälle till förhandlingar. Helt säkert skulle det inte betraktas som något utslag av svaghet, utan av moralisk styrka.

Regeringen och de politiska partierna i vårt land har, stödda av en mycket utbredd folkmening, varit eniga om att anse att konflikten i Vietnam måste lösas på politisk väg och att därför förutsättningar för vapenvila och där efter fredsförhandlingar måste skapas. I det syftet har Sverige förklarat sig berett att medverka till att främja kontakter mellan de krigförande parterna. Vår uppfattning om förutsättningarna för att åstadkomma fred i Vietnam överensstämmer med generalsekreterare U Thants. Vi anser således att USA bör kunna utan några villkor av politisk art definitivt upphöra med bombningarna av Nordvietnam och avvakta förhandlingstillfälle, stegvis nedtrappa sina militära operationer i Sydvietnam, erkänna FNL som förhandlingspart vid sidan av andra politiska grupper i Syd-vietnam och erkänna det sydvietnamesiska folkets rätt att själv bestämma vilket samhällssystem det vill leva under. Det förutsätter på längre sikt en amerikansk militär utrymning av Syd-vietnam; ett omedelbart utrymmande tillhör inte de politiska realiteterna och knappast till det lämpliga.

Den svenska ståndpunkten, som ju sedan länge är känd för Förenta staternas regering, innefattar naturligtvis kritik mot dess vietnampolitik, men det skulle vara mycket beklagligt om den i USA uppfattades som en ovänlig hand-

ling. Vi ogillar den amerikanska politiken i Vietnam, och vi kan inte göra avkall på rätten att framföra våra åsikter. Men vår kritik bygger ingalunda på någon ovilja mot det amerikanska folket.

(Med anledning av applåder på läk-taren yttrade herr *förste vice talman-nen*: Alla meningsyttringar från läkta-ren är strängt förbjudna.)

Tvärtom är vi beredda att oförbehållsamt ge uttryck för den meningen, att Förenta staterna har gjort Europa ovärderliga tjänster både under och efter andra världskriget. Vi respekterar också, att USA inom sina gränser i denna situation har, som det vill synas, en helt fri debatt om så grannliga frågor. En på seriöst sätt framförd opinionsyttring representativ för praktiskt taget hela det svenska folket kan dock tilllika med opinionsyttringar i andra länder få betydelse för den amerikanska regeringens bedömning av hela vietnamkomplexet.

Däremot tar vi bestämt ställning mot sådana opinionsyttringar som flaggbränning, krossning av fönsterrutor, äggkastning mot amerikanska delegationer på besök etc. Sådant kan förresten inte förtjäna namnet opinionsyttring. Likheten är större med ligistupp-tåg.

Sedan i höstas har skymtat ett svagt hopp om att det två decennier gamla krigstillståndet mellan Israel och dess arabiska grannar skall förbytas i fredsfördrag dem emellan, som äntligen skulle ge lugn i den delen av världen. FN:s säkerhetsråd antog i november enhälligt en resolution, vars syfte var att lägga en grundval för en uppgörelse, som skall garantera en fredlig framtid för samtliga berörda stater. Resolutionen angav i för all del ganska vaga ordalag de allmänna riktlinjerna för en uppgörelse. Frånvaron av preciserade detaljer i resolutionstexten var nödvän-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dig för att enighet skulle kunna uppnås i säkerhetsrådet, och utan godkännande av både Förenta staterna och Sovjetunionen är försök att uppnå politisk stabilitet i Mellersta Östern helt säkert utsiktslösa.

Resolutionen innebar vidare en fullmakt för generalsekreteraren att sända en personlig representant till Mellersta Östern för att, som det hette »upprätthålla kontakt med de berörda staterna i syfte att befrämja en överenskommelse och hjälpa till i ansträngningarna att åstadkomma en fredlig och allmänt accepterad överenskommelse». Detta mycket svåra diplomatiska uppdrag har ju givits vår ambassadör i Moskva. Vilka resultat ambassadören har uppnått är tills vidare en hemlighet, men enbart det faktum att han fortsätter sitt arbete är ändå ägnat att inge vissa förhoppningar. Bland diplomatiska observatörer i Israel sägs under senaste tiden ha skymtat den uppfattningen att Israel nu är närmare ett fredstillstånd än tidigare. Låt oss åtminstone hoppas att denna optimism kommer att verifieras av verkligheten.

Självfallet bör man, såsom skedde i regeringsdeklarationen, hälsa med tillfredsställelse att enighet nu uppnåtts kring ett förslag till avtal rörande förbud mot spridning av kärnvapen, men det skulle vara en överdrift att påstå, att avtalstexten präglas av någon större förståelse för icke-kärnvapenländernas krav på motprestationer. Vissa eftergifter har gjorts av kärnvapenländerna, som på papperet ser ganska tillfredsställande ut, men deras praktiska värde är svårbedömbart. USA och Sovjetunionen samt England, som ju också är kärnvapenmakt, utfäster sig att genom fortsatta förhandlingar söka uppnå ett inställande för alltid av underjordiska kärnvapenprov och att med större energi och på en tidig tidpunkt söka följa förhandlingar om stopp för kapprustningen med kärnvapen, detta med sikte på kärnvapenedrustningen. Om

kärnvapenmakterna kommer att bokstavligt följa vad som skrivits i avtalstexten, skulle man kunna bedöma det rysk-amerikanska samarbetet i fråga om kärnvapenspridningen som ett inte så litet steg mot nedrustning och fred i världen. Men kommer utfästelserna verkligen att leda till det?

Det kan vara skäl att påminna om att såväl Sovjetunionen som Förenta staterna inlett en ny fas av en mycket dyrbar kärnvapenupprustning genom anläggningen av s. k. antirobotsystem som försvar mot eventuella anfall med kärnvapen. USA och Sovjetunionen har blivit eniga helt enkelt därför att det ligger i deras eget intresse att hindra att andra stater får tillgång till kärnvapen. Det kinesiska innehavet av sådana vapen gör helt säkert dem båda oroliga. Enigheten mellan de bägge supermakterna har således en avigsida, men trots detta kan deras, om jag så får säga, egoistiska intressegemenskap i fråga om kärnvapen leda till förbättring av de inbördes relationerna och därigenom främja en politisk avspänning på det globala planet. Ett spridningsförbud konserverar visserligen kärnvapenmakternas monopol, men det skulle vara ytterst riskabelt för världsfreden, om politiskt instabila och våldsamt nationalistiska stater finge tillgång till kärnvapen. Man behöver bara tänka på konflikten i Mellanöstern. När Sverige nu i FN skall ta ställning till förslaget om förbud mot kärnvapen bör inte dessa synpunkter lämnas åsido, även om vi har anledning att vara missnöjda med kärnvapenmakternas inställning till kravet på motprestationer.

I den uppfattning som framförs i regeringsdeklarationen om innebörden av vår neutralitetspolitik kan jag nu som tidigare instämma. Neutraliteten utesluter inte möjligheterna för oss att ge uttryck för en självständig ståndpunkt i skilda frågor. Själv brukar jag när jag talar om neutralitetspolitiken regel-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mässigt framhålla, att det inte är fråga om någon ideologisk neutralitet, utan att vi tvärtom underkänner varje diktatur och bekänner oss till den västerländska demokratin. Ofta talar vi om alliansfrihet i fred i syfte att vara neutrala i krig. Den formella alliansfriheten räcker inte. Även i andra hänseenden måste bindningar och beroendeförhållanden undvikas. Vi måste bl. a. ha en försörjningsberedskap, så att inte omvärlden bibringas uppfattningen att vi kommer att sakna möjligheter att stå utanför en stormaktskonflikt.

Jag tror att vi i omvärlden successivt vunnit en viss respekt och tilltro för den utrikespolitiska linje vi sålunda har valt och fullföljt.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det är tillfredsställande att regeringen inlett sin utrikespolitiska deklaration med en översikt av grundlinjerna i Sveriges alliansfria politik, men det hade varit än mer värdefullt, om vi fått det ytterligare underlag för en sådan debatt som ett utlåtande från riksdagens utrikesutskott skulle ha inneburit. Nu har den socialdemokratiska majoriteten i utrikesutskottet valt den demonstrativa metoden att vägra behandla den motion om vår utrikespolitik, som väckts i denna kammare av herrar Cassel och Björkman och i första kammaren av herrar Virgin och Herne-lius. Denna motion utmynnade i en begäran, att riksdagen måtte uttala att som riktlinje för vår utrikespolitik alltjämt skall gälla de principer som antogs av 1956 års riksdag. Nu måste dagens debatt följas av en ny utrikesdebatt, då det behagat utrikesutskottet att i vanlig ordning behandla denna obestriddliga betydelsefulla motion.

Ett fastare underlag för vår diskussion här i dag hade för övrigt varit så mycket mer påkallat som regeringsdeklarationen kännetecknas av allmänt hållna och delvis vaga formuleringar som kan ge utrymme för olika tolk-

ningar. Den klara, låt mig säga ibland kyliga, formuleringsförmåga som under Östen Undéns tid kom till uttryck i regeringsdeklarationerna lyser i stort sett med sin frånvaro. Ytterligt anmärkningsvärt är det, herr talman, att regeringen lyckats med konststycket att helt förbigå den för svensk utrikespolitik exceptionella händelsen, att en av de stormakter med vilka Sverige upprätthåller och alltjämt har intresse att upprätthålla vänskapliga förbindelser ansett det påkallat att hemkalla sin ambassadör i Stockholm för konsultationer. Däremot understryker regeringen att regeringen har markerat sitt avståndstagande från den nuvarande grekiska regimen genom att hemkalla vår ambassadör i Aten. Om en klar utrikespolitisk redovisning någonsin har varit behövlig, så är det just nu. Här hade regeringen haft ett tillfälle att lägga till rätta och tona ned en åtgärd, som enligt regeringens egna uttalanden var att betrakta som överdramatiserad. Men den svenska regeringen tiger. Hur tror utrikesministern att omvärlden tolkar denna tystnad? Är den ett uttryck för att man inte kan lägga till rätta vad som förekommit, eller är anledningen undfallenhet för en viss opinion här hemma — eller bristande kurage?

I mindre betydelsefulla sammanhang då meningsbrytningar förefunnits, helt eller delvis på grund av missförstånd, brukar det vara självklart att parterna gör vad på dem ankommer för att rätta till missförstånden och dimensionera ned motsättningarna. Men vår regering tiger, tiger inför den svenska opinionen, inför Förenta staterna och inför de nationer i vår närhet som i dessa dagar har frågat var den svenska regeringen står.

Herr talman! Vårt folks bristande intresse för utrikespolitik och för utrikespolitiska realiteter har tidigare kritiserats. Man har gjort gällande att vi har en sällsynt förmåga att isolera oss känslomässigt och politiskt i vår egen vrå

Utrikes- och handelspolitisk debatt

här uppe i Norden, i stort sett obekymrade om utvecklingen på den stora världsscenen. I det hänseendet har förhållandena förändrats på ett avgörande sätt under de senaste åren. Det råder ingen tvekan om att det internationella skeendet nu engagerar oss starkt, framför allt ungdomen. Som framhålles i regeringsdeklarationen är troligen ett av skälen härtill massmediernas möjligheter att direkt och påträngande förmedla världshändelserna. Men det är inte det enda skälet. För en generation som själv inte har upplevt krigets fasor, som har växt upp i ett land med den högsta levnadsstandarden i Europa och som i varje fall till för något år sedan kunde bedöma framtiden som ekonomiskt problemfri har självfallet kontrasten mellan välfärden här hemma och nöden, eländet och våldet utomlands framstått som orimlig och oacceptabel.

Måhända har också den äldre generationen försummat att ge de unga det riktiga och realistiska perspektivet på världen och dess många orättvisor. Eller förhåller det sig kanske så, att just vår utrikespolitiska omogenhet, vår brist på förmåga att uppleva världen som den är, har gjort oss mera mottagliga för de injektioner av skakande upplevelser som press och TV ger oss? Hur skall dagens ungdom egentligen vara beskaffad för att inte reagera inför den bild av svält och elände i den underutvecklade världen och nöden och lidandet på krigsskådeplatserna, som bokstavligen talat genom TV konkretiseras i våra ombonade svenska hem?

Man frågar sig dock: Har dessa nyhetsförmedlare och opinionsbildare varit medvetna om sitt inflytande och sitt stora ansvar? Har de strävat efter objektivitet? Har en grundlinje för verksamheten varit respekt för fakta? Har man velat spegla olika uppfattningar, åsikter och motiv? Eller har deras intresse koncentrerats på att bilda opinion, att skapa effekt och affekt? Det

är frågor som man ställer sig, när man nu kan konstatera att knappast i något annat land med samma höga bildningsnivå de offentliga manifestationerna mot förhållandena i vissa länder har varit så ensidiga och aggressiva som i vårt land. Att i en demokrati, byggd på så fasta traditioner som den svenska, intoleransen och den bristande respekten för andras åsikter samt för yttrande- och mötesfrihet tagit sig så groteska uttryck och fått så stort utrymme hör till de mest svårfattliga inslagen i dagens Sverige. Här har uppenbarligen massmedierna svikit sin uppgift. Men även regeringen har ett ansvar.

Herr talman! I den definition på vår utrikespolitik vi haft, nämligen alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig — den har tidigare brukat sammanfattas i begreppet alliansfri — har under 1960-talet beteckningen neutralitetspolitik kommit att alltmer ersätta det tidigare begreppet. Av dagens regeringsförklaring att döma anses den nya beteckningen vara överlägsen den tidigare, eftersom den utesluter varje tvetydighet beträffande syftet med vår politik. Jag delar inte den uppfattningen. Den nya terminologin kan leda till missförstånd. Använt i dagligt tal men också i officiella dokument och deklarationer kan begreppet neutralitetspolitik få människor att tro, att vi inte skulle ha rätt att hysa kritiska uppfattningar om den ena eller den andra stormakten och dess politik, än mindre ha rätt att öppet framföra dem, och detta missförstånd är allvarligt. Både från regeringshåll och från de demokratiska oppositionspartierna — framför allt från högerpartiet — har i debatten hävdats att vår utrikespolitik inte förutsätter ideologisk neutralitet och inte heller får hindra ställningstaganden i olika in- eller utrikespolitiska frågor.

Det är alltså enligt min mening att slå in öppna dörrar när man i regeringsdeklarationen argumenterar mot en för-

ment uppfattning, att Sverige av opportunistiska eller kortsiktiga kommersiella skäl bör undvika att ta ställning mot vissa staters politik i frågor, där grundläggande mänskliga och demokratiska intressen träds förnär. Begreppet »alliansfri» är därför en bättre definition på vår utrikespolitik än beteckningen »neutral».

Men, herr talman, alldeles oberoende av terminologin bör det vara en självklar utgångspunkt för vårt utrikespolitiska handlande, att det skall syfta till att bevara vårt lands integritet och statsrättsliga oberoende. Det skall medge oss full handlingsfrihet. Ingen skall kunna påtvinga oss sin uppfattning. Politikens yttersta syfte är att göra det möjligt för oss att stå utanför framtida konflikter, att med andra ord vara neutrala i krig.

Men en sådan politik begränsar otvivelaktigt vår handlingsfrihet också i fred. I en värld med motsättningar mellan makter och maktblock är vi förhindrade att hävda sådana utrikespolitiska meningar, vilka i form eller i sak innebär att vi tar ställning i den pågående maktkampen på ett sådant sätt, att den ena eller andra makten kan ifrågasätta vår alliansfrihet.

Vad jag åsyftar är inte någon bundenhet för oss, vare sig i FN eller i andra sammanhang, då det gäller att ge uttryck för den svenska demokratins värderingar vid vårt ställningstagande i internationella frågor, utan åtgärder som kan uppfattas som ett officiellt utrikespolitiskt ståndpunktstagande mot den ena eller andra av de i maktkampen inbegripna staterna.

I förhållande till den mening som den svenska regeringen tidigare hävdat i dessa frågor, dock inte i dagens regeringsdeklaration eller i den aktuella svenska politiken just nu, är den uppfattning som jag härvidlag hävdar mer liberal. Jag menar alltså att den svenska regeringen tidigare drivit den s. k. credibilitetsteorin alltför hårt. Inte

Utrikes- och handelspolitisk debatt

minst kom detta till uttryck i debatten med Jarl Hjalmarson, när dennes förment bristande trovärdighet då det gällde den officiella utrikespolitiken ansågs diskriminera honom som svensk delegat i Förenta nationerna.

Herr talman! Vad som är särskilt oroande i den situation, som vi just nu befinner oss i, är att regeringen tycks vilja anpassa och tänja den svenska utrikespolitikens innehåll från fall till fall. När det passar regeringen och dess politik anses det stå i strid med svensk neutralitetspolitik, att en oppositionsledare offentligen avböjer en rysk statschefs besök i vårt land eller att ett oppositionsparti hävdar att Sverige i förhandlingar med EEC bör eftersträva medlemskap, dock med erforderliga förbehåll för vår utrikespolitik. När det passar regeringens syn är det å andra sidan uppenbarligen fullt legitimt att solidarisera sig med en krigförande part mot den andre.

Det är detta opportunistiska och ambivalenta sätt att handskas med svensk utrikespolitik som vi anser det vara vår bestämda skyldighet att reagera mot. Den svenska utrikespolitiken får inte vara partipolitiskt betingad. Även om handlandet på det utrikespolitiska fältet i sista hand naturligtvis är ett uttryck för inrikespolitiska värderingar, kräver förtroendet för utrikespolitiken och respekten för vårt land här hemma och utomlands konsekvens i handlandet. Man spelar ett högt spel, om man offrar Sveriges internationella anseende för kortsiktiga, valtaktiska inrikespolitiska spekulationer, och det menar jag att regeringen har gjort.

Den händelseutveckling som kulminerade i statsrådet Palmes deltagande och tal vid vietnamdemonstrationen den 22 februari strider enligt min mening flagrant mot det utrikespolitiska handlingsmönster, som regeringen själv tidigare skisserat, och beteendet kan blott förklaras med de motiv jag angav.

Det inrikespolitiska syftet bakom

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Sergels torg-talet har på ett avslöjande sätt fullföljts genom en annonskampanj i socialdemokratisk press till stöd för statsrådet Palme. Denna annonskampanj — som sprider en typ av annonser där man ser två amerikanska soldater släpa en död vietnamesisk soldat efter sig — visar bättre än något annat hur det grymma kriget i Vietnam fått utgöra tjänligt underlag för det socialdemokratiska propagandaarbetet. Aldrig förr har den politiska propagandan sänkts till en lägre nivå, aldrig förr har ett parti så hänsynslöst sökt ta monopol på den indignation vi alla känner över de lidanden som det vietnamesiska folket i dag utsätts för. Och jag vädjar till utrikesministern att för det politiska anseendets skull, för den politiska debattens skull här hemma, försöka stoppa denna annonskampanj.

Herr talman! I en intervju i senaste numret av Veckojournalen — som tidningen Idun-Veckojournalen numera heter — förklarar statsrådet Olof Palme inför dagens riksdagsdebatt att det skall bli en »kul» debatt, samtidigt som han enligt intervjuarens mening »nästan studsar på dynorna» — i bilen — »av entusiasm». Men jag tror inte, herr talman, att denna debatt blir »kul», för att använda herr Palmes egen vokabulär. Jag tror att det finns risk för att det kan bli en obehaglig debatt dels därför att den kommer att bli personlig — och tyvärr måste bli det till följd av de händelser som har föregått debatten — dels därför att den också kommer att avspegla djupa meningsskiljaktigheter mellan regeringen och i varje fall högerpartiet om vilka krav som kan och måste ställas på ett statsråds uppträdande, då han talar på den svenska regeringens och — eftersom det i detta fall är fråga om utrikespolitik — på den svenska statens, på landets vägnar. — Debatten blir inte »kul» eftersom den kommer att leda från slutsatsen att regeringen gör sig skyldig till ansvarslöshet då den solidariserar sig och vårt land

med partitaktiskt motiverade uttalanden mot en främmande makt med vilken vi upprätthåller vänskapliga förbindelser. Debatten blir inte »kul» eftersom den måste komma att bekräfta att den nuvarande regeringen har satt partisolidariteten före våra nationella intressen. Debatten blir inte »kul» eftersom den kommer att blotta en djup oenighet om vad oberoende alliansfri svensk utrikespolitik kräver i både form och sak av regeringen och dess representanter.

Herr talman! Händelserna på Sergels torg den 22 februari kan inte ses isolerade. De måste sättas in i sitt sammanhang med en utveckling som steg för steg nästan logiskt lett till Sergels torg-talet, och för den händelseutvecklingen kan regeringen inte komma ifrån sitt ansvar.

Det finns någonting som jag skulle vilja beteckna som diplomatisk courtoisie — vedertagna former i vilka kulturstater umgås med varandra. Internationella konventioner förpliktar oss att iaktta dessa former. De innebär att staterna garanterar varandra att inte tolerera skadegörelse, pöbelfasoner eller ligistuppträdanden. Deras egendom får inte skadas, deras nationalsymboler får inte skändas, deras företrädare — diplomater, gästande föreläsare eller andra — får inte missfirmas eller förolämpas. I dessa hänseenden har vårt land allvarligt brustit under det senaste året. Härför har regeringen i första hand ett formellt ansvar. Men ansvaret begränsar sig inte dit — det går längre. Företrädare för de svenska statsmakterna är helt enkelt skyldiga att utnyttja alla de möjligheter som står till buds för att klargöra för dem som sätter sig över gängse umgängesformer och demokratiska spelregler att sådant inte kommer att tolereras. Då ledamöter av landets regering någon gång tagit avstånd från upploppen och missfirmelserna har det i regel varit ett ursäktande avståndstagande. Åhörare och tittare har

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fått det intrycket, att regeringen i själva verket hyser förståelse för de strävanden som de så kallade demonstranterna — låt vara med missriktade medel — gav uttryck åt. Det har inte understrukit avståndstagandets betydelse.

Herr talman! Det kan till att börja med ifrågasättas, om det är lämpligt och i överensstämmelse med sedvanliga diplomatiska former att ett svenskt statsråd så solidariserar sig med en demonstration, riktad mot ett vänskapligt land, att han själv går med i demonstrationståget. Än mer olämpligt blir ett sådant beteende om vederbörande är medveten om att därvid — låt vara mot arrangörernas önskan — kommer att finnas mot ifrågavarande land starkt kränkande banderoller och skyltar samt talkörer och slagord med samma syfte. Det svenska statsråd som vandrade med i tåget med talkörens »Svenska vapen till Nordvietnam» ringande i öronen har avsiktligt och medvetet tagit en risk. Den är han ansvarig för.

Men än mer stötande mot gängse diplomatiska umgängesformer blir det då nämnda statsråd går vid sidan av ambassadören för den ena krigförande parten och därmed ännu mer understryker solidariteten med det land som denne företräder och demonstrationens klara inriktning mot Förenta staterna. Den omständigheten att det först sent blev bekant för vederbörande att Nordvietnams ambassadör skulle delta — en omständighet som vederbörande uraktlät att nämna exempelvis vid den radiodebatt som han och jag hade två dagar efter demonstrationen — befriar honom inte från ansvar.

Herr talman! Innehållet i det tal som hölls på Sergels torg är inte mindre stötande. Jag har inte blivit angripen för vad jag sade, har statsrådet Palme deklarerat vid flera tillfällen. Det är fel. Jag har själv angripit honom och jag kommer här att upprepa och förtydliga den kritik som jag tidigare riktat mot honom.

Låt mig först konstatera att det på många sätt var ett besynnerligt anförande som hölls. Jag syftar då inte på den tolkning av begreppet demokrati som gjordes i anförandet, utan på den omständigheten att statsrådet Palme å ena sidan gjorde gällande att talet var att betrakta som en vädjan till Förenta staterna att upphöra med bombningar och att acceptera FNL som förhandlingspart samt att därmed göra slut på kriget, men å andra sidan utformades talet icke som en vädjan utan som ett hänsynslöst överdrivet och ensidigt angrepp på Förenta staterna och dess sydostasienpolitik över huvud taget.

Den svenska regeringen har tidigare väddat till Förenta staterna. Den har, i fullt samförstånd med samtliga demokratiska partier i vårt land, framfört sina synpunkter på den amerikanska vietnampolitiken. Sverige har stött U Thant i hans fredsförsök. Det var inte många månader sedan Sverige, som en av de första nationerna, åter ställde sig bakom de fredstrevare som Förenta nationernas generalsekreterare då gjorde. Det har varit fråga om besinningsfulla, balanserade framställningar, byggda på medvetandet om att den tragiska vietnamkonflikten inte härrör endast från den ena partens åtgärder och missgrepp — att det med andra ord krävs insatser från båda håll för att resultat skall uppnås.

Herr talman! Är det någon i denna kammare som tror att en vädjan från statsrådets Palmes sida skulle kunna åstadkomma bättre resultat än de framställningar som den svenska regeringen hittills gjort, om vädjan framföres i den omgivning, i det sällskap och i de former herr Palme valde att framträda. En sådan vädjan måste få motsatt effekt. Den kan inte förväntas påverka opinionen i Förenta staterna och minst av allt den opinion som man kanske helst skulle vilja påverka, nämligen den upplysta meningsriktning som representeras av Robert Kennedy, William Fulbright

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och många andra, som är starkt kritiskt inställda mot president Johnsons nuvarande politik. Herr Palmes angrepp måste ha påverkat den opinionen i motsatt riktning mot de syften han säger sig eftersträva. Det var ingen vädjan, det var en förolämpning mot Förenta staterna. Jag skall gärna förtydliga min kritik.

För det första: Herr Palme uttalade sig på ett sådant sätt att åhörarna måste ha fått intrycket att Förenta staterna motsatte sig inte bara vapenstillståndet 1954 utan också Genève-överenskommelsen, en onyanserad och delvis felaktig beskrivning.

För det andra: Herr Palme måste ha haft till syfte att fördölja för åhörarna de allvarliga försök som Förenta staterna har gjort att med fredliga medel och stora insatser och uppoffringar bygga upp en demokratisk stat i Syd-vietnam.

För det tredje: Herr Palme har kategoriskt förklarat att den amerikanska politiken i Sydvietnam, som den bedrivits sedan tjugo år, varit en felaktig och djupt orättfärdig politik. Därmed underkänner han helt de strävanden och motiv som varit vägledande för tidigare insatser i denna del av världen av presidenterna Truman, Eisenhower och Kennedy.

För det fjärde: Herr Palme menar att Förenta staternas politik i Vietnam är ett uttryck för kapitalismens imperialism och att krassa ekonomiska intressen finns med i bilden.

För det femte lägger han hela skulden för uteblivna förhandlingar på Förenta staterna.

För det sjätte underkänner han helt de demokratiska motiv som Förenta staterna åberopat för sina insatser. I Vietnam representeras, anser han, demokratin bättre av FNL än av Förenta staterna. Man kan naturligtvis pressa begreppet demokrati i detta sammanhang på det sätt som herr Palme gör, men till bilden hör likväl att Förenta

staterna mitt under brinnande krig tillåter korrespondenter från tidnings- och TV-företag från vilka länder som helst att röra sig obehindrat och skriva vad de vill, att debatten i Förenta staterna är fullt fri och öppen och att meningsmotsättningarna om politikens mål och medel via TV-skärmarna sprids över hela världen. Mot den demokratins uttrycksformer bör man, om man inte är ute efter att måla en vrånbild, ställa det system, den diktatur, som företräds av Nordvietnam och dess sympatisörer inom FNL.

För det sjunde: Herr Palmes tal innehöll icke ett enda ord av kritik mot den andra sidan, ingenting om den fruktansvärda terror som FNL bedrivit för att förhindra pacificerings- och demokratiseringssträvandena, ingenting om de väldiga flyktingskarorna från norr till söder, ingenting om den i varje fall tidigare bristande förhandlingsviljan, ingenting om diktaturen i Nordvietnam, ingenting om den ömsesidiga misstron, ingenting om de starka motsättningarna mellan olika grupper i Sydvietnam, ingenting om konsekvenserna i händelse av ett amerikanskt uttåg för den icke ringa del av Sydvietsnams befolkning som inte stöder FNL och ingenting om konsekvenserna för Sydostasien i dess helhet och för andra länder.

Över huvud taget saknade talet varje försök att balanserat bedöma vietnamtragedin. Som ansvarig regeringsmedlem hade herr Palme haft ett osökt tillfälle att vid den stora demonstrationen uttrycka åtminstone några ord av besinning, moderation och objektivitet, men någon sådan ambition hade tydligen vederbörande inte. Det var ett ensidigt, onyanserat fördömande av endast den ena parten i den djupt tragiska konflikten.

En stark och lidelsefullt engagerad opinion här hemma liksom i alla demokratiska stater önskar få ett slut på det alltmer meningslösa dödandet i

Vietnam. I detta avseende är opinionen alldeles entydig, men den är inte så entydig som herr Palme tycktes vilja göra gällande i sitt anförande, nämligen i ett ensidigt ställningstagande mot och fördömande av Förenta staternas motiv för sitt handlande.

Då man påstår att den demokratiska opinionen i Europa inte upplever Förenta staternas krig i Vietnam som ett stöd för demokratin utan som ett hot mot de demokratiska idealen i hela världen är det delvis en riktig teckning av situationen, men till den bör fogas att den socialdemokratiska regeringens partikolleger i England officiellt stöder den amerikanska politiken och att, någon dag efter det att 8 000 demonstranter från hela Västtyskland under ropen: »Leve Che Guevara! Leve Ho Chi Minh!» marscherat genom Västberlins gator, en annan demonstration ägde rum, som samlade nära 450 000 västberlinare, vilka uttalade sin sympati för Förenta staterna. Här var det den socialdemokratiska regeringens egen partivän, borgmästaren i Västberlin Klaus Schütz, som underströk att Västberlins befolkning inte tolererar att amerikanerna utsätts för spott och spe. Vietnam angår oss alla, men ensidiga fördömanden skapar ingen fred.

Överdrifterna i Sverige saknar motsvarighet i våra grannländer. Detta är inte så märkvärdigt, kan man säga, eftersom de ju tillhör NATO. Ja, detta kan möjligen vara en förklaring till återhållsamheten på regeringsnivå, men det utgör inte en förklaring till den betydligt mer nyanserade bedömning, det betydligt mindre aggressiva uppträdande, som kommer till uttryck i den allmänna opinionen. Människorna där har själva förnummit naziststövlnarnas tramp på gatorna, de har en helt annan insikt och ett helt annat medvetande om vad den stora demokratin Förenta staterna har utträttat till skydd för fred och demokrati och frihet och kan komma att uträtta även i framtiden.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag kan, herr talman, emellertid helt ansluta mig till regeringsdeklarationens uttalande om det svenska folkets starka engagemang för det folk och det land som nu förödes och skövlas. Men oberoende av hur vi bedömer det händelseförlopp som lett fram till dagens blodutgjutelse kan vietnamfrågan inte betraktas som helt skild från stormaktskonflikterna i världen. Formerna för och tidpunkten för ett bortdragande av Förenta staternas militära styrkor kan komma att påverka, och måste komma att påverka, både de berörda och andra länders möjlighet att leva i fred och frihet för framtiden.

Det är mycket i den amerikanska politiken i Vietnam som verkar svår-förståeligt och ter sig främmande för flertalet av oss. Amerikanska felbedömningar och misstag har fått och kan få ödesdigra konsekvenser inte bara för det lidande folket där ute, utan långt utanför Vietnams gränser. Som enskilda individer — det må vara individer här hemma eller i Förenta staterna — har vi rätt att vara kritiska mot Förenta staterna; vi må göra våra egna bedömningar och dra våra egna slutsatser, och det är inget fel att vi engagerar oss, att vi ger uttryck för medkänsla, ångest och förtvivlan över våra begränsade möjligheter att påverka utvecklingen. Tvärtom.

Och det är inget fel att vi vädjar till parterna i konflikten att söka finna en lösning. Det är inget fel att regeringen framför en sådan vädjan. Tvärtom. Men då skall det ske i vedertagna former och på sådant sätt, att denna vädjan uppfattas som en allvarligt menad balanserad hemställan till endera eller båda parterna att göra vad på dem ankommer för att lösa konflikten. En sådan vädjan skall med andra ord — jag upprepar det — göras så, att den inte kan uppfattas som ett klart ensidigt ställningstagande för den ena parten mot den andra — då motverkar den bara sitt syfte; då ligger det andra bevekelse-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

grunder bakom än önskemålet att verkligen nå ett resultat!

Självfallet har statsrådet Olof Palme precis samma rätt som vi andra att vädja och att engagera sig. Och det är inte någon, det försäkrar jag, som betvivlar att Olof Palme har en äkta lidelse och ett äkta patos i fråga om vad som händer där ute. Men som företrädare för den svenska regeringen har han också — och det är i den egenskapen som han här kritiseras — ett alldeles speciellt ansvar. Genom den svenska regeringens solidaritetsförklaring med honom representerar han i denna fråga svensk utrikespolitik. Han blir vårt ansikte gentemot omvärlden, och detta ställer krav på honom som man inte ställer på privatpersoner.

Herr Palmes framträdande i den egenskapen var anmärkningsvärt. Det visade brist på balans och omdöme, och det har lett till att tilltron till vår strikta utrikespolitik rubbats, inte minst i våra nordiska grannländer. Detta motiverar kravet på att Olof Palme borde lämna regeringen.

Herr talman! Sergels torg-mötet är från flera synpunkter att betrakta som ett allvarligt brott mot vedertagna diplomatiska umgängesseder. Men det har, som jag nyss framhöll, upphört att vara ett besvärande etikettsbrott och fått betydligt mera allvarlig innebörd genom att statsministern och utrikesministern av solidaritetsskäl tvingats ställa sig bakom herr Palmes handlande. Frågan har därigenom fått andra proportioner och har lett till att förtroendet för regeringens utrikespolitik kan sättas i fråga.

Det vore — för att citera statsrådet Palme själv — att »sticka huvudet i busken» om man tror att Förenta staternas reaktion att hemkalla ambassadör Heath skulle bero på att Förenta staterna är missnöjda med Sveriges hitillsvarande officiella utrikespolitiska ståndpunkt i vietnamfrågan. Så kan inte ha varit fallet. Som jag redan strukit

under och som också framgår av regeringsdeklarationen har denna vår ståndpunkt, den officiella, till vilken alla demokratiska partier har anslutit sig, delgivits Förenta staterna vid upprepade tillfällen sedan mer än ett år tillbaka. Vår linje har följt den som företrätts av FN:s generalsekreterare och av andra länder. Att Förenta staterna nu har reagerat måste i varje fall för varje sansad bedömare te sig som resultatet av en serie mot Förenta staterna kränkande och förolämpande åtgärder som föranlett inga eller blott ljumma avståndstaganden från regeringens sida och som slutligen kulminerat i det uppenbara angreppet mot Förenta staterna på Sergels torg.

Man må, herr talman, hysa vilken uppfattning som helst om lämpligheten av Förenta staternas sätt att reagera. Påtryckningar av det ena eller det andra slaget från en stor nations sida mot en liten oberoende stat kan få motsatt effekt. Man kan också tycka att det var att tillmäta den svenska regeringens genom herr Palme ådagalagda uppenbara inrikespolitiska aktivitet alltför stor betydelse. Man kan också tycka att Förenta staterna kunde ha överlåtit åt oss själva att städa upp efter den utrikespolitiska begreppsförvirring som vi genom regeringens åtgärd har försatt oss i.

Å andra sidan är det inte onaturligt att Förenta staterna reagerade. Därvid bör framför allt uppmärksammas ett avsnitt i Sergels torg-talet, som måste ha uppfattats som ett utomordentligt anmärkningsvärt uttryck för opinionsbildningen i ett demokratiskt, neutralt land. Herr Palme framhöll: »Vi vet inte hur det går med demokratin om FNL segrar och får makten. Vi vet ingenting med bestämdhet, eftersom FNL så föga fått chansen att visa sin gärning i fred, men vi har tillgång till FNL:s program. Jag rekommenderar detta program till studium. Det kräver bred samling i striden mot amerikanerna

och en koalitionsregering när segern är vunnen. De inrikespolitiska programpunkterna borde i stort sett kunna accepteras av t. ex. de politiska partierna i Sverige.»

Eftersom statsrådet Palme i demonstrationen och i sitt tal helt solidariserade sig med FNL mot Förenta staterna, finns det anledning att ta herr Palmes uppmaning ad notam. Det finns desto större skäl att göra det, eftersom dagens regeringsförklaring kategoriskt avvisar hypotesen att »man står inför omfattande kommunistiska erövringsplaner». Det må vara riktigt. Men då man till stöd härför återoppar FNL:s program är det inte riktigt. Det programmet, sägs det, går blott ut på att det skall skapas ett oberoende, neutralt icke-kommunistiskt Sydvietnam. Det räcker inte. Programmet går mycket, mycket längre.

Alldeles bortsett från att detta program när man tar närmare del därav visar sig i de inrikespolitiska avsnitten innehålla allmänna hänvisningar till demokratiska fri- och rättigheter som skulle kunna accepteras av vilka demokratiska partier som helst, så finns även avsnitt som är helt oacceptabla. Av påfallande intresse är emellertid de utrikespolitiska avsnitten, framför allt därför att de i ordval föga eller inte alls skiljer sig från de kommunistiska manifest som brukar offentliggöras av öststaterna. Jag skall bara återge några punkter, som belyser riktigheten av mitt påstående:

»USA-imperialisterna är historiens mest hänsynslösa angripare, de har ständigt brutit mot Genève-avtalet från 1954. De har saboterat freden och säkerheten för folken i Indokina, Sydostasien och hela världen. De är vårt folks och hela mänsklighetens fiende nummer ett.»

»Det finns inte en grymhet som USA-imperialisterna ryggat inför under försöken att ge verklighet åt sina onda syften.»

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Det sydvietnamesiska folkets »motståndskamp mot USA:s angreppshandlingar ingår som en del i den helhet folkens revolutionära kamp i hela världen utgör».

FNL:s politik har bl. a. fastställts enligt följande punkter: »att aktivt stödja folkens nationella befrielseströrelser i Asien, Afrika och Latinamerika mot imperialism, kapitalism och neokapitalism; att bekämpa USA-imperialisterna och deras krigsgalna och aggressiva vapendragare; att kräva att imperialismens aggressiva militärallianser upplöses och att deras militärbaser i främmande land elimineras».

Ja, herr talman, så heter det alltså i den rörelses program som den svenska regeringen nu solidariserat sig med och som regeringsdeklarationen förklarar inte ger stöd åt några kommunistiska erövringsplaner.

Jag skulle, herr talman, vilja fråga de många av kammarens ledamöter, som förmodligen inte följt herr Palmes uppmaning och alltså inte tagit del av FNL:s program, om de anser att det överensstämmer med den hittillsvarande svenska utrikespolitiken — hur man än definierar den — att den svenska regeringen på sätt som nu har skett sluter upp vid sidan av en organisation, vars program riktar sig inte bara mot Förenta staterna utan mot alla de andra demokratiska länder vilka till skydd för freden och demokratin ingått militära allianser med Förenta staterna. Ett oreserverat ställningstagande för FNL — och några reservationer har över huvud taget inte förekommit i de handlingar som jag återgivit — blir alltså ett ställningstagande mot NATO-medlemmarna Norge och Danmark, för att bara ta ett par exempel.

Jag upprepar, herr talman, mitt påstående att det är ett ansvarslost spel med svensk utrikes- och säkerhetspolitik att uppträda på detta sätt. Det finns inget försvar för ett sådant handlande. Regeringen kan inte ha handlat

Utrikes- och handelspolitisk debatt

i god tro. Den har tidigare i olika sammanhang krävt inte bara av sig själv utan även av oppositionens företrädare en utrikespolitisk renlärighet som föranlett hårda debatter här i kammaren.

Man borde kunna kräva att regeringen skulle vara konsekvent i sin bedömning av den svenska neutralitetspolitikens krav. År 1959, sedan Jarl Hjalmarson utesluts ur FN-delegationen bl. a. för att han tre år efter den blodiga revolten i Ungern väddade till regeringen att inte inbjuda den ryske regeringschefen Chrustjov, motiverade herr Erlander och förre utrikesministern Östen Undén sitt beslut med bl. a. följande ord:

»Vi önskar efter ringa förmåga bidra till främjande av fred och avspänning. Men möjligheten att verka i sådan riktning är beroende av att vi inte starkt engagerar oss på ena sidan i den politiska striden mellan öst och väst eller andra gruppbildningar. Det är givetvis i första hand regeringen som har ansvaret för den politik som följes. Men icke minst är det av betydelse att de stora politiska partierna är medvetna om sitt ansvar för utrikespolitiken. Ifall vi lidelsefullt och konstant tar parti för ena sidan i de politiska grupperingar som existerar i vår söndrade värld, förlorar vi alla utsikter att verka för fredlig sammanlevnad och folkförsoning. Men ett starkt engagemang, ensidigt inriktat, är också ur en annan synpunkt förenat med olägenheter och risker. När vi valt neutralitetspolitiken, är det angeläget att vår politik rätt uppfattas och att våra avsikter vinner tilltro. Måttlösa angrepp av inflytelserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik som vi officiellt ansluter oss till. Detta är fallet i särskilt hög grad, om företrädare för det neutrala Sverige, i ett läge när såväl öst som väst försöker finna vägar till vidgade kontakter och förhandlingar, ger uttryck för

extrema uppfattningar ägnade att skärpa och underblåsa rådande motsättningar. Det är inte här fråga om begränsning i yttrandefriheten, det gäller att vinna förtroende i andra länder för den politik som vårt land vill stå för. — — — Det är en risk om neutralitetspolitikens begrepp uttänjes så långt att även dess motståndare kan rymmas under dess samlingstecken.»

Detta citat från 1959 kan lämpligen avrundas med regeringsdeklarationens uttalande på s. 8: Enigheten om en konsekvent och självständig neutralitetspolitik »får inte bli en täckmantel för vacklan och tvetydighet i grundläggande utrikespolitiska frågor».

Säga vad man vill, herr talman, mycket saknar den nuvarande regeringen, men inte självironi.

Herr talman! Det känns skönt att till sist med några ord få beröra det handelspolitiska avsnittet i regeringsdeklarationen, framför allt därför att det den här gången är betydligt mindre kontroversiellt än tidigare. Det utgör i stort sett en redovisning av vad som har inträffat efter den handelspolitiska debatten i höstas, och även om man på vissa punkter måhända skulle ha velat starkare understryka vissa företeelser är det, när allt kommer omkring, bara fråga om nyanseringar och tycke och smak.

Jag vill särskilt hälsa med tillfredsställelse deklarationens uttalande om regeringens avsikt att, som det heter, »nära följa utvecklingen i den europeiska marknadsfrågan» och att en självklar utgångspunkt därvid är att Sverige från början måste få delta i de förhandlingar som kan bli följden av nu pågående överväganden. Det torde å andra sidan numera ha kunnat fastställas, att det tillvägagångssätt som vårt land valde förra sommaren att icke öppet begära förhandlingar om medlemskap med erforderliga neutralitetsförbehåll, har föranlett svårigheter. Hade regeringen följt de rekommendationer som i varje

fall högerpartiet den gången gjorde skulle vårt förhandlingsläge i dag ha varit bättre. Det brev Sverige i somras skrev till EEC-kommissionen i Bryssel har lett till just de frågetecken och förvecklingar som vi befarade.

Å andra sidan, herr talman, är förhandlingssituationen just nu så oklar, att det knappast kan anses påkallat att Sverige just nu ändrar den ståndpunkt vi intagit. Jag förutsätter emellertid att regeringen förverkligar sin intention »att nära följa utvecklingen» och att, om behov av ett förtydligande om den svenska ståndpunkten gör sig gällande, ett sådant ofördröjligen görs. Det finns i dag ingen anledning att förhandlingsmässigt göra någon skillnad mellan Sverige å ena sidan och Norge och Danmark å den andra sidan. Det förtjänar särskilt understrykas, eftersom från italiensk sida och även från beneluxhåll viss tvekan gjort sig gällande i de sista av dessa dagar beträffande Sveriges möjligheter att som neutral stat jämföras med de övriga inträdessökande staterna.

Det finns ingenting i regeringsdeklarationen som står i strid med den uppfattning högerpartiet hävdar i marknadsfrågan, nämligen att Sverige bör vara berett att pröva alla tänkbara former för att tillsammans med de övriga nordiska staterna finna en lösning som så småningom leder till fullständig integration.

Det är med full avsikt som jag i detta sammanhang inte nämnt Storbritannien. Enligt min mening är Storbritanniens vägran i dag att acceptera varje slag av övergångslösning, varje annan utgångspunkt för förhandlingarna än fullt medlemskap, ägnad att blockera och fördröja försöken att finna någon form att överbrygga motsättningarna. Det vore inte rimligt, om andra stater, som är beredda att göra sitt yttersta för att medverka till att mildra olägenheterna av blockbildningarna, låstes av en sådan attityd från den största EFTA-

Utrikes- och handelspolitisk debatt
broderns sida. Storbritannien måste inse att de övriga EFTA-länderna icke under alla förhållanden kan vara bundna av sin EFTA-solidaritet, en solidaritet som Storbritannien självt vid så många tillfällen utmanat.

Samarbetet i Norden får under inga förhållanden äventyras. Strävandena att fördjupa den ekonomiska integrationen bör fortsätta, och även om kompromissen på Nordiska rådets möte helt nyligen dolde meningsskiljaktigheter mellan Danmark, Sverige och Norge finns det anledning att uttrycka en förhoppning om att de nordiska kontakter, som nu är omedelbart förestående och för övrigt redan tagits, skall kunna verkamt bidra till att utjämna motsättningarna.

Jag vill emellertid öppet säga ifrån — med anledning av regeringsdeklarationens uttalande om vikten att slå vakt om EFTA — att jag icke betraktar ett förstärkt samarbete inom frihandelsområdet som ett alternativ till ett samgående med den europeiska gemenskapen. Det innebär ingalunda ett underkännande av vad EFTA-samarbetet hittills lett till, och det innebär icke heller att EFTA-samarbetet skall brytas innan vi har åstadkommit resultat i den europeiska marknadsfrågan. Men under inga förhållanden får en fördjupning av EFTA-samarbetet drivas på sådant sätt, att det blir svårare att nå det mera långsiktiga betydelsefulla målet.

Herr talman! Vad de nu aktuella ekonomiska och politiska frigörelsesträvandena i östeuropa kan få för konsekvenser är det ännu för tidigt att uttala sig om. Det är emellertid sannolikt att, även om betydelsefulla förändringar skulle inträda i politiskt hänseende, kommer de nuvarande ekonomiska systemens struktur i dessa länder att i stort sett bli bestående under lång tid. Enligt min mening är det därför med rätta som regeringsdeklarationen varnar för överdrivna förhoppningar om snabba resultat. Statistiken över det hit-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tillsvarande handelsutbytet är verkligen inte uppmuntrande. Men att här finns potentiella marknader att utveckla är obestridligt, och en förstärkning av den kommersiella bevakningen och representationen i Östeuropas länder bör därför hälsas med tillfredsställelse.

Till sist, herr talman, vill jag understryka ytterligare ett positivt avsnitt av deklarationen, nämligen dess uttalande om betydelsen för Sverige och för Europa av världshandels frigörelse. En fri världshandel är ett livsintresse för Sverige, ett villkor för ekonomiskt framåtskridande. Det finns risk för att staterna i situationer då konjunkturen är dämpad och sysselsättningen hotad söker slå vakt om det egna landets kortsiktiga intressen genom restriktiva åtgärder. Erfarenheten visar att sådana protektionistiska åtgärder snabbt leder till motsvarande begränsningar i andra länder och att de kedjereaktioner som blir följden försvårar och försenar en förestående konjunkturuppgång. Det gäller därför för såväl vårt land som andra stater som upplever konjunkturedgångens påfrestande att ha kalla nerver och undvika frestelsen att söka lösa sina interna problem med åtgärder som begränsar det fria handelsutbytet länderna emellan. Sverige har i varje fall anledning att mer än flertalet andra länder hålla detta i minnet.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Vad herrar Wedén och Bohman yttrat om vår u-landspolitik och vad som fordras i det avseendet av de industrialiserade länderna behöver inte föranleda någon tvist. På den punkten har vi, tycks det mig, likartade uppfattningar. Dessutom kommer den frågan upp i samband med diskussionen om den u-landsproposi-

tion som i dag läggs på kammarens bord.

Herr Wedén uttalade också inledningsvis ett önskemål om att åt Förenta Nationerna måtte ges ökad styrka. Även till detta kan jag säga ett obetingat ja. Vi är i åratal varit aktiva och försökt me verka därtill. När han emellertid strax därefter gjorde gällande att det skulle vara första gången som regeringen hade uttalat att Norges och Danmarks NATO-tillhörighet och Sveriges och Finlands neutralitetspolitik skulle ha medverkat till balansen inte bara här i Nordeuropa utan även i övriga delar av vår världsdel, blev jag något kon underad. Det har sagts av mig och andra regeringsmedlemmar vid åtskilliga tillfällen. Det finns väl ingen anledning att förneka detta. Jag kan hänvisa till mitt tal i Paasikivi-samfundet och jag kan hänvisa till intervjuer i bl. a. Norges television. Vid båda dessa tillfällen och i många andra sammanhang har jag understrukt att Norges och Danmarks NATO-tillhörighet i och för sig inte innebär något negativt för freden och stabiliteten i Nordeuropa.

Ad oppositionen framför allt har vänt sig mot i dag var, att den svenska regeringen skulle ha gjort sig skyldig till sådant som inte står i överensstämmelse med den neutralitetspolitik som vi samtidigt deklarerar. Man har understrukt, att vi bör i denna neutralitetspolitik se till att vi har förtroende ifrån båda supermakterna. Samtidigt har man medgivit, att detta inte skall hindra oss att säga vår mening, och detta säger jag att särskilt få understruka. Herr Bohman citerade ett uttalande av statsministern i ett interpellationsvar 1959, där statsministern sade: »Ifall vi, utan att binda oss genom all ansförpliktelse, dock lidelsefullt och konstant tar parti för ena sidan i de politiska grupperingar som existerar i vår söndrade värld, förlorar vi all utsikter att verka för fredlig samlevnad.» Herr Bohman hänvisade också

Utrikes- och handelspolitisk debatt

till följande uttalande av statsministern. »Måttlösa angrepp av inflytelserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik, som vi officiellt ansluter oss till.» Ja, herr Bohman, jag tror inte att man kan sätta ett likhetstecken emellan det läge, om vilket statsministern då uttalade sig, och vad som har skett i fråga om våra ståndpunktstaganden till vietnamkonflikten.

Vad som har sagts av olika medlemmar av regeringen rörande vietnamkriget innebär icke ett partitagande i och för sig för den ena eller andra sidan i konflikten. Vad som har skett är att vi från svensk sida har gjort en trägnad vädjanden till den part, nämligen USA, som har de största möjligheterna att få förhandlingar till stånd, att upphöra med bombningarna av Nordvietnam, vilket från nordvietnamesisk sida ansetts som förutsättning för förhandlingarnas inledande. Vi anser att detta voro en rimlig förutsättning, och efter vad jag kan förstå anser också herr Bohman så. Nåja, vad bråkar han för, om han nu anser det? Det är ju det väsentliga. Jag tycker att denna debatt har fått en orimlig slagsida genom att herr Bohman har skjutit in sig på en enda person för vad denne vid ett visst tillfälle skulle ha sagt och gjort. Samtidigt medger han, att vad som har skett är en upptrappning av kritiken mot USA i takt med den upptrappning som USA har gjort av kriget i Vietnam. I denna upptrappning har förvisso också herr Bohman deltagit, eftersom han, långt efter det att regeringen fann sig föranlåten därtill, anslöt sig till kritiken av USA:s vietnampolitik. Jag tycker faktiskt att han har levererat den starkaste kritiken hittills just i dag, måhända för att släta över den kritik som han samtidigt riktar mot ett enskilt statsråd.

Våra uttalanden och handlingar, herr Bohman, riktar sig mot kriget. Vi ställer oss, med andra ord, på fredens sida. Att

kritiken av den politik som förs i Vietnam huvudsakligen då kommer att drabba den ojämförligt starkare parten, ligger verkligen i sakens natur. En sådan kritik är anser jag objektiv och icke ensidig. Detta är en meningsyttring av helt annan natur än den som avsågs och med rätta, tycker jag, kritiserades i det citerade interpellationssvaret av statsministern 1959.

Jag skall gärna gå herr Bohman till mötes med att plocka fram vad det var som inträffade den gången. Vad gällde diskussionen då? Den gällde huruvida ledande politiska personligheter borde göra uttalanden om våra utrikespolitiska huvudlinjer, vilka uttalanden i sina glidande formuleringar kunde inge tvivel om fastheten i vår vilja att i ett kritiskt läge stå utanför militära blockbildningar. Samma skadliga effekt uppnås om man — som det heter i det citerade interpellationssvaret — »lidelsefullt och konstant tar parti för ena sidan i de politiska grupperingar som existerar i vår söndrade värld».

Detta är uppenbarligen något annat än att kritisera en stormakts militära inblandning i ett litet, avlägset lands inre angelägenheter. I det senare fallet kan inte rimligen vår vilja att stå utanför en stormaktskonflikt minska i trovärdighet. I så fall skulle ju inte herr Bohman själv delta i kritiken som han nu gör.

I interpellationssvaret pekades även på vådan av, som det hette, »måttlösa angrepp mot andra staters politik». Det är givet att kritik bör framföras på ett sätt som inte ger intryck av måttlösa angrepp. Enligt min mening är det orimligt att karakterisera den svenska kritiken i vietnamfrågan på det sättet. Endast den som vill misskreditera uttrycken för den allmänna opinionens inställning i vietnamfrågan kan komma med en sådan karakteristik. Dyliga angrepp på regeringen är verkligen måttlösa. Även i detta avseende gällde diskussionen 1959 någonting helt an-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nat. Den dåvarande högerledaren hade exempelvis i kränkande ordalag vänt sig mot regeringens gäst, den dåvarande sovjetiske regeringschefen, han hade föreslagit militär samverkan med atlantpaktsländerna för att befästa Bornholm, han propagerade för anskaffning av vapenbärare i syfte att förbereda militär samverkan med västmakterna och han bemödade sig om att ge alliansfriheten en temporär och opportunistisk karaktär.

Allt detta ligger uppenbarligen på ett helt annat plan än ett uttryck för svensk opinions ängslan och känslor inför tragedin i Vietnam. De förra uttalandena berör verkligen grundläggande svenska utrikespolitiska intressen, medan de senare är ett uttryck för den rätt och den skyldighet till kritik som vi bestämt förbehåller oss när en upptrappning av kriget kan hota världsfreden. Herr Bohman, jag tvingades av Er själv att plocka fram dessa fakta om högerns möte med gamla felsteg. Herr Bohman får ursäkta mig, men jag var tvungen göra dessa påpekanden, eftersom statsministerns uttalanden den gången i så väsentlig grad gällde en helt annan politisk situation än den vi nu talar om.

Alla har här sagt att en saklig kritik mot det amerikanska kriget i Vietnam och mot den propaganda, som Förenta staternas administration bedriver för att rättfärdiga detta krig, inte kan vara skadlig. Samtidigt anser man det vara riktigt att erinra om Förenta staternas betydelse för Europa både under det senaste världskriget och under den därefter följande uppbyggnaden. Jag kan instämma härutinnan. Men jag tycker att det är ledsamt att inte exempelvis herr Wedén haft tillfälle att läsa Robert Kennedys bok tidigare. Jag förstår att det varit omöjligt, eftersom boken är så nyutkommen; jag beklagar att den inte kom ut tidigare. Nu ansluter sig nämligen herr Wedén på det hela taget till den kritik som Kennedy

levererar mot den amerikanska politiska ledningen för dess handlande i Vietnam. Herr Wedén sade också att han känner något av den vanda som Robert Kennedy har givit uttryck åt. Det kan jag i och för sig förstå, men jag tycker den är litet sent påkommen! Det påminner om Pilatus' sätt att i efterhand två sina händer.

Eftersom det i dessa sammanhang så ofta har talats om statsrådet Palmes agerande vill jag också påminna om att herr Wedén efter herr Palmes Gävle-tal 1965 sade följande: »Skadan beträffande Sveriges möjligheter, i och för sig självklart begränsade, att göra en insats för att förbättra förhandlingsklimatet är dock inte lätt att snabbt reparera.» Och när försökte herr Wedén därefter att reparera skadan? Jo, det gjorde han efter två år, då han anslöt sig till herr Palmes allmänna synpunkter. Jag vill nu fråga herr Wedén: Hur lång skall karenstiden vara denna gång, efter det tal som herr Palme nu hållit — eftersom herr Wedén också nu anser att talet åstadkom oreparabel skada?

Sedan jag lyssnat till herr Wedén blir min slutsats att han har varit mycket försiktig under den tid som förflutit sedan amerikanerna inledde bombningar av Nordvietnam, och han har också varit försiktig i dag när det gällt att göra bestämda uttalanden. Det kan jag också förstå, eftersom han tycks vara så känslig för de amerikanska reaktioner som eventuellt kan komma.

Vidare har det sagts att man skall göra sakliga analyser innan man tar ståndpunkt till händelseutvecklingen i Vietnam. Men är det då riktigt att göra en sådan beskrivning av vad som sker där, som herr Wedén nyss gjorde? Herr Wedén medger att Kennedy beträffande Saigon-regimen hade sagt att den inte hade folkligt stöd, och herr Wedén vågade rent allmänt ansluta sig till det påståendet. Men, sade herr Wedén sedan, kan man vara säker på att FNL

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har folket bakom sig? Ja, om jag försöker se objektivt på saken, tror jag mig våga påstå att FNL har folket bakom sig i vida högre grad än Saigon-regeringen. I annat fall hade det inte behövts 500 000 amerikaner för att slå vakt om Saigon-regeringens auktoritet. Vidare anser jag att FNL inte skulle ha kunnat göra de plötsliga och överraskande operationer, som gjordes strax efter nyår, utan att ha folkets stöd bakom sig.

Nu kanske någon säger att FNL bara har 100 000 »reguljära» gerillatrupper — jag har sett den uppgiften, som kommer från Amerika — men då vill jag fråga hur många var det som aktivt deltog i motståndsrörelsen och kampen mot tyskarna under ockupationstiden i Norge? Vi kan väl alla vara överens om att de aktiva motståndsmännen, även om de inte uppgick till så stora tal, hade hela det norska folket bakom sig. Min slutsats blir, att även om FNL måhända i form av aktivt kämpande förband inte utgör mer än något över 100 000 eller kanske 150 000 man — vi vet inget exakt, just därför att det rör sig om gerillatrupper — utgör hela kriget i Vietnam en förkunnelse om att de måste ha folket bakom sig. De har att kämpa dels mot de sydvietnamesiska trupperna, dels mot de 500 000 amerikaner och de bortåt 50 000 man koreanska och andra trupper som står till Saigon-regeringens förfogande.

Nå, säger herr Wedén, hur förhåller det sig då med Nordvietnam? Man kan väl inte göra gällande att detta är en demokrati i vår bemärkelse och att Nordvietnams regering kämpar för vad herr Wedén kallar för medborgerlig frihet. Han försöker tvärtom göra gällande att det är en hänsynslös diktatur som där utövas.

Vad jag nu kommer att säga hoppas jag inte skall betraktas såsom ett ensidigt partitagande. När ni anklagar oss för att ensidigt ta parti för Nordvietnam görs detta under motiveringen

att det där förekommer en kommunistisk diktatur som genom sitt odemokratiska samhällsskick påtvingar sin befolkning en samhällsordning, vilken den egentligen inte önskar. Det måste vara innebörden i talet om att det i Nordvietnam utövas en hänsynslös diktatur.

Vad som undgått regeringens kritiker är att regimen i Hanoi för miljoner vietnameser representerar begreppet social rättvisa eller — såsom i Sydvietnam — hoppet om en social rättvisa. Genom en målmedveten politik — och detta förnekas inte av någon av de utländska iakttagare som har besökt Vietnam — har kolonialtidens korrupktion och andra avarter försvunnit i det nordvietnamesiska samhället. I stället har regeringen genom olika åtgärder sakta men säkert sorjt för att befolkningen numera kan leva under relativt anständiga och människovärdiga levnadsvillkor.

Trots ett förödande krig, trots dagliga bombningar sedan tre år tillbaka har man enligt dessa utländska iakttagare — och märk väl att det inte enbart är fråga om kommunistiska skribenter — gjort imponerande framsteg på en rad områden. Inom sjuk- och hälsovård, inom undervisning, inom forskning och produktion är Nordvietnam i dag ett land som går framåt. Det är också ett av alla erkänt faktum att den nuvarande regeringen i Hanoi åtnjuter befolkningens stöd. Det kan hända att detta i viss mån är ett resultat av de amerikanska bombningarna, men faktum är att regeringen har folkets stöd. I annat fall hade den inte vågat förse praktiskt taget hela befolkningen med vapen.

Hela den nordvietnamesiska befolkningen, både kvinnor och män, är emellertid i dag ett folk i vapen. Förklaringen härtil ligger bl. a. däri att regeringen efter självständigheten har bemödat sig om att skapa bättre levnadsvillkor för sin befolkning, vilken dessförinnan levde i en utpräglad fattig-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dom, i sjukdom, svält och okunnighet. Man har gjort försök att komma till rätta med dessa sociala missförhållanden mitt under pågående krig. Trots kriget är således Nordvietnam ett samhälle på frammarsch.

Vad jag nu sagt fotar sig på utländska iakttagelser och på de iakttagelser som vi också från svensk sida kunnat göra genom de besök som verkställt i Nordvietnam. Vad är då naturligare, säger jag, än att det svenska folkets sympatier går till den norra rikshalvan av Vietnam, som dessutom i så hög grad symboliserar Davids ojämna kamp med Goliat? I våra ställningstaganden blir det lättare att sympatisera med de värden som Hanoi-regeringen förfäktar — oavsett vilken etikett ni sätter på den — än med de metoder som Sydvietnams militärjunta säger sig hylla. Och där fick jag i alla händelser, tyckte jag mig förnimma, medhåll av såväl herr Wedén som herr Bohman i det att de ansåg sig inte kunna solidariser sig med Saigon-juntan. Detta betraktar jag som ett framsteg under denna diskussion.

Jag tror att när vietnamkriget en dag är över och fred åter skänks det vietnamesiska folket, så skall vi i Sverige med tillförsikt kunna se fram mot den historiska dom som med tiden kommer att fällas över våra ställningstaganden.

Men så kommer jag över till det program som FNL har ställt upp och som herr Bohman, i varje fall när det gällde vokabulären vid beskrivandet av händelserna utanför Vietnams egna gränser, ansåg ha stark kommunistisk anstrykning. Men det som för oss måste vara det viktiga, är inte att ett litet folk, när det beskriver sin fiende, kan göra sig skyldig till vad herr Bohman anser vara överdrifter. Hur skulle herr Bohman i en motsvarande situation ha beskrivit den fiende som hade angripit vårt land — och som kanske inte bara representerade ett annat politiskt system utan en annan ras, låt oss säga den gula rasen? Med den kännedom

som jag har om herr Bohmans formuleringsskicklighet tror jag att han skulle ha kunnat ge mycket drastiska uttryck för hur han betraktade en sådan motståndare, en sådan fiende.

Det är därför som jag anser det väsentliga för oss, när vi skall bedöma FNL och dess möjligheter att vinna gehör hos det vietnamesiska folket, vara hur det program ser ut som fronten har ställt upp för Sydvietnams framtid. Jag vågar säga att programmet är ett nationalistiskt manifest som samtidigt utlovar en bättre samhällelig ordning — och detta löfte kan man ge under hänvisning till vad som har skett i Nordvietnam efter självständigheten. Befrielsefronten ser enligt programmet som sin uppgift att skapa ett oavhängigt, demokratiskt, fredligt, neutralt Sydvietnam. Man vill ena hela folket, säger man. Man vill besegra amerikanerna och störta Saigon-regeringen, och man förklarar sig vara beredd att kämpa intill dess USA:s och alla dess allierades trupper lämnar landet. Det är väl i och för sig ingenting märkvärdigt att man säger sig vilja kämpa till dess att fienden har lämnat landet. Det väsentliga tycker jag är att man understryker att man vill ha ett demokratiskt, fredligt och neutralt Vietnam.

Programmet har tillkommit för att bredda basen för FNL:s politiska verksamhet, och man hoppas få stöd från nya grupper för att driva ut amerikanerna. I den form programmet nu föreligger innehåller det, särskilt i sina ekonomiska avsnitt, förslag som skiljer sig från den kommunistiska ordning som råder i Nordvietnam. Det verkar också som om FNL:s nya program inte skulle uppskattas i Peking. Det är enligt min mening ändå någonting att ta fasta på. Efter vad jag kan förstå kommer Robert Kennedy och senator Fulbright också att ta fasta på detta — och har redan gjort det — i sin kritik av den officiella amerikanska politiken i Vietnam.

Låt oss så komma in på det som,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tyvärr enligt min mening, har blivit ett av huvudämnena i den utrikespolitiska debatt vi för i dag, nämligen frågan huruvida regeringen på ett riktigt sätt skulle ha företrätt den opinion som finns i Sverige.

Jag tillhör dem som sagt att man inte skall överdimensionera den åtgärd som har vidtagits av Förenta staterna, när de kallat hem sin ambassadör för konsultationer. Den åtgärden har överdramatiserats i svensk press, och den har överdramatiserats i dag av såväl herr Wedén som herr Bohman. De iakttagelser som gjorts beträffande reaktionerna i Washington ger mig inte intrycket att State Departement i sina uttalanden har önskat tillspetsa det skedda på något sätt.

Herr Wedén däremot ställer problemet på sin spets genom att fråga om det är vår avsikt att dra in vår representation i Washington. Varför skulle det vara det? Varför ställer han en sådan fråga? Det är onekligen att överdramatisera, eftersom jag gång efter gång sagt och vi från regeringens sida har påpekat att det inte är något fel på våra relationer med Förenta staterna med undantag för de oförenliga ståndpunkterna i fråga om kriget i Vietnam.

Jag vill rikta mig till herr Bohman och till herr Wedén: Jag har svårt att tro att den amerikanska regeringen önskar sätta munkavle på svensk opinion och än mindre på svenska statsråd. Därtill borde USA av hävd vara alltför demokratiskt. Herrarna har emellertid av allt att döma en annan mening. Jag kan knappast tänka mig att er ståndpunkt skulle uppskattas i Förenta staterna, även om ni agerar i akt och mening att vinna uppskattning där.

Samtidigt visar emellertid den amerikanska reaktionen att USA faktiskt låter sig påverkas av opinioner även i ett i det stora internationella spelet så relativt betydelselöst land som Sverige. USA är inte okänslig för den kri-

tik som kommer utifrån. Genom att bredda opinionen mot USA:s krig i Vietnam — en opinion som inte bör ta sig uttryck i slagord och äggkastning, det ber jag att få understryka — kan vi ge ett om än ringa stöd till de många personer i viktiga befattningar inom USA som genom sin öppna kritik av Johnsons utrikespolitiska missgrepp eventuellt kan förorsaka en omprövning av den amerikanska krigsinsatsen. Jag undrar om inte herrarna ändå har gjort opinionen mot kriget både i Sverige och Förenta staterna en björntjänst.

Det förmärktes inga starkare reaktioner från oppositionen omedelbart efter Sergels torg-mötet. Herr Bohman hade — det skall erkännas — en diskussion med herr Palme, i vilken han vände sig mot innehållet i dennes tal. Jag var förvånad över det innehåll som herr Bohman ville ge talet. Det är ju ett faktum att avtalet av år 1954 icke underskrevs av Förenta staterna, och det är känt att Förenta staterna, när de har velat bygga upp en — som herr Bohman kallar det — demokratisk stat i Vietnam, har misslyckats. Han måste väl också medge, att Förenta staterna i många fall i skilda delar av världen, där de haft anledning att ingripa inrikespolitiskt eller på annat sätt, haft oturen att skaffa sig mindre lyckade och önskvärda bundsförvanter. Det är nu en gång känt, och det kan bero på olika omständigheter. Jag medger att man inte alltid kan få just de bundsförvanter som man själv helst önskar. Ett faktum är att bundsförvanterna i Sydvietnam inte har varit de bästa. Det började med den katolske Diem, som så småningom försvann i en falllucka, som amerikanerna troligen var delaktiga i att öppna. Och ingen i denna församling påstår att de sedermera i militärjuntan har fått de bundsförvanter, som skulle kunna garantera en demokratiskt uppbyggd stat — eller hur, herr Bohman?

I övrigt förekom det inte några star-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kare reaktioner omedelbart efter talet. Det var först efter det att supermakten, så som herrarna trodde, hade höjt på ögonbrynet gentemot Sverige, som ni blev aktiva. Herr Wedén var anmärkningsvärt tystlåten intill dess att den amerikanska reaktionen kom. Han har förklarat att han inte ville blåsa upp affären i onödan; han trodde att det hela skulle ebba ut så att ingenting skulle märkas, och han ville därför inte medverka till att dramatisera situationen. Vid utrikesnämndens sammanträde den 1 mars hade herr Wedén haft möjlighet att klargöra huruvida han ansåg att herr Palmes uppträdande var mindre lämpligt, men han gjorde inte det. Ändå borde inte detta ha förorsakat någon större uppståndelse utåt, eftersom vad som försiggår i utrikesnämnden — även om så inte alltid är fallet — skall anses vara av mer eller mindre hemlig natur. Det var, som sagt, först sedan supermakten hade höjt ögonbrynet man förmärkte någon aktivitet från oppositionen.

Högerledaren, herr Holmberg, lät enligt mitt förmenande känslorna löpa i väg med förståndet och yrkade på att statsrådet Palme skulle avgå, ett yrkande som herr Bohman i dag har instämt i. Detta skulle ske på grund av den reaktion från USA som hade mött vårt ståndpunktstagande till vietnamkriget. Om herr Holmberg ville att herr Palme skulle avgå för sitt deltagande i demonstrationen, var det väl sent påtänkt; varför kom yrkandet inte omedelbart efter demonstrationen? Det vet jag inte om herr Bohman gjorde ens vid den diskussion som han hade med herr Palme. När USA-ambassadören hemkallades — han kommer som bekant tillbaka, efter vad han låtit förstå — kom emellertid herr Holmberg med sitt krav.

Ett sådant krav är enligt mitt förmenande i princip felaktigt. En främmande makt bör inte få bestämma, vilka personer vi skall ha i vår regering, genom att hemkalla en ambassadör un-

der några dagar. Ett sådant system är helt enkelt orimligt. Främmande länder skulle därigenom få oss att byta statsråd när deras regeringar finner för gott! Att ta så stor hänsyn till Förenta staterna är sannerligen, om något, att ge avkall på vad jag betraktar som neutralitet! Jag trodde att det var en tillfällig förvillelse — bröderna kan som bekant fara vilse ibland — men jag har fått bestyrkt i dag av herr Bohman att så inte är fallet. — Ja, inte att fara vilse, utan jag fick bestyrkt att det inte var fråga om en tillfällig förvillelse.

Jag kunde ha skäl att gå in på andra ting som togs upp här i debatten tidigare. Herr Bohman frågade, huruvida den amerikanske ambassadörens hemkallande kunde ha en djupare innebörd. Detta tycker jag är en sak som han får fråga den amerikanska regeringen om. När vi tillfrågades beträffande hemkallandet av vår ambassadör i Athen, gav vi en förklaring: att vi ville markera vårt avståndstagande från den nuvarande våldsregimen i Grekland. — Men det var *vi* som svarade på den frågan, inte den grekiska regeringen.

Nå, kan man fråga, hur skall man komma ur det nuvarande läget? Detta anser jag vara viktigare än de skilda meningar som man kan ha om statsrådet Palmes medagerande i Sergels torg-mötet. Jag förstår inte varför högern vill ställa kravet på att han skall avgå, vilket kan uppfattas såsom bevis för påtryckning från den amerikanska regeringen. Jag tror att såväl svenskar som amerikanerna skulle bli lidande på att man droge en sådan siutsats, och det tycker jag att herr Bohman borde vara på det klara med.

Det viktiga är emellertid hur man skall få slut på vietnamkriget. Då kommer vi in på en fråga som stormakterna fäster synnerlig vikt vid, nämligen prestige. Jag skall sluta mitt anförande med att citera den brittiska tidskriften *New Statesman*, som diskuterar

Utrikes- och handelspolitisk debatt

stormaktsprestige i en av sina ledande artiklar. Skribenten säger där: »Om USA droge sig tillbaka från Vietnam, så skulle detta innebära ett bakslag för Förenta staterna.» Och så går han vidare: »Det sägs ofta att en stor nation inte skulle kunna acceptera ett sådant nederlag. Men vår tids historia är fylld av bevis på motsatsen. Storbritannien drog sig tillbaka från Cypern och en rad andra områden efter att många gånger ha sagt: Aldrig! Frankrike slöt fred i Vietnam, dåvarande Indokina, och i Algeriet, där minst lika mycken prestige stod på spel som det gör för USA i dag. Kina har inställt anfallen mot och taktiskt upphört att ställa krav på de öar, till vilka landet anses ha legal rätt. Sovjet backade ur Berlinblockaden, höll sig borta från det grekiska inbördeskriget och gjorde ett uppmärksammat återtåg under raketkrisen på Kuba.»

New Statesman noterar att detta var bittra piller att svälja: »Världen är full av stolta nationer, men bara av den anledningen är få villiga att acceptera att USA ensamt kan göra anspråk på befrielse från realism, från nödvändigheten av att erkänna en hopplös situation, från följderna av en felaktig och felkalkylerad insats.»

Jag anser att även en liten stat som Sverige har rätt att instämma i dessa reflexioner.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga några ord beträffande Norge och Danmark samt om Nordens utrikes- och säkerhetspolitik, som utrikesministern tidigare berörde.

Utrikesministern säger att han vid flera tillfällen givit uttryck åt sin uppfattning om de olika metoderna att vinna en lösning av de problem som de nordiska länderna står inför: Den svenska formen av neutralitetspolitik har varit bra liksom även den finska. Det har även varit bra i fråga om Norge

och Danmark och dessas länders medlemskap i NATO.

Det är möjligt att utrikesministern tidigare har sagt så, men det har i så fall gått mig spårlöst förbi. Nu har vi alla fått belägg för vad som är regeringens mening. Detta är ingen polemik. Jag hälsar regeringsdeklarationen med stor tillfredsställelse, därför att jag tror att den är riktig och att det finns anledning att fastslå denna mening på ett sätt som blir uppmärksammat av det svenska folket.

Utrikesministern var enligt min uppfattning inte lika lycklig när han skulle polemisera mot mig om hurdana förhållandena egentligen var i Nordvietnam och inom FNL. Han sade att jag hade instämt med Robert Kennedy i att Saigon inte hade folkets stöd. Han sade att jag själv uttalat att den nordvietnamesiska regeringen och FNL inte hade någon majoritet bakom sig.

I själva verket var detta i båda fallen Robert Kennedys uppfattning som jag återgav. Det är alldeles tydligt att det finns en bredare uppslutning bakom FNL än vad som finns bakom Saigonjuntorna. Det är just av den anledningen som jag sedan flera år tillbaka — alldeles oberoende av vad Robert Kennedy nu eller tidigare sagt eller skrivit — pekat på att möjligheten till en lösning måste ligga i en kontakt mellan amerikanerna och FNL. Jag tycker inte att utrikesministerns argumentationskonst på den punkten var fair på något vis.

Detsamma gäller i ännu högre grad, herr talman, när utrikesministern gör gällande att jag hade fört ett resonnement som skulle innebära, att det fanns en åstundan hos mig eller hos det parti jag företrädde att med något slag av amerikanskt stöd lägga munkavle på den svenska opinionen. Vad är detta för prat? Jag har för det första hållit ett anförande som innehållit två väsentliga avsnitt just för att betona att den fria opinionsbildningen här icke skulle

Utrikes- och handelspolitisk debatt

låta sig påverka av några amerikanska reaktioner. Det har jag sagt även tidigare i denna församling. För det andra har jag sagt att regeringen inte kunde iakttaga någon åsiktsneutralitet.

Den märkliga anledningen till att utrikesministern tog upp detta resonemang var den omständigheten att jag hade sagt att det skulle vara ett nyttigt klarläggande av situationen, om regeringen deklarerade att den inte hade för avsikt att vidta några repressalier genom den svenska ambassaden i Washington. Jag tror inte det är oviktigt att en sådan deklaration nu gjordes, och jag hälsar den med tillfredsställelse.

Vad jag gjorde skillnad mellan var å ena sidan de opinionsmässiga metoder som framträder vid FNL-manifestationer, demonstrationer, i pressen och från organisationers sida och å andra sidan de former och metoder som regeringen lämpligen bör välja för att ge uttryck för sin mening. Där finns det en distinktion, sade jag, som regeringen inte tillfredsställande har iakttagit.

Om jag inte har fattat utrikesministern fel tidigare måste även regeringen betrakta det som en olycka — för att använda ett försiktigt ord — att den demonstration i vilken en av dess medlemmar deltog fick ett sådant förlopp och att en officiell representant för ett land som i verkligheten befinner sig i krig med Förenta staterna deltog i den. Jag förstår inte varför regeringen ryggat tillbaka för att säga att det var olyckligt att demonstrationen fick det förloppet.

Det fattades en del i utrikesministerns första svar i denna debatt, och jag hoppas att han återkommer härtill. Jag sade att i fyra punkter — jag räknade upp dem tidigare, och jag har inte tid att göra det nu igen — var oppositionen och regeringen överens om den kritik som de ville rikta mot den amerikanska politiken. Jag sade också att det fanns ytterligare två punkter beträffande vilka vi var överens,

såvitt jag fattat det efter sammanträdena i utrikesnämnden: att det inte kunde vara en lämplig metod att Förenta staterna utan förhandlingar och utan att uppnå något egentligt resultat villkorslöst och totalt lämna Vietnam samt att man inte skulle solidarisera sig med påståendet att Nordvietnam var en demokrati i den meningen att den skulle tillåta medborgerlig frihet. — Jag har inte tid att utveckla den argumentationen vidare.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns anledning att än en gång lägga till rätta de misstag som utrikesministern gör beträffande reaktionen från oppositionen efter Sergels torg-talet.

Dagen efter demonstrationen ställde herr Turesson en enkel fråga i andra kammaren till statsministern vari han begärde hans syn på herr Palmes deltagande i denna. Två dagar efteråt ägde radiodebatten rum — alltför kort, tyvärr — mellan statsrådet Palme och mig, varvid jag framför allt tog upp den principiella frågan om det var förenligt med ett statsråds ställning att uppträda på det sätt och göra de uttalanden som han gjorde. På tisdagen ägde debatt om herr Turessons fråga rum här i kammaren — utrikesministern var själv närvarande.

Vi ville på detta sätt ge regeringen tillfälle att moderera ärendet, att tona ned det, att ta avstånd från en del av de uttalanden som gjorts. Regeringen valde i stället att helt solidarisera sig med herr Palmes uttalanden.

Vår avsikt var sedan att frågan skulle belysas vid dagens utrikesdebatt — det var inte lång tid kvar till den. Men sedan speksades läget till; det blev — det ligger i sakens natur — mer dramatiskt i och med den amerikanska åtgärden. Vi avfordrades då synpunkter på frågan. Så ligger det till.

Låt mig rätta till ett annat missförstånd från utrikesministerns sida. Han

säger att USA inte undertecknade Genève-överenskommelsen och antyder därmed att andra stater gjort detta. Slutförklaringen undertecknades inte av någon enda stat, herr utrikesminister! Det är alltså fel att påstå att Förenta staterna motsatte sig Genève-överenskommelsen.

I polemik mot mig värdde sig utrikesministern mot mitt påstående om ensidiga angrepp mot Förenta staterna och sade i stort sett att vi har inte gjort några partitaganden, vi har inte gjort några uttalanden som inte andra tidigare varit överens om.

Jag har inte riktat någon kritik mot regeringen för den officiella politik, som hittills har förts i vietnamfrågan, en politik som alla de demokratiska partierna ställt sig bakom. Men den politiken har fått en ny och förändrad innebörd genom att regeringen solidariserat sig med Sergels torg-talet — och inte bara talet utan även det sätt på vilket talet hölls samt den omgivning och det sällskap i vilket talet framfördes. Det är framför allt mot detta senare som vi reagerat och reagerat starkt.

»Herr Bohman har valt att skjuta in sig på ett enskilt statsråd.» Ja, jag har tvingats att göra det. Jag tycker inte om det, jag tycker att det är obehagligt. Alldeles bortsett från att ingen vinner någonting på att göra en person till martyr och alldeles oavsett att det klär herr Palme väldigt litet att vara martyr, så är det inte ett trevligt sätt att debattera — det skall jag gärna medge. Men hur skall man nu bära sig åt? Även vi i oppositionen har ett ansvar, och när ett statsråd som officiell representant för den svenska regeringen uppträder och framför synpunkter, som vi anser står i strid med den utrikespolitik vi varit överens om, då är det helt enkelt vår skyldighet att reagera. Och när vi reagerar, måste tyvärr herr Palmes namn tas in i debatten. Det kan vi inte komma ifrån.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag vill ansluta mig till utrikesministerns synpunkt på en punkt — och det är en väsentlig punkt — nämligen den att en främmande makt inte skall bestämma vad vi tycker om våra statsråd och hur vi reagerar gentemot våra statsråd. Jag skulle vilja gå så långt att jag säger, att den amerikanska åtgärden att kalla hem sin ambassadör har gjort det svårare för oss att agera än vad fallet annars skulle ha varit. Det kan — om man vill dra våra motiv och bevekelsegrunder i tvivelsmål — tolkas på det sätt som skett på sina håll, nämligen att vi gör detta bara för att ställa oss väl med Amerika. Var och en som tänker sig in i situationen måste vara medveten om att vårt läge är mycket besvärligare nu än det skulle ha varit om Amerika icke hade reagerat på det sätt som skett.

Jag citerade Östen Undén och statsministern för en stund sedan. Det gjorde jag därför att jag gör gällande, att det krävs konsekvens i vår utrikespolitik. Jag citerade på den punkten regeringsdeklarationen av i dag, som också ställer höga krav på konsekvens. Då svarade utrikesministern, att de uttalanden som herr Bohman citerade gjordes i ett annat läge och var föranledda av andra förhållanden, och de riktades mot en annan person. Det var därför de fick sin utformning.

Jag vill påminna om de — för att använda ett ord som använts rätt ofta i dag — måttlösa beskyllningar som under debatten år 1959 på hösten riktades mot Jarl Hjalmarson. Beskyllningarna var i mycket stor utsträckning felaktiga och överdrivna, och de föranledde en dagslång debatt, där uppfattning stod mot uppfattning. Det finns ingen anledning att nu ta upp den debatten igen — på den punkten tror jag att utrikesministern delar min mening. Men oavsett om beskyllningarna mot Jarl Hjalmarson var riktiga eller inte, måste väl ändå den allmänna grundsyn på hur man skall uppträda i utri-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kespolitiska frågor i Sverige, som regeringen *då* gav uttryck för genom statsministern och den dåvarande utrikesministern, ha allmängiltighet och fortfarande ha bärkraft, alldeles oberoende av gentemot vilken man åberopar uttalandena. Och i dessa uttalanden sägs det klart ifrån, att vi inte skall starkt engagera oss på den ena sidan i den politiska striden, att vi inte skall lidelsefullt och konstant ta parti för den ena sidan, »ett starkt engagemang, ensidigt inriktat, är ur en annan synpunkt förenat med olägenheter och risker». — — — »Måttlösa angrepp av inflytelserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik som vi officiellt ansluter oss till.»

Den grundsynen är fortfarande fullt bärande och giltig.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bakgrunden till denna debatt är ju den folkvrede som går över världen mot Förenta staternas utrottningskrig i Vietnam. Man kan försöka att begränsa och stänga in denna folkvrede med olika manipulationer, men man kommer aldrig att lyckas. Alla partier måste nu ta hänsyn till denna opinion. Några gör det med glädje, andra motvilligt. Det är inte länge sedan vi hade utrikesdebatter här i riksdagen när högerens och folkpartiets främsta talesmän inte hade ett ord att säga om kriget i Vietnam. I dag kan de inte längre tåga; nu kräver de måtta och objektivitet.

Vi ser hela tiden hur dessa partier försöker föra över debatten till något annat än de verkliga frågorna. Så fort Lyndon B. Johnson rynkar på näsan angriper man den svenska regeringen med kriget i Vietnam som utgångspunkt. Och man har mage att påstå att detta sker av omtanke om neutralitetspolitiken. En morgontidning i Stockholm — borgerlig, det finns ju inga andra — går så långt som att påstå att det skulle

stå i strid mot neutraliteten att uppätta diplomatiska förbindelser med Nordvietnam. Allt som den nuvarande amerikanske presidenten ogillar strider tydligen enligt högerens och folkpartiets uppfattning mot neutralitetspolitiken. Deras inställning är inte endast avslöjande, den är utomordentligt farlig för vårt land.

Det är med dessa partier som socialdemokratin efter mötet i utrikesnämnden förklarat sig vara i huvudsak enig i vietnamfrågan. Vill utrikesministern verkligen i dag stå för den förklaringen?

Jag vill klart säga ifrån att vi inte kan acceptera allt i regeringens politik i förhållande till kriget i Vietnam. Vi är kritiska mot den på flera punkter. Sverige är alltså i flera avseenden ett stöd för den amerikanska upprustningen och krigföringen. Det är inte det förhållandet att en regeringsmedlem sent omsider gått med i en vietnamdemonstration som strider mot neutralitetspolitiken. Det är andra omständigheter som gynnar Förenta staterna, inte dess motståndare.

Vårt land är indraget i en rad relationer som objektivt sett innebär ett stöd för Förenta staterna och dess imperialistiska system. Men denna politik är också en följd av konkreta beslut och kan omedelbart förändras. Vad det gäller är bl. a. följande, som vi kritiserat: att Flygmotor säljer delar till flygplansmotorer till USA och därmed ökar den amerikanska rustningsindustrins kapacitet, att SAAB och flygvapnet förbättrar ett amerikanskt robot-system varvid USA:s flygvapen får disponera förbättringarna, att Sentab bygger vägar i Thailand, finansierade av världsbanken där också Sverige är medlem, vägar som av allt att döma ingår i amerikanska militära förberedelser, att svenska forskare arbetar för pengar från USA:s militära apparat, pengar som inte givits ut för våra vackra blåa ögons skull. Och hur är det med den

Utrikes- och handelspolitisk debatt

svenska valutapolitiken? Ger inte Sverige i verkligheten krediter till Förenta staternas utrottningskrig i Vietnam?

Alla de företeelser jag här räknat upp utgör ett stöd för folkmordet i Vietnam. Kan vi då påstå att vi ens är neutrala?

Herr talman! Jag uppskattar herr Palmes tal på Sergels torg. Det fanns också många utmärkta uttalanden i utrikesministerns andra anförande här i dag om FNL och förhållandena i Nordvietnam. Vi har emellertid bara kritik till övers för folkpartiets och högerens agerande. Det finns också uttalanden om Vietnam i regeringsdeklarationen som jag instämmer i. Kravet på amerikanskt bombstopp är grundläggande. Men det måste samtidigt sägas att regeringens krav är otillräckliga. Regeringsdeklarationen ställer inte kravet att USA omedelbart och villkorslöst skall dra bort sina trupper från Vietnam. Varför vill inte regeringen instämma i detta krav, herr utrikesminister? Ni måste ändå inse att det inte finns någon annan lösning på den s. k. vietnamfrågan. Det handlar ju om ett lands frihet och självständighet, och den är inte vunnen förrän de främmande trupperna är borta.

Att utrikesministern besvarar denna fråga är desto mera nödvändigt efter herr Wedéns anförande. Förutom alla citaten från en amerikansk presidentkandidat innehöll dennes tal påståendet att regeringen anser en omedelbar, ensidig och villkorslös amerikansk reträtt från Vietnam vara olämplig och oriktig. Stämmer verkligen detta påstående om den ståndpunkt som regeringen har intagit i utrikesnämnden? Jag tror det är mycket värdefullt för den fortsatta debatten att denna fråga blir helt klarlagd.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag förvånades över herr Wedéns andra bekännelse under debatten här i dag, nämligen att han

inte hade uppmärksammat vad vi ifrån regeringens sida och vad jag själv har sagt beträffande Sveriges och Finlands neutralitet och Danmarks och Norges NATO-tillhörighet och vad det har inneburit för balansen här i Norden. Eftersom jag sedan gammalt känner till att herr Wedén har särskilt intresserat sig för utrikespolitik, är det för mig så mycket mera överraskande att han inte har lagt märke till detta, som vi för resten, det är jag nästan övertygad om, också framhävt i regeringsdeklarationer som tidigare har avgetts här i riksdagen. Nu anser han sig emellertid kunna vara tillfredsställd, men jag förvånar mig över att han inte varit det långt tidigare.

När vi sedan kommer tillbaka till beskrivningen av förhållandena i Vietnam, skall jag gärna medge att det var svårt att följa med i herr Wedéns vindeltrappa. Det var svårt att avgöra vad som var hans mening eller vad som var Robert Kennedys, därför att herr Wedén så ofta hänvisade till denne. Men när jag gör gällande, att vi inte kan tala om en hänsynslös diktatur i Nordvietnam i de termer som herr Wedén använde, kan det inte hjälpas om detta även strider mot Robert Kennedys uppfattning. Vem som helst måste nämligen inse att en regering, som sätter praktiskt taget hela folket i vapen, måste ha folkets förtroende. I annat fall skulle regeringen inte ha vågat dela ut dessa vapen. Tänk er bara om Sydvietsnams regering skulle göra detsamma, vad som då skulle hända. Vi har kunnat lyssna till en amerikansk general som har bett Gud bevara sig för realiserandet av ett förslag av marskalk eller general Ky om att man skulle dela ut vapen till Sydvietsnams befolkning. Den amerikanske generalen sade, att de kommer att skjuta sig själva och de kommer framför allt att skjuta på oss, och det ville han av förklarliga skäl inte vara med om.

Det är därför min slutsats är, att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

den beskrivning som herr Wedén här gav av förhållandena i Nordvietnam inte kan stå i överensstämmelse med verkligheten, lika väl som jag är fast övertygad om att i samma ögonblick som amerikanerna skulle dra tillbaka sina trupper från Sydvietnam skulle Saigon-regeringens saga vara all. Möjligt är att herr Wedén har en annan uppfattning, men i så fall tror jag att han är verklighetsfrämmande i sina bedömningar.

Vidare var det frågan om munkavlen. Jag sade att jag kan inte tro, att den amerikanska regeringen vill sätta munkavle på den svenska opinionen, därför att det skulle strida mot USA:s gamla demokratiska traditioner, och jag står fast vid denna övertygelse. Men det förefaller som om herrarna har dragit en motsatt slutsats, eftersom de, sedan den amerikanska ambassadören hemkallats för konsultationer, omedelbart rusade ut och förklarade, att man kraftigt måste reagera mot vad statsrådet Palme hade sagt.

Vad måste min slutsats bli av detta handlande av oppositionsledarna? Jo, slutsatsen måste bli den att de önskade släta över vad som förekommit för att på så sätt behaga den amerikanska administrationen. Herr Bohman medgav att läget var ytterst besvärande, och det kan jag hålla med honom om. Jag tycker att det borde kännas besvärande efter det att supermakten, som jag uttryckte det, hade höjt ögonbrynet. Detta kunde nämligen ge intryck av att vi darrade på manschetten efter att tidigare ha ställt oss bakom regeringens syn på den amerikanska politiken i Vietnam, vilken syn vi ingalunda är ensamma om. Den delas av en stor del av världsoptionen liksom också av en stor del av Förenta staternas egen opinion.

Beträffande herr Wedéns fråga till mig om de amerikanska truppersnas tillbakadragande anser jag att ett sådant tillbakadragande bör komma till stånd.

Men uppriktigt sagt, och här riktar jag mig också till herr Hermansson, tror jag inte att det kan ske innan förhandlingarna inletts. Jag skulle inte alls bli överraskad om nordvietnameserna har en liknande uppfattning. Resultatet måste emellertid bli detsamma, nämligen att Vietnam skall befrias från främmande trupper, något som också Lyndon Johnson själv förklarat i den s.k. Manila-deklarationen. Han sade inte direkt när det skulle äga rum men hans åsikt den gången var, att Vietnam bör befrias från främmande trupper.

Här kan det också synas som om de båda motparternas meningar i viss mån sammanfaller men som om man tvistar om tillvägagångssättet. Med denna utgångspunkt anser jag personligen att det skulle vara betydelsefullt för uppnåendet av en fredlig lösning, om personlig kontakt kunde upprättas mellan de stridande parterna.

Jag tycker att det är ledsamt att herr Hjalmarson skall dras in i denna diskussion men hävdar fortfarande, att det då gällde väsentliga ting för vår neutralitetspolitik varvid också Sveriges egen säkerhet berördes. Som exempel kan nämnas hans funderingar om befästandet av Bornholm tillsammans med NATO-makterna och detta att vårt vapensystem skulle inordnas i västmakternas, vilket ju på ett avgörande sätt satte vår neutralitetsposition i fara. Detta är någonting helt annat än att uttala sig om exempelvis regimen i Grekland, som också herr Bohman gjort, och kriget i Vietnam. Härvidlag har vi långt större frihet att uttala oss än när det gäller våra egna omedelbara neutralitetspolitiska intressen.

Sedan är det en sak som jag inte kan förbigå, nämligen herrarnas uppträdande i utrikesnämnden efter det att denna fråga sent omsider tagits upp. Före utrikesnämndens sammanträde var herr Holmberg en de stora tidningsrubrikernas man, och det Kartago han ständigt ville förstöra var en medlem av

svenska regeringen. Men vad skedde sedan vid utrikesnämndens sammanträde? Eftersom herrarna så ofta har återgivit vad som inträffade där skall jag också drista mig att tala om vad herr Holmberg då sade. Jag tror inte att jag därigenom gör mig skyldig till något större brott mot sekretessen.

Herr Holmberg sade att de samtal som förts med den amerikanske ambassadören bara är slutet på en längre utvecklingskedja i Sverige, som sträcker sig över ett par år. Och den utvecklingskedjan måste man nog ha i minnet för att kunna bedöma om några åtgärder, och i så fall vilka, bör vidtas för att lugna ner den stämning som nu har uppstått, en stämning som även involverar en diskussion om Sveriges neutralitetspolitik.

Den gången var det alltså inte fråga om Sergels torg-talet utan om en utvecklingskedja av uttalanden som hade förorsakat den amerikanska reaktionen — och det är ungefär vad vi tidigare sagt.

Men herr Holmberg gick vidare och sade att han gärna ville förklara litet hur han såg på denna utveckling. Uppenbarligen har det under lång tid gradvis inträffat en skärpning av uttalanden i Sverige mot vietnamkriget både i press och andra massmedia men även från politiska podier i landet, sade herr Holmberg. Skärpningen har i stort sett gått i takt med eskaleringen av kriget i Vietnam, tillade han.

Ja, jag anser det vara en riktig beskrivning. Men den stred ju helt mot de yviga uttalanden som herr Holmberg hade gjort dagen innan. När man i utrikesnämnden lyssnade till herr Holmberg, där det inte var fråga om att vända sig till offentligheten, utan där vi skulle reda ut begreppen och motsättningarna mellan regeringen och oppositionen, fick man det intrycket att hans uttalanden i pressen och på möten dagarna innan — och för övrigt samma dag som utrikesnämnden sammanträd-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

de — inte var någonting annat än flyktiga trumpetstötar som dog bort lika hastigt som de tillkommit. Men nu, en tid efteråt, när oppositionen tycks ha samlat sig på nytt tar man åter upp kravet att regeringens ledamöter skall avgå i anledning av vad som skedde när den amerikanske ambassadören hemkallades.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa att beskyllningarna mot Jarl Hjalmarson är lika felaktiga och överdrivna i dag som de var 1959. Jag upprepar också att den allmänna grundsynen på hur vi skall uppträda här hemma i utrikespolitiska frågor, den grundsyn som regeringen gav uttryck för 1959, borde vara gällande också den dag som i dag är. Men den uppfattningen har tydligen inte utrikesministern.

Denna grundsyn hindrar oss emellertid inte från att reagera. Vi har rätt att och skall reagera mot missförhållanden utomlands. Frågan är bara *hur* man gör det, och det är det som debatten i dag gäller.

Utrikesministern återgav vidare delar av utrikesnämndens protokoll. Jag har kanske fel, men jag har hittills alltid trott att protokollen är hemliga. Är det en ny konstitutionell praxis som utrikesministern nu söker införa, så kanske vi kan få klart besked på den punkten.

Yngve Holmberg skulle egentligen svara för sig själv, men det kan han inte göra, eftersom han ännu så länge inte är ledamot av denna kammare. Enligt min minnesbild av vad som förekom på utrikesnämnden satte han in Sergels torg-talet i dess sammanhang med den utveckling på vilken talet utgjorde kulmen.

Utrikesministern upprepar fortfarande kritiken mot oss för att vi skulle ha gått ut i debatten först när en av supermakterna — som det så vackert heter

Utrikes- och handelspolitisk debatt

— vidtog *sin* åtgärd. Jag har redan talat om för utrikesministern att detta är en felaktig historieskrivning. Men den omständigheten att Förenta staterna reagerar och visar att man tagit det som händer i vårt land på allvar, kan väl inte få hindra oss från att reagera mot något som vi tycker är felaktigt. Det vore ju fullständigt groteskt om uttryck för oro från en utländsk makt skulle förhindra oss i oppositionen från att framföra kritik mot regeringens företrädare. Något sådant kan väl inte heller vara utrikesministrarnas åsikt.

Jag har kritiserat FNL:s program. Visst innehåller det överdrifter — det ligger väl i sådana programs natur. Men det har helt och hållet samma uppbyggnad som de kommunistiska manifesten i andra delar av världen. Man gör gällande att Förenta staterna är vårt folks och hela mänsklighetens fiende nummer ett. Man vill samla folken i alla världsdelar till kamp mot imperialism, kolonialism och neokolonialism. Man vill eliminera alla USA:s militärbaser i främmande länder och kräver ingrepp mot imperialismens aggressiva förberedelser. En rörelse som har denna målsättning har naturligtvis rätt att skriva in dem i sitt program, om den anser att detta är riktigt.

Vad som är *fel* det är att den *svenska regeringens representanter* solidariserar sig med en rörelse, som har dessa punkter på sitt program, utan att på något sätt ta avstånd från dem, och samtidigt tar ställning *mot* Förenta staterna. Det är detta handlingssätt som vi har angripit.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle egentligen ha anledning att bli indignerad mot utrikesministern, eftersom han polemiserar mot åsikter som jag inte givit uttryck för och yttranden som jag inte har fällt. Men av någon anledning har jag svårt att bli det, eftersom det nästan

syns på honom att han förstår att jag förstår att det är något fel på hans sätt att polemisera.

Herr talman! Det tjänar inte mycket till att fortsätta diskussionen om vad som är hänsynslös diktatur eller inte. Jag kan bara konstatera att man måste ställa ganska stora krav på vad som inte är hänsynslöst, om man skall acceptera vad som har förekommit i den nord-vietnamesiska regimens och i FNL:s historia. I denna har det naturligtvis förekommit åtskilliga hänsynslösheter. Det är den ensidiga framställningen som jag i detta fall har reagerat mot.

Herr talman! Jag har ett behov av att deklarera att jag aldrig i hela denna ledsamma affär velat lägga något särskilt stort ansvar på statsrådet Palme. Jag har velat lägga det övervägande ansvaret på utrikesministern, eftersom det är han som bör bära detta, och det är det ansvaret som vi nu diskuterar. Jag har därför bland annat tillåtit mig att konstatera att utsikterna att verkligen uppnå ett resultat i den förmedlande verksamhet, som utrikesministern så ofta framhållit att vi på svenskt håll har möjlighet att bedriva, naturligtvis måste ha försämrats.

Vad skulle på lång sikt kunna betraktas som ett gott resultat i Vietnam? Ja, det är naturligtvis att man kan komma ifrån valet mellan å ena sidan Saigon-juntornas korrumpierade diktatur, å andra sidan en utveckling som skulle kunna leda till en annan diktatur. Det väsentliga är att främja utsikterna till en spirande demokrati i Vietnam.

Jag delar uppfattningen, herr talman, att det viktiga är att få slut på vietnamkriget, och jag tror att sådana kontakter som jag här nu för tredje gången talar om mellan amerikanarna och FNL kan erbjuda en kompromissmöjlighet som även skulle ge utsikter till en sådan spirande demokrati. Det viktiga är att komma ur kriget. Och då vill jag säga att även om vårt inflytande, vår betydelse, är ringa, så har det ansvar som

utrikesministern och hela regeringen bär icke förvaltats på ett riktigt sätt.

Jag konstaterar till sist, herr talman, att när det gäller den kamp för vidgad frihet, för medborgerliga rättigheter, för möjligheter att ge uttryck för vad man känner inom sig som nu pågår i Prag — och med sämre utsikter i Warszawa — så har den svenska utrikesministern, fastän han nu talat många gånger, inte haft någonting annat än tystnad.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Man kan ju inte hinna med allt, men för att det inte skall bli några missförstånd vill jag säga att när det gäller den liberalisering, den utveckling som äger rum i Östeuropa, så hälsar vi den med tillfredsställelse. Därvidlag finns det inga delade meningar.

När herr Wedén frågar mig varför den svenska regeringen inte har reagerat i andra sammanhang inför händelser i öst kan jag hänvisa till regeringens reaktion inför händelserna i Tjeckoslovakien 1948, till regeringens reaktion inför händelserna i Ungern 1956 och till våra uttalanden inför upprättandet av Berlinmuren. Vi sade klart och tydligt ifrån. Men det är inte dessa ting som är aktuella i dag — i dag är det fråga om kriget i Vietnam, och då är det vår skyldighet att reagera inför händelseförloppet där likaväl som vi av naturliga skäl reagerat inför händelseförlopp i de östeuropeiska staterna. — Efter detta uttalande tycker jag inte att herr Wedén behöver sväva i tvivelsmål om vår uppfattning.

Så till herr Bohman! Han säger att beskyllningarna mot herr Hjalmarson är överdrivna. Ja, jag har bara hänvisat till vad som skett i sammanhanget; sedan må herr Bohman anse att de tankegångar som herr Hjalmarson den gången förde fram stod i överensstämmelse med vår neutralitet. Vi ansåg att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

de inte gjorde det, och regeringen måste i den svenska säkerhetens intresse säga ifrån för att man inte skulle tro att vi var på väg att glida in i den ena av de två militärallianserna. Och det är en stor skillnad — jag framhårdar i detta påstående — mellan vad vi den gången diskuterade ur svensk säkerhetssynpunkt och det som vi diskuterar i dag.

Herr Bohman säger: Vi har väl rätt att reagera. Ja, naturligtvis — det är ingenting som jag förmenat herr Bohman eller någon annan. Men herr Bohman säger vidare: Vi reagerade när vi märkte att amerikanarna tog detta på allvar. — Jag säger: Visst har ni rätt att reagera även när ni märker att amerikanarna tar den svenska reaktionen på allvar! Men vad jag har fäst mig vid är att ni enligt min mening inte reagerade vid rätt tidpunkt. Det hade varit bättre om ni reagerat lika bestämt innan den amerikanska reaktionen kom. Detta medgav ju även herr Bohman, då han sade att det var besvärande att reagera efter det att den amerikanske ambassadören hade hemkallats. Då måste det väl ändå ligga någonting i vad jag säger att det ur er egen och Sveriges synpunkt hade varit bättre, om ni vid en tidigare tidpunkt hade uppträtt så bestämt som ni gjorde senare. Då hade ni nämligen inte gett intrycket av att det skedde under tryck, som man nu skulle kunna misstänka.

Jag vill ytterligare en gång understryka att den svenska regeringen inte solidariserar sig med någon av de stridande parterna på det sättet att vi obetingat ställer oss på den ena sidan. Vi försöker endast ge en objektiv beskrivning av vad som inträffar i Vietnam, och som skall kunna läggas till grund för vår bedömning av hur fred skall kunna uppnås. Uppgifterna som vi stöder oss på är bestyrkta genom våra egna iakttagelser, nämligen att Nordvietnams regering har folket bakom sig. Å andra sidan finns Saigon-regeringen, som herr Wedén i sitt senaste anföran-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

de kritiserade som en korrumperad diktatur.

(Herr Wedén: Det gjorde jag från början!)

Så mycket bättre i så fall. Då kan kanske också herr Wedén komma att beskyllas för att ge en ensidig bild, såsom han har beskyllt oss för att göra. Vad jag vill ha sagt är att jag lämnat en objektiv beskrivning av förhållandena i Vietnam, som inte har bestritts av någon under denna debatt. Om Nordvietnams regering inte hade folket bakom sig, skulle den inte våga sätta ett helt folk i vapen. Till detta kan jag lägga herr Wedéns påstående att Saigon-regeringen är korrumperad.

Är det då inte riktigt att vi, med utgångspunkt från dessa iakttagelser, säger att det nu tillkommer Förenta staterna — såsom de sagt sig önska — att söka få till stånd en politisk lösning av konflikten och inte en militär sådan? Om man säger det, ställer man sig på fredens sida och det är just var den svenska regeringen gjort.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOHMAN (h), som yttrade:

Herr talman! Utrikesministern vet att varken herr Wedén eller jag nu har rätt att replikera.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Utrikesministern gav inte något tillfredsställande svar på min fråga huruvida herr Wedéns påstående var riktigt, att regeringen anser en ensidig och villkorslös amerikansk reträtt från Vietnam i nuvarande läge vara olämplig och oriktig. Att diskutera när ett amerikanskt tillbakadragande kan tänkas ske är ju en helt annan sak.

I regeringsanförandet har frågan om den svenska neutralitetspolitiken tagits upp. Det sägs där att Sveriges neutralitet inte är någon åsiktsneutralitet. Det

är helt riktigt. Jag har velat vidga denna diskussion och även ta upp frågan om vår handlingsneutralitet. Regeringen kritiserar i ord Förenta staternas krig i Vietnam och det är bra. Men Sverige företar samtidigt en rad handlingar, som i verkligheten är ett stöd för Lyndon B. Johnsons krig. Trots att vissa framsteg har skett i förbindelserna med Demokratiska republiken Vietnam vägrar regering och riksdag alltså att erkänna denna stat.

På samma egendomliga sätt förhåller sig regeringen också till mer närbelägna stater som Tyska Demokratiska Republiken. Man har länge fruktat vad Bonn skall säga vid ett erkännande. Men, herr utrikesminister, i en tid när Västtysklands förbundskansler vill uppätta en handelsrepresentation i Östberlin och när dess utrikesminister vill erkänna Oder—Neisse-gränsen borde väl Sverige akta sig, så att det inte blir »mer konungsligt än konungen själv». Kan man vänta något initiativ av regeringen när det gäller dessa erkännande-frågor?

Vårt parti står — det har vi upprepade gånger deklarerat — helt på regeringens sida när det gäller att slå tillbaka attackerna från högern och folkpartiet. Herr Holmbergs krav att statsråd skall påläggas munkorg är så reaktionärt och oförskämt att det inte behöver kommenteras. Jag förstår herr Hedlunds tvekan att för närvarande inträda i en borgerlig regering. Herr Hedlund vill ju knappast vara med ens i denna debatt, och det kan jag också begripa. Däremot kan jag inte förstå att regeringen skall behöva be om ursäkt därför att ett statsråd går i en demonstration tillsammans med en representant för det tappra folk, vars kamp vi solidariserar oss med. Flera statsråd och riksdagsmän borde i stället delta i vietnamdemonstrationer. Detta tycker vi är en självklar sak på samma sätt som det var självklart att riksdagen skulle hylla Andreas Papan-

dreou som representant för det grekiska folket.

Den s. k. guldkrisen har debatterats mycket i radio, TV och press, men det avgörande har man sagt mycket litet om. Förenta staterna skulle inte ha dessa svåra betalningsproblem, om de inte förde krig i Vietnam. Vårt land får inte hjälpa USA att fortsätta kriget vare sig genom krediter eller genom vissa leveranser. Det står i strid såväl mot neutraliteten som mot våra ideal om fred och nationell självständighet.

Mänskligheten står i dag inför två helt avgörande problem: att göra slut på folkmordet i Vietnam, som bedrivs av Förenta staternas regering och dess trupper, och att göra slut på världssvälten, som sammanhänger med de villkor, i vilka många folk så länge hållits kvar av inhemska och utländska förtryckare. Båda dessa problem har att göra med de förtryckta folkens kamp för nationell och social frihet. Det är ställningstagandet i denna kamp som är vattendelaren mellan framstegs- vänliga och reaktionära krafter. Striden gäller att bryta imperialismens herravälde.

Då jag talar om kamp mot imperialismen är motiveringen att detta system innebär utplundring, erövring och krig. Herr Bohman citerade tidigare FNL:s program och nämnde två punkter, som han ansåg särskilt anmärkningsvärda, nämligen för det första att man uttalar sig för stöd åt nationella och sociala befrielserörelser och för det andra att man kräver kamp mot imperialismen. Jag förstår att högern inte gillar dessa krav; den är anhängare av imperialismen och dess förtryckarpolitik. Men det är falskt när herr Bohman påstår att dessa krav är uttryck för »kommunistiska erövringsplaner», som han uttryckte sig. Jag tror så pass väl om herr Bohman att kanske t. o. m. han, om han levde i Vietnam, skulle vara anhängare av kamp mot den amerikanska imperialismen. Frihet för Viet-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nams folk kan nämligen inte vinnas på något annat sätt.

Vid den internationella handelskonferens som pågår i New Delhi lär det cirkulera en ny uttolkning av förkortningen UNCTAD, som uttrycker en stämning av pessimism hos u-ländernas representanter. Malisen säger att dessa bokstäver betyder »under no circumstances take any decisions», d. v. s. »under inga omständigheter fatta några beslut». Jag hoppas att en sådan tolkning skall visa sig oberättigad. Meddelandena från konferensen tillåter för tillfället inga definitiva slutsatser. Kanske kan handelsministern här i debatten ge en mera optimistisk värdering av konferensen än den som just nu är vanlig i tidningsspalterna.

Oavsett vilka resultaten av handelskonferensen blir, måste Sverige enligt vår uppfattning vidta åtgärder som kan underlätta en ökning av u-ländernas handel och en förbättring av betalningen för deras produkter. Det borde inte vara omöjligt att uppställa bestämda mål för importen av råvaror och färdigvaror från u-länderna. Vi bör själva, om intet internationellt system omedelbart upprättas, medge tullfrihet för u-ländernas industrivaror. Dessa länders marknadsföring av sina varor i Sverige måste underlättas och hela handelsutbytet stimuleras genom informationsverksamhet. På flera områden framställer vi nu här i Sverige varor som med fördel skulle kunna köpas i dessa länder. Hur länge skall vi t. ex. fortsätta att producera socker till mycket höga kostnader, när rörsocker kan köpas utomlands och arbetskraften bättre behövs till andra uppgifter här i landet?

Herr Wedén uttalade sig i sitt anförande positivt om att avskaffa tullar på olika råvaror som importeras från u-länderna. Men jag måste ställa frågan: Varför talade och röstade då så sent som i höstas folkpartiets representanter här i riksdagen mot den kommu-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nistiska motionen om att helt avskaffa tullen på kaffe och kakaoprodukter? Antingen måste folkpartiets ståndpunkt ha ändrats mycket hastigt, eller också har man svårt att konsekvent hålla fast vid den.

Vad som sägs i regeringsdeklarationen om betydelsen av ökad handel med de socialistiska staterna kan jag helt instämma i. Handeln med dessa är nu onaturligt liten. Jag vet att det finns svårigheter, men man bör också inse hur våra myndigheter och företag själva medverkat till dessa genom att under det kalla krigets dagar anpassa sin handelspolitik till Förenta staternas blockadkrav. Detta skildras utförligt i en doktorsavhandling, på vilken Gunnar Adler-Karlsson i morgon disputerar vid Stockholms universitet. Ett företag som SKF — Svenska kullagerfabriken — följde relativt strikt de amerikanska reglerna och vägrade att ta emot order från Östeuropa. Det är inget tvivel om att blockadpolitiken under denna tid höll den svenska östhandeln nere. Det hördes emellertid inga klagomål från de borgerliga partierna om brott mot neutralitetspolitiken vid det tillfället!

Det är utmärkt om det nordiska samarbetet ytterligare kan utvecklas. Vi har i flera debatter här i riksdagen talat för ett ökat samarbete inom Norden på det ekonomiska området. Det måste vara riktigt att slopa alla handelshinder och betrakta Norden som en ekonomisk enhet. Men vi är däremot inte överens om att detta nordiska samarbete skulle betraktas som ett steg mot och ett medel för inträde i västeuropeiska gemenskapen EEC. Där kvarstår alla våra reservationer. Vår linje är densamma som förut, nämligen att de nordiska länderna borde begränsa sig till att söka få ett handelsavtal med EEC och på den vägen lösa dessa handelsproblem.

Apropå Norden, så är det ett anmärkningsvärt uttalande som görs i regeringsdeklarationen när man där sä-

ger: »Sveriges neutralitet har i förening med den utrikespolitik som bedrivs i våra nordiska grannländer, bidragit till att i Nordeuropa skapa ett slags politisk balans — — —».

Vi skall självfallet inte lägga oss i utformningen av Norges och Danmarks politik, men jag tror att det just därför skulle vara fel av den svenska regeringen att uttala sig på ett sådant sätt, att det i Norge och Danmark kan uppfattas som ett förord för dessa länders fortsatta engagemang i Atlantpakten. Det skulle vara bra, om regeringen gjorde ett klarläggande uttalande på denna punkt. Från svensk intressesynpunkt anser vi att ett samlat neutralt Norden skulle vara det bästa alternativet.

Herr talman! En fri världshandel är ett livsintresse för Sverige, sägs det i regeringsdeklarationen. Man kan instämma i den satsen med reservationen, att u-länderna måste ha rätt att skydda sina industrier. Men om detta är regeringens utgångspunkt, är det då inte på tiden att söka lyfta sig ur den mycket begränsade lösning som den västeuropeiska gemenskapen innebär? Integrationsprocessen är ofrånkomlig, men EEC är en skapelse som motsvarar intressena enbart hos storfinansen i några västeuropeiska stater. Vi måste finna nya former för en bred europeisk samverkan och en bred världsomfattande samverkan för att lösa handelsfrågorna i enlighet med folkets intresse.

I regeringsdeklarationen erinras om det ökade intresset för internationella problem i vårt land. Det är emellertid inget speciellt för Sverige. I land efter land ser vi hur framför allt ungdomen blir alltmera vaken för världens orättvisor och vill göra något för att avskaffa dem. Grunden för denna aktivisering är den alltmera tillspetsade motsättningen mellan de utplundrade folkens nationella och sociala befrielsekamp och imperialismens försök att slå ned revolterna och bevara det gamla systemet av exploatering. Denna världs-

omspännande kamp påverkar som jag redan påpekat även vårt land — vi är med eller mot vår vilja indragna i den.

Det är detta som reser vissa problem för neutralitetspolitiken. Man kan ge en formel som regeringens talesman har gjort här, men det löser inte frågorna. Problemet är följande: Det pågår en förbittrad kamp mellan förtryckare och förtryckta, i Vietnam, i Sydafrika, i Rhodesia, i Latinamerika. Sverige tillhör de rika kapitalistiska staterna. Vi är indragna i det imperialistiska systemet, i ett nät av förbindelser. Alla åtgärder blir i verkligheten ståndpunktstaganden. Om Sverige fortsätter med vissa bestämda förbindelser inom det kapitalistiska blocket, är det att ta ståndpunkt. Om Sverige ger direkt stöd åt de nationella och sociala befrielseströrelserna, är det att ta ståndpunkt. Hur skall riktiga och nödvändiga ståndpunktstaganden förenas med neutralitetspolitiken? Denna fråga är inte utredd i regeringsdeklarationen.

Man kan kanske invända att det inte går att hitta en generell lösning, att man måste manövrera sig fram genom problemkomplexen ett och ett. Målsättningen måste väl för ett land med Sveriges sociala struktur och politiska ideal vara att stödja befrielseströrelserna i deras kamp för nationell och social frihet. Detta bör gå att förena med en form av neutralitetspolitik, men kanske en mera aktiv neutralitet än som tidigare förekommit.

Exemplen i samband med Förenta staternas krig mot Vietnam visar problematiken. Men detta är bara ett fall av många som kommer att bli aktuella under de närmaste åren. Det sannolika är att Förenta staterna kommer att vara den agerande parten på den imperialistiska sidan i dessa fall, de må nu inträffa i Sydamerika eller annorstädes. Och då blir det hela tiden en bedömningsfråga vilka former av handel m. m. som kan anses förenliga med en sådan neutralitetspolitik. Jag nämnde i ett ti-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

digare inlägg mycket kort några fall som gäller de svenska förbindelserna med USA och därmed vietnamkriget. Jag tror att det är av intresse att gå litet mera utförligt in på dem.

Svensk flygmotor i Trollhättan har levererat vissa delar till en flygmotor tillverkad av en firma i USA. Det sägs att denna motor används i civila flygplan och att de svenska leveranserna således skulle vara av civil karaktär. Men självklart är att dessa leveranser utökar den amerikanska flygindustrins kapacitet och således underlättar upprustningen för detta krigförande land. Är sådana försäljningar förenliga med neutralitetspolitiken?

Svenska entreprenad AB, Sentab, svarar i samarbete med en italiensk firma för ett stort vägprojekt i Thailand. Såväl i amerikansk som i svensk press har det sagts att dessa vägbyggen ingår i en stor strategisk amerikansk plan för att göra Thailand till en militärbas. Är sådan svensk verksamhet förenlig med neutralitetspolitiken?

Sverige har köpt ett robotsystem — det s. k. Falconsystemet — från USA. Detta har förbättrats på svenska direktiv och US Air Force får utan särskilda ekonomiska förpliktelser fritt disponera dessa förbättringar. Det handlar om en jaktrobot avsedd för insats från flygplan mot andra flygplan under luftstrid, och det påstås att strider av den typen förekommit endast i ringa omfattning i Vietnam. Klart är emellertid att dessa förbättringar utgör ett stöd för den amerikanska upprustningen. Är dessa affärer förenliga med neutralitetspolitiken?

En rad svenska forskare i statliga institutioner har under de senaste åren mottagit forskningsanslag från den amerikanska flottan, flygvapnet och armén utan att regeringens tillstånd begärts. Enligt uppgifter av National Science Foundation har det amerikanska försvarsdepartementets anslag till Sverige följande omfattning: 1964 743 000 dol-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lar, 1966 454 000 dollar och 1967 672 000 dollar. De totala amerikanska anslagen till svenska forskare under dessa år är emellertid avsevärt större.

Direktiven för denna forskning, sådana de angivits i den amerikanska kongressens protokoll, säger att »forskning och experimentell utveckling som bedrivs av utländska forskare kan stödjas av försvarsdepartementets organ endast när det är fastställt att detta innebär ett klart viktigt tillmötesgående av Förenta staternas försvarsbehov ... ».

I debatten om denna fråga har sagts att det handlar om grundforskning och att resultaten så småningom publiceras. Det är emellertid ingen tvekan om att villkoret för forskningsanslag från amerikansk sida är att projekten är till nytta för USA:s militära behov. Är de förhållanden som jag här relaterat förenliga med neutralitetspolitik?

Förenta staterna lider av en besvärlig betalningskris. Det finns naturligtvis olika meningar om orsaken härtill. I en artikel i London Times häromdagen skriver emellertid dess Washingtonkorrespondent: »Vad som inte kan bestridas är den kostnad kriget i Vietnam utgör för den amerikanska betalningsbalansen. Denna belastning på de amerikanska monetära reserverna har spelats ner och undervärderas alltjämt. Sanningen är att de ökade kostnaderna för försvaret i utländska valutor förra året åt upp alla ansträngningar att likvidera betalningsunderskottet.» Artikeln fortsätter: »Faktum kvarstår att Förenta staterna inte skulle behöva ha bekymmer med sin betalningsbalans om det inte kämpade i Vietnam.»

Vad gör Sverige? Jag har förgäves försökt få reda på utvecklingen av riksbankens dollarreserv. Sådana uppgifter från riksdagens bank meddelas inte riksdagens upplysningstjänst. Det skulle emellertid vara värdefullt, om någon som sitter inne med dessa informationer kunde ge en upplysning om i varje fall tendensen i utvecklingen, så att vi

kan få veta huruvida Sverige ger USA växande krediter genom sitt dollarinnehav.

En sak vet vi, nämligen att riksbanken har en överenskommelse med Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditmöjligheter i form av s.k. swaptransaktioner. Dessa har utökats från 100 miljoner till 200 miljoner dollar under förra året. Är avsikten att de överläggningar, som nästa vecka skall äga rum här i Stockholm med bl. a. amerikanskt deltagande, skall leda till nya krediter för USA? Är vår valutapolitik alltså förenlig med neutralitetspolitiken?

Herr talman! Det är många frågor och många problem. Vi kommer emellertid inte förbi dem om vi vill göra en realistisk prövning av de aktuella förutsättningar under vilka svensk neutralitetspolitik skall föras. För vår del vill vi ha en konsekvent alliansfri utrikespolitik, vägled av demokratiska och socialistiska värderingar.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det är helt naturligt att en debatt som denna i stor utsträckning kretsar kring vietnamfrågan, och jag skall också ta upp den till granskning. Därvid kommer det att bli tillfälle för herr Bohman och herr Wedén att utnyttja den replikrätt som de inte hade efter utrikesministerns senaste anförande. Innan jag kommer in på vietnamfrågan vill jag emellertid säga ett par saker om regeringsdeklarationen i stort.

Vi har i denna deklaration fått en utförlig och klarläggande redogörelse för hur regeringen ser på ett grundläggande element i den svenska utrikespolitiken, nämligen neutraliteten.

Det måste hälsas med tillfredsställelse, eftersom man den senaste tiden diskuterat Sveriges handlande i viktiga internationella frågor. På en del håll har man ju ifrågasatt, om ett aktivt engagemang i internationella konfliktfrågor är förenligt med vår neutralitet.

Det är riktigt att de politiska partierna i Sveriges riksdag får tillfälle att ge till känna var de står i fråga om vår neutralitetspolitik.

Vår aktiva neutralitetspolitik speglas ju av vårt medlemskap i FN och våra insatser där och inom FN-familjen i övrigt. Det skulle vara frestande att ta upp en hel rad av de frågor som är aktuella därvidlag, men jag skall underlåta att göra det. Jag skall bara säga ett par ord om den stora världshandelskonferens som pågår i New Delhi, den s. k. UNCTAD-konferensen.

I denna konferens har de svenska insatserna rönt en positiv uppmärksamhet. Men tyvärr kan man inte, herr talman, teckna någon nämnvärt ljus bild av den pågående konferensen i New Delhi, den konferens som u-länderna hade fäst så stora förhoppningar vid. Generalsekreteraren i konferensen har nu sagt att man står på randen av ett misslyckande. De rapporter som kommit därifrån visar att det råder stor besvikelse bland representanterna för u-länderna över industriländernas brist på vilja att göra någonting. Ett glädjande undantag är de nordiska ländernas positiva insatser, positiva ställningstaganden och konkreta förslag, vilka hälsats med tillfredsställelse i pressen. Och vi kunde läsa hur vår handelsministers anförande vid konferensens öppnande mottogs; det fick ett utomordentligt gensvar bland u-landsdelegationerna.

Men det är ju väldigt litet som vårt land i detta sammanhang kan göra. Det är de stora industristaterna som har det verkliga ansvaret för framgång och för misslyckanden. Stormakterna har ju tyvärr fullt upp med egna bekymmer just nu — detta gäller inte minst Förenta staterna som på grund av sina engagemang i Vietnam inte anser sig ha möjlighet att tillmötesgå ens de mest blygsamma kraven från u-länderna. Det är naturligtvis mycket svårt för u-länderna att förstå detta.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Nu bör man kanske inte misströsta; UNCTAD-konferensen kan trots allt innebära en början till ett nytt skede i världshandeln. Under alla omständigheter utgör den grunden för fortsatta förhandlingar. Det är mycket möjligt att själva organisationen av en sådan jättekonferens är felaktig, och det finns anledning att diskutera formerna för de framtida handelskonferenserna. Själva arbetet måste få en sådan form, att det kan leda till bättre resultat.

Den aktivitet som vi utvecklar i Förenta Nationerna och Förenta Nationernas organ är ett direkt led i vår strävan att uppnå fred och stabilitet i världen. I detta avseende spelar den internationella handeln en viktig roll; ökad handel mellan länderna främjar fredsarbetet och utvecklingen i alla länder. Det är därför man med tillfredsställelse läser regeringsdeklarationens rapport om den nyorientering som ägt rum när det gäller handeln med öststaterna. Det är också intressant att notera den nyorientering av den ekonomiska politiken, som pågår i de kommuniststyrda länderna. De tendenser till decentralisering och ändrad syn på ekonomi och handel som nu iaktas i dessa länder måste innebära, att man är på väg bort från den stelbenta byråkrati och den brist på kostnadsanalys och marknadsanpassning som så länge rått.

Dessa inslag var tidigare försvårande för handelsutbytet, men nu gäller det också att anpassa sig till de nya chanser som denna utveckling kan innebära. Vår handel med öststaterna är försvinnande liten. På vissa områden är den dock i stark ökning. Det var därför jag menade att regeringsdeklarationen skall hälsas med tillfredsställelse; man ställer där i utsikt en förstärkning av vår handelsrepresentation i öststaterna samtidigt som man förklarar sig vilja föreslå en mer medveten satsning på tekniskt, ekonomiskt och vetenskapligt samarbete med östländerna. På detta område har ju Italien och

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Frankrike redan hunnit före oss, och nu är det av största betydelse att vi inte kommer på efterkälken där.

Herr talman! En diskussion om utrikespolitikens innehåll och Sveriges ställningstagande i de aktuella, internationella frågorna är önskvärd av flera skäl. En levande demokrati som vår kräver ju ett aktivt engagemang och ett aktivt deltagande av medborgarna i allmänhet på alla samhällslivets områden. Detta gäller naturligtvis såväl utvecklingen inom vårt lands gränser, dvs. inrikespolitiska frågor, som frågor av internationell karaktär. Det är ett sådant engagemang från gemene mans sida som är en förutsättning för en djup förankring och uppslutning kring en viss politik. Vi kan säkert vara ense om att den svenska utrikespolitiken har en djup förankring hos det svenska folket.

Jag anser det helt riktigt, som har sagts i regeringsdeklarationen, att vår neutralitet inte är någon åsiktsneutralitet. Ett grundläggande element i vår utrikespolitik är ett aktivt arbete för fred och för alla folks självbestämmanderätt. Ambitionen att försvara demokratin har varit central för vårt engagemang i internationella sammanhang. Närhelst och varhelst demokratin trampats ned har vi i olika former framfört våra protester, och det är just detta vårt handlande som har skänkt tilltro till den svenska neutralitetspolitiken i praktiskt taget hela världen.

Jag erinrar om att när de demokratiska krafterna undertrycktes i Tyskland, Italien och Spanien på 1930-talet, så tvekade vi inte i vårt land ett ögonblick att uttala protester och ge vår mening till känna. Det var aldrig tal om någon åsiktsneutralitet. På samma sätt gav vi uttryck för vår bestörtning då demokratin sattes ur spel i Tjeckoslovakien i slutet av 1940-talet, och när den ryska interventionen i Ungern ägde rum föranledde den mycket skarpa protester från svensk sida. Dessa aktio-

ner gjordes under mycket stor enighet, och det förekom sannerligen ingen åsiktsneutralitet vid dessa tillfällen. Mot det mänskliga förtrycket i södra Afrika har vår regering och regeringens representanter såväl här hemma som i internationella organ uttalat mycket skarp kritik. Under den senaste tiden har den grekiska militärregimens brutala undertryckande av demokratin varit föremål för kritik från den svenska regeringen. Denna kritik har en stark förankring i den svenska opinionen. Vi visar alltså ingen åsiktsneutralitet.

Det är precis samma sak, herr talman, med vietnamkonflikten. Kriget i Vietnam har undan för undan utvidgats, och de militära insatserna har blivit allt större. Den amerikanska upptrappningen av kriget till att omfatta bombningar av Nordvietnam var ett skrämmande uttryck för denna utvidgning av konflikten. Under upptrappningen har ansträngningarna att hejda kriget och få till stånd förhandlingar mellan de stridande parterna intensifierats. Att alla dessa ansträngningar hittills varit fåfänga har inte hindrat att de förts fram med ökad styrka. Det finns anledning att här påpeka och bringa i erinran de energiska försök som Förenta Nationernas generalsekreterare U Thant har gjort för att få till stånd förhandlingar, trots att vietnamkonflikten inte står eller har stått på FN:s dagordning.

Jämsides med upptrappningen av kriget har också kritiken mot den amerikanska politiken i Vietnam stegrats i såväl USA som i Förenta Nationerna och runt om i världen för övrigt. Det första primärvalet i Amerikas presidentval gav oss en föreställning om vilken omfattning kritiken mot politiken i Vietnam har fått inom USA. All denna kritik, allt detta fördömande syftar ju bara till en enda sak, nämligen att få till stånd fred.

Inom FN kunde man vid generalförsamlingen i höstas — som jag hade till-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fälle att delta i — bevittna hur en övervägande majoritet av de närvarande medlemstaternas representanter tog upp vietnamfrågan. Av de 109 talarna, som yttrade sig i generaldebatten, berörde cirka 100 dessa problem. Den centrala punkten i debatten var kravet på ett amerikanskt bombstopp i Nordvietnam som ett första steg mot en nedtrappning av konflikten. Inte mindre än 44 talare vädjade i olika ordalag till den amerikanska statsledningen att pröva denna åtgärd. Även kritiken inom FN har alltså skärpts i takt med upptrappningen av krigsaktiviteten i Vietnam.

Föreanta Nationernas generalsekretärare gjorde för en tid sedan en rundresa, under vilken han diskuterade vietnamsituationen med regeringsledare i New Delhi, Moskva, London, Paris, Washington och Hanoi. Han summerade sina intryck från denna resa i ett uttalande den 24 februari, ett uttalande som tyvärr i alltför ringa utsträckning har återgivits i svensk press och i svenska massmedia. Han säger där — nu citerar jag honom så att inte det skall bli en sådan sammanblandning mellan U Thant och mig som det blev mellan herr Wedén och Robert Kennedy. U Thant säger alltså: »Tiden är kommen för ett bombstopp. Världen ser med pina och vämjelse på den stegrade intensiteten och grymheten i kriget.» — »Det är svårt att behöva bevittna den oskyldiga civilbefolkningens lidande, särskilt som många av den inte rimligen kan förstå vad som egentligen sker.» Och han säger vidare: »Nu finns ingen seger, inget nederlag, bara ytterligare lidanden, död och förstörelse. Vietnams själva existens står på spel.» »Min uppfattning är», fortsätter U Thant, »att det oavvisliga första steget att stoppa all bombning och andra krigshandlingar mot Nordvietnam kan tas utan alltför stor militär risk. Jag är ännu mer övertygad om att om detta steg togs, skulle meningsfulla samtal

kunna inledas mycket tidigare än man allmänt tror. Kanske det bara skulle dröja några dagar.»

Dessa uttalanden av U Thant som i alltför ringa utsträckning återgivits i pressen manar oss till eftertanke. Det finns anledning att kraftigt understryka vad U Thant sagt och visa att bakom hans önskan står praktiskt taget hela världen. Den svenska regeringen uttalade, med stöd av en mycket stark opinion, tidigt sitt fulla stöd för de förslag som redan 1966 lades fram av U Thant. Som en naturlig följd av detta har den svenska kritiken av den amerikanska politiken integrats i takt med upptrappningen av kriget, och detta har skett med en fortsatt stark förankring i vårt folks opinion. Det är ingen isolerad företeelse som jag tidigare antytt, utan i praktiskt taget hela den fria världen skärps tonen mot USA.

Debatten om vietnamproblemet har under denna tid varit mycket livlig inom snart sagt hela det svenska organisationslivet. Press, radio och TV har också speglat det djupgående engagemanget i denna fråga. Vårt parti anser det vara helt naturligt — ja, partiet betraktar det som en styrka — att politikerna engagerar sig i denna väsentliga debatt och personligen ger uttryck för konkreta ställningstaganden. Detta gäller självfallet även politiker som blivit statsråd.

Vid de senaste årens förstamajdemonstrationer och vid andra opinionsyttringar har det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen givit uttryck för denna uppfattning, och hela den socialdemokratiska riksdagsgruppen sluter enigt upp bakom regeringens hållning i vietnamfrågan. När regeringen och dess ledamöter här talar i vietnamfrågan och ger uttryck för sin inställning sker detta på hela vår riksdagsgrupps vägnar.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag säga några ord om herr Wedéns och herr Bohmans anföranden. Herr We-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

déns anförande var typiskt folkpartistiskt med allt tal om »å ena sidan» och »å den andra». Han citerade med förkärlek Robert Kennedys bok och påpekade att det var väsentligt att återerövra historien, så att man fick ett väl underbyggt omdöme, och det kunde man inte begära av de ungdomar som lidelsefullt engagerar sig i denna fråga. Han rekommenderade alla att tänka igenom vad som varit för att få ett väl underbyggt omdöme, och han hävdade att vår kritik och hållning varit ensidig och att det rörde sig om en målning i svart-vitt som ledde vilse. Enligt hans uppfattning borde målsättningen vara att få till stånd en fredlig utveckling, men han gjorde gällande att den aktivitet som utvecklats i Sverige skulle ha inneburit att utvecklingen mot fred gått om intet.

Som stöd för vad som hänt påpekade han också att USA hade gjort så mycket för Europa under årens lopp. Härtill vill jag bara säga att ingen förnekar vad Amerika gjort och gör, men detta rättfärdigar inte och kan aldrig tas till intäkt för vad som nu sker i Vietnam. Önskar man, herr talman, en fredlig utveckling och säger man sig stå bakom regeringens krav på ett omedelbart bombstopp, förstår jag inte herr Wedéns tal.

Det är ju Förenta staterna som skall förmås att upphöra med bombningen av Nordvietnam. Så länge det inte skett blir det inga förhandlingar och inget skeende mot en fredlig utveckling. Vill inte herr Wedén att USA skall veta om den starka opinion som råder i vårt land och på andra håll? Vill herr Wedén inte att vi skall försöka påverka amerikanarna att upphöra med bombningarna? Jag vill rikta en maning till folkpartiledaren att entydigt och lika helhjärtat som herr Hedlund ställa sig bakom U Thants vädjan om ett omedelbart och villkorslöst upphörande av bombningarna och övriga mot Nordvietnam riktade krigshandlingar. Det

är ju det som är det konkreta problemet i det sydostasiatiska komplex som vi i dag skall ta ställning till.

Sedan vill jag också säga några ord till herr Bohman. Efter att ha upplevt herr Holmbergs insatser vid utrikesnämndens sammanträde efter att nere i Malmö ha erbjudit herr Palme en byråchefstjänst ter sig herr Bohmans anförande i dag mycket besynnerligt. Först och främst reagerar jag mot den oförskämda antydning som fanns i anförandet, att regeringen med tyst gillande skulle se på de obehagliga demonstrationer som förekommit med äggkastning och flaggskändning. Jag reagerar starkt mot sådana oförskämda antydningar!

Vad ville herr Bohman egentligen säga med sitt anförande i vietnamfrågan? Det gick som en röd tråd genom anförandet ett påstående att regeringen och regeringspartiet av kortsiktiga, valtaktiska motiv hänsynslöst tagit monopol på vietnamfrågan. Mot slutet av anförandet medgav herr Bohman dock att herr Palme besitter en äkta lidelse och stort patos. Han sade också att vi har rätt att vara kritiska, men kritiken skall ta sig uttryck i vedertagna former. Herr Bohman ville tydligen att vi skulle göra en hemställan av ungefär samma slag som ett utskottsutlåtande. Men grundförutsättningen för att kunna uppta fredsförhandlingar är ju att bombningarna upphör — och det är givet att kritiken påverkas av de faktiska omständigheterna och tar sig fränare uttryck allteftersom kriget utvecklar sig.

Vidare vill jag fråga, om det verkligen är något att ondgöra sig över att statsrådet Palme gick med i ett demonstrationståg i vilket även en vietnamesisk diplomat deltog. Vi vet i dag egentligen inte var högerpartiet står i vietnamfrågan. Kanske vet högern inte själv vad man skall tycka. Å ena sidan skall man ta hänsyn till vad USA tycker, och å andra sidan är det uppenbart att det

Utrikes- och handelspolitisk debatt

i Sveriges riksdag inte längre går att solidarisera sig med den amerikanska krigspolitiken i Vietnam. Herr Bohman glömmar alldeles för lätt vad som dagligen sker i Nord- och Sydvietnam. Han glömmar att befrielsefronten för stora delar av Vietnams folk representerar social rättvisa och innebär förhoppningar om en bättre framtid — vilket kanske inte är någonting som man kan acceptera inom högerpartiet.

De amerikanska bombningarna och krigshandlingarna mot Nordvietnam måste upphöra för att skapa en grund för förhandlingar, vilka i sin tur är den enda lösningen på vietnamkonflikten. Och vi som kräver bombstopp och förhandlingar gör det av ett enda skäl: att få fred i Vietnam. Det är vårt syfte. Påståendet att vårt engagemang i vietnamfrågan skulle vara betingat av kort-siktiga, valtaktiska spekulationer är mildt sagt en oförsämdhet!

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Sandell*, herrar *Nilsson* i Östersund, *Wikner*, *Mellqvist*, *Hammarberg*, *Göransson*, *Odhe*, *Johansson* i Norrköping, *Arweson*, *Hugosson*, *Forsberg* och *Haglund* samt fru *Thunvall*, fru *Torbrink* och fru *Renström-Ingenäs* (samtliga s).

Herr **BOHMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om någon rubricerar min antydan, att andra bevekelsegrunder än att åstadkomma fred i Vietnam ligger bakom den nya regeringspolitiken, såsom oförsämd, så må det vara vederbörandes ensak. Jag tycker personligen att det är beklagligt att det har gått så långt att man skall behöva rikta beskyllningar av detta slag mot det stora svenska regeringspartiet. Det finns nämligen ingen annan förklaring till det sätt på vilket socialdemokraterna har handlat i detta sammanhang. Det finns ingen annan förklaring till den annonskampanj som har satts i gång

i socialdemokratisk press, där man för sina egna syften försöker monopolisera det engagemang som hela svenska folket känner inför den tragiska vietnamkonflikten. Att man bär sig åt på detta sätt är verkligen beklagligt.

Om man vill rikta en vädjan till Förenta staterna och till de krigförande parterna i Vietnam, som skulle kunna leda till att opinionen påverkades och förhandlingar i realiteten kom till stånd, skall man inte klä denna vädjan i de ord som man valde i det sammanhang jag nu tänker på. Då skall man inte vid en demonstration uppträda på detta sätt, inte vid sidan av en ambassadör för den ena av de krigförande parterna, och man skall inte använda de ensidigt förolämpande uttryckssätt som man har valt i detta sammanhang. Det finns ingen annan förklaring till den aktivitet som har bedrivits än att man vill fånga upp en viss opinion. Bakom detta ligger alltså ett inrikespolitiskt intresse.

Herr Bengtsson i Varberg förklarade att man inte vet var högerpartiet står i denna fråga. Jag vet inte, om herr Bengtsson åhörde mitt första anförande, där jag klart deklarerade vår uppfattning i den tragiska konflikt vi nu diskuterar. Vid den senaste utrikespolitiska debatten i denna kammare avgav jag en klar deklaration om var jag personligen och högerpartiet står i denna fråga. Det finns i dag icke någon skillnad mellan den politik i vietnamfrågan, som vi i mitt parti och som man i de andra demokratiska oppositionspartierna hävdar å ena sidan och socialdemokraternas officiella politik å andra sidan. Däremot solidariserar vi oss inte med den nya politik, som kommit till uttryck i uppträdandet och talet vid Sergels torg. Om något är oförsynt, är det antydningen att vi inte skulle ha den mening som jag framfört i denna debatt och i andra sammanhang.

För att på nytt förtydliga vad jag i andra sammanhang framhållit vill jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

deklarera, att vi i stort sett ansluter oss till de åtgärder, som FN:s generalsekreterare U Thant föreslagit och verkat för.

Herr **BENGTTSSON** i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller fortfarande att herr Bohmans påstående att vårt parti skulle utnyttja vietnamkonflikten i kortsiktigt valtaktiskt syfte är en oförsämdhet.

Herr Bohman talar om en ny regeringspolitik i vietnamfrågan. Jag försökte i mitt anförande beskriva utvecklingen i vårt land, i FN och i hela världen i övrigt, där man i takt med upptrappningen av kriget i Vietnam skärper sin kritik och klär denna i allt hårdare ordalag. Det är vad som även skett i vårt land. Vi har ingen annan vietnampolitik än den som är angiven i regeringsdeklarationen.

Statsrådet Palme kommer själv att för herr Bohman redogöra för sitt tal på Sergels torg, och jag skall inte föregripa honom, eftersom han bäst själv kan berätta om detta. Men jag vidhåller att vår politik i vietnamfrågan står väl i överensstämmelse med den som U Thant vill att vi skall föra. U Thant har liksom även medlemsstaterna i FN skärpt sin ton mot USA. Meningen är väl ändå, herr Bohman, att vi skall förmå USA att upphöra med bombningen i Vietnam? Om våra krav på att USA skall upphöra härmed leder till att denna stat i stället kallar hem sin ambassadör hos oss är det olyckligt, ty vi hade naturligtvis önskat att man hade följt vår uppmaning att upphöra med bombningarna.

Herr **BOHMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtssons i Varberg deklaration att den socialdemokratiska politiken överensstämmer med den uppfattning, som FN:s generalsekreterare har givit uttryck åt, gläder mig — ty den överensstämmer inte med

det sätt på vilket den socialdemokratiska politiken har kommit till uttryck i samband med Sergels torg-talet och Sergels torg-demonstrationen.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag har i och för sig i sak ingen anledning att lägga mig i debatten efter det att utrikesministern så helt har klargjort alla sakfrågorna.

På en enda punkt är jag enig med herr Bohman. Det är när han säger att det personliga inslaget i det hela är obehagligt. Visst är min person i och för sig likgiltig — det är de idéer och ståndpunkter jag står för som har någon betydelse. Men nu har ni ju i denna varannandagsfrossa stått här och krävt att jag skall avgå, och då bör jag i rimlighetens namn ta upp frågan.

Jag satt häromdagen och läste en meter pressklipp. Skulle man lägga ihop de okvädinsord, invektiv och glåpord som förekommit i den borgerliga pressen under de senaste veckorna i en lång radda, så skulle den räcka halvvägs till Södertälje. Då kan det också finnas viss anledning för mig att ta upp frågan.

Herr Wedéns synpunkter framfördes ju nu i ett ganska avslaget skick jämfört med vad herr Wedén tillåtit sig utanför kammaren. Och vad högern beträffar så har den väl litet grand otur när den skall kräva min avgång. För att komma ifrån det här amerikanska har herr Holmberg sammanfattat skälen i ett utdelat manus, där det bl. a. står: »Herr Palmes uppseendeväckande framträdande och uttalanden har lett till att tilltron till Sveriges strikta neutralitetspolitik rubbats inte minst i våra nordiska grannländer.»

Nu är det alltså plötsligt Norden som blir skälet till att jag skall avgå! — Jag skall inte läsa upp klipp ur Arbeiderbladet. Aktuellt, Politiken eller Information. Jag vill endast läsa de sista två meningarna i en ledare i den nors-

ka tidningen Dagbladet — en borgerlig tidning. Det heter där:

»— Det var bra at han deltok i demonstrasjonen, sier Tage Erlander.

Det var bra at den svenske regjeringen stod ved sin kritikk», säger Dagbladet.

Och jag fick av en slump just i går en resolution från Socialdemokratiet i Köpenhamn, den största socialdemokratiska föreningen i Danmark. I denna resolution står det:

»Socialdemokratiet i Hovedstaden forsamlet til årsmøde den 17. marts i København tilsiger dig fuld støtte i dit standpunkt til USA's politik i Vietnam.

Vi er enige i dine synspunkter, og håber at vi ved fælles indsats kan påvirke den amerikanske regering, således at U Thants 3-punkt's erklæring kan danne grundlaget for en afslutning af krigen.

f. Socialdemokratiet i Hovedstaden
Urban Hansen»

Jag tycker, att högern får väl ändå hitta på något annat skäl än de nordiska ländernas uppfattning för att motivera att jag skall avlägsna mig från min post!

Herr talman! I detta anförande skall jag begränsa mig till vissa ting; jag kan hoppa över det mesta, eftersom frågorna redan behandlats av utrikesministern. Den första fråga jag vill gå in på är detta genomgående tema i den borgerliga pressen om den s. k. hätska antiamerikanism som jag skulle företäda. Det är här fråga om den alltid lika torftiga sammanblandningen mellan fientlighet mot en nation och kritik av en politik. Man visar en oförmåga att skilja mellan antiamerikanism, å ena sidan, och ett engagemang för Vietnams folk och mot den amerikanska politiken i Vietnam, å andra sidan. Måhända har man därmed sökt vädja till traditionellt goda förbindelser mellan våra folk, som knutits samman av släktband, stimulerats av en gemensam bekännelse till demokratis ideal och

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fått näring av att vi exempelvis på teknikens och vetenskapens fält fått många impulser från Amerika. Många drar sig t. ex. också till minnes de insatser som USA gjorde under andra världskriget i kampen mot nazismen. Det verkligt felaktiga är att försöka anförda dessa traditioner som ett försvar för Förenta staternas krig i Vietnam eller som ett skäl för att undertrycka en berättigad kritik.

Jag har fått en väsentlig del av min utbildning i Amerika och jag tror att jag känner landet rätt väl. Jag har många vänner där. Jag sade för några år sedan till amerikanska vänner ungefär följande:

Sverige är ett land där det av många skäl finns mindre av anti-amerikanism och fientlighet mot USA än kanske i någon annan nation. Just därför skall ni ta kritiken av vietnamkriget på djupaste allvar. Hos många människor som haft starka band med Amerika kommer kritiken fram först efter ett slags inre motstånd. Den blir skarp just därför att den uttrycker en djup besvikelse över det bristande sambandet mellan Amerikas proklamerade ideal och verkligheten i Vietnams byar och djungler. Den präglas icke av fientlighet utan av besvikelse och indignation över ett orättfärdigt krig. Den bärs inte upp av några små fanatiska grupper utan av en bred demokratisk folkopinion.

Det är viktigt att detta klargörs för den amerikanska opinionen. Vad som verkligen kunde skada vårt lands ställning i Amerika är ett uttalande av den typen som herr Holmberg gjort enligt New York Times. Han har sagt »att den socialdemokratiska regeringen under statsminister Tage Erlander ger sitt tysta medgivande till våld och lagbrott för att vinna stöd från kommunisterna och vänsteranhängare i största allmänhet».

Det är troligen något slags förvirrad tanke om att man skulle vara ute efter äggkastarstöd.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag sade 1966 på Svenska flaggans dag, att jag inte kan vara med om bränning av en flagga som är en symbol för en nation — en symbol för de enskilda människor som med starkt varierande värderingar och åsikter tillsammans bildar en nation. Flaggan kräver respekt. Det är tarvligt att bränna nationers flaggor.

I sin inrikespolitiska iver försöker opinionen sprida utomlands att mitt deltagande i demonstrationen var en valtaktisk fint. Den annonskampanj herr Bohman talade om omfattade två annonser som, inför de angrepp som högern utsatte regeringen och mig för, gav uttryck för solidaritet, icke med min person — ty den är likgiltig — utan med de idéer jag uttalade. Jag är tacksam för den uppslutning kring idéerna som dessa små annonser tyder på. Att ni tar det som partitaktik visar väl snarast att ni i allt högre grad fått kalla fötter.

Men åter till Amerika och framför allt detta: De krafter i Amerika som bröt vägen för en öppen radikalism i 1930-talets new deal, som gick i spetsen när det gällde att bryta en traditionell isolationism i det amerikanska samhället, som på det internationella planet förde demokratins och humanitetens talan, de står nu i spetsen för motståndet mot kriget i Vietnam. Enligt vad professor Galbraith sade i TV häromkvällen anser han att dessa krafter nu är i majoritet. Detta tycks ha förbigått kritikerna. Är det alltså denna majoritet vi skulle vara fientliga mot när vi framför i stort sett samma synpunkter som de gör sig till tolk för, även om de delvis är mycket skarpare kritiker än jag varit? Herr Wedén tycks sent omsider ha märkt detta. Hans tal bestod ju mest av citat ur en bok av Kennedy med en och annan bisats ur egen fatabur; i dem sjönk kvaliteten litet grand.

William Fulbright skrev i sin bok Styrkans övermod: »Det finns två Amerika. Det ena är Lincolns och Adlai

Stevensons Amerika, det andra är Teddy Roosevelts och de moderna superpatrioternas Amerika. Det ena är frikostigt och humant, det andra är trångsynt och egoistiskt. Det ena är självkritiskt, det andra egenrättfärdigt. — — — Det ena är omdömesgillt, det andra övermodigt i utövandet av stor makt.»

Nu citerar den svenska borgerligheten med välbehag som stöd för sina inrikespolitiska angrepp tidningar, som företräder Teddy Roosevelts Amerika, och frånkänner oss en ärlig övertygelse. Detta är orättvist mot vietnamkritikerna här i Sverige men framför allt orättvist mot de krafter i Amerika som vill hålla en vital och levande demokratis ideal högt.

Den andra punkten jag vill ta upp gäller demonstrationer. Man talar om gator som om de vore något fult. Demonstrationen på Sergels torg var en olycka, sade herr Wedén alldeles nyss. I den rörelse jag företräder är demonstrationer något fint. Det är just när vi går ut på gatorna och samlar människorna kring paroller och idéer som vi får möjlighet att påverka opinionen. Jag har gått i många tåg på första maj, och på senare år har jag alltid tagit upp Vietnam som en huvudpunkt i mina tal. Det har inte väckt något uppseende, men denna demonstration var plötsligt något förskräckligt. Det enda som skilde den från andra demonstrationer i fråga om sammansättning och uppbyggnad var att Folkpartiets ungdomsförbund var med liksom Centerns ungdomsförbund och Centerns kvinnoförbund, Svenska missionsförbundets ungdom och den kyrkliga studentrörelsen. Där var en bred samling av politiska, fackliga och religiösa organisationer.

År 1965, när jag talade i Gävle, försökte man också göra en etikettsfråga av det hela. Herr Ohlin ondgjorde sig över att vi kritiserade en regim med vilken Sverige hade diplomatiska förbindelser; han avsåg därmed juntorna

i Saigon. Detta argument har herr Ohlin dess bättre aldrig vågat upprepa. Denna gång väljer man en liknande metod: man slår ned på den nordvietnamesiske ambassadörens deltagande i demonstrationen. En folktoppartitidning skrev att jag gick i spetsen för äggkastarna. Man bortser från att det var en oerhört bred demokratisk samling som mötte upp i denna demonstration; jag såg många ledamöter av denna kammare där, och medlemmar av borgerliga ungdomsförbund stod bakom den, som jag har nämnt.

Man klagar alltså över den nordvietnamesiske ambassadörens deltagande. Jag hörde herr Wedén med något av patos förklara i televisionen, att han inte skulle kunna tänka sig en sådant fadäs som att vandra sida vid sida med en nordvietnamesisk ambassadör. Kanske är denna frågeställning inte så intressant; kanske är följande frågeställning intressantare: Finns det någon nordvietnamesisk ambassadör som skulle kunna tänka sig att vandra sida vid sida med herr Sven Wedén?

Hur var det herr Wedén skrev i sin berömda artikelserie i Sydsvenska Dagbladet? Jo, att vi borde vara mindre benägna att kritisera den amerikanska uppfattningen att man skulle lära kineserna att våld inte lönar sig. Det var herr Wedéns sätt att försvara bombningen av Nordvietnam. Denna politik tycktes herr Wedén i artiklarna anse vara icke endast i Amerikas intresse utan också i världsfredens.

Jag talade en hel del med den där nordvietnamesen. Han var en människa som vi andra, med sin stolthet, sina känslor. Han var stolt över att det nordvietnamesiska samhället kunde fungera trots luftangreppen, och det var inte att missta sig på hans känslor inför de ohyggliga lidanden som drabbat människor i ett litet land, över vilket det östs fler bomber än över Nazityskland under det senaste världskriget.

Vietnamkommittén inbjöd honom till

Utrikes- och handelspolitisk debatt

demonstrationen. Det var en demonstration för freden som stod öppen för alla. Den hade, som jag nyss sade, samlat en bred opinion av fackliga, politiska och religiösa rörelser. Den ville samla människorna *för* freden och *mot* våldet, *för* rättvisan och *mot* förtrycket. Den krävde framför allt att bombningen av Nordvietnam skulle upphöra.

Den nordvietnamesiske ambassadören inbjöds av kommittén att vara med — ambassadör eller inte, så föreställer jag mig att kommittén ansåg honom som en företrädare för människor som lidit så ohyggligt mycket mera av krigets fördövelse än vi med våra trubbiga sinnen kan fatta.

Jag såg ett uttalande av någon politisk gigant som hävdade att när jag kom till demonstrationen och upptäckte nordvietnamesen, skulle jag omedelbart ha tagit en taxi och åkt hem. — Det var ungefär vad herr Holmberg sade. — Det var botten att inte göra så, sade giganten, och detta uttalande täckte hela Expressens löpsedel. Och en insändare i en folktoppartitidning sade att jag borde ha simulerat magsjuka och med detta som skäl omedelbart ha begett mig hem. Vilken — jag höll på att säga, folktoppartistisk — inställning till problemet!

Men för mig — det har jag anledning att säga — var detta en moralfråga. Skulle jag i den situationen ha vänt nordvietnamesen, ha vänt demonstrationen, ha vänt denna kamp för fred och rättvisa, som den syftade till, ryggen? Det kunde jag inte göra. Och eftersom det är en moralfråga för mig, så finner jag det angeläget att säga att i samma situation skulle jag handla precis likadant igen.

Det tredje ting som jag skulle vilja ta upp gäller neutraliteten. Låt mig börja med herr Wedén.

I den artikelserie i Sydsvenska Dagbladet som jag nyss nämnde, där herr Wedén hårt angrep mig för det tal jag höll i Gävle, arbetade sig herr Wedén i många snåriga formuleringar fram till

Utrikes- och handelspolitisk debatt

en enkel slutsats: om svenska statsråd höll sådana tal, så kunde detta medverka till att Förenta staterna utlämnade Sverige till Sovjetunionen! — Han är en sann neutralitetspolitiker som ni hör.

Men låt oss för ett ögonblick överväga innebörden av ett sådant uttalande från en oppositionsledares sida. När svenska regeringsledamöter med ytterlig skärpa formade den svenska oppositionens protest mot Pragkuppen, mot händelserna i Ungern, mot Berlinmuren, då framträdde ju inte herr Wedén för att strypa dessa uttalanden med hänvisning till att Sovjetunionen kunde överlämna Sverige till USA. Med andra ord: herr Wedén anser tydligen att vi bör anlägga olika måttstock på händelser, beroende på om den östliga eller den västliga stormakten är inblandad. Skälet härtill angav herr Wedén också i sina artiklar. USA befann sig i Sydvietnam för att försvara demokratin, det sydvietnamesiska folkets rätt att, som han sade, »utvecklas empiriskt och experimenterande». Vi vill också utvecklas empiriskt och experimenterande, sade han. För detta var USA en garant, och därför borde vi inte kritisera dessa strävanden i Sydvietnam.

Tiden medger inte att jag tar upp alla felslut, men eftersom herr Wedén numera helhjärtat tycks ansluta sig till de synpunkter jag framförde 1965, skulle han med berätt mod numera överlämna oss till Sovjetunionen.

Men låt mig ta upp den principiella frågan. Resonemanget förutsätter att vi är något slags hemlig, underförstådd medlem av Atlantalliansen med en mer eller mindre uttalad förpliktelse att inte kritisera den västliga stormakten, även om vi skulle anse det vara befogat, eftersom denna då kunde undandra oss sitt stöd. Resonemanget förutsätter att denna stormakt skulle kunna tänkas utöva press, ja, rent av företa repressalier, om vi hävdar vår mening.

Tänk om man i Förenta staterna

skulle ha tagit herr Wedén på allvar! Det innebär att man dukar bordet för påtryckningar. Då kunde Förenta staterna bara plocka fram texten och säga: Ni medger ju själva att kritik mot oss kan medföra att vi överlämnar er till Sovjetunionen — hur nu det skall gå till. Men skulle alla i USA verkligen mena så? Tror herr Wedén verkligen att någon majoritet i Amerika i dag eller i morgon tänker på detta sätt?

Det har ett samband. Demonstrationen den 21 februari var en värdig manifestation av en bred demokratisk opinion här i Sverige. Herr Wedéns eget ungdomsförbund gick, som sagt, med. Under 14 dagar hördes inte heller ett ord av kritik från folkpartiets sida, vare sig mot demonstrationen eller mot mitt tal. Den 8 mars meddelades att den amerikanske ambassadören skulle resa hem. Då, men först då, blir herr Wedén upprörd. När det förefaller som om den amerikanska ambassaden — som utrikesministern sade — skulle höja ögonbrynen, då går herr Wedén till angrepp både mot demonstrationen och mot mitt anförande. Herr Wedén hävdade att han inte blev överraskad över reaktionen från amerikansk sida. Inga bortförklaringar kan dölja att detta av människor uppfattades på följande sätt: inför en av herr Wedén tydligen väntad amerikansk påtryckning föll folkpartiets ledning undan. Då fick den mod att kritisera regeringen.

Samma handlingsmönster har på ett något annorlunda sätt präglat högern. Herr Bohman och jag hade en debatt i radio, och herr Turesson hade under kammarens frågestund intresserat sig för vissa plakat, vilka utan demonstrationsledningens godkännande framförts i den nu så celebra demonstrationen.

Men när ambassadören reste hem, krävde herr Holmberg plötsligt att jag skulle avgå. Här råder, som sagt, någon oklarhet. Det har blivit något slags varannandagsfrossa hos högern.

Men en slutsats som drogs var själv-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fallet denna: mitt huvud på ett fat för att blidka en möjligen vredgad stormakt! Herr Bohman gjorde ett försök att säga att det här var obehagligt och att man egentligen skulle ha krävt min avgång i alla fall. Men det råkade bara bli så att händelserna sammanföll, vilket var mycket tråkigt.

Herr Holmberg har inte varit snäll mot herr Bohman. När statsministern i medkammaren frågade herr Holmberg om varför han inte sade något på utrikesnämndens sammanträde den 1 mars, fick han till svar: Om regeringen hade talat om att den amerikanska ambassadören tänkte resa hem, hade jag naturligtvis tagit upp ämnet.

Därmed kan man väl avföra herr Bohmans ganska sympatiskt famförda bortförklaringar från dagordningen.

Detta är verkligen att på ett groteskt sätt överdimensionera min betydelse. Men reaktionen i landet utanför den närmast sörjande kretsen inom högerpartiet har varit klar och entydig i alla politiska partier: någon främmande huvudstad skall inte bestämma om vem som skall sitta i en svensk regering!

Detta är det enda ur neutralitetssynpunkt allvarliga som har hänt under de senaste veckorna. Två borgerliga partiledningar grips plötsligt av ett slags hysteri och beter sig på ett sätt som långt utanför vårt lands gränser uppfattas som en plötslig undfallenhet inför en stormakts tänkbara påtryckningar. För dessa dåliga nerver var herr Wedén, som framgår av hans artiklar i Sydsvenska Dagbladet, redan ideologiskt förberedd.

För landets skull får jag verkligen innerligt hoppas att ert agerande under de senaste veckorna varit förestavat av uteslutande partitaktiska skäl. I så fall bredds ett löjets försonande skimmer över det hela, och då blir det inte mycket mer än ett uttryck för en gammal, trött och orkeslös opposition som just ingenting kan hitta på, som ingenting tycks veta och ingenting har lärt om världen av i dag.

Men skulle det till äventyrs vara uttryck för ett utrikespolitiskt tänkande, är det verkligen allvarligt. Då finns det anledning att med yttersta skärpa säga ifrån, att svensk neutralitetspolitik formar vi själva under eget ansvar och efter egen övertygelse. Den dikteras inte från främmande huvudstäder. Den betjänas inte av en vinglig och vacklande borgerlighet. Den kan aldrig beta oss rätten att föra fredens och rättfärdighetens talan, att efter vår demokratiska övertygelse protestera mot våld och förtryck, att tolka känslor och stämningar hos en övervägande folkopinion här i landet. Och då är det oerhört viktigt att socialdemokratin, oavsett vad ni säger, håller huvudet högt.

Det sägs ofta att demokratin är i fara. I allmänhet pekar man då på ett utifrån kommande hot — risken för en väpnad aggression från demokratins fiender. Ibland är detta naturligtvis riktigt. Hitlers våldsideologi var ett sådant hot. Hitler förorsakade skada inte bara genom det ohyggliga elände han ställde till med utan också genom de många vilseledande historiska paralleller han sedermera givit upphov till.

Tesen kan också hävdas då det gäller stalinismens expansionsperiod efter andra världskriget som medförde att nationer förtrycktes och förslavades med väpnat våld. Däremot kan delade meningar råda om expansionens åsyftade gränser och bakomliggande motiv. Men sedan ett monolitiskt, aggressivt östblock alldeles uppenbart inte längre existerar har många i stället velat se en aggressiv kinesisk nationalism som det främsta hotet. Här i Sverige har bl. a. herr Wedén uppbyggt kammaren och skilda läsekreter med långa drapor om kinesernas förmenta avsikter — ett slags osmält efterklang till Oswald Spenglers 1920-talsmetafysik om gula faror och västerlandets undergång.

Förenklade världsbilder medför emellertid risker. Bl. a. kan de leda till att demokratins försvar främst betecknas

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som något militärt: mot Kina? mot Sovjetunionen? i Vietnam — till försvar mot kommunism i något slags allmän mening. Arméerna ritas ut på slagfälten som de prickade linjerna i gamla historieböcker över härtågen på Europas kontinent. Knappnålarna flyttas på väggkartan. Demokratins styrka mäts i robotar, raketer och divisioner. Människorna manas till samling för att försvara sig mot en yttre fiende. En Belsebub ritas på väggen att frukta och avsky. Och så förleds man lätt att tro att demokratin främst skall värnas genom styrkedemonstrationer, militärt våld, beslutsam kamp mot aggression och konspiration.

William Fulbright sade när han var i Stockholm att vi måste försöka se världen så som andra upplever den. Stämmer denna bild som jag talar om med den sociala verkligheten som de enskilda människorna upplever den runt om i världen? Bönderna i Vietnam känner sig säkert inte inblandade i någon världsomfattande konspiration, en vittsyftande aggression med syfte att lägga under sig länder och kontinenter. Deras fiender, såsom de upplever det, finns varken i Wall street, Kreml eller Peking. Deras fiender är fattigdomen och svälten, det är ockraren, storgodsägaren och fogden som förtrycker dem och plundrar dem. De vill ha jord att bruka och ris att äta, och de har lärt sig av en tvåtusenårig historia att främmande inkräktare betyder ofärd. Vinns de för demokratin genom bomber och napalm? Vinns de för demokratin genom att tvångsvis förflyttas till s. k. strategiska byar omgärdade av taggtråd? Vinns de för demokratin när den demokratiska regim de erbjuds präglas av djup korruption, förtryck och likgiltighet inför sociala orättvisor?

Nej, hotet mot demokratin är mycket allvarligare än bara försvaret mot en yttre fiende. Det är ett slags inre röta. Hotet är framför allt de demokratiska ländernas oförmåga att på ett förnuft-

tigt och konstruktivt sätt ge sig i kast med mänsklighetens grundläggande sociala problem. Än så länge är det demokratierna som är rika och mäktiga. Men hur förvaltar de denna möjlighet?

Så långt har kapprustningen fortskridit, att det i dag för varje levande människa finns sprängmedel som motsvarar 10 ton trotyl.

Så mycket kostar denna kapprustning, att det totala anslagen till u-hjälp flera år har minskat.

Väldiga resurser sätts samtidigt in för att snarast möjligt transportera en människa till månen.

Den tekniska och industriella utvecklingen har medfört att naturtillgångar i snabb takt förödes, att luften och vattnet förgiftas och att miljön förstörs. Kapprustningen motiveras med behovet av trygghet, rymdkapplöpningen med nationell prestige och miljöförstöringen med produktionen. De grundas till väsentlig del på i demokratisk ordning fattade beslut.

En känd amerikansk biolog skulle hålla ett föredrag om dessa problem. Han frestades att på sitt föredrag sätta rubriken »Finns det intelligent liv på jorden?» Han motstod frestelsen för den mera neutrala rubriken »Behovet av syre».

Samtidigt vet vi att oron i världen obönhörligen fortsätter att öka därför att klyftan mellan fattig och rik, mellan vit och färgad ständigt fortsätter att vidgas, samtidigt som de fattiga och färgade steg för steg börjar bli medvetna om sina rättigheter och sina möjligheter.

1967 var ett våldets och krisernas år: Vietnam, Mellersta östern, södra Afrika, upploppen i Förenta staternas negeton. Det är oroshärdar som förenas av vissa gemensamma drag. Det är överallt fråga om en fattigdomens och förödmjukelsens revolt med prägel av förbittring och desperation. Den samlade effekten är att dialogen och samtalet, den fredliga samlevnaden som arbets-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

metod sviktar och kanske bryter samman. Supermakter må försöka fredligt samleva i terrorbalansens skugga. För de fattiga ter sig uttrycket lätt som en täckmantel för ett förhatligt status quo. Stäcks varje förhoppning att i fred kunna diskutera och förhandla sig till rättvisa, då tvingas man till sist att pröva andra vägar.

Året 1967 blir kanske inte bara en mörk parentes. Det kan bli början till en period med ständigt fördjupad oro, oförsonliga konflikter, våld och vanvett. Denna utveckling innebär ett nederlag för demokratins grundläggande idé om fredlig samverkan och fredlig utjämning som arbetsmetod. Dess verkningsradie smälter samman.

När en napalmbomb exploderar bland oskyldig civilbefolkning, då är det ett nederlag för demokratin. När i antikommunismens namn snaran läggs om halsen på människor som i Rhodesia kämpar mot rasförföljelser, då är det också ett slag mot demokratin. När människor förtrycks av reaktionära regimer, som existerar endast tack vare demokratiernas stöd, då undergrävs demokratins idé. Exempelen är ohyggliga i sin mångfald.

Demokratin och internationalismen handlar i dag mer än någonsin om människors sociala villkor.

Detta har ungdomen och vetenskapsmännen begripit.

Därför protesterar de.

Ungdomen i alla länder har uttryckt protester i skarpare former än någonsin tidigare. Det är i grunden likadant i alla länder — i Paris, Amsterdam, San Francisco och Berlin men också i Prag och Warszawa. Somliga blir däröver förvånade. Ungdomen i de rika länderna har det ju så bra, säger man. De är i stort välfödda, de får chansen till utbildning och möjlighet till trygghet. Det är naturligtvis riktigt. Men de utgör samtidigt den första generation som fötts med strontium i skelettet efter kärnvapenexplosionerna, som fått

födelseattesterna inmatade i datamaskiner och som plötsligt och brutalt via massmedia möter dagens elände som en del av sin vardag. Därför har de tvingats att bli medvetna, att få en närhetskänsla till världen utanför. Därav har de till all lycka blivit engagerade i världens problem.

Det vore en katastrofal felbedömning att inte ta protesterna på allvar. Om vetenskapsmännen börjar förlora tron på det meningsfulla i sin uppgift, därför att användningen av forskningsresultaten ter sig grotesk, reser de murar mot framtiden. Om nationer förlorar lojaliteten hos sin ungdom är de allvarligt sjuka. Om demokratin försummar de problem som är avgörande i mänsklighetens sociala verklighet — kriget, svält, förstörelsen — kommer människorna att vända sig bort genom att fly till isolering eller genom att ty sig till frälsningsläror.

Men det behöver inte bli så — i den internationella opinionen växer sig en annan ström allt starkare, en opinion som vill satsa på generositet och broderskap över gränserna, som erkänner folkens rätt och som vet att det är den sociala verkligheten som först och främst behöver förändras. Den pekar i konstruktiv mening mot framtiden. Den företräder mänsklighetens intresse.

Herr Holmberg fick stora rubriker för sitt krav att jag skulle beläggas med munkavle. Han kommer att bli besviken, inte i första hand på grund av vad jag säger eller inte säger. Min person är likgiltig; det viktiga är idéerna, och det viktiga är att det ständigt, ständigt blir fler och fler som säger samma sak, som företräder dessa idéer. Det som rört upp så mycket damm här i landet de senaste veckorna är bara en liten krusning på ytan i en mäktig ström som går tvärs över gränserna mellan nationer och mellan generationer bland alla de människor som inte förlorat hoppet om en värld i fred, som inte förlorat tron på att solidaritetens

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och jämlikhetens principer kan bli vägledande för förhållandena också över gränserna och som envist och ihärdigt vill tro att demokratin är en väg att förändra den sociala verkligheten och inte en metod att försvara de besuttnas privilegier, att demokratin är en väg till människornas frigörelse och icke en metod att förtrycka dem.

Vi diskuterar i dag Sveriges utrikespolitik och dess ansikte ut mot världen. Skall vi visa upp ett ansikte av sluten snålhet, låta neutraliteten bli en täckmantel för bristen på engagemang, bristen på inlevelse i andra människors villkor? Eller skall vi visa upp ett ansikte präglad av öppen generositet, präglad av en vilja att ta ställning och ansvar? Skall vi även om vi är en liten nation försöka vara med i en växande internationell opinion för att söka en nyare värld? Jag tvekar inte om svaret.

Jag har lärt mig rätt mycket under de senaste veckorna. Okvädinsorden i borgerlig press stirrar nattståndna från klipphögarna. De lämnar mig likgiltig. De tillhör en svunnen tid som snart kommer att ligga långt borta i det förgångna.

Till långt större eftertanke och ödmjukhet stämmer alla uttrycken för att regeringen efter fattig förmåga kunnat tolka människors känslor och förhoppningar, deras engagemang och förväntningar. Kommer vi att kunna motsvara dem? Det blir naturligtvis svårt för en liten nation, ty ambitionen är ju alltid större än möjligheterna, visionen alltid ljusare än verkligheten. Det kommer att ställa krav på medvetenhet och uppoffring, på oss som nation. Men det är också en utmaning, som vi inte kommer att kunna dra oss undan, när vi nu alltmer kommer ut i världen och världen kommer in till oss. Om en sak är jag säker: Framtiden hör internationalismen till.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar på statsrådet Olof Palme får man alltmåklart för sig att han, i motsats till vad han själv gjorde gällande när han började sitt anförande, inte är en likgiltig person, varken i och för sig eller som regeringsledamot. Han är inte vem som helst. Det är därför som vi har särskilt stark anledning att diskutera de senaste dagarnas händelser, och det är därför som man också blir besviken, när herr Palme i denna debatt, som delvis rör synnerligen konkreta ting, tar sig före att läsa upp större delen av ett radioföredrag, som han höll den 21 februari 1968. Det engagemang som herr Palme gav uttryck åt, som griper oss alla, blir inte riktigt detsamma, om man kan ha det radioföredraget framför sig och följa med, när herr Palme med starkt patos här ger intryck av att ge uttryck för känslor som han spontant och intensivt verkligen känner. Det gör inte innehållet mera ointressant, tvärtom. Det gör det måhända mer intressant, men det kräver å andra sidan tid för att ta upp en diskussion om det och bemöta det, en tid, som inte står en stackars representant för ett oppositionsparti till förfogande, som nu har 3½ minuter kvar att bemöta herr Palme. Det är en omöjlig situation, som oppositionen befinner sig i, då den skall bemöta regeringens radioföredrag i en talarstol i riksdagen.

Så mycket vill jag ändå säga att detta i och för sig fascinerande anförande på något sätt visar att statsrådet Olof Palme inte begriper vad den debatt rör som vi just nu för i andra kammaren. Den debatten gäller frågan om svenska statsråd, företrädare för regeringen, nu är inne på nya diplomatiska Umgängesformer, om man strävar efter att lägga om vår utrikespolitik efter nya principer eller om vi fortfarande skall driva den politik, som vi har varit överens om sedan andra världskrigets slut, den som har spikats 1956 och den som re-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

geringens egna företrädare med en stark emfas har hävdad i debatterna här i kammaren senast 1959.

Det råder inte några som helst delade meningar om den svenska opinionens inriktning, det svenska engagemanget mot det som händer i Vietnam. Vi är alla inställda på att till varje pris försöka påverka utvecklingen efter måttet av vår förmåga — och den är väldigt liten — så att man på något sätt kan bidra till att våldet och kriget, tragedin där nere tar ett slut. Hur skall man då bära sig åt för att påverka dem som är inblandade, framför allt Förenta staterna? I USA finns en växande och balanserad opinion som hävdar att, även om de motiv som en gång i tiden var vägledande för Förenta staterna var positiva och fullt rättfärdiga, har situationen på grund av händelsernas kraft i dag utvecklats dithän, att man nu till och med börjar diskutera rättfärdigheten och moralen i det som händer. Denna balanserade opinion försöker finna olika vägar för att nå en lösning, en lösning som leder till att eländet inte blir ändå större än det kan bli om den nuvarande eskaleringen fortsätter.

När vi riktat kritik mot regeringens handlande har denna baserats på att regeringen för att påverka händelseutvecklingen och staterna väljer metoder som vi är rädda för kan få rakt motsatt effekt, vidare att man inte vill se balanserat och objektivt på det som händer där nere, att man klart och ensidigt tar parti för en av de engagerade mot den andra och att man när man gör detta helt blundar för att då det riktas kritik mot den ena parten kan det också med lika fullt fog riktas kritik mot den andra. När man går så långt att man särskilt apostroferar och ställer sig bakom programpunkter som utdömer de säkerhetssystem som den fria världen har byggt upp för att rädda friheten och säkerheten för framtiden — då har den svenska regeringens

företrädare gått för långt. När den svenska regeringen solidariserar sig med sådana uttalanden, framförda på det sätt som skett och i ett sådant sammanhang, då drabbar den kritik som hela oppositionen i dag riktar mot regeringen, denna som sådan.

Om man, herr statsrådet Olof Palme, verkligen hade varit ute för att påverka händelseutvecklingen och man hade försökt framföra en verklig, ärlig och övertygande vädjan som skulle kunnat få effekt, hade man inte valt det tillvägagångssätt och de ord som herr Palme valde i sitt anförande. Det visar att han var ute efter någonting annat. Samtidigt väljer man uttrycksmedel och framförandemetoder som står i klar strid med de grundregler för svenska politikere och statsmäns uppträdande som vi tidigare varit överens om skall gälla vid våra framträdanden i sådana här sammanhang. Det är detta debatten rör sig om i dag och inte om allt det som herr Palme tagit upp från sitt radioföredrag.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp de aspekter på det engagerade men enligt min mening delvis mycket ytliga anförande som statsrådet Palme höll.

Först och främst tycker jag att han gjorde sig skyldig till en stor inkonsekvens. Han talade om det hot som hitlerismen på sin tid utgjorde och hur man var tvungen stå emot och kämpa emot detta — även med våld. Jag delar hans uppfattning att demokratins första försvarslinje sannerligen inte kan vara våld. Men Hitlers uppträdande i historien, som någon kallat den vertikala onskans inbrott — det var inte Spengler utan en senare tänkare som sade detta — är ändå ett exempel på att det finns tillfällen då demokratin måste värnas även med våld.

Jag har nu inte sagt att Kina kommer att bli ett nytt sådant exempel och hoppas innerligt att det inte blir det. Men jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har tillåtit mig att framhålla den kolossala skillnad som i dag finns mellan å ena sidan den ideologi, som fortfarande predikas av den kinesiska diktaturens ledare, och den samexistensideologi som framträder i de sovjetiska ledarnas uttalanden. Det är ju denna skillnad som är en av de grundläggande anledningarna till konflikten mellan Kina och Sovjet. Jag tror att det väldiga kinesiska problemet, som enligt min mening kanske är det svåraste som förestår oss under de närmaste 10, 20, 30 eller 40 åren, i första hand måste angripas med helt andra medel än våld. Men man kan inte bortse från risken att det kan ligga något allvar bakom de kinesiska ledarnas tal, när de har fått tillräckligt med vapen och en tillräcklig rustningskapacitet. Det är den risken som herr Palme i sina svepande formuleringar, sina anklagelser mot mig och utan konsekvens med hans eget resonemang om Hitler glömmer bort.

Det var likadant när herr Palme talade om de artiklar i vilka jag för första gången som en framkomlig väg ur vietnamkonflikten nämnde upprättande av kontakter mellan amerikanerna och FNL. Herr Palme gjorde gällande att jag i de artiklarna förde ett resonemang, vars slutsats var att vi här i landet måste vara tysta och snälla; vi finge inte kritisera Förenta staterna, ty då komme amerikanerna att utlämna oss till Sovjetunionen. Detta är fel. Det resonemang som jag då utvecklade var det samma som jag tillåtit mig utveckla här i dag, att innan Förenta Nationerna har vuxit till en maktfaktor av den storlek som vi alla vill att FN skall ha, vilar även våra möjligheter att föra en framgångsrik utrikes- och neutralitetspolitik av det slag vi nu för på att det existerar en faktisk maktbalans och att Förenta staterna är en avgörande faktor i denna maktbalans.

Jag har aldrig gjort gällande att amerikanerna skulle komma att utlämna oss till Sovjet om vi inte är snälla. Men

den bild jag tillåtit mig teckna — och som jag tycker att statsrådet Palme också bör se framför sig, i varje fall om han har det perspektivet att han skall leda detta lands öden framdeles — är: Vad inträffar i vår världsdel inom en tio- eller femtonårsperiod, om amerikanerna drar tillbaka sitt engagemang i Europa och finner att intresset och engagemanget i stället bör sättas in på andra håll, t. ex. i Asien?

Jag vill gärna säga att jag inte tror att det kommer att finnas några utpräglade risker för sovjetiska militära aggressioner, men vårt lands läge skulle försämrast och riskerna för att vi kunde hamna i vad jag tidigare kallat för en finsk position skulle öka. Då kanske herr Palme måste fara till Moskva för att bli godkänd som statsråd. Det finns också andra länder som riskerar att råka i samma situation.

Men därför har jag verkligen inte uppfattningen att en öppen hjärtig, ärlig och saklig kritik mot Förenta staterna skall undanhållas. Det har jag aldrig talat för. Vad jag begärt är att en ansvarig medlem av den svenska regeringen skall ha det perspektiv jag här tecknat i sikte och förstå vilka faror som ligger i de situationer jag här har talat om.

Slutligen instämmer jag med statsrådet Palme när han säger att hotet mot demokratin i första hand kommer från den oehörda skillnaden mellan rika och fattiga länder. Det är just där engagemanget främst bör sättas in, att undanröja de sociala orättvisorna och verkligen visa de svältande folken att det kan hända något stort inom rimlig tid. Och vilka är det som i denna kammar och denna riksdag mera energiskt än andra har talat för att väcka opinionen här i landet till insikt om detta? Det är folkpartiet och centerpartiet. Jag gjorde det senast i mitt anförande i förmiddags, och jag har gjort det också vid många tidigare tillfällen. Vilka är det som har varit pådrivande, och vilka

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har varit återhållande? Jag är glad över att statsrådet Palme här har givit uttryck för sitt starka engagemang, men det står i skriande kontrast till de ståndpunkter i sakfrågor som han i egenkap av regeringsledamot har intagit när det gällt anslagen till u-länderna. Jag utgår från att vi efter detta herr Palmes anförande kan räkna med att det blir en omvändning i regeringens inställning på den punkten.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme gjorde — jag vet inte för vilken gång i ordningen — det helt felaktiga och ogrundade påståendet att jag sagt att vi inte bör kritisera Saigon-regeringen därför att Sverige har diplomatiska förbindelser med den. Ganska snart efter det att herr Palme gjort det påståendet första gången hade jag tillfälle att rätta den felaktigheten i en radiodebatt med honom. Jag förklarade då att jag inte hade sagt eller menat så. Från vårt håll har betonats att vi kritiserat Portugals och Sydafrikas regeringar fastän vårt land har förbindelser med dessa. — Herr Palme sätter mellan två satser in ett »därför att» eller »emedan» för att få ett kausalsammanhang, som han sedan utnyttjar. Det hjälper inte hur mycket jag än förklarar vad jag avsett. Herr Palme tycker ändå att han funnit ett så gott argument att han inte kan avstå från att göra gällande att jag sagt vad han påstår. Vilken brist på argument har inte en man som herr Palme, som i debatter om stora och livsviktiga frågor, där han talar med så starkt patos, förlitar sig på sådana små futtiga förvrängningar!

Låt mig till sist, herr talman, på tal om herr Palmes Vietnam-patos säga ytterligare en enda sak. Vi har påpekat att det finns utrymme för engagemang också på andra håll, t. ex. i Europa, där det förekommer förtryck från kommunistiska regimer. Hur sällan och hur litet talar inte herr Palme om detta förtryck

från de kommunistiska regimerna! Hur svagt tycks inte hans engagemang då vara och hur ensidig hans bild!

När vi från vårt håll framhåller denna ensidighet, är det inte en röst från en svunnen tid, herr Palme, utan en röst som ger uttryck för en någorlunda balanserad bedömning av situationen. Jag vågar säga att det är en röst som talar mera för demokratisk fred än den ensidighet som herr Palme företräder med allt sitt patos.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Wedén antydde en tid när jag skulle behöva fara till Moskva för att bli godtagen som statsråd. En sak skall jag lova herr Wedén: Om jag skulle komma i den situationen, skall jag helt frivilligt avgå! Jag återkommer senare till herr Wedén.

Det yttrande av herr Ohlin som vi diskuterat gick ut på att vår regering alltså sluter upp på denna sida i dess kamp mot regeringen i Sydvietnam, med vilken Sverige har officiella förbindelser. Det måste finnas någon rimlig orsak till att föra in detta tillägg — sedan må herr Ohlin tala hur mycket som helst om kausalsammanhang. Om herr Ohlin nu förklarar att han en gång för alla tar avstånd från detta yttrande, skall jag dock gärna lägga saken i papperskorgen. Jag kan inte minnas att han gjorde något sådant uttalande under den debatt där uttrycket förekom. När jag försökte ta upp det, ville herr Ohlin tala om något annat.

Herr Bohman! Det är alldeles riktigt att jag medvetet använde ett radioföredrag, dock inte halva föredraget men väl två sidor av det. Varför? Jo, det slumpade sig så att detta radioföredrag sändes vid exakt samma tidpunkt som när jag stod och talade på Sergels torg under demonstrationen. Det innebar en väsentlig komplettering av vad jag framhöll på Sergels torg, och det var en utveckling härav. Jag ansåg det där-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

för vara väsentligt att lägga in just dessa två sidor i mitt anförande i dag.

Vidare menade herr Bohman — vad han sade var oerhört litet konkret — att jag inte skulle ha sagt vad jag sade i den form och med de ord som jag använde. Jag står för vartenda ord som jag sade. Jag har fört en debatt i radio med herr Bohman, där denne tog upp två punkter på vilka jag tyckte att jag ganska rejält kunde tillbakavisa hans kritik. Vi har inte fått redovisat om han på några andra punkter ogillar vad jag sade. Jag hörde inte hans inlägg under förmiddagen, men om han då tog upp några ytterligare punkter har han tillfälle att föra fram dessa nu. Jag motsätter denna diskussion med synnerligen stor förtröstan.

När jag höll mitt tal i Gävle 1965 förde herrar Holmberg, Ohlin, Wedén och möjligen också Bohman samma resonemang, nämligen att de visst kunde acceptera en objektiv, saklig och balanserad skildring av situationen, men att de aldrig kunde godta min ensidiga och förvridna beskrivning. I dag är det ingen som angriper vad jag sade i Gävle, utan ni säger nästan precis det samma själva. Under sådana förhållanden måste jag ju med ganska stor förtröstan se fram mot den dag då, efter en karenstid, även de synpunkter som jag anförde för några veckor sedan kommer att vinna gillande av den svenska oppositionen. — Det är för resten inte sant, herr Bohman, att hela oppositionen står bakom kritiken. Jag hörde inte någon kritik från herr Hedlunds sida mot vad jag har sagt. Men om det finns någon annan punkt, så är jag glad om herr Bohman vill diskutera den med mig.

Herr Wedén återvänder till Kina och säger att vad som händer med denna stora makt är viktigt. Ja, det är det visst — och man kan göra många olika spekulationer. Men det grundläggande felet i herr Wedéns resonemang vid många tillfällen och i hela det ameri-

kanska resonemanget är ju att när man talar om Vietnam, så börjar man omedelbart också tala om Kina och säger, som herr Wedén gjort, att kineserna måste lära sig att våld icke lönar sig.

Nej, när det gäller Vietnam, då skall vi tala om *Vietnam*. Finns det någonting som man har lärt sig om Vietnams tvåtusenåriga historia, så är det att landet alltid haft att kämpa mot främmande inkräktare. Den främsta av dessa mäktiga grannar och inkräktare har alltid varit Kina. Och det finns ingenting som talar för att vietnameserna inte i dag skulle ha samma självständighetssträvan gentemot sina mäktiga grannar.

Det är alltså ett av de förödande missagen i den amerikanska politiken att man hela tiden betraktar saken som en kamp mot Kina, som måste föras till seger — när det i själva verket gäller det *vietnamesiska* folkets rätt till nationellt oberoende och social frigörelse.

Sedan Amerika! Herr Wedén skrev 1965, efter att ha avfärdat mig som företrädare för något slags politiskt Artur Lundkvisteri, följande: »Det kan kanske tänkas situationer, där Förenta staterna med relativt lugn skulle vara beredda att se Norden, eller i varje fall dess östra del, av händelsernas ström föras in i ett nytt och sämre läge. Vi har kanske svårt att föreställa oss att gränsen mellan oberoende och visst beroende av Sovjet kan flyttas från Bottnhavet och Bottenviken till Kölen. — — — Det verkar ibland som om t. ex. en del socialdemokrater glömt bort den saken när de inte bryr sig om att göra en balanserad och rättvis bedömning av krisen i Vietnam.»

Herr Wedén använde några artiklar detta år för att skälla på mig; självfallet var han »balanserad och rättvis». Men vad som i herr Wedéns vokabulär var obalanserat och orättvist 1965 är ju balanserat och rättvist i dag; det är liksom bara denna eftersläpning.

I fortsättningen av den aktuella ar-

tikeln varnar herr Wedén för vad en »Tilsitkonjunktur» — — — kan komma att innebära för oss själva, för Norden och Europa. Det förefaller emellertid som om statsrådet Palme skulle vara besluten att blunda för det.»

Flyttningen av gränsen till Kölen kopplas alltså direkt samman med den brist på en balanserad och rättvis kritik av vietnamkriget som jag förmodas ha varit skyldig till 1965. Sambandet är alldeles klart. Och det går igen. Det ligger något slag av grundläggande misstro mot Amerika hos herr Wedén. Ty vad är det han säger? Jo, han säger att kritiken kan leda till alla dessa olika förskjutningar i den amerikanska politiken.

Den kritik som jag har anfört har utgått från en rent demokratisk utgångspunkt. Dess huvudtes är att det är förödande för demokratin att kopplas samman med motstånd mot nationell frihet och motstånd mot social frigörelse. Det är detta som gör — det har jag sagt tidigare och är beredd att upprepa — att Förenta staternas krig i Vietnam icke är ett stöd för utan ett hot mot demokratins ideal, inte bara i Vietnam utan i hela världen. Detta uttalande är jag beredd att stå för.

Hoppet ligger inte hos dem som vill lägga munkavle på sådana uttryckssätt med alla möjliga hot om eller rädsla för påtryckningar, utan hoppet ligger i att det skall finnas en vital och levande demokrati i Amerika, som skall kunna vrida sakerna rätt.

Herr Ohlin säger att jag är likgiltig för kommunismens illdåd. Om det är något jag varit engagerad i — och rätt hårt under ganska många ungdomsår — så är det just kampen för demokratiens ideal mot kommunistiskt förtryck. Jag skall gärna diskutera detta med herr Ohlin. Denna kamp var oerhört viktig.

Men att — när vi nu diskuterar Vietnam och vad som sker med dess lidande folk samt att det finns en mycket

Utrikes- och handelspolitisk debatt

stor risk för att vi bringas till randen av en världskatastrof — som kritik anföra att jag inte tog med några meningar om det kommunistiska förtrycket i Berlin, Prag och Warszawa är torftigt. Det problem vi står inför i dag, vilket utgör hotet mot världsfreden och hotet mot demokratin, är just Vietnam, och ingen munkavle skall kunna tysta oss på den punkten.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fattas bara att någon munkavle skulle tysta oss! Men det finns, som jag sagt tidigare i dag, viktiga och allvarliga problem — frihetsproblem och sociala problem — även på andra håll i världen och närmare oss än i Vietnam. Vad jag kritiserat är, att regeringen beträffande dessa andra länder frivilligt satt på sig en munkavle.

Herr talman! Herr Palme gör en karikatyr av min tankegång när han säger: Om han kritiserar amerikanerna — det skulle vara tankegången — då kan det hända att konsekvenser uppstår beträffande det amerikanska intresset för Europa och Sverige. Någon sådan betydelse har jag sannerligen inte tillagt statsrådet Palme och inte den svenska regeringen heller för den delen. Den tankegång jag fullföljt vid flera tillfällen är att det är beklagligt om den inställningen i *stor utsträckning* kommer fram i vår världsdel att det gör detsamma med det amerikanska intresset för Europa, ty detta intresse skulle mest vara av ondo, amerikanerna kan hålla till i Asien och för övrigt bär de sig illa åt i Vietnam. Det *kan* uppstå en situation då den fataliteten inträffar att Förenta staterna säger: Ja, vi behöver inte längre bry oss så mycket om Europa. Jag anser att herr Palme skulle tänka litet på risken för detta, inte för att tysta sin kritik mot Förenta staterna, men för att just ge den en sådan saklighet och balans som herr Palme

Utrikes- och handelspolitisk debatt

med ett litet hånleende avvisar. Men det är sådan kritik som kan ge effekt.

Herr talman! Låt oss skala av herr Palmes fraser beträffande uländernas situation. Det är ändå i stor utsträckning endast fraser, eftersom det är en medlem av den socialdemokratiska regeringen som talar. Låt oss göra det, inte därför att jag inte tror att herr Palme verkligen känner patos, inte därför att jag inte tror att han skulle vilja satsa mycket mer på det som han själv framställer som det stora huvudproblemet i världen — de utvecklade ländernas alldeles otillräckliga stöd till de underutvecklade för att bättra deras sociala förhållanden — utan för att nå kärnpunkten. Skulle inte herr Palme i samma andedrag kunna kosta på sig att säga: »Med det engagemang som jag har och med det patos som jag verkligen upplever har jag uppfattat det som en plåga att vistas i en regering, som år efter år har motsatt sig att den svenska hjälpen görs i varje fall något mer omfattande och effektiv än vad den socialdemokratiska regeringen har medgivit?»

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte riktat någon kritik mot herr Palmes radioföredrag. Tvärtom finner jag det vara ett ur många synvinklar intressant och fascinerande anförande, även om jag inte på alla punkter kan dra samma slutsatser som han. Kritiken gäller någonting annat, nämligen talet på Sergels torg.

»Jag har inte hört några andra punkter än två, och i fråga om dem har jag bemött herr Bohman», sade statsrådet Palme. Jag har litet svårt att förstå detta. Herr Palme bad själv att få se mitt anförande, har läst det och bör ha kunnat ta del av dessa punkter. Han skulle alltså ha kunnat ägna den tid då han läste upp radioföredraget åt att bemöta mina punkter, om det var möjligt för honom.

»Jag har inte ångrat någonting av vad jag sagt på Sergels torg», yttrade herr Palme vidare. Han har alltså inte ångrat att han i sitt tal gjort gällande att Förenta staterna var mot 1954 års stillestånd och mot Genèveavtalet, att han underkänner alla motiv för Förenta staternas handlande i Vietnam eller att han inte godtar de demokratiska ideal som ursprungligen var gällande i deras försök att bygga upp en demokrati. Han anser fortfarande att Förenta staternas politik i Vietnam sedan 20 år har varit orättfärdig — varför har inte herr Palme nämnt det förut? — att krassa ekonomiska och imperialistiska intressen till en del ligger bakom deras agerande och att inte något ont ord finns att säga om FNL. Herr Palme förklarar att han kämpat mot kommunismen, men samtidigt har han solidariserat sig med det kommunistiska program som FNL-rörelsen har gjort till sitt.

Jag vill, herr talman, också ta upp frågan om annonserna. De är, säger herr Palme, ett uttryck för solidaritet med de idéer han givit uttryck för. Jag har på nytt en av annonserna i min hand. Den visar två amerikanska soldater, som släpar en — förmodligen död — vietnames efter sig, och läsekretsen uppmanas att solidarisera sig med herr Palmes klara ställningstagande mot USA:s vietnampolitik. Har de människor, som betalar 10 kronor — ty det skall de göra — och skickar in denna blankett för att uttrycka sin solidaritet, också vetskap om exakt vad herr Palme har yttrat, har de vetskap om herr Palmes ensidiga uppslutning på FNL:s sida och hans solidaritetsförklaring till dess program, har de vetskap om hans ensidiga uttalanden om Förenta staterna? Hur skall de kunna få det genom en sådan annons?

Herr Palme redogjorde också för en debatt i första kammarken om vad som hände i utrikesnämnden den 1 mars. Jag var inte själv närvarande där och inte heller herr Holmberg, men efter

vad jag har hört var herr Palmes återgivning i första kammaren av vad som hänt i detta sammanhang icke riktig.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Om mitt återgivande av förstakammardebatten var riktigt eller ej är lätt att kontrollera i protokollet. Jag tror att statsministern slutade med att säga att herr Holmberg nog skulle ge mycket för att stryka sin replik ur protokollet, men det förutsätter jag att han inte gör.

Beträffande annonsen i Arbetet! Hela mitt tal var in extenso återgivet i Arbetet, så de människor som skickade in kupongen har haft rika möjligheter att ta del av det.

(Herr Bohman: Och läsa programmet?)

Jag kan läsa upp vad jag sade om FNL:s program. »Jag rekommenderar detta program till studium. Det kräver bred samling i striden mot amerikanerna och en koalitionsregering när segern är vunnen. De inrikespolitiska programpunkterna borde i stort sett kunna accepteras av t. ex. de politiska partierna i Sverige. Men självfallet kan vi inte i dag ta ställning och ansvar till vad en rörelse i ett annat land kan komma att utföra när den väl når makten.»

Vi kan konstatera att detta överensstämmer med vad den socialdemokratiska partikongressen förklarade i en resolution i höstas — så det är inte bara mig herr Bohman skall hänga. Det överensstämmer också i hög grad med vad utrikesminister Torsten Nilsson har sagt i dag, och det överensstämmer med vad statsministern har sagt i första kammaren.

Nästa punkt: Herr Bohman återkommer till att säga att jag skildrar utvecklingen år 1954 felaktigt. Varför? Amerikanerna vägrade att skriva under Genèveavtalet. I det läget beslöt de andra länderna att icke heller skri-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

va under avtalet. I stället utfärdade de deklARATIONER på grund av amerikanernas motstånd. Detta är en fullkomligt riktig historieskrivning, som kan inhämtas t. ex. i Anthony Edens memoarer. Jag skildrade utvecklingen som en tjugoförårig följd av misstag enligt herr Bohman. Ja, det gör jag. Det stora misstaget gjordes nämligen redan år 1945 då man i stället för att stödja ett självständigt Vietnam stödde den franska kolonialmaktens återvändande.

Om det nu kan trösta herr Bohman hade jag i min civila gärning att dag för dag följa vietnamkriget under fransmännens sista skede. Jag besökte vid denna tid Asien, och jag höll år 1953 på hösten ett tal som i princip hade samma innehåll som Gävle-talet och Sergels torg-talet.

Detta var de konkreta punkter som herr Bohman i denna omgång nämnde. Jag skall gärna i en icke-middagspaus ta upp de övriga. Jag bara ögnade igenom hans tal för att se om han hade begärt att jag skulle avgå; det var avgörande för om jag skulle begära ordet. Den delen av hans tal läste jag alltså, det övriga tittade jag inte så noga på, men jag skall gärna läsa det ett varv till.

Herr Wedén försöker fly till u-hjälpen och gör ett stort nummer av att folkpartiet har krävt pengar för u-hjälp, d. v. s. utgifter för vilka man saknar täckning. Det är en föga gloriös ståndpunkt. Visst kan man säga att man är missnöjd med vår u-hjälp. Mitt sätt att tala uttalar sig herr Wedén varje gång litet föraktfullt om, men detta sätt att tala började jag med för rätt många år sedan. Då var den svenska u-hjälpen en halv miljon kronor. Den är nu 500 miljoner kronor och mer än så. Jag hoppas kunna vara med om att förverkliga programmet om 1 procent av nationalinkomsten, men det är fullständigt felaktigt att tro att det vi gör beträffande u-hjälp — Sverige är ett av de få länder i världen som ökar sin

Interpellation ang. apotekares tystnadsplikt

u-hjälp — skulle frita oss eller på något sätt friköpa oss från skyldigheten att ta ställning till de sociala och nationella frihetsrörelserna.

(Herr Wedén: Vem har sagt det?)

Av vilket skäl skulle annars herr Wedén ta upp detta?

Till sist vill jag säga att jag är glad att herr Wedén nu börjar minska min betydelse. I hans artikelserie fanns det ett uppenbart samband mellan det amerikanska avhoppet — eller vad man skall kalla det — och uttalanden av enskilda regeringsledamöter. Detta samband uttalades klart — t. o. m. i ett och samma stycke. Nu vill herr Wedén tona ner även detta.

Jag hoppas att herr Wedén även på andra punkter skall tona ned sin anslutning till den amerikanska demokratin, som har många förtjänster, men i synnerhet till en politik som vi inte kan acceptera. Först när amerikanarna tycktes höja ögonbrynen tog han till hårda ord mot mig.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9**Interpellation ang. apotekares tystnadsplikt**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GÖRANSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Bestämmelser om tystnadsplikt finns för de flesta kategorier av den s. k. medicinalpersonalen. Sålunda återfinns i 8 § allmänna läkarinstruktionen ett stadgande om läkares tystnadsplikt. För tandläkare, sjuksköterskor och barnmorskor finns motsvarande regler, vilkas innehåll i huvudsak överensstämmer med bestämmelsen

i läkarinstruktionen. Gemensamt för alla de nämnda bestämmelserna är bl. a. att de omarbetats under 1960-talet.

För apotekspersonal synes fortfarande gälla följande stadgande i Kungl. Maj:ts medicinalordningar den 30 oktober 1688: »Och såsom åtskilliga sjukdomar förefalla, vilka patienterna vilja hava dolda, och likväl av recepterna något fattas kan, varför det varit haver; alltså bör ingen uti apoteken giva någon kunskap därom, mycket mindre visa åt någon en annans medicinrecept, dem det icke angår, att därefter se.»

Tolkningen av detta stadgande har hittills varit liberal så till vida att apotekare känt sig oförhindrade att ta kontakt med receptskrivande läkare vid fall av dubbelförskrivning eller andra risker för läkemedelsmissbruk hos kunden/patienten.

I narkomanvårdskommitténs betänkande, del II, har frågan om sådan information står i överensstämmelse med apotekares tystnadsplikt uppmärksamats. Kommittén kommer till slutsatsen att så inte är fallet och att därför andra informationsvägar måste beträdas för att nå syftet att i här aktuella fall motverka fortsatt läkemedelsmissbruk. Narkomanvårdskommitténs uttalande om innehållet i gällande rätt har givit upphov till stor tveksamhet bland apotekarkåren om hur man i fortsättningen skall handla i här åsyftat fall. Apotekarna ställer sig frågande till den gjorda tolkningen med hänsyn till att den leder till att det förtroendefulla samarbete som hittills rått mellan läkare och apotekare i detta avseende försvåras. Detta är i sin tur ägnat att motverka bekämpandet av läkemedelsmissbruket.

Med hänvisning till det ovan anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

Anser statsrådet att 1688 års stadgande om apotekares tystnadsplikt är så utformat att det år 1968 ger ett klart

besked om innehållet i gällande rätt på området?

Överväger statsrådet att — exempelvis i samband med en allmän översyn av gällande regler om tystnadsplikt — omarbeta 1688 års stadgande?

Anser statsrådet, att det finns vägande skäl av rättssäkerhetsnatur att vid en sådan omarbetning låta den nya bestämmelsen få ett sådant innehåll, att

allt samarbete mellan apotekare och läkare av den natur som avses i interpellationen förhindras?

Denna anhöllan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.32.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 21 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 73 avsedda meddelandet rörande Sveriges utrikes- och handelspolitik nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) som yttrade:

Herr talman! Dagens debatt har naturligt nog dominerats av vietnamfrågan. Folkpartiets ståndpunkt i denna fråga har på ett så tydligt sätt klargjorts av herr Wedén i hans första anförande och i de replikväxlingar han hade med utrikesministern och statsrådet Palme, att jag inte behöver ägna mig åt den frågan.

Men denna debatt är ju inte bara en utrikesdebatt utan också en utrikeshan-

delsdebatt. Jag tänkte ta upp de problem som hänger samman med de europeiska marknadsfrågorna. Utvecklingen på detta område har under senare år och framför allt under det senaste året givit anledning till ganska stor pessimism. För ungefär ett år sedan satt EFTA-länderna i EEC:s väntrum med olika grader av optimism eller pessimism. Men nu verkar det som om dessa EFTA-stater vore utkörda också ur väntrummet och driver omkring i korridorerna för att med hjälp av tyskar och beneluxare försöka få en inträdesbiljett, om inte till EEC så i varje fall till EEC:s väntrum.

Mot bakgrunden av denna ganska pessimistiska betraktelse kan man kanske våga den gissningen, att England inte kommer in i EEC under de närmaste åren och att utsikterna för en samlad förhandling mellan EFTA-länderna å ena sidan och EEC å andra sidan om ett associeringsavtal är mycket mörka trots tidigare antydningar från Frankrike och trots lovordade ansträngningar från annat håll. Från denna pessimistiska utgångspunkt kan man vänta att det möjligen blir bilaterala förhandlingar mellan EEC å ena sidan och varje EFTA-land för sig å den and-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ra sidan. Men sådana förhandlingar kommer att ta mycken tid, och risken är att de inte ger så stort resultat.

I ett så dystert läge — om handelsministern med de kunskaper han har om det aktuella läget och med de informationer han får från de samtal som äger rum kan vara litet mer optimistisk skulle jag hälsa det med stor tillfredsställelse — är det klart att en sänkning av industritullarna i Europa med närmare 40 procent skulle vara ett stort framsteg. Tullmuren mellan EEC och EFTA skulle inte bli så hög, och nackdelarna av splittringarna mellan de två blocken skulle minskas. Denna sänkning av industritullarna med inemot 40 procent är just vad som överenskomms vid den s. k. Kennedyronden, men den sänkningen skall enligt uppgörelsen ske successivt under fem år. Under fem år kan mycket hända. I USA har det, som framgår av regeringsförklaringen, dykt upp protektionistiska förslag, som skulle kunna hota att omintetgöra Kennedyrondens resultat på väsentliga punkter. Betalningsbalanssvårigheterna i USA skapar lätt ett gynnsamt klimat för protektionism av detta slag.

Under sådana förhållanden är det förslag som nu kommit fram om att kraftigt påskynda de beslutade tullsänkningarna av mycket stort intresse. Detta förslag har antytts i regeringsdeklarationen. En överenskommelse som innebär en sänkning av tullarna i Europa och kanske också i Japan med 40 procent i två etapper under ett år, under det att man i USA följer den ursprungliga tidtabellen, skulle vara av stort intresse under en bestämd förutsättning, nämligen att USA skulle lova att inte införa nya restriktioner på varuinförselns område och att man avskaffade dessa s. k. American Selling Prices som varit en stötesten. En sådan överenskommelse skulle innebära att man tryggade genomförandet av Kennedyrondens resultat samtidigt som tull-

murarna ganska omedelbart kraftigt skulle sänkas i Europa.

I regeringsförklaringen omnämns detta i positiv anda, men det vore intressant om handelsministern för det första ville närmare redogöra för de tankegångarna och för det andra ville säga någonting om huruvida Sverige inte bara så att säga vill acceptera dem utan också huruvida man från svensk sida skulle vara villig att försöka driva denna fråga för att — när vi nu ändå tycks få vänta så länge på en gemensam stormarknad — dels åstadkomma en snabbare sänkning av industritullarna med inemot 40 procent, dels få vissa garantier för att USA inte infört några restriktioner som kan hota resultatet av Kennedyronden.

Det är emellertid klart, herr talman, att hur viktig en sådan åtgärd än skulle vara, så är den bara ett steg på vägen. Vi måste därför målmedvetet arbeta på att få till stånd den stora europeiska marknad som vi ju alla, utom herr Hermansson, vill ha. När jag lyssnade till herr Hermansson i dag gjorde jag den reflexionen att vi nu fick se mera av den gamle kommunistledaren Hermansson än av den herr Hermansson som vi varit vana vid under senare tid.

Trots dessa svårigheter säger man från de håll där man vill vara optimistisk att Frankrike i alla fall har framlagt intressanta förslag, eller i varje fall gjort antydningar om att Frankrike gärna skulle se något arrangemang som skulle innebära en tillfällig lösning av problemen. Men det anmärkningsvärda är ju att ingen vet något om Frankrikes verkliga avsikter. Vi sitter här i Sverige och på en del andra håll och tycker och tror; en del tror att fransmännen verkligen har ett förslag som de skulle vilja lägga fram, andra är pessimistiska och tror att det kanske inte finns så mycket substans bakom de franska påståendena.

Därför skulle jag vilja fråga handels-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ministern: Har man verkligen gjort ett försök att få reda på vad fransmännen egentligen har att erbjuda? Har man liksom returnerat bollen till fransmännen och sagt: All right, vad är det egentligen ni vill, vad har ni att ge oss?

Det kan ju sägas att den engelska attityden varit ett hinder för detta, men det bör ju inte hindra att vi i alla fall försöker att sondera terrängen. Jag tror att det är viktigt. Och vad som framför allt är viktigt är att få veta, om man kan räkna med att fransmännen skulle vara villiga att gå med på, om än inte samlade förhandlingar mellan å ena sidan EEC och EFTA-staterna å den andra så i varje fall samtidiga och parallella förhandlingar mellan dessa två parter. Jag tror att det skulle betyda ganska mycket för bedömandet av möjligheterna till framgång.

Regeringen säger att man inte vill försätta något tillfälle att få till stånd denna stormarknad. Vad gör man då i avvaktan på att den kan komma till stånd? Regeringens program kan väl sammanfattas i följande ord från regeringsdeklarationen: »Regeringen slår därför vakt om EFTA och fortsätter strävandena att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Norden.» Jag skulle finna det intressant att få höra vad man menar med att slå vakt om EFTA. Innebär det bara att man skall se till att EFTA håller ihop och inte faller sönder eller innebär det, att man vill försöka att utarbета ett program för en vidareutveckling av EFTA? Finns det utredningar, finns det förslag om en sådan vidareutveckling av EFTA som skulle kunna få ökad aktualitet i ett ögonblick då Storbritannien anser sig ha fått ett avgörande nej från EEC och på nytt skulle börja intressera sig för EFTA?

Den andra frågan man ställer sig är: På vilket sätt ämnar regeringen medverka till att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Norden? Vi är överens om att det nordiska samarbetet är viktigt

bl. a. med tanke på att vårt land inte alltid är så aktuellt i EEC-kretsar. På många håll talar man där om eventuellt samarbete endast med de länder som direkt har sökt medlemskap, Storbritannien, Norge, Danmark och Irland. Det finns väl en benägenhet inte bara i Benelux-länderna och i Italien utan kanske även någon gång i Västtyskland att när man talar om utvecklingen under den närmaste tiden koncentrera intresset till de länder som direkt har sökt medlemskap, så att Sverige kommer i skymundan. Men det är klart att om vi får till stånd ett intimt samarbete i Norden blir det mycket svårt att kunna skilja de nordiska länderna åt vid en kommande lösning. Jag var därför mycket tillfredsställd, när jag hörde den danske statsministern Baunsgaard säga vid sitt besök här i Stockholm nyligen, att han inte kan tänka sig en lösning av den europeiska integrationsfrågan, där Danmark skulle vara med men inte Sverige.

Nu skall det ju bli ett möte på toppnivå i Köpenhamn i april, och jag förstår att regeringen på detta stadium inte kan redogöra för de utredningar som man kan förutsätta har gjorts för det mötet och som skall ligga till grund för förhandlingarna. Däremot skulle väl regeringen kunna säga någonting om vilken målsättning den har för det nordiska samarbetet; om man står kvar på den s. k. paketlösningen från 1965—1966 eller om man är inställd på att, därest det visar sig finnas förutsättningar för det, gå längre i syfte att få till stånd en omfattande ekonomisk integration i Norden. Vi får inte göra oss helt beroende av Frankrikes ja eller nej, även om den franska hållningen är av mycket stor betydelse. I avvaktan på att vinna klarhet om den och att få till stånd någon överenskommelse med Frankrike skulle ett beslutsamt steg på vägen i riktning mot en ekonomisk union i Norden inte försvåra en framtida lösning för hela Europa. Det

Utrikes- och handelspolitisk debatt

skulle tvärtom vara en av de faktorer som skulle kunna rubba dödläget i marknadsfrågan. Det är därför som jag personligen med så stort intresse ser fram mot detta möte i Köpenhamn.

Jag hoppas att jag tolkar också regeringens uppfattning, när jag säger att det måste bli ett slut på de förutsättningslösa, tekniska utredningarna, som sedan visat sig resultera i praktiskt taget ingenting. Det måste nu vara tid att ta en politisk ståndpunkt och visa att det finns en politisk vilja till ett samarbete i Norden med klart sikte på att vi skall få till stånd en ekonomisk union. Vilka punkter som ingår i ett sådant program behöver jag inte här uppehålla mig vid. De är väl kända. Men det är klart att det uppstår problem med tullharmonisering, eventuellt en tullunion med en gemensam jordbrukspolitik, med kanske gemensam skattelagstiftning och gemensam ekonomisk politik över huvud taget. Läget är emellertid sådant att det nu behövs ett aktivt ingripande.

De här tankegångarna har av naturliga skäl inte fått så stor plats i regeringsdeklarationen, utan intresset har koncentrerats på vietnamfrågan, men eftersom dessa spörsmål är av mycket stor betydelse vore det mycket intressant att få dem ytterligare belysta från regeringens sida.

Därefter anförde:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I likhet med herr Gustafson i Göteborg har även jag observerat att handelspolitiken inte varit det centrala i den hittills förda debatten, och liksom herr Gustafson betraktar jag detta som ganska naturligt. I den mån ämnet berörts har det såvitt jag kunnat finna förelegat betydande överensstämmelse i uppfattningarna. Detta vidhåller jag också sedan jag lyssnat till herr Gustafsons anförande.

Den borgerliga oppositionen är i huvudsak ense med regeringen rörande bedömningen av läget och de krav det ställer på vårt uppträdande i både Norden och de större europeiska liksom de världsvida sammanhangen. För min del tycker jag att detta är mycket glädjande. Det kan inte nog ofta betonas att en bred uppslutning kring handelspolitiken, åtminstone kring dess huvudlinjer, är en tillgång, ja, en förutsättning för att vi alla med framgång skall kunna hävda våra länders intressen på det internationella fältet. Man kan sålunda säga att det nordiska samarbetet hänger nära samman med de vidare integrationssträvandena i Europa.

De inlägg som här gjorts ger mig emellertid anledning till en kort kommentar och herr Gustafson har även ställt några direkta frågor till mig, som jag skall försöka besvara vid den kommentaren. Jag vill gärna göra detta med utgångspunkt i en passus i herr Wedéns anförande.

Herr Wedén menade att regeringsdeklarationen var ljum och matt när det gällde de nordiska samarbetssträvandena, men jag har litet svårt att förstå hur herr Wedén kunnat få ett så negativt intryck. Nödvändigheten av att bygga ut det nordiska samarbetet för att stärka den nordiska gemenskapen, inte minst såsom den utvecklats i hägnet av EFTA, betonas ju uttryckligen i regeringsdeklarationen. Lyckas vi härmed — jag vill upprepa detta — skulle Norden samtidigt ges ökad styrka i de vidare integrationssträvandena. Jag trodde att detta kunde anses vara ett genomgående tema i det handelspolitiska avsnittet.

Sveriges intresse för fastare ekonomiska band i Norden är ju inte nyvaket. Låt mig bara erinra om vad som skedde 1965—1966. Då sökte vi nå överenskommelse med våra nordiska grannländer om en paketlösning för utbyggnad av det nordiska samarbetet. I paketlösningen skulle bl. a. ingå tullharmoni-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sering på industriområdet, åtgärder som skulle befordra handeln med jordbruksprodukter inom Norden med en gemensam jordbrukspolitik som slutmål samt ett mer omfattande samarbete mellan de nordiska länderna på kredit- och kapitalmarknaden. Det fanns även andra ämnesområden med i detta paket.

Det gällde som sagt att enas om direktiv för en utredning med klart angiven målsättning. Utredningen skulle sålunda i den meningen inte vara förut-sättningslös, även om regeringarna naturligtvis inte räknade med att binda sig för resultaten förrän utredningen i sin helhet var slutförd. Den gången kunde någon överenskommelse emellertid inte nås, men man ville för all del inte motsätta sig att pågående utredningar drevs vidare, i den mån de inte redan hade avslutats. Det var alltså en mycket sud-dig rekommendation som vi fick av Nordiska rådet 1966 i Köpenhamn, men den var den enda möjliga, jag vill erkänna det. Jag märker att herr Ohlin ser frågande ut, och jag vill därför säga att detta inte är någon kritik mot de insatser som han gjorde i det sammanhanget. Särskilt från dansk sida ville man avvakta utgången av försöken att så snart som möjligt komma till tals med EEC, både när det gällde Englands försök och Danmarks förhoppningar om att i anslutning till eventuella förhandlingar komma med på ett tidigt stadium.

I dag är situationen en annan. Intresset för Norden har vuxit i Danmark. Det konstaterade herr Wedén, och där ger jag honom rätt. Jag tyckte mig också kunna höra det när jag lyssnade på herr Gustafsons i Göteborg anförande. Orsakerna här till får givetvis sökas i besvikelsen över att också det senaste engelska försöket att åstadkomma en utvidgning av EEC har slagit slint. I dagens läge ställer man sig frågan vad vi kan göra, och man frågar med oro.

Här vill jag inskjuta att det inte bara är den nuvarande borgerliga regering-
4 — Andra kammarens protokoll 1968, Nr 13

en i Danmark som sysslat med detta spörsmål. Omedelbart efter EEC:s ministerråds bekräftelse på att England inte skulle släppas fram till förhandlingsbordet satte den föregående danska regeringen sina experter i gång med att fundera ut möjliga handlingslinjer för den närmaste framtiden. På sätt och vis är det så — och därmed är inget förringande sagt — att vad som sedan dess har framkommit i stor utsträckning förelåg klart redan vid regeringen Baunsgaards tillträde. Detta är något att ta fasta på och något som vi gläder oss åt.

Detta var också bakgrunden till den danska regeringens inbjudan till en sammankomst med stats-, utrikes- och marknadsministrarna i Köpenhamn i vår. Den inbjudan hälsades med tillfredsställelse från många håll, även om väl några av oss undrade vilket innehåll mötet skulle komma att få. Det må därför tillåtas mig att något beröra den saken. När jag gör det tror jag också att jag kan besvara några av de frågor som herr Gustafson i Göteborg nyss ställde.

Vad skall alltså regeringsrepresentanterna syssla med vid sammankomsten den 22—23 april? Givetvis måste mötet förberedas ganska noga, om det skall komma ut något substantiellt och konkret av det. Samarbetsministrarna sammanträdde första gången i Köpenhamn den 11 mars för att förbereda mötet, och då nåddes överenskommelse om att behandla tre delvis sammanhängande frågor. Det skulle också tillsättas en expertgrupp för att utforma rekommendationer för vad regeringsrepresentanterna skulle syssla med vid det kommande toppmötet.

Det gällde först och främst frågan om Nordens förhållande till EEC. Spörsmålet var om vi inte minst i betraktande av den framgång, som den samnordiska förhandlingen i Kennedyron-den blev, skulle kunna ena oss om ett gemensamt uppträdande för att i fram-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tiden också kunna ta initiativ till steg, som kunde bringa oss närmare lösningen av den stora integrationsfrågan. Vi skulle också undersöka om olika föreliggande planer och uppslag beträffande övergångsanordningar kunde föranleda några nordiska initiativ och en gemensam nordisk hållning.

Det sistnämnda ämnesområdet är viktigt nog. I detta sammanhang spelade naturligtvis både den s. k. Beneluxplanen och de fransk-tyska tankegångarna en väsentlig roll. Det är ingen som vill utesluta att inte minst temporära arrangemang kan komma att rymma mycket av intresse och i varje fall skulle kunna medföra en lindring av marknadssplittningens verkningar och mycket kännbara effekter på de utanför EEC stående ländernas ekonomier.

Jag kanske i detta sammanhang får inskjuta som ett svar på herr Gustafsons fråga, om vi inte har försökt ta reda på vad Frankrike egentligen menar, att vi självfallet gjort detta. På fransk sida svarar man emellertid att tiden knappast är mogen för en närmare precisering av innebörden av de antydningar som i olika sammanhang givits. För det första har från ansvarigt franskt håll uttalats att atmosfären först och främst måste förbättras något efter ministermötet inom EEC i december. För det andra kommer eventuella förhandlingar ändå att ta någon tid. Den svenska regeringen har dock uppmärksammat denna möjlighet. Vi anser att de andra EEC-länderna bör undersöka om de är villiga att medverka till att utarbeta någon form av arrangemang, om vilket de alla skulle kunna enas, varefter andra länder skulle inbjudas att förhandla om detta.

Det har också från olika håll uttalats att de seriösa diskussionerna om detta inte kan väntas komma i gång förrän tidigast i sommar. Och man föreställer sig inte heller att dessa förhandlingar skall kunna föras till ett mycket snabbt och frångångsrikt slut, utan kommer att kräva sin tid.

Under sådana förhållanden är det naturligtvis inte förvånande att de nordiska ländernas syn på möjligheterna att verkligen få ut något av dessa tankegångar är en smula skiftande. Jag röjer väl inget om jag säger, att vi från svenskt håll menar att vi på detta område skall göra alla de ansträngningar vi över huvud taget kan. Därför har vi också med mycket stor tillfredsställelse hälsat de tyska försöken att nu senast precisera ett innehåll i en uppgörelse av denna typ. På danskt håll är man dock orolig för att en sådan uppgörelse kanske inte kommer att ge så mycket av värde för jordbruket, och i så fall blir för Danmarks del balansen mellan fördelar och uppoffringar sådan att det hela inte ter sig så lockande för danskarna.

Men jag vill inte utesluta att vi i varje fall i utredningsarbetet på denna punkt på nordisk basis skall kunna komma till en någorlunda samstämmig uppfattning om först och främst vad vi helst skulle vilja se som t. ex. temporära lösningar — vägen steg för steg mot en vidare integration — och vi kan måhända också se vad vi under inga omständigheter skulle kunna acceptera. Det utredningsarbete som nu utförs av de nordiska experterna inom den arbetsgrupp, som tillsattes efter samarbetsministrarnas möte, tar sikte på att närmare klarlägga just denna problematik.

Jag kanske i sammanhanget också får framhålla att man på vissa håll ställer sig tveksam till om de neutrala länderna skulle omedelbart och samtidigt få delta i förhandlingar om ett temporärt arrangemang. Att hysa sådan tveksamhet tycker vi är ganska orimligt. Ty här rör det sig — och denna uppfattning har vi också givit till känna i alla de sex huvudstäderna — om kommersiella frågor — exempelvis möjligheter till tullsänkningar — där ju inte gärna neutralitetspolitiken kan åberopas som en diskvalifikationsgrund. Det vore dessutom ur många synpunkter rent opraktiskt, såvitt jag förstår, om de nordiska länderna inte samtidigt och helst gemen-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

samt skulle förhandla, eftersom vi har så många problem gemensamma.

Det kan ju hända att det blir fråga om sektorsförhandlingar, vilket visserligen är av mindre intresse för vårt vidkommande och rymmer större risker — det är jag den förste att erkänna. Men i så fall är det uppenbart att vi under alla omständigheter kommer att hålla ihop i Norden och stödja varandra så långt vi kan. Då är det också rimligt att det blir en gemensam nordisk förhandling gentemot EEC. Andra länder — exempelvis Schweiz — skulle kunna ha intresse av att ansluta sig till en sådan förhandling, och jag föreställer mig att vi inte har någon anledning att motsätta oss att kretsen av samförhandlande länder vidgas.

När jag under det senaste veckoskiftet besökte den tyske utrikesministern mötte jag en mycket stark förståelse för denna ståndpunkt. Han framhöll att han helt var på det klara med saken — det var t. o. m. ett tyskt intresse att Norden kunde gå samman i förhandlingar om mera tillfälliga och temporära övergångsarrangemang. Han gav mig — det anser jag mig oförhindrad att säga — rent av den uttryckliga rekommendationen att arbeta för en sådan lösning. Han hade all förståelse för att Sverige och de neutrala länderna i EFTA över huvud taget inte skulle sättas i en annan klass än övriga länder i *dess* sammanhang. Och uppriktigt sagt hade vi satts i en annan klass skulle man med samma motivering kunnat hindra oss från att deltaga i Kennedyförhandlingarna. Lika goda grunder hade kunnat anföras för en sådan ståndpunkt som för att utesluta oss från en övning som kanske i stor utsträckning — åtminstone enligt våra förhoppningar — får karaktären av en GATT-enlig europeisk Kennedyförhandling.

Jag tror att jag med vad jag nu sagt i varje fall indirekt besvarat några av herr Gustafsons i Göteborg frågor.

Detta är nu inte det enda som vi hoppas att det nordiska toppmötet skall

sysselsätta sig med. Jag har också nämnt, att i avvaktan på den slutliga lösningen av integrationsproblematiken i Europa, som ju kan komma att dröja ganska länge, finns det alla skäl att slå vakt om vad vi uppnått i EFTA och undersöka om vi till vårt eget gagn kan utbygga samarbetet inom frihandelsförbundet.

Jag är inte så alldeles säker på att de politiska och ekonomiska förutsättningarna är så entydiga att vi kan räkna med att nå särskilt långt i detta sammanhang. Men jag föreställer mig — och det är kanske svar på ytterligare en fråga av herr Gustafson i Göteborg — att man från engelsk sida i detta läge, när man ändå måste vänta så pass länge på en slutlig lösning av stormarknadsproblemet, kan ha ett något större intresse än under det senaste året för att åtminstone på vissa begränsade områden gå fram litet snabbare i EFTA. Det gäller olika ting, om vilka vi redan har utredningar i gång.

Jag hörde att herr Hedlund i sitt intressanta anförande antydde möjligheten av en tullharmoniering i EFTA. Vi kommer också att undersöka detta. En sådan tullharmoniering bör enligt vår uppfattning i så fall läggas på EEC-nivå. Jag tror uppriktigt sagt inte — utan att vilja föregripa resultaten av de pågående utredningarna — att det för Sveriges del skulle medföra några oöverstigliga problem. Vi är angelägna om att vad vi företar oss på det nordiska planet liksom vad vi företar oss i EFTA inte skall fjärma oss från lösningen av problemet med den stora marknaden i vår del av världen. Det vi gör skall tvärtom om möjligt föra oss ett steg mot målet. Därför skulle det vara svårare för oss att acceptera — jag säger detta bara rent hypotetiskt — en harmoniering kring en genomsnittstull i EFTA. Med de höga engelska tullarna och de ganska höga österrikiska tullarna skulle det betyda avsevärda tullhöjningar.

En annan sak är emellertid huruvida

Utrikes- och handelspolitisk debatt

enighet kan uppnås om tullar som ligger nära eller i anslutning till EEC-nivån, sådan den kommer att gestalta sig när Kennedyförhandlingarnas resultat förts ut i det praktiska livet. Jag tvivlar uppriktigt sagt på att man från engelsk sida har möjlighet att göra någonting sådant i dagens läge. Så långt tror jag inte våra förhoppningar kan sträcka sig, även om vi givetvis skall pröva, om det föreligger förutsättningar för att åstadkomma något dylikt.

Meningen är att också dessa problem skall kunna tas upp, men jag är angelägen om att understryka att det nordiska stats- och utrikesministermötet inte skall framstå som en förberedelse för det kommande EFTA-mötet under andra eller tredje veckan i maj. Det arbete som bedrivs i Genève måste pågå parallellt, och den nordiska samarbetsgruppen har därför uppgiften att utarbeta sina uttalanden och förslag i nära kontakt med det permanenta rådet i Genève.

Den sista frågan gällde huruvida vi under denna mellantid skall kunna företa oss någonting för att bygga ut det nordiska samarbetet. Omedelbart dyker det upp en rad områden. Det förefaller mig naturligt att vi först och främst tar upp de huvudområden som ingick i den tänkta paketlösningen, dvs. frågan om de yttre tullarna. Jag håller det inte för uteslutet att vi under vissa förutsättningar skulle kunna enas om en nordisk tullharmonisering på den blivande EEC-nivån. Men förutsättningarna härför är naturligtvis att någonting kan göras även på jordbrukets område.

Från svensk sida ställer vi oss inte främmande till detta. När jag vid mötet i Köpenhamn starkt rekommenderade att de direktiv skulle antas som fick den s. k. paketlösningens form ingick i detta — vilket jag inledningsvis sade — en klar hänvisning till att man borde vidta åtgärder för att möjliggöra en ökning av den internordiska handeln med

jordbruksprodukter. Slutmålet skulle härvid vara en gemensam jordbrukspolitik. Jag tror inte det skulle vara helt omöjligt för vårt vidkommande att allvarligt överväga att göra någonting sådant. Även om det skulle innebära vissa uppoffringar från svensk sida, bör det inte möta några oöverstigliga svårigheter, därest övergångstiderna blir rimliga och ligger i linje med den svenska jordbrukspolitikens utveckling och verkningar.

Jag har också tidigare framhållit möjligheterna till ett mera omfattande samarbete beträffande kredit- och kapitalförsörjning, och det finns säkert — jag skall inte trötta kammarens ledamöter med en uppräknning — en rad andra områden där ett utredningsarbete pågår och delvis står inför sin fullbordan och där vi kan vänta beslut ganska snabbt, t. ex. beträffande det nordiska patent-samarbetet. Men det finns också andra områden där vi ännu inte gjort så mycket och som, vilket jag hoppas, skulle kunna inrymmas i en rekommendation från toppmötet i april månad.

Herr Wedén nämnde att om det nordiska samarbetet verkligen skall utvidgas, fordras det andra institutionella arrangemang än nu. Det är möjligt; den saken får vi undersöka. Men hittills har vi kommit ganska långt med mer pragmatiska metoder. Innan vi vet något och innan vi står inför förverkligandet av och inrymmandet av nya fält i samarbetet, skall vi väl inte börja med att inrätta nya samnordiska institutioner. Det finns all anledning att gå till väga på samma sätt som vi gjort tidigare. Detta har dock, inte minst sedan EFTA kom till, givit ganska spektakulära och över hela världen observerade resultat.

Det kan hända att jag glömt några frågor, men jag antecknade att herr Gustafson i Göteborg också frågade hur regeringen såg på möjligheterna att accelerera, d. v. s. tidigarelägga tull-sänkningarna i Kennedyronden för att därmed lindra de svårigheter som den

amerikanska ekonomin för närvarande brottas med och som vi indirekt naturligtvis icke kan undgå att känna verkningarna av. Det är utomordentligt angeläget att Amerika åter får möjlighet till en expansiv ekonomi. Detsamma gäller också England. Vi har, som framgår av regeringsdeklarationen, sagt att vi är villiga att göra vad på oss ankommer, under förutsättning att EEC och andra viktiga handelspartners gör sammaledes. Som ett absolut minimum skulle jag för min del vilja uppställa att alla EEC-länder vill delta i en sådan acceleration. Det vore rent orimligt om endast några EFTA-länder tillsammans med en del EEC-länder engagerade sig.

När jag nu talar om att alla EEC-länder bör vara med, kanske jag får inskjuta en sak som gäller min tidigare redogörelse. En förutsättning för de lösningar som vi på allvar skall diskutera måste vara att de bärs upp av alla EFTA-stater. Det gamla spelet fem mot ett som man försökt spela utan framgång, bör man undvika att ge sig in på.

Vi har allt intresse av att EEC även i fortsättningen utvecklar sitt samarbete så friktionsfritt som möjligt. Det är ett EEC med maximal expansionskraft som är en intressant handelspartner också för oss. — Därmed kanske jag har besvarat den frågan.

Slutligen vill jag säga att viljeinriktningen, målsättningen för den svenska handelspolitiken klart framgår av regeringsdeklarationen. Vad vi på det nordiska planet nu kommer att syssla med är tre av de viktigaste elementen i den målsättningen, nämligen möjligheterna att finna åtminstone övergångsarrangemang av något slag som kan göra diskriminationen mindre kännbar. Vi sysslar vidare med möjligheter att i vårt eget intresse stärka EFTA, och vi är också villiga att göra vissa uppoffringar för att grundmura den nordiska ekonomiska gemenskapen. Detta kommer vi att få nytta av vilka marknadssituationer vi än kommer att ställas inför i framtiden.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Intet av allt detta innebär att vi uppgivit slutmålet för vår politik på dessa områden, nämligen att uppnå en gemensam vidgad marknad i vår del av Europa, där så många länder som möjligt deltar, en marknad som också omfattar ett mycket djupgående ekonomiskt samarbete även utanför det rent handelspolitiska.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara kommentera tre saker i handelsministerns mycket intressanta anförande.

Först vill jag med stor tillfredsställelse notera det besked som handelsministern medförde från den tyske utrikesministern. Det sades där ifrån att det bör vara naturligt att Norden betraktas som en enhet vid förhandlingarna om olika arrangemang mellan EEC å ena sidan och EFTA-länderna å den andra. Jag förutsätter att utrikesminister Brandt i detta sammanhang talade å den stora koalitionens vägnar och inte bara å sitt eget partis, så att vi inte i framtiden skall behöva få se tyska uttalanden om att det i första hand blir fråga om att ägna sig åt de länder som har sökt fullt medlemskap direkt.

Den andra saken gäller accelerering av Kennedyronden. Handelsministern sade — och detta håller jag med honom om — att en accelerering på europeisk sida, och kanske också på japansk, skulle kunna hjälpa USA i de betalningssvårigheter som USA råkat i. Men om man sänker industritullarna inom en mycket kort tidrymd, kanske inom loppet av ett år, med 40 procent, så innebär detta också att man river ner en tredjedel av tullmuren mellan EEC och EFTA, och det är inte litet. Det skulle avlägsna en hel del av de olägenheter som vi har för närvarande på grund av marknadssplittningen. Man skulle också kunna uppnå en annan sak: man skulle på det sättet kunna ge de liberala krafter i USA, som önskar motverka kravet på ökade handelshinder i form av kvo-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

teringar och annat, ett argument mot dessa handelshinder, eftersom man skulle kunna peka på en uppgörelse som tog hänsyn just till USA:s svårigheter. Därför hoppas jag att den svenska regeringen inte bara inskränker sig till att ställa upp villkoret att alla skall vara med o. s. v., utan att regeringen så mycket som möjligt aktivt verkar för att denna tanke skall gå igenom, i den mån så är möjligt för ett land av Sveriges storlek. Jag vet att våra möjligheter kan vara begränsade, men man bör se denna fråga som så angelägen att allt vad som rimligen kan göras också bör göras för att medverka till en sådan lösning.

Herr talman! Till sist vill jag säga att det var ganska revolutionerande tankegångar som handelsministern kom med när det gäller det nordiska samarbetet. Kunde vi genomföra något sådant blir det något av en revolution i förhållandena här uppe. Det blir en ekonomisk union i Norden. Ett aktivt svenskt intresse för denna sak och en politisk vilja att ta ett steg framåt på vägen — inte bara en vilja att göra utredningar; sådana har vi haft tillräckligt av — skulle betyda mycket.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte kommentera hela handelsministerns tal utan bara göra några korta reflexioner om det avsnitt som handlade om den nordiska politiken.

I regeringsdeklarationen har hänvisats till förhandlingarna i Nordiska rådet nyligen. Om man studerar den rekommendation som har gjorts av Nordiska rådet på förslag av ekonomiska utskottet, måste jag säga att den säger mycket litet. Det var visst någon talare i Nordiska rådet som betecknade den som tandlös. Jag vill verkligen instämma i det omdömet.

Jag skulle vilja ställa frågan, varför man i denna rekommendation, som understödes av de svenska delegaterna,

i huvudsak begränsade sig till att föreslå nordiskt samarbete som ett medel att komma med i andra och större marknadsbildningar. När de människor som bor i Norden tänker på nordiskt samarbete, är det därför att de själva anser att ett sådant utvidgat samarbete på det ekonomiska området skulle vara till inbördes nytta för de nordiska folken i och för sig. Det är invånarnas egen fördel av ett sådant utvidgat samarbete som är det primära.

Handelsministern tog här upp några områden, på vilka man borde avancera i fråga om det nordiska samarbetet, och jag är helt överens med honom. De är mycket viktiga. Här gäller det en harmonisering av de yttre tullarna, och det gäller upprättandet av en gemensam marknad för jordbruksprodukter. Särskilt det senare tror jag skulle vara till mycket stor fördel för konsumenterna i Norden och framför allt för konsumenterna i Sverige.

I handelsministerns inlägg fanns en antydning om att det existerade vissa hinder för att få till stånd en sådan gemensam nordisk marknad. Det skulle vara intressant, om handelsministern kunde säga något om hur han bedömer dessa hinder. Jag är för min del mycket glad om det nu hos regeringen finns en bestämd vilja att arbeta för ett utvidgat ekonomiskt samarbete. På den punkten har jag ungefär samma mening som herr Gustafson i Göteborg gav uttryck för i sista delen av sitt anförande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Hermansson ansåg att det var en alltför tandlös rekommendation som antagits vid Nordiska rådets möte. Han fråga varför man, när man talade om fördelarna av ett nordiskt närmare ekonomiskt samarbete, begränsade sig enbart till den större styrka som ett gemensamt nordiskt uppträdande i det vidare integrationssammanhanget skulle ge vart och ett av länderna. Nu är jag inte den

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som ligger närmast till hands att besvara den frågan, eftersom regeringarna inte deltar i antagandet av rekommendationerna, även om vi ibland ger råd vid utarbetandet av dem. Jag skulle i och för sig inte haft något emot en starkare rekommendation, men den som antagits innebär ändå en mycket viktig fördel.

Jag tror att man skall akta sig noga för att sätta upp det nordiska samarbetet som ett alternativ till en vidare europeisk integration — vi vill ha båda delarna. Den nordiska marknaden är för liten för att vi enbart där skall kunna tillgodose våra egna intressen. Vi behöver en vidare marknad. Jag tror att jag har sagt förut att vi till och med är på väg att växa ur EFTA-kläderna; inte ens EFTA räcker som ett alternativ — och har för övrigt aldrig varit tänkt som ett alternativ — till en ännu bredare samverkan i vår del av Europa.

Det är väl alldeles uppenbart att blir den nordiska gemenskapen starkare, bland annat genom tullharmonisering och ett vidgat samarbete på jordbruksområdet, blir det svårare för de nordiska länderna att bryta sig ur en sådan marknad. Det ligger i vårt intresse. Vi vill alltså inte ha nordiskt samarbete bara för att det är bra i sig självt — vi vill ha det också för att det ger oss ökade möjligheter i våra vidare handelspolitiska strävanden. Det tror jag är viktigt att betona.

Som en parentes vill jag nämna att tullharmonisering på råvaruområdet har vi praktiskt taget redan. Den är därför inte så intressant som en tullharmonisering på färdigvaror och kanske på vissa halvfabrikat, där tullskillnader ännu föreligger.

Herr Hermansson nämnde att jag hade antytt att det fanns vissa svårigheter att åstadkomma detta. Ja, det måste man naturligtvis vara medveten om. Alla de nordiska länderna har delvis sammanfallande men delvis också motsatta intressen. Jag röjer ingen hem-

lighet om jag säger att Norge inte ser alltför optimistiskt på möjligheten att medverka till en kraftigare expansion av handeln med jordbruksprodukter, även om man inte avvisar tanken härpå. Vi skulle för vårt vidkommande få vissa svårigheter att inrymma fisket, vilket emellertid också är betydelsefullt för den gemensamma nordiska marknaden. Svårigheterna är kanske inte mest påfallande och störst för Sverige utan de är större för våra grannländer. Finland skall ju också höra till den nordiska marknaden, och även detta land har under tidigare överläggningar hyst betänkligheter mot att gå fram snabbare än vi redan gjort.

Efter herr Gustafsons i Göteborg senaste anförande har jag fått den uppfattningen, att han och jag i dagens läge är fullständigt överens beträffande dessa frågor.

Att vi är intresserade av övergångslösningar beror naturligtvis på att vi inte är särskilt optimistiska beträffande möjligheten att snabbt nå slutmålet. Man kan knappast räkna med att en förhandling med England inom EEC skall kunna ta sin början förrän om kanske fem år och avslutas inom ytterligare ett antal år. Under sådana förhållanden kan vi inte sitta med armarna i kors utan vi måste se till att bygga ut vad vi har, att värna om det och förbereda oss ännu bättre för den vidare integration som jag betraktar som oundgängligen nödvändig för att vi skall kunna bevara den ekonomiska växtkraften i Sverige. Den ligger helt i linje med den strävan som kommit till uttryck i den svenska handelspolitiken.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte när så många talare återstår på talarlistan ta upp stora principiella problem till debatt, om vilka jag vet att handelsministern och jag har olika meningar. Men när han uttalar en varning för att ställa

Utrikes- och handelspolitisk debatt

upp nordiskt samarbete som ett alternativ till något annat, vill jag säga att jag inte delar hans uppfattning. För mig är det naturligt att ställa upp ett nordiskt ekonomiskt samarbete som ett alternativ till en anslutning av Sverige till den västeuropeiska gemenskapen, EEC. Får vi till stånd ett vidgat nordiskt marknadssamarbete, så kan de nordiska länderna reglera sina förhållanden till EEC genom ett handelsavtal och slippa att närmare anslutas till Västeuropeiska gemenskapen. Jag vill däremot inte ställa upp nordiskt ekonomiskt samarbete som ett alternativ till att riva ned handelshindren. I detta senare avseende har, tror jag, handelsministern och jag samma uppfattning, nämligen att vi bör allmänt sträva efter att få bort hindren för en utvidgad handel mellan länderna.

Att jag tror att det ligger en fara i den ståndpunkt handelsministern har intagit beror på att det finns många människor och många grupper i de nordiska länderna, som fortfarande är mycket betänksamma mot en EEC-anslutning. Knyter man då det utvidgade nordiska samarbetet mycket nära till denna senare fråga, föreligger det en risk att vi inte heller får ett utvidgat nordiskt samarbete, att vi sätter käppar i hjulet för en sådan utveckling som annars skulle vara möjlig. Jag tycker att vi alla från våra olika utgångspunkter måste finna att detta vore beklagligt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill fästa herr Hermanssons uppmärksamhet på att det inte bara är ett handelspolitiskt samarbete vi eftersträvar, utan i vårt eget intresse eftersträvar vi också ett ingående och djupgående ekonomiskt samarbete. Det räcker sålunda inte att bara få något slags uppgörelse — om det nu är möjligt — om sänkta tullar gentemot EEC. Vi har också ett intresse av att få delta i samarbetet på den eko-

nomiska politikens område. Dagens situation på arbetsmarknaden kan härvidlag tjäna som illustration. I en värld, där man för en restriktiv politik — ibland en ekonomisk politik med bara generella metoder och med inslag av alltför mycket av 1930-talets metodik — kan vi inte ensamma föra en expansiv politik för en full sysselsättning i vårt eget land. Så långt det står i vår förmåga vill vi vara med och påverka den internationella ekonomiska politiken. Det ligger i vårt eget intresse. Även om vi skulle få stå utanför rådslagen i det sammanhanget, skulle vi ändå i de flesta fall tvingas att följa besluten.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! När jag lyssnat till dagens debatt i vietnamfrågan har jag inte kunnat undgå att göra reflexionen, att det skulle vara ytterst beklagligt och för vårt land ovärdigt, om den tragiska konflikten i Vietnam skulle komma att användas som ett tillhygge i den inrikespolitiska debatten i kampen om ungdomsväljare och politiska vänster-element och samtidigt urarta till en inrikespolitisk träta mellan regering och opposition. Tyvärr måste jag säga att dagens debatt givit anledning till sådana farhågor.

För centerns del är linjen klar: stopp för bombningarna, erkännande av FNL som förhandlingspart och upptagande av förhandlingar är den enda vägen till fred som vi kan se. Vi stöder regeringens officiella linje — som ligger nära generalsekreterare U Thants uppfattning. Jag poängterar att jag avser den officiella linjen; vi tar avstånd från vissa regeringsledamöters vokabulär. Vi måste, herr talman, vara medvetna om att detta tragiska krig för Vietnams folk är en nationell befrielsekamp. Jag vill starkt betona denna ståndpunkt. Men man bör observera att kriget alltefter-som det fortsatt har fått starka inslag av militär maktkamp mellan vissa stor-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

makter om ett viktigt strategiskt område i Sydostasien. USA bidrar som alla vet öppet med trupper och vapen. Upptrappningen av kriget måste vi beklaga. Men i den svenska debatten tycks man nästan förbise det faktum, att Sovjet och Kina stöder Nordvietnam genom stora vapenleveranser som ökas i takt med upptrappningen. Man måste dra den konklusionen, att eftersom det är militära stormakter som står bakom detta krig, så kan aldrig någonsin sidan vinna en militär seger. Resurserna i människor och material är hart när outtömliga på ömse håll. *Därför är förhandlingsbordet den enda möjliga segerplatsen.* Det är tydligt att USA måste ta första steget genom ett bombstopp. Samtidigt måste Sovjet och Kina upphöra med sina vapenleveranser.

Jag är övertygad om att förhandlingstanken kommer att växa sig allt starkare hos USA:s folk. Jag tror att Robert Kennedy och andra förhandlingsvilliga, framträdande amerikanska politiker kommer att vinna den amerikanska opinionen för denna linje. Vi måste förstå hur det känns i hundratusentals amerikanska hem och familjer där man ser sina söner stupa i ett meningslöst krig. Jag hyser så stor tilltro till det amerikanska folkets känsla för humanitet, att jag tror att man där inser den dubbla tragedin i att deras egna ungdomar stupar samtidigt med ungdomarna och civilbefolkningen i det fattiga Vietnam.

Om det pinade vietnamesiska folket efter 20 års krigslidande skall få en bestående fred måste samtidigt med det fredsavtal, som vi alla hoppas skall komma till stånd, även de utomstående stormakterna förbinda sig att för all framtid avstå från militär och ideologisk infiltration i Vietnam och att låta det vietnamesiska folket utan inblandning välja sin framtida statsform i fria val.

Jag tycker att den svenska debatten bör nyanseras. Vi har mänsklig rätt att

protestera mot våld i alla dess former var i världen det än förekommer. Våld löser aldrig mellanfolkliga konflikter. Men våra opinionsyttringar måste ha värdiga och balanserade former. I regeringsdeklarationen framhålles att Sverige inte eftersträvar en medlarroll i vietnamkriget men att vi är beredda att förmedla kontakter mellan de stridande parterna om dessa så skulle önska. Jag tror för min del att våra möjligheter att spela en förmedlande roll nu är ytterst små. Men låt oss då åtminstone som medborgare i en högtstående demokrati inte använda det pinade vietnamesiska folkets tragiska situation som tillhygge i den inrikespolitiska debatten. Förmår vi inte det, herr talman, är vi sannerligen dåliga bärare av en uppriktig humanitär grundsyn.

När statsrådet Palme före middagspausen läste upp valda delar ur ett radiotal, som behandlade idéinnehållet i demokratis frihetsideal, nämnde han ideal som omfattas av hela vårt folk med undantag för några små extremistgrupper som vi inte behöver räkna med. Alla demokratiska partier känner i vår mogna demokrati den djupaste respekt för de ting som herr Palme berörde, för människovärdet, för den sociala friheten, för humanitet och tolerans, över huvud taget för demokratis grundläggande fri- och rättigheter. Jag tycker därför att det är en aning pretentiöst och ger debatten en ideologisk slagsida, när herr Palme söker framstå som den främsta symbolen för de värden som hela det svenska folket omfattar. Värden som vi alla omfattar och är beredda att värna med alla medel. Jag tror att det också är dessa ideal som har väglett Amerikas förenta stater, när detta land två gånger under detta sekel räddat Europa från vad som jag tror i ett historiskt perspektiv kommer att betraktas som ett inbördeskrig mellan de små staterna på Europas kontinent.

I mitt parti är vi sedan många år övertygade om att solidariteten mellan

Utrikes- och handelspolitisk debatt

människor inte får göra halt vid folkhemmets gränser. Vi måste visa en internationell solidaritet som mer än hittills i aktiv handling tar sig uttryck i att vi delar vårt överflöd med de fattiga, de hungrande och förtryckta folken.

Jag skall inte gå in på något försök till en djuplodande analys av hela den invecklade vietnampolitiken i alla dess aspekter, men vi lever alla i en stark övertygelse om att fredens dag också måste komma för detta folk, och då kommer det en dag efter fredsslutet, då ett återuppbyggnadsarbete måste börja. Vi skall märka att det blir ett uppbyggnadsarbete av väldiga dimensioner, om demokratin skall kunna befästas och folket inom överskådlig tid få drägliga materiella levnadsvillkor — av väldiga dimensioner därför att landet är söndertrasat av krig under två decennier.

Nu vill jag, herr talman, med allvar och övertygelse hävda, att Sverige borde göra en konstruktiv insats för det vietnamesiska folkets framtid, om vi inför Förenta Nationerna skisserade en återuppbyggnadsplan för Vietnam, där Vietnam garanterades omfattande internationell ekonomisk och humanitär hjälp för att resa landets underutvecklade och sönderslagna näringsliv upp ur spillrorna efter krigets förödelse och ge det pinade folket möjlighet till en dräglig materiell standard. Det är min fasta övertygelse att det skulle vara det bästa svenska bidraget till en framtida fred i detta land. En sådan uppbyggnadsplan på bred internationell basis skulle inte bara vara en humanitärt betingad åtgärd. Den skulle också bevisa för detta folk, att världens demokratier bärs av solidaritetskänsla över gränserna och därmed kunna bli den säkraste garantin för beståndet av demokratin i Vietnam.

Det kan synas optimistiskt att redan nu väcka denna tanke, eftersom Vietnam befinner sig mitt uppe i brinnande

krig, men låt oss för en gångs skull vara mäktiga att se framåt och seriöst ställa oss frågan: Vad händer i Vietnam när den fred kommer som vi alla hoppas på? Om världens demokratier då står tomhänta kan Vietnam trots allt ligga öppet för infiltration från totalitära regimer. Därför har jag velat väcka det här förslaget redan nu. Jag tror att detta är mer konstruktivt än att vi står här och träter om lämpligheten eller olämpligheten av olika slags demonstrationer eller bråkar om innehåll i vissa politiska tal. Jag vill därför vädja till regeringen att till allvarlig prövning uppta det förslag jag här antytt och i Förenta Nationerna föreslå en uppbyggnadsplan för Vietnam på bred internationell basis.

Jag skall nu gå över till ett annat ämnesområde. Sedan riksdagen senast diskuterade marknadsfrågan har ju Frankrike ännu en gång blockerat Storbritanniens möjligheter att vinna inträde i den Gemensamma marknaden. Enligt min mening var Englands nya ansökan redan från början svagt underbyggd. När England förra gången drabbades av det franska vetot var det väl en allmän uppfattning, att man inte skulle göra en förnyad framställning förrän det fanns politiska garantier för att Frankrike inte skulle inta en absolut negativ attityd. Den politiska opinionen i England utvecklades emellertid så, att premiärminister Wilson tog ställning för en förnyad ansökan utan att ens ha ett minimum av politiska återförsäkringar hos president de Gaulle. England var redan då — och är ännu mer nu — inne i en ekonomisk kris, bl. a. till följd av Suez-krisen, inhemska strejker och annat som slutligen framtvingade en devalvering av pundet. Självfallet har de ekonomiska svårigheterna för England spelat Frankrike väl i händer, och Frankrike har passat på att understryka Storbritanniens bristande förmåga att för närvarande uppfylla de ekonomiska förplik-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

telser som är förenade med ett medlemskap i EEC. Med de Gaulles kända inställning till Englands anslutning var det naturligt att Frankrike hävdade, att förhandlingar med England skulle kunna upptas först sedan den brittiska ekonomin sanerats.

Jag beklagar denna utveckling eftersom jag delar regeringens uppfattning att verkningarna av marknadssplittningen i Europa nu börjar bli verkligt kännbara. För vårt eget lands företagssamhet innebär det ett betydande handikapp att först vara nödsakad att producera till Europas högsta kostnads-läge och sedan forcera EEC:s höga tullmur för att komma ut på de stora marknaderna i kontinental-Europa.

Jag tillät mig att redan i den förra handelsdebatten den 7 november förra året hävda, att om förhandlingarna även denna gång skulle misslyckas måste de berörda EFTA-staterna vinnlägga sig om att pröva andra temporära anslutningsformer under en övergångstid för att undvika marknadssplittningens nackdelar. Jag har samma ståndpunkt i dag, och denna tankegång återfinnes också i dagens regeringsdeklaration. Den har också diskuterats nyss i meningsskiftet mellan handelsministern och herr Gustafson i Göteborg.

Men det senaste franska vetot måste, såvitt jag förstår, även betraktas som en mycket allvarlig motgång för EEC-kommissionen, ty kommissionen rekommenderade ju på sin tid att förhandlingar snabbt skulle upptas och satsade sin prestige på att så verkligen skulle ske.

Men ministerrådet kunde bara konstatera att det franska vetot var en realitet och att någon enighet inte kunde nås. Vi vet alla att det franska vetot av de övriga fem EEC-staterna mottogs kritiskt, men samtidigt kunde det konstateras att talet om en allvarlig kris inom EEC var överdrivet. Det är naturligt att man i alla stater ansåg sig ha så stort intresse av Gemenskapens

fortsatta harmoniska utbyggnad och utveckling, att ingen på allvar vågade ta ansvaret för att sabotera det fortsatta samarbetet.

För brittiskt vidkommande nödgas man tyvärr konstatera att engelsmännen inte lyckats finna något genomtänkt alternativ anpassat efter de nya förhållandena. Britterna har med enfaset hävdats tesen om »allt eller intet», d. v. s. man har tillbakavisat alla förslag som inte innebär fullt medlemskap i EEC eller en formel för anslutning som automatiskt leder fram till det målet. Den brittiske utrikesministern gjorde vid jultiden en serie besök i de övriga fem medlemsstaternas huvudstäder, såvitt jag förstår för att söka kapitalisera det missnöje som de Gaulles handlande kunde ha uppväckt. Samtidigt underströk emellertid britterna att denna aktivitet inte syftade till att skada EEC. Det betonades att man önskade att EEC skulle vara så starkt som möjligt den dag då Storbritannien kunde vinna inträde som medlem. Jag tror inte att den brittiska aktiviteten var särskilt framgångsrik.

Däremot synes det mig — och nu kommer jag in på den debatt som här fördes mellan handelsministern och herr Gustafson i Göteborg — som om Tyskland på senare tid har kommit att inta något av en nyckelställning. På tysk sida har man en i grunden positiv inställning till EEC:s utvidgning. Den är naturligtvis motiverad av ett intresse att utvidga den tullfria marknaden för tyska industriprodukter. Samtidigt har tyskarna vunnit ett visst förtroende hos de Gaulle genom att de inte direkt har fronderat mot den franska politiken.

Denna mellanställning har tyskarna sökt utnyttja till att öppna vägen för ett engelskt medlemskap utan att bryta sönder samarbetet mellan EEC-staterna. De Gaulle har också vagt antytt möjligheten av vad presidenten kallar »alternativa arrangemang», och förbundskansler Kiesinger och utrikesminister

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Willy Brandt har vid besök i Paris tydligen försökt avpressa de Gaulle ett konkret besked om vad de uttalandena innebär. Detta resulterade så småningom i den s. k. Paris-deklarationen, där man blivit enig om en plan enligt vilken stater utanför EEC i avvaktan på ett framtida medlemskap skulle kunna få vissa handelslättnader. Om innebörden av planen synes emellertid i efterhand ha uppstått delade meningar. Från tysk sida gör man gällande att överenskommelsen närmast innebär upprättande av ett västeuropeiskt frihandelsområde. I Paris tycks man vara benägen att betrakta överenskommelsen som utgångspunkt för löst arrangerade tull-sänkingsförhandlingar liknande förhandlingarna i Kennedyronden.

Man kan givetvis spekulera över orsakerna till den franska negativa attityden till EEC:s utvidgning. Personligen tror jag att orsakerna ligger på det politiska planet. Frankrike önskar så långt som möjligt fullborda EEC:s utbyggnad innan ytterligare stater vinner inträde och Frankrike därmed måhända förlorar något av sin nu dominerande ställning inom EEC. Vi skall lägga märke till att det ännu återstår att fatta många viktiga beslut inom EEC, bl. a. beslutet om förhandlingar nästa år rörande den gemensamma jordbrukspolitiken. Det är därvid ett klart franskt intresse att få avsluta dessa förhandlingar på basis av nuvarande styrkeförhållanden inom EEC.

England har ju nyligen beslutat att avveckla sina utomeuropeiska intressen på det försvarspolitiska området. Det måste mot denna bakgrund vara ett starkt brittiskt intresse att åtminstone i Europa få spela en sådan roll som man med hänsyn till sin storlek och utvecklingsgrad anser sig berättigad till. Frankrike har ju för länge sedan avvecklat sina direkta intressen i andra världsdelar och har haft god tid att etablera sig som europeisk stormakt. Det finns sålunda där ett motsvarande

intresse av att värna om den redan uppnådda positionen genom att tills vidare motverka ett ökat brittiskt inflytande på kontinenten.

Jag har velat teckna denna bakgrund, herr talman, för att ställa frågan vad Sverige kan göra i nuläget för att positivt påverka marknadsproblemens utveckling. Jag anser i likhet med handelsministern att det fransk-tyska förslaget rymmer flera konstruktiva element. Det är måhända i dagsläget det mest realistiska alternativet, eftersom ett visst mått av samarbete från franskt håll synes vara garanterat redan från början. Den fransk-tyska planen leder visserligen inte fram till ett automatiskt medlemskap för de länder som deltar i detta eventuella samarbete, men det skulle medföra temporära lättnader i handelshindren och — jag betonar det — i en fortgående integrationsprocess erbjuda vissa garantier för mera definitiva lösningar i framtiden. För svensk del innebär den därtill att man för den närmaste framtiden slipper att ta definitiv ställning till frågan om anslutningsformen inom Gemenskapen.

Jag anser för min del att vårt lands strävanden bör inriktas på att i samarbete med övriga nordiska länder främst söka påverka den negativa brittiska inställningen till intermediära lösningar. Vårt land får tillfälle att framföra sådana synpunkter, om inte förr så vid EFTA:s ministerrådsmöte den 9—10 maj.

Jag anser vidare att Sverige via diplomatiska kanaler eller på annat sätt i EEC-huvudstäderna bör markera att det förefinns ett betydande svenskt intresse för det fransk-tyska lösningsförslaget. En sådan aktion har nyligen företagits av Schweiz, och den har rönt ett positivt mottagande. Jag är medveten om att detta förslag inte erbjuder någon slutgiltig lösning på marknadsfrågan i Europa, vilket jag också har betonat, men jag vill liksom handelsministern säga, att man för att bryta

det dödläge som nu existerar måste ta till vara alla de möjligheter som står till buds. Jag delar handelsministerns uppfattning att det inte är bra att försöka spela fem mot ett i detta sammanhang.

Den i regeringsdeklarationen apostroferade Beneluxtanken tror jag inte har full relevans, eftersom det såvitt jag förstår inte finns ett tillräckligt engagemang för detta förslag på fransk-tyskt håll.

I avvaktan på resultatet av dessa förhandlingar bör man givetvis bygga vidare på samarbetet inom EFTA. Ett värdefullt initiativ skulle vara den tullharmonisering som nämndes av herr Hedlund, likaså ett upptagande av tanken på en mera samordnad politik i fråga om tullsänkningar mot tredje land, vilka nu ofta förekommer för varor som ej tillverkas inom det egna landet men däremot kanske inom EFTA.

Jag vill i motsats till herr Hermansson med tillfredsställelse notera resultatet i marknadsfrågan vid Nordiska rådets möte i Oslo. Där var man i stort sett enig om att EFTA skall vara plattformen för Nordens agerande i marknadsfrågan i framtiden, även om man inte därmed binder sig för att för alltid ligga i Englands kölvatten.

Det fransk-tyska förslag som jag tidigare nämnde skulle, om det blir ett associeringsliknande arrangemang, för både England och Norden få en annan innebörd än om denna form för anslutning reserveras för Sverige och ett antal mindre utvecklade småstater. Jag vill betona detta och poängterar samtidigt att denna lösning måste ses som en övergångsform och inte som en slutgiltig lösning.

Jag kan förstå att speciellt för England som stor industrination kan eventuell associering ingalunda betraktas som ett slutmål. Det skulle innebära att England som den största staten i EFTA skulle ställas utanför beslutsprocessen i EEC:s olika organ. Låt mig tillägga att ur ett vidare perspektiv kan

Utrikes- och handelspolitisk debatt

en stor europeisk handelsgemenskap, kringgärdad av en hög tullmur, inte heller betraktas som ett slutmål för de handelspolitiska strävandena. Om man internationellt på lång sikt skall kunna tillvarata råvarutillgångar och ekonomiska resurser maximalt — och inte minst kunna lösa u-ländernas krisartade problem inom överskådlig tid — framstår för mig tanken på en global frigörelse steg för steg av världshandeln som det ideala men tyvärr långt avlägsna slutmålet.

I detta anförande instämde herrar Persson i Heden, Eriksson i Bäckmora, Lindberg, Gomér, Sundkvist, Dockered, Larsson i Luttra och Josefson i Arrie (samtliga cp).

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Neutralitetspolitiken är djupt förankrad i svenska medborgares medvetande. Vi upplever den som en trygghetsskapande faktor. Dess betydelse för bevarandet av fred och som brygga för internationella kontakter har under årtionden hamrats in i vår tankevärld av utrikesministrar, statsministrar och partiledare. Vi har också vant oss vid att vårt land av omvärlden med uppskattning betraktats som pålitligt i strävan att vara neutralt.

Varje diskussion om den svenska neutralitetspolitikens innehåll, varje tvekel på dess värde som garanti för vårt lands fred har regelmässigt tänt statsministerns indignerade protester. Det är väl då ganska naturligt att det väcker stort uppseende om en svensk regeringsledamot företar sig något som ter sig som ett avsteg från den invanda neutralitetslinjen.

Dess bättre har sådana äventyrligheter varit sällsynta. Men utbildningsministerns uppträdande på Sergels torg den 21 februari i år vid sidan av en officiell representant för ett krigförande land och hans samtidigt framförda ensidiga och kränkande kritik

Utrikes- och handelspolitisk debatt

av den andra krigsförande parten kan betraktas som ett skolexempel på hur en officiell person i ett neutralt land inte bör uppträda. Och det skapade än mer förvåning och väckte djup oro när statsministern därefter här i kammaren för i dag tre veckor sedan meddelade att såväl han som utrikesministern hade granskat det tal, som innehöll dessa deklarationer, innan det framfördes.

Detta meddelade statsministern i en replik till mig då jag fick svar i kammaren, sedan jag frågat om statsministern ansåg statsrådet Palmes agerande en vecka tidigare lämpligt. Jag ställde frågan till statsministern på morgonen dagen efter demonstrationen på Sergels torg. Den innebar en klar kritik, vilket jag också framhöll i samband med att frågan besvarades. Statsministern måste därför ha talat mot bättre vetande när han i ett tal i Karlstad i lördags tillät sig påstå, att högerpartiet reagerat mot extraturen på Sergels torg först sedan den amerikanske ambassadören kallats hem.

Vi önskar alla att kriget i Vietnam skall upphöra. Vi sluter också alla upping FN-chefens yrkanden om bombstopp, erkännande av FNL som förhandlingspart och om fria val. Sådana ställningstaganden strider inte på något sätt mot den strikta neutralitetspolitiken.

Men därifrån och till en ensidig, onyanserad och grovt kränkande kritik av Förenta staternas politik och illviliga misstänkliggöranden av motiven för denna politik är steget mycket långt. Det kan inte vara förenligt med en neutral ställning att tillvita den ena parten i ett krig enbart tivelaktiga motiv och att insinuera att Amerika utkämpar detta krig för att med våldets och förtryckets hjälp värna sina privilegier samt att den amerikanska politiken är ett hot mot demokratin inte enbart i Vietnam utan i hela världen.

Låt oss inte glömma att det ameri-

kanska folkets krigsinsatser i kampen för demokratin under detta århundrade bidragit till att rädda Europas folk från diktaturens våld och åsiktsförtryck. Och låt oss komma ihåg att Amerikas förenta stater redan för mer än hundra år sedan var en tillflyktsort också för tusentals svenskar, som utvandrade dit för att få tänka fritt och agera fritt i religiösa frågor. Från den tiden finns starka band mellan vårt folk och Förenta staternas. Nära nog i varje svensk familj har man anförvanter eller vänner däröver.

Jag menar naturligtvis inte att Förenta staternas insatser i det förgångna, vilka även vårt land har anledning uppskatta, eller landets traditioner som värnare av demokratisk rätt till åsiktsfrihet på något sätt berättigar till övergrepp i dag mot andra folk. Men man har anledning tro att motiven för Förenta staternas vietnampolitik är andra än dem regeringen vill få oss att tro på.

Regeringen söker uppenbarligen genom sin speciella vietnamemissarie fånga in den opinion i vietnamfrågan som finns i vänsterradikala grupper i vårt land, ofta ungdomligt betonade och mycket engagerade. Det kan ur snävt partiegoistiska synpunkter finnas förklaringar till att man försöker spela på dessa känslor. Men det är inte förenligt med vårt lands intressen att härigenom spela bort vår neutralitetsviljas trovärdighet. De demokratiska partierna i vårt land har hittills varit helt ense om den neutrala svenska ståndpunkten och också om värdet av att denna ståndpunkt är klar och otvetydig. Vi måste alla medverka till att den enigheten bevaras.

Inte minst för utbildningsministern borde det ligga nära till hands att medverka till att den svenska allmänheten får en saklig, välbalanserad och nyan- serad kunskap om situation och motiv. Det är önskvärt och angeläget att han mer ägnar sig åt politikerns viktiga uppgift att vara opinionsbildare och

mindre åt att söka fånga in en extremt enögd opinion.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är naturligtvis inte lätt för någon av oss när debatten har pågått en hel dag att komma med några nyheter. Det finns alltid risk för att vi upprepar vad som tidigare sagts; och jag har föresatt mig, herr talman, att i kväll främst tala om ting som jag inte har hört andra ärade ledamöter av kammaren tala om tidigare i dag.

Jag hade icke tillfälle att lyssna på herr Bohmans första anförande, men man har berättat för mig att herr Bohman i det anförandet kritiserade utrikesutskottet för att utskottet inte i den tid som herr Bohman önskade har velat ta upp till behandling högerns stora motion med synpunkter på vår neutralitetspolitik. I och för sig tycker jag det är felaktigt att dra en intern utskottshistoria inför kammaren, men eftersom herr Bohman har gjort det har jag ett behov, herr talman, att meddela kammaren hur det i själva verket gick till i utrikesutskottet.

På förslag av utskottets sekretariat gjorde utskottet en ärendefördelning för några sammanträden under våren. En enda högerledamot var närvarande, och han observerade tydligen inte utskottets beslut. Först när utskottet var färdigt med behandlingen ville han riva upp det tidigare fattade beslutet, och det fann icke utskottet skäl att göra. Om högerns ledamöter i utrikesutskottet hade varit närvarande i större utsträckning än de var och om den enskilda ledamot som var där inte hade suttit och sovit under utrikesutskottets behandling av problemen, hade denna situation säkerligen inte uppstått.

Herr talman! Jag har med stor uppmärksamhet lyssnat till talarna närmast före mig, herr Antonsson och herr Turesson. Jag finner ingen anledning att ta upp polemik med herr Turesson, därför att allt vad han sade har sagts

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tidigare i dag från högerhåll. Jag fann inte ett enda ord som inte var sagt tidigare, och allt detta har också bemötts från socialdemokratisk sida. Jag har alltså ingen anledning att ta upp någon diskussion med honom.

Herr Antonssons anförande var i många avseenden mycket intressant. Herr Antonsson är en man som försöker tränga djupt in i de här stora och svåra problemen och som kan mycket om dem. Han började sitt anförande med att recensera något av dagens debatt och sade att han tyckte sig se en tendens till att somliga vill utnyttja vietnamfrågan i striden om ungdomsväljarna och om vissa vänsterelement. Han kritiserade statsrådet Palme för att — som han sade — denne ville stå som den enda symbolen för de demokratiska värden som alla vi andra är eniga om i Sverige. Jag tycker att herr Antonsson började sitt anförande med en ganska ful insinuation. Det är rätt överraskande att företrädaren för de yngre centerpartisterna i denna kammare vill spinna på samma trådar som högerns talare har gjort tidigare i dag. Om en socialdemokratisk talare med kraft uttalar sin indignation över det som händer i världen och har huvuddelen av Sveriges befolkning bakom sig, bör inte herr Antonsson och andra centerpartister avundsjukt tolka det som ett ensidigt försök att få väljare på vänsterkanten eller bland ungdomarna.

Alla har samma möjligheter att göra offentliga uttalanden både i kammaren och annorstädes, och jag har icke hört, mina damer och herrar, någon företrädare för centerpartiet så starkt och så engagerat som herr Palme har gjort i dag formulera en uppfattning om den strid kring demokratis värden som nu utspelas runt om i världen inför den talrika ungdomsgeneration, vars framtid på jorden är beroende av hur de som nu leder folkens öden löser dessa stora problem.

Under den tid vi huvudsakligen har

Utrikes- och handelspolitisk debatt

diskuterat Vietnam har vi nåtts av beskedet om hur i en annan del av världen oron består och utvecklas, kanske i riktning mot en ytterst allvarlig konflikt. Jag tänker på vad som hänt i dag vid gränsen mellan Israel och Jordanien. Jag tillhör dem som från denna talarstol vid flera tillfällen har uttalat mig engagerat till förmån för israelernas kamp för sitt människovärde och sin stat.

Jag har i ett par utrikesdebatter protesterat mot den behandling som judarna röner på många håll i världen och betraktar den arabiska inställningen till den israelitiska staten som orimlig. Jag har ett behov av, herr talman, att i dag uttala min besvikelse över att Israel har brutit vapenstilleståndet och i dag gått till anfall mot den jordanske grannen. Detta försvårar möjligheterna att skapa en fred i detta område, och det försvårar också möjligheterna för den svenske ambassadören Jarring att göra en insats i den känsliga Främre Orienten.

Händelseförloppet över den israelisk-jordanska gränsen i dag ger oss ytterligare en anvisning om hur oerhört viktigt det är att Förenta Nationerna blir starkare än för närvarande, att Förenta Nationerna får kompetens och resurser att på ett effektivare sätt än hittills gripa in och göra en insats när det visar sig att berörda folkgrupper och stater inte själva har kraft och vilja att söka lösa problemen.

Men det kanske är så, att Förenta Nationernas möjligheter att göra en insats skulle vara större om inte de internationella organen vore så uppsplittrade som de är för närvarande på en mängd skilda organisationer. Över hela jordklotet finns det organ, utspridda såväl under FN som utanför Förenta Nationerna, som arbetar med de mest skiftande ting, men många av dem sysslar med ungefär samma saker. Det pågår en »overlapping» mellan de internationella organen i en betydande utsträckning, där stora och värdefulla re-

surser i fråga om mänsklig arbetskraft, fantasi och energi spelas bort genom att verksamheten inte kan samordnas på ett riktigt sätt.

Detta gäller inte minst i Europa. Jag vågar påstå att det knappast finns någon som kan räkna upp namnen på de internationella organisationer som fungerar i Europa. När vi läser förkortningarna, går även de av oss som sysslar mycket med detta vilse i djungeln. Det finns alldeles för många organ, och det är alldeles för många av dem som sysselsätter sig med ungefär samma saker utan vettig samordning.

Samtidigt är det uppenbart att det finns områden där internationella organ med större kraft än de som finns hittills borde kunna gripa in. Jag tänker då inte bara på de större ting, som vi så ofta talar om. Det vi med största intresse diskuterar är världsfredens problem, det är nedrustningsproblemen, det är frågorna i Europa om samordnande av verksamheten i EEC och EFTA. Men det finns också så mycket annat, som man skulle kunna gripa tag i och börja med för att försöka åstadkomma något vettigt samarbetsresultat.

Att jag missade första delen av dagens utrikesdebatt berodde på att jag befann mig på ett flygplan från Paris, där jag i går deltog i ett kommittésammanträde i en europarådskommitté som just sysslar med några av de europeiska samverkansproblem som är totalt olösta.

Här går riksgränser i världsdelen genom tätbefolkade områden, där de kommunala myndigheterna saknar kompetens att samverka över gränserna. Den service som man lätt skulle kunna skapa åt ett stort befolkningsområde splittras upp därför att landgränser går genom området och omöjliggör en effektiv samverkan.

Jag avstår från att räkna upp ytterligare en rad av motsvarande problem, men de som ägnar sig åt detta i vår världsdel kan nog alla understryka hur

Utrikes- och handelspolitisk debatt

viktigt det är att man med vilja och kraft försöker gripa sig an även de mindre tingen, dem som inte åstadkommer de stora tidningsrubrikerna men som kanske i det långa loppet som små byggstenar kan åstadkomma uppbyggandet av en effektivare och bättre samverkan i Europa och i världen och på sitt sätt också medverka till att de verkligt stora frågorna kan komma att lösas.

Jag tror att det skulle vara möjligt att inom EFTA:s ram på vissa områden lösa en del av de problem som är olösta. Statsrådet Lange har talat om patentlagstiftningen tidigare i dag, och jag är övertygad om att det därutöver finns en rad olika frågekomplex där EFTA skulle kunna göra en insats för att skapa bättre samordning av vår verksamhet i världsdelen.

Herr talman! Det har i dagens debatt inte varit många som talat om Grekland. Jag skall be att få säga några ord om den grekiska statens och det grekiska folkets problem.

Jag och en kollega från andra kammaren och en från första kammaren besökte under sensommaren som våra partiets representanter Grekland för att försöka bilda oss en uppfattning om situationen i landet. Vi fick då uppleva hur en diktatur år 1967 kan fungera i Europa, i ett land dit massor av svenska turister rest under många år, ett land, som för många betytt så mycket då det gällt uppbyggandet och vaktsläendet kring de demokratiska värdena.

De demokratiska fri- och rättigheterna är sönderslagna i Grekland. För snart ett år sedan tog en militärjunta makten och placerade sina motståndare i fängelse. Det ettårsjubileum som snart kan firas av de grekiska överstarna är ett skrämmande monument över vad som kan hända, om de politiska organisationerna i Europa inte förmår samlas sig kring kraftfulla försök att uppnå social och ekonomisk utveckling och stabilitet.

Jag tror att det tyvärr kommer att ta mycket lång tid innan demokratin återvänder till Grekland, men när den en gång kommer tillbaka, kommer det att vara en ytterst viktig uppgift för de svenska folkrörelserna att medverka till uppbyggandet av effektivt fungerande folkrörelser i Grekland. Som medlem av det socialdemokratiska partiet vill jag gärna säga att det kommer att vara en ytterligt viktig uppgift för den svenska arbetarrörelsen att hjälpa till att bygga upp en demokratisk grekisk arbetarrörelse med både fackliga och politiska organ. Om en sådan arbetarrörelse hade funnits tidigare, hade överstekuppen i april förra året kanske aldrig kommit till stånd.

Jag hälsar med tillfredsställelse regeringens agerande i Europarådets ministerkommitté för att mot bakgrund av debatten om de mänskliga rättigheterna försöka få den europeiska församlingen att fördöma den grekiska diktaturen. Jag har också vid europarådsförsamlingen i Strasbourg uttalat den uppfattningen att Grekland bör uteslutas ur Europarådets rådgivande församling, eftersom det genom att åsidosätta de grundläggande kraven på demokrati har diskvalificerats från medlemskap. Majoriteten av medlemmarna i Europarådet har inte velat vara med om detta utan beslutat att militärjuntan skulle få ytterligare ett år på sig. Inom loppet av detta år skall man återupprätta demokratin. Om så inte sker, kommer Grekland att uteslutas ur Europarådet.

Många undrar om detta är en riktig metod, om man inte därigenom mera svetsar samman folket kring överstarna och därmed förstärker diktaturen. Jag har den meningen, herr talman, att det egentligen bara finns en enda väg att hjälpa Grekland att återupprätta demokratin. Det är att mycket effektivt och kraftigt utifrån utöva påtryckningar på regimen, påtryckningar av politisk art men påtryckningar framför allt av ekonomisk art. Det borde vara en heders-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sak för vårt folks turister att inte besöka Grekland så länge diktaturen regerar där. Det borde vara en hederssak för varje svensk att genom att bidra till en blockad av Grekland försämra regeringens arbetsvillkor och därigenom hjälpa till och möjliggöra återinförandet av demokrati i landet.

Många menar att det inte är så stor anledning att diskutera den grekiska diktaturen när vi ändå upprätthåller förbindelser med andra diktaturer. Det ligger naturligtvis rätt mycket i detta. Vi upprätthåller förbindelser med en lång rad länder, vilkas regimer är av ungefär samma typ som den grekiska. Vi har handelsförbindelser med dem, vi har fulla diplomatiska förbindelser med dem och vi kan bara konstatera att den värld vi lever i inte är den bästa av världar. Men låt oss gärna se kritiken mot den grekiska militärjuntan som ett uttryck för den avsky vi känner mot diktaturer var de än förekommer.

Härmed avser jag också det som nu händer i Sydafrika och Rhodesia. Jag tänker inte fördjupa mig i dessa viktiga och intressanta och för mänsklighetens framtid avgörande frågor. Jag nämner dessa länder av den anledningen att det under den senaste tiden uppstått en diskussion om vårt lands medverkan i idrottsutbyte med dessa länder. För mig är det självklart att statsmedel inte skall användas för att bekosta deltagande i sommarens olympiska spel, om Sydafrika tillåts delta där. Likaså är det självklart för mig att vi inte skall spela Davis Cup-tennis med Rhodesia.

En del säger att man inte skall blanda ihop idrott och politik. Men observera att när vi diskuterar rasfrågorna är det inte en politisk diskussion, det är inte en fråga om det som vi i vanliga fall menar när vi talar om politik; det är fråga om de mänskliga rättigheterna, om de grundläggande förutsättningarna för mänsklig samvaro i fred och frihet. I kampen för fred och frihet, i kampen

för mänskliga rättigheter kan inte den svenska opinionen tåga still, och man kan inte med hänvisning till partipolitisk neutralitet avstå från att engagera sig i dessa frågor och från att kräva att vi inte skall ha idrottsutbyte med länder som bedömer människornas värde efter deras hudfärg. Vi bör inte låta svensk ungdom tävla med representanter för folk som låter hudfärgen vara avgörande på de politiska vädjobanorna och låter exekutionsplutonerna eller hängningspatrullerna träda i verksamhet där det enda brottet är hudfärgen.

Jag vill, herr talman, sluta detta anförande med att som så många andra i debatten i dag uttala min stora sympati för det entusiastiska deltagandet från svenska ungdomar i vad som händer i världen i dag, antingen det gäller de underutvecklade folkens kamp för sin frihet, striden kring demokratins problem eller det som händer i Vietnams djungler. Det är självklart att inte heller jag kan solidarisera mig med de våldsyttningar som denna entusiasm stundom tar sig. Unga människor förstår inte alltid att man måste iakttå måtta och sans när man ger sin mening till känna. Det är beklagligt om det finns ansvarslösa ledare som organiserar äggkastarbataljoner och våldsdåd. Självfallet tar vi avstånd från sådant. Men i denna ungdoms engagerade funderande över vad som händer i världen ligger kanske något av det sundaste och riktigaste som vi upplever i vår tid.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr överraskade mig verkligen genom att påstå att jag hade spunnit på samma tema som högern. Jag trodde inte att en så skicklig dialektiker som herr Alemyr skulle behöva använda sådana argument. Jag kan inte heller förstå att herr Alemyr kan finna paralleller mellan *grundtonen* i min kritik och det anförande som herr Bohman höll i dag.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Vad jag har betonat är att vi står bakom regeringens officiella ståndpunkt. Vi kräver upphörande av bombningarna, erkännande av FNL som förhandlingspart och inledande av förhandlingar. Jag sade att förhandlingsbordet är den enda möjliga segerplatsen. Men jag beklagade samtidigt om denna mycket tragiska konflikt skall användas som tillhygge i den inrikespolitiska debatten. Anser inte också herr Alemyr att det är beklagligt och ovärdigt om så blir fallet? Jag förde dessutom fram tanken på en konstruktiv plan för en internationell återuppbyggnad, en plan som jag anser att regeringen borde ta initiativ till i FN. Vad jag reagerade emot, herr Alemyr, var att statsrådet Palme i en mycket intensiv debatt med de andra partiernas ledare framställde sig som speciell talesman för de demokratiska värden, som vi alla i detta land står samlade bakom. I fråga om anslutningen till demokratins frihetsideal skall man inte, anser jag, dra upp några gränser mellan de olika partierna. Vi slår alla vakt kring dessa ideal: människovärdet, den sociala tryggheten, humaniteten och toleransen. Det var den ideologiska slagsidan i denna debatt som jag reagerade mot.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde allt detta i herr Antonssons anförande. Men vad jag gick till angrepp mot var att herr Antonsson började sitt anförande med att säga, att han tyckte sig se en tendens till att utnyttja Vietnamfrågan i striden om ungdomsväljare och vissa vänsterelement. Det är mot den insinuationen i herr Antonssons anförande som jag har vänt mig. Jag sade därvid att det avsnittet i anförandet påminde om de anföranden som högermännen tidigare hållit. Jag har också opponerat mig mot att herr Antonsson uppfattat herr Palmes tal som om herr Palme gjorde anspråk på monopol i denna

fråga. Så har jag inte tolkat herr Palmes anförande. Jag har bara konstaterat att varken herr Antonsson eller någon annan företrädare för centerpartiet har hållit något tal som så engagerat och så entusiastiskt tagit upp dessa problem. Ni har haft samma möjligheter att göra det, men ni har avstått härifrån. Ni har också avstått från att göra en liknande solidaritetsförklaring med den svenska ungdomen. Herr Palme har på socialdemokratins vägnar i dag gjort en sådan solidaritetsförklaring. Det är väl litet märkligt, herr Antonsson, att ni så här i efterhand kommer och är ledsna över att ni inte var först med den deklarationen.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Alemyr, jag är verkligen inte ledsen, ty de demokratiska ideal som vi alla står enade omkring behöver vi inte med enfaset diskutera i denna kammare. När jag antydde att man försöker använda denna situation för att locka ungdomsväljare, berodde det på att herr Palme utan tvivel lade upp sitt anförande så, att han skulle framstå främst som förespråkare för de demokratiska frihetsidealen och för den internationella solidariteten. Om herr Alemyr lyssnat exempelvis till mina anföranden under årens lopp när vi diskuterat u-hjälpsfrågorna, undrar jag om han inte har upptäckt att vårt partis företrädare och i synnerhet vårt partis yngre representanter i denna kammare ådagalagt ett lika starkt engagemang i dessa frågor som företrädare för regeringspartiet har gjort. Jag skulle vilja säga att det i detta avseende finns mycket att hämta in på regeringssidan.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu tycker jag att herr Antonsson försöker blanda bort korten när han börjar tala om u-hjälpsdiskussionen. I dag har debatten gällt vietnam-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

problemen och de protester som rikstats mot kriget i Vietnam och bombfällningen över Vietnam. Jag vill gärna hålla med om att herr Antonsson tidigare hållit tal om u-hjälpen. Men det har varit tal av ett helt annat innehåll än det som är aktuellt i dag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Innebörden av dagens debatt, som jag beträffande vietnamproblemet inte tänker fortsätta, får nog anses vara att en förskjutning håller på att ske och har skett i fråga om den svenska regeringens inställning till neutralitetspolitiken vad gäller regeringens allmänna hållning under internationella konflikter och krig. Jag tror att det för några år sedan hade varit alldeles omöjligt att tänka sig att en regeringsledamot skulle demonstrera för en av två krigförande stater. Vilken verkan denna uppmjukning av gränserna för en regerings neutralitetspolitiska förpliktelser kommer att få, därom skall jag i dag inte spekulera. — Jag vill för övrigt tillägga att man inom oppositionen i annat sammanhang varit med om att förorda längre gående åtgärder än som kanske skulle ha ansetts naturliga för 15, 20 år sedan. Men det kan ju inte råda något tvivel om att det i dag är den svenska regeringen som företräder dem som vill göra den neutralitetspolitiska hållningen mer »elastisk» än tidigare.

Låt mig bara tillägga att en regering i ett neutralt land naturligtvis kan kritisera den amerikanska vietnampolitiken — det gör ju oppositionen också — utan att fördenskill solidariserar sig med och demonstrera för FNL och dess program och utan att blåögt utgå ifrån som givet att en FNL-regim skulle infria de vackra orden. Att söka skapa förutsättningar för en utveckling som ger nationell frihet och självständighet på demokratisk grund måste te sig såsom angeläget och som ett mycket viktigt önskemål för ett demokratiskt land som Sve-

rige. Förhandlingar som kan leda till en sådan utveckling framstår alltså som något vi i Sverige har anledning att verka för.

Herr talman! Det har sagts tidigare i dag att stormarknadsfrågan kommit i ett nytt läge sedan Storbritannien ånyo fått nej från Frankrike och därmed från EEC. Den direkta vägen in är tydligen stängd för EFTA-staterna. En situation har uppkommit där en kringgående rörelse kanske kan leda till en snabbare lösning av frågan än om man envisas att söka stänga sig in genom den stängda dörren. Jag har redan flera gånger tidigare under de senaste åren i denna kammare framhållit att det mycket väl kan komma att gå på det sättet. Det ter sig för närvarande som den enda möjliga vägen att pröva vad som kan nås med vad jag kallade en kringgående rörelse, som i varje fall har vissa utsikter att ge relativt snara, betydelsefulla, praktiska resultat och som inte gärna kan medföra något uppskov med mera radikala lösningar längre fram.

Från fransk sida började man på tidigt stadium i vintras att rekognoscera rörande de nordiska staternas intresse för en sådan kringgående rörelse för att åstadkomma framsteg i vad man trodde var önskad riktning, d. v. s. ekonomisk samverkan, önskad på alla håll. Det gällde alltså tanken på ett ekonomiskt samarbetsavtal utan närmare preciserat innehåll. Det var fullt klart att neutraliteten icke skulle utgöra något hinder för ett samarbetsavtal av denna art mellan EEC och de olika EFTA-staterna, bl. a. Sverige.

Detta franska initiativ, som ju var mycket vagt, togs sedan upp av den tyska regeringen. Vi får nu se vad resultatet kan bli av dessa ansträngningar. Personligen är jag överraskad över att regeringen har framställt detta såsom varande i allt väsentligt ett tyskt initiativ. Jag skulle ha önskat att regeringen hade mera aktivt intresserat sig

Utrikes- och handelspolitisk debatt

för att på ett tidigt stadium utforska vad de franska antydningarna kunde innebära, att regeringen inte skulle i den utsträckning som här skett koncentrerat kontakterna till Bonn. Det är möjligt att det har varit ett psykologiskt misstag av regeringen att framställa den här ifrågasatta utvecklingen närmast såsom en tysk aktion. Det kan tänkas minska intresset på franskt håll för åtgärder i antydd riktning. I varje fall bör regeringen energiskt tillvarata alla möjligheter.

Storbritannien, som vi givetvis i Norden är angelägna att hålla nära kontakt med, har inget sakligt intresse av att hindra att vi här försöker utforska vad som kan vara möjligt att vi visar ett positivt intresse. Jag vill starkt understrika att det här inte kan vara tal om att spränga sönder EFTA, utan tvärtom avses att stärka denna organisation, men EFTA:s existens, som är så värdefull, kan inte binda oss till passivitet när det gäller de här berörda problemen.

Jag vill också betona den stora betydelsen av att den utveckling som här behandlas icke på något sätt skulle stå i strid med den svenska neutralitetspolitiken och att detta klart erkänns både i Frankrike och Tyskland. Det måste utgöra en särskild anledning för oss i Sverige att agera. Det lönar sig föga att profetera om den större eller mindre sannolikheten. Därvidlag kan man nämligen, vis av tidigare erfarenheter, kanske inte vara så optimistisk. Men det finns anledning för oss att göra det som göras kan.

I dessa förhandlingar rörande det västeuropeiska integrationsproblemet har Sverige för närvarande ett allvarligt handikapp att kämpa mot. Vår ansökan till Bryssel i somras uppfattades inte där såsom avsikten var, sedan oppositionen hade gjort sina framställningar inom utrikesnämnden. Avsikten var ju att klargöra att Sverige i första hand var intresserat av att förhandla

om fullt medlemskap. Så har det inte uppfattats i Bryssel, och jag tror, att man måste säga att det är ursäktligt, ty framställningen var uppenbarligen inte tillräckligt klar, beroende på att regeringen till en början satt på två stolar och därför inte gjorde klart att den ena stolen skulle stå bestämt framför den andra. Det är alldeles tydligt att detta missförstånd i Bryssel och bland flera av EEC-staterna haft praktisk betydelse och att det är angeläget att undanröja det snarast möjligt. Sålunda har exempelvis Italien även när det gäller mera blygsamma handelspolitiska och ekonomiska samarbetsavtal bestämt hävdad att detta nu endast skulle bli aktuellt för Storbritanniens, Danmarks, Norges och Irlands räkning, medan däremot Sverige, som inte anses ha ansökt om förhandlingar rörande medlemskap på detta stadium inte skulle få vara med.

Benelux-staterna, om vilka vi ju trodde att de i vissa avseenden hade en liknande inställning som vår, skickade ut en inbjudan till åtgärder av ganska blygsamt slag, närmast överläggningar om teknologiska problem och vissa andra ting, för att hålla diskussionen i gång. Denna inbjudan skickades emellertid inte till Sverige men däremot till Danmark, Norge, Irland och England. Detta berodde också på att de inte ansåg att Sverige hade sökt förhandla om medlemskap. Danmark och Norge talade sedan för Sverige och framhöll, att de fann det alldeles självklart att Sverige borde delta i dessa resonemang. Detta tycks ha haft önskad effekt vad beneluxförslaget beträffar — åtminstone pekar utvecklingen i den riktningen.

När nu regeringen i dag förelägger riksdagen denna ganska omfattande framställning undrar man varför den döljer det jag här har omtalat. Varför låtsar regeringen som om vi blivit behandlade i paritet med Danmark och Norge när detta inte är fallet? Förklaringen kan väl inte vara någon annan än att det befinns inopportunt att klargöra,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att det i EEC anses råda stor oklarhet om den svenska hållningens verkliga innebörd. Enligt min mening finns det all anledning för regeringen att sörja för att det så snart som möjligt blir klart var Sverige står.

Fortfarande tycks man på regeringshåll vara så att säga litet omusikalisk då det gäller att förstå hur man inom EEC ser på den västeuropeiska integrationsproblematiken. I dagens regeringsdeklaration talas det på s. 34 om att det långsiktiga målet är en strävan att skapa en stor marknad i Europa. Just ett sådant uttryckssätt irriterar mycket inflytelserika kretsar inom EEC, som säger att det långsiktiga målet inte bara är av handelspolitisk art utan i varje fall måste innebära minst en ekonomisk union av något slag — även om man enligt franskt mönster skjuter de politiska aspekterna åt sidan, vilket från svensk synpunkt har stora fördelar. Men att referera strävandena inom EEC som om de bara skulle gälla att skapa en stor marknad är just sådant som inte gör ett gott intryck. Jag kan inte se varför vi inte skulle kunna säga ut — vilket ju regeringen gjort tidigare i annat sammanhang — att det snarast är fråga om något slags ekonomisk union, innefattande åtskilliga andra ting än handelspolitik.

Nu säger regeringen, och handelsministern upprepar det, att det vore alldeles orimligt om det när det gäller de eventuellt aktuella samarbetsplanerna skulle fästas någon vikt vid formen för vår ansökan till EEC och till om vi är neutrala eller inte. Men pekfingerar som visar vad regeringen tycker är naturligt har i det här fallet inte stort intresse. Det gäller att i Bryssel klargöra att det i vissa avseenden föreligger missförstånd, att Sverige är intresserat av ett långtgående ekonomiskt samarbete och att vår ansökan till Bryssel, som inte är aktuell nu, i alla fall äsyftade förhandling i första hand om fullt medlemskap och i andra hand

om andra anslutningsformer. Jag tror inte att vi för den skull behöver riskera några missförstånd om den svenska neutraliteten. Allra minst kan en regering, som inte anser sig hindrad av sådana framträdanden som vi i dag diskuterat, säga att vi är ur stånd att försvara svenska intressen när det gäller den europeiska integrationen, därför att det skulle kunna vålla missförstånd. Det är då närmast inom det kommunistiska blocket som man skulle kunna rynka ögonbrynen — för att nu använda utrikesminister Torsten Nilssons uttryck. Ånej, har vi fått en viss handlingsfrihet i det ena fallet, så bör vi också kunna använda den och tala ett öppet språk om sådant som regeringen i andra sammanhang förordar. Det kan ju inte vara så att risken för missförstånd är farlig bara när den är att finna på det ena hållet men inte på det andra.

Herr talman! En annan mycket viktig sak är förverkligandet av avtalen i Kennedyronden. Jag vill instämma i vad både Sven Wedén och Sven Gustafson sade, att om vi i Norden kan påskynda förverkligandet av dessa avtal i Europa och därigenom minska riskerna för en protektionistisk strömning i Förenta staterna, så att man inte där försenar avtalens förverkligande, är det en mycket stor insats. Och det brådskar verkligen! Enligt min mening bör de nordiska länderna sätta in all energi på att främja ett snabbare genomförande av Kennedyrondens avtal — men naturligtvis på vissa betingelser i vad gäller den amerikanska politiken. Därigenom skulle man stärka de mera frihandelsvänliga krafterna i Förenta staterna och minska risken för skadliga protektionistiska åtgärder. Även i det fallet gäller att ingen kan påstå att vårt konsekventa fasthållande av neutraliteten kan utgöra något hinder.

Vad den nordiska ekonomiska politiken angår har här tidigare med all rätt betonats att den kommit i ett nytt läge. Pessimismen rörande EFTA-staternas

Utrikes- och handelspolitisk debatt

inträde i EEC har ändrat förutsättningarna för en nordisk samverkan. Så länge man räknade med att de nordiska staterna kunde komma in i EEC inom ett eller annat år sades det — speciellt på danskt håll — att vi inte skulle binda våra händer genom att nu bygga ut det nordiska samarbetet. Det får göras senare, sade man, ty det väsentliga f. n. är samverkan i hela Västeuropa. Men när den utvecklingen nu ter sig mera avlägsen har helt naturligt intresset för en nordisk ekonomisk politik vuxit. Denna omsvängning har ägt rum med särskild styrka i Danmark. Därifrån har det kommit initiativ till ett helt nytt och mera radikalt grepp om de nordiska ekonomiska samarbetsförsmålen.

Vad de danska tankegångarna går ut på framgick redan vid Nordiska rådets senaste session men har därefter bekräftats. Det gäller en gemensam ekonomisk politik för de nordiska staterna med betydande gemensamma institutioner för att sköta den politiken. Det är ju något oerhört mycket mera radikalt än vi har varit vana vid. När människorna först får höra det förslaget tror jag att de inte gör klart för sig hur mycket längre dessa tankar går.

Man förklarade tidigare — som jag tyckte med all rätt — att den gemensamme nordiske förhandlaren vid Kennedyrondens slutfas innebar ett stort steg framåt. Men vad saken nu gäller är en gemensam ekonomisk politik på en rad områden. Det är inte bara fråga om exempelvis handelspolitik, skattepolitik, kapitalmarknadsproblem, jordbrukspolitik eller ekonomisk lagstiftning. Det är verkligen fråga om tankar på en ekonomisk union, vilken skulle gå längre än till och med vad som har dryftats i den västeuropeiska gemenskapen. Jag tror att ett stegvis genomförande av en sådan union skulle få mycket långtgående konsekvenser även för våra senare förhandlingar med EEC.

Enligt min mening måste det vara ett starkt skäl för denna politik att den inte på något sätt hindras av den svenska neutraliteten. Man skulle också kunna få en fast uppbyggnad av detta arbete och därmed uppnå större trygghet för att inte den nordiska enigheten och enheten skulle riskera att splittras under kommande svåröverblickbara förhandlingar i Europa, vilka eljest skulle kunna medföra att ekonomiska gränser kunde komma att dras upp längs Kölen. Alla som gärna vill betrakta en sådan spricka i Norden som nästan en omöjlighet och som menar, att den skulle innebära en katastrof, måste i hög grad intressera sig för en utveckling, som skulle ge oss ett betydande skydd för bevarandet av den nordiska ekonomiska enheten. Därför ser jag det, herr talman, som angeläget att vi gör klart för oss att det i detta sammanhang föreligger möjligheter till en helt ny epok i det nordiska samarbetets historia och att Sverige i stort sett bör stödja detta initiativ.

Självfallet är förslaget så radikalt att det inte kan genomföras på några få år. Många svårigheter kan också uppstå, t. ex. beträffande jordbrukets avsättningsproblem. Jag vill på tal om jordbruket antyda att i den mån uppoffringar kan bli nödvändiga i andra länder än Danmark bör dessa inte falla med en särskild tyngd på jordbruksbefolkningen. Vi bör se till att de samlade fördelar som en sådan politik borde kunna åstadkomma för ettvar av de nordiska folken — även det svenska — på ett eller annat sätt fördelas på alla de olika folkgrupperna i Sverige. Det får inte bli så, att fördelarna kommer vissa befolkningsgrupper till godo medan stora ekonomiska olägenheter åsamkas andra grupper. Anpassningsproblem måste självfallet uppstå, men detta är något annat än varaktiga ekonomiska förluster för någon viss grupp. Jag tror att det är väsentligt att detta klargöres för att man skall kunna få en

Utrikes- och handelspolitisk debatt

samlad anslutning till en positiv svensk hållning vid behandlingen av detta problem.

Jag hoppas, herr talman, att den enighet som hittills i stort sett rått i Sveriges rörande den nordiska politiken skall bestå. Men detta förutsätter en fast vilja till aktivitet i den antydda riktningen. Det är möjligt att en helt ny epok nu kan börja. Säkert är det naturligtvis inte, men det är alltså möjligt. Det vilar i så fall ett tungt ansvar på oss allesammans att utnyttja de möjligheter som finns — att inte låta dem gå oss ur händerna.

Ehuru handelsministern talade på ett glädjande intresserat sätt om dessa problem, skulle jag ändå ha önskat något mera av en bestämd politisk vilja i hans deklaration. Jag hoppas att en sådan vilja snart skall komma att visas av regeringen efter samarbetsministrarnas möte och innan statsministrarna sammanträder.

Enligt min mening har vi kommit därhän att det inte nu är fråga om att först utreda och åter utreda för att längre fram se vad man sedan kan enas om. Nej, nu gäller det att tillämpa den omvända tågorordningen: först fattar man vissa grundläggande beslut — möjligen försedda med en del reservationer — och sedan undersöker man hur dessa beslut bäst skall kunna förverkligas. Det var så man gjorde när man bildade Benelux; jag tror att jag tidigare redogjort för den saken här i kammaren. Bildandet skedde mycket snabbt, medan vi höll på i tio år med att utreda den nordiska tullunionen, varefter den plötsligt var inaktuell.

Herr talman! Får jag till sist kortfattat beröra ytterligare två ting.

Vår egen politik och den internationella handelspolitiken är saker som vi brukar diskutera i utrikespolitiska sammanhang. Strängt taget är det en ganska artificiell gränsdragning att gå in endast på denna sida av den ekonomiska politiken i dylika sammanhang. Det

finns ju andra mycket viktiga — i vissa lägen ännu viktigare — frågor som förutsätter internationellt samförstånd och internationella överenskommelser och som vi därför har anledning att diskutera i utrikessammanhang, Jag tänker på den konjunkturpolitik i samförstånd som Västeuropas stater enligt min mening bör bedriva, om det skall bli möjligt att klara problemet att någorlunda trygga en god konjunktur, någorlunda trygga sysselsättning och framåtskridande. Tanken att man internationellt måste komma överens bara om tullar o. d., medan konjunkturpolitiken kan överlämnas åt centralbankerna och vissa ministrar som i huvudsak sammanträder bakom stängda dörrar — och ger rapporter till riksdagen i mycket ringa utsträckning — kan jag inte acceptera. Jag passar på att understryka att regeringens härvidlag måste gå in för en öppnare politik och ge oss bättre information om det samarbete som äger rum inom OECD, den monetära fonden och de tios klubb.

Det är mycket aktuellt — och det är därför jag talar om saken nu — att det härvidlag verkligen tas ett initiativ och att man får till stånd ett internationellt samarbete — mera aktuellt än det många gånger har varit när vi diskuterat handelspolitiska frågor. Jag tror att det behövs en mera dramatisk uppläggning, så att man kan få folkopinionens tryck inom Västeuropa och Nordamerika bakom en politik som verkligen tryggar rimliga konjunkturer och därmed sysselsättning och standardhöjning. Vi i Norden kan inte klara dessa problem allena, och det vet alla. All right — då måste vi försöka få till stånd ett bättre samarbete, ty det som hittills har organiserats räcker tydligen inte. Därom vittnar utvecklingen under år 1967 i Europa på ett värtaligt sätt, något som jag väl inte här behöver närmare exemplifiera.

Herr talman! Med rätta har det talats om u-länderna och den handel som in-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dustriländerna bör bedriva. Det har påpekats att u-ländernas utrikeshandel inte har vuxit så mycket som industriländernas. Ofta nämns — fast det kanske inte nämnts i dag — att u-ländernas import växer så mycket mer än exporten. Dessa länder har ett stort importöverskott, vilket skulle vara betänkligt. I själva verket är det en konsekvens av kapitalimporten och av de gåvor u-länderna erhåller att deras import måste bli mycket större än deras export. Det är ingenting att beklaga sig över. Det är en ofrånkomlig följd av att u-länderna får låna kapital och får gåvor från andra länder.

F. n. frågar sig många om inte u-ländernas utrikeshandel kunde ökas mer om de fick bättre handelspolitiska villkor. Om detta har UNCTAD-konferensen till viss del handlat.

Jag tror att debatten om u-landsproblemen i det avseendet har varit alltför ensidig och litet vilsegången. Det hjälper inte hur gynnsamma avsättningsförhållandena vad andra staters handelspolitik och tullar beträffar är, om inte u-länderna har mer än små kvantiteter att sälja. U-ländernas produktion är ju mycket begränsad. Det centrala i våra hjälpaktioner är därför att göra större insatser än hittills för att hjälpa u-länderna att öka produktionen. Vi sätter in en hel del hjälpåtgärder, men tyngdpunkten måste ligga just på det här planet och inte på frågan om preferenstillar och dylikt.

Herr talman! Jag säger inte detta i polemik mot något i denna kammare företrätt parti utan som en allmän reflexion över den internationella debatten kring u-länderna. De flesta av oss kan säkerligen vara eniga om att det behövs olika slag av u-landshjälp, både den statliga hjälpen — lämpligt utformad — och den hjälp som består i att svenska industriföretag skaffar sig dotterföretag i u-länderna. Genom att dessa företag driver verksamhet där bidrar de på olika sätt till att öka kunnighe-

ten och möjligheten till helt egen industriell verksamhet i dessa länder på ett senare stadium.

Herr talman! Av de saker jag berört är det en som ligger mig särskilt varmt om hjärtat, nämligen möjligheten till att en helt ny epok kan börja i det nordiska samarbetets historia. Låt oss se vad vi kan göra för att denna möjlighet blir utnyttjad! Man kan inte göra mer än sitt bästa, men jag hoppas att alla i denna kammare är överens om att Sverige skall inta en positiv attityd till en radikaliserad av det nordiska samarbetet.

Under detta anförande övertogs ledningen av förhandlingarna först av herr andre vice talmannen och därefter av herr talmannen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Hela herr Ohlins anförande var mycket intressant. Det innehöll många synpunkter som jag gärna skulle vilja understryka och ytterligare utveckla.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid inte att jag ville berömma herr Ohlin i det avseendet, utan att han i början av sitt inlägg var inne på vietnamfrågan. Han gjorde gällande att vår neutralitet blivit, som han uttryckte det, mer *elastisk* än tidigare genom att exempelvis ett statsråd deltagit i en opinionsyttring. Jag tycker det är fullständigt felaktigt att ge ett intryck av att vår neutralitet på något sätt förändrats. Det är inte sant. Vi har aldrig haft någon åsiktsneutralitet i vårt land. Herr Ohlin är helt medveten om att alla — även de som var i hög ansvarig ställning — reagerade när de demokratiska krafterna undertrycktes i Tyskland, Italien och Spanien på 1930-talet. Likadant var det på 1940-talet och likadant var det när Ungern blev utsatt för intervention från Sovjets sida.

Herr Ohlin sade att ett neutralt land

Utrikes- och handelspolitisk debatt

givetvis kan kritisera men att det inte får ta ställning för någon part. Jag anser det inte vara felaktigt att vi tar ställning för Vietnam; ingen har ju direkt tagit ställning för FNL. Det är väl emellertid ganska naturligt, herr Ohlin, att befrielsefronten i Vietnam för det stora flertalet människor där representerar begrepp som social rättvisa — jag påpekade det i mitt tidigare anförande. Om inte befrielsefronten hade haft stöd av det vietnamesiska folket och åtnjutit dess lojalitet, hade dess framgångar inte varit möjliga. Det är nu ett känt faktum att FNL inte skulle kunna hålla stånd, om inte Vietnams bönder sympatiserade med denna rörelse, som lovat dem frihet och självständighet.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson sade att man inte behövde ta ställning för FNL. Men det är ju vad som har skett när man från regeringsbanken har talat om att solidarisera sig med FNL.

Vår neutralitetspolitik är inte en fråga om vissa bestämda paragrafer. Den är inte definierad genom att man talar om alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Man har sagt att det finns åtminstone femton olika neutralitetsbegrepp. Från regeringens sida har det mycket länge framhållits att vår neutralitetspolitik sammanhänger med vilket intryck vår neutralitetspolitiska hållning gör i främmande länder. Detta intryck måste vi fästa stor vikt vid. Jag minns när statsministern hänvisade till att en schweizisk telegrambyrå hade missförstått någonting, vilket gjorde att han fann det nödvändigt att markera vissa saker mycket hårt. Intrycket på omvärlden är alltså en väsentlig sida av vår politik. Herr Bengtsson, jag hänförde det jag sade uttryckligen till den neutralitetspolitiska hållningen. I fråga om denna tycker jag att man fått en större flexibilitet nu än man hade tidigare. Jag tror att vi kommer att få diskutera konsekvenserna av detta många

gånger. Jag skall därför inte säga något ytterligare om den speciella metod som varit föremål för debatt och kritik.

Det finns ett annat problem, nämligen om vi har fått en större flexibilitet när det gäller regeringens hållning i sådana här sammanhang, och det tror jag att regeringen genom sitt handlande i dag har hävdad. Jag är inte säker på i vad mån andra partier rent principiellt vill ta avstånd från en ökad flexibilitet, även om de kritiserat vissa aktuella yttringar i dag.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag och många andra har hävdad att vi inte haft någon åsiktsneutralitet. I och med detta måste man förstå att vi givetvis önskar påverka omvärlden. Det är alldeles riktigt som herr Ohlin säger att vi vill göra intryck på omvärlden. I den här speciella frågan har ju kritiken mot Amerikas engagemang i Vietnam skärpts. Tönen var något annorlunda för ett par år sedan, inte bara i Sverige utan runt om i världen. Jag menar att vår neutralitet har inte förändrats — vi skärper tonen därför att vi vill påverka Amerika. Jag menar alltså att det är fullständigt felaktigt att påstå att neutralitetsbegreppet förändras när vi på grund av händelser som vi inte gillar utövar en mycket stark kritik.

Herr THYLÉN (h):

Herr talman! Förutom den allmänna oron på det utrikespolitiska området finns också en oro inom den ekonomiska sektorn. Denna oro har fått en dramatisk tillspetsning under guld-rushen, som kan befaras leda till att de protektionistiska tendenserna i världen, speciellt i Amerika, tar ytterligare fart.

I en värld där protektionistiska murar byggs upp mellan stater eller block av stater kan ett litet land, framför allt om det är så beroende av sin utrikes-

handel som Sverige är, riskera att sacka efter i den ekonomiska utvecklingen. EEC-området blir därför för varje dag allt viktigare för oss.

Regeringen har i EEC-frågan visat en häpnadsväckande brist på initiativkraft. Man tycks inte vilja inse att Väst-europa är vår stora marknad, inte minst på grund av att vi har de kortaste transportvägarna till detta område; transportkostnaderna är ju en viktig faktor i priskonkurrensen.

Ju mer Sexland svetsas samman, desto svårare bli det i en framtid att anpassa vårt näringsliv till stormarknadens krav. Jag vet att det finns folk som anser att förlusten av handeln med Västeuropa kan kompenseras av ökad handel med u-länderna eller med öststaterna. Tyvärr är nog detta en ren önskedröm. Även om u-ländernas standard stiger, kan en överflyttning av handeln till dem inte bli en kompensation för handeln med de högutvecklade industriländerna i Västeuropa. Och även om en liberaliseringsvåg, kanske främst när det gäller handeln, har visat sig i öststaterna, medför dock de olika ekonomiska systemen en mängd praktiska svårigheter för en vidgad handel. I praktiken betyder detta att det kan bli mycket svårt att övervinna de skadeverkningar som uppstår, om vi genom ökad handel med öststaterna ställer oss utanför den västeuropeiska ekonomiska gemenskapen.

Flera omständigheter kan nämnas som medverkar till svensk företagsexport. Ett mycket stort problem är att kapitalmarknaden och kapitalrörelserna här i Sverige är kontrollerade. Bille-rud t. ex. hade tänkt sig att bygga ut företaget i Dalsland men fick inte låna pengar och inte heller importera kapital för regeringen. Då placerade Bille-rud i stället enheten i Portugal, där det gick att låna pengar och där internationellt kapital kunde sättas in. Kapitalreglering och hinder för kapitalrörelser över gränserna kan sålunda i vissa

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fall göra, att när man har idén, tvingas man att bygga fabriken och förlägga produktionen där det finns möjligheter att få kapital.

Detta är något egendomligt, men det visar sig att våra dotterföretag inom EEC kan låna hälften av det kapital de behöver på den öppna marknaden. Det är alltså samma upplåningsprocent som amerikanska företagare har. Investerarna har också ett betydande förtroende för svenska företag och för den svenska företagsandan.

Andra argument för utflyttningen av företag finns. Blir det en sammanslagning, är det för sent att börja bearbeta marknaden inom EEC när alla konkurrenter redan satt sig fast på den. Skall vi förbereda en sammanslagning, måste vi gå ut på marknaden där nere nu, i detta skede.

Vi talar här i Sverige om nödvändigheten av att specialisera oss. Jag tror att det är det viktigaste. Våra svenska företag har under några år haft en enorm produktblandning. Nu tvingas vi av kostnadsskäl till en specialisering, men då måste vi också konstatera att den svenska marknaden inte längre räcker till, utan vi måste sälja över ett större område. Det är därför som företagen måste ha större tullfria marknader när de specialiserar sig. Sitter man och väntar tar man stora risker.

Vi vet att ungefär 40—45 procent av svenska industriföretags produktion exporteras. Det betyder företagsmässigt att ett svenskt företag måste exportera en god del av sin produktion, innan det når upp till den punkt där inkomster och utgifter går ihop.

Det är helt enkelt nödvändigt att regeringen i detta läge gör alla ansträngningar som är möjliga för att överväga dödläget i EEC-frågan. Detta har upprepade gånger med skärpa framhållits från näringslivet i sin helhet. Nyligen har kooperationens tidning »Vi» skrivit några rader, som jag vill citera: »Den europeiska marknads-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

frågan hotas av ett nytt dödläge om man inte utnyttjar någon av de spelöppningar, som ännu står till buds. De nordiska länderna har tvingats avvakta vad som skulle hända med britternas ansökan om medlemskap. När Storbri-tanniens förhandlingar med EEC strandade 1967 följde Sverige, Norge och Danmark britterna tillbaka till EFTA utan att ens ha kommit till tals med EEC. Samma sak håller nu på att hända igen. Men existerar kompromiss-möjligheter måste de utnyttjas. Det bör inte längre vara självklart att Norden även denna gång skall ansluta sig till den brittiska politiken. Skulle ett nytt dödläge inträffa i marknadsfrågan kan detta bli långvarigt och i dess förlängning kan man endast se en upprepning av den procedur som vi nu varit igenom två gånger. Alla skäl talar för att det i dagens läge är bättre att sikta på en kompromiss trots osäkerheten. För Sveriges del syns tiden nu mogen att göra klart för britterna att vi nu inte längre är beredda att stödja dem om de väljer en kurs, som leder till ett dödläge. Det kan synas vara en smärtsam uppgift för handelsminister Gunnar Lange att till sin vän Harold Wilson lämna det beskedet, men något alternativ existerar knappast.»

Hur viktigt är då EFTA för EEC?

Vid personliga kontakter med företagare från EEC-blocket har jag fått en känsla av att det är möjligt att EEC numera skulle vara mera intresserat av ett avtal med Skandinavien än med England, i varje fall så länge Frankrike intar sin nuvarande hållning och så länge England inte övervunnit sina nuvarande ekonomiska svårigheter. Den i hela världen märkbara konjunkturdämpningen har väl bidragit till att EEC blir mer och mer intresserat av att vidga gemenskapen, även om vissa staters hållning gör det svårt för England. När man nu ser denna påtagliga oro i Europa fordras det handling.

Att vara svensk underleverantör till

ett svenskt företag inom EEC är inte alls lika lätt som att vara underleverantör till ett svenskt företag i Sverige eller Norge. Ett beslut av ett eller annat slag är nödvändigt för alla underleverantörers kapacitetsökning eller specialisering. Och det första och viktigaste beslutet är att regeringen bestämmer sig för vad den vill, vilket den tyvärr icke vet i dag.

Skall man slå ihjäl ett privat näringsliv, skall man skapa osäkerhet om planeringsförutsättningarna. Detta är man på god väg att lyckas med. Därför är alla företagare bekymrade. Man vet inte hur man skall investera, utbyggnadsplanerna är osäkra, man vet inte var man skall placera sitt företag. På sikt är detta inte bra för ett näringsliv.

Inom svenskt näringsliv hyser man oro för regeringens passivitet. Vi önskar få ett klart besked från handelsminister Lange, om han verkligen är intresserad av en kompromiss och vill göra en kraftansträngning för att åstadkomma en nordisk anslutning. Men herr Lange talar kryptiskt. Det påstås att en diplomat är en herre som tänker sig för två gånger innan han ingenting säger. Detta är, i varje fall såvitt jag kan bedöma saken, den enda likheten mellan herr Lange och en diplomat. Men herr Lange är inte i diplomatisk tjänst. Han är handelsminister, och därför hoppas vi att han här visar sin förmåga att handla, sin initiativkraft och sitt intresse för denna för svenskt näringsliv och svenskt folkhushåll så viktiga uppgift.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det lugn som rått efter middagspausen skulle kunna föranleda en att tro att vinden har bedarrat. Det är emellertid angeläget att ge akt på vissa uttalanden som fällts under diskussionen om Vietnam och på den filosofi — man skulle kunna kalla den munkavlefilosofi — som herr Wedén och herr Holmberg har lanserat.

Herr Wedén sade att han var ledsen över att studenterna, speciellt den akademiska ungdomen, reagerat, och han ansåg att de borde försöka komma fram till ett välgrundat omdöme i olika frågor. Jag har lyssnat på herr Wedéns tal under hela hans tid i riksdagen, och jag anser att det skulle ha varit önskvärt att han bättre övervägt sina tidigare ställningstaganden i utrikespolitiska frågor. Vi skall vara glada åt att ungdomen, inte minst den akademiska, verkligen reagerar i vissa situationer. Om den skulle tåga inför händelserna i världen i dag skulle det innebära verklig fara.

Herr Bohman brukar vara ganska försiktig i sina uttalanden, men i dag verkade det som om han ville ta efter Kulneff i Fänrik Ståls sägner som kyss-te och slog ihjäl med samma varma själ. Han ville göra sig till förespråkare för en fri opinion och anklagade socialdemokratien för att vilja motsätta sig en sådan. Jag är tillräckligt gammal för att minnas hur svensk arbetarrörelse fick möta en borgerlig opinion och vilka möjligheter den då hade att ge uttryck för sin uppfattning.

Det allvarliga i denna diskussion är tendenserna att vilja kväva demokratins möjligheter att ge uttryck för opinioner, känslor och stämningar. När man från den borgerliga sidan talar om att sätta munkavle på regeringen vill jag påminna om vad en amerikansk tänkare helt nyligen gav uttryck åt. Han sade:

»Det är måhända inte överflödigt att påpeka, att uppfinningen av boktryckarkonsten är en tvivelaktig välsignelse, om den inte åtföljs av garantier för yttrandefriheten. Det är ju lika lätt att trycka lögnar som sanningar och lika lätt att sprida dem. Föga gagnar det en människa att kunna läsa, om det material som förelägges henne måste godtas utan invändningar. Endast där yttranderätten och kritiken är fri befordrar det tryckta ordets vida sprid-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ning forskningen. Utan denna frihet vore det bättre om vi vore analfabeter. I vår egen tid har detta problem blivit mera trängande, eftersom tryckpressen inte längre är det enda mäktiga medlet för masskommunikation. Efter uppfinningen av radion och televisionen har det blivit ännu betydelsefullare att utöva den eviga vaksamhet utan vilken friheten i allmänhet börjar tyna bort.»

Högerns och folkpartiets kritik i detta sammanhang angriper demokratins akilleshäl. Om vi tystar opinionen — från vilket håll den än må komma — mot orätt, våld och barbari, hamnar vi i en allvarlig situation.

Herr Wedén ansåg att man, för att göra en välgrundad bedömning i denna fråga, måste gå tillbaka till Amerikas historia. Herr Wedén citerade Kennedy. Låt mig erinra om en advokat, som hette Hamilton och som den 4 augusti 1735 i New York höll ett försvarstal för en redaktör som satt i fängelse för upproriskt och smädligt skrivsätt. Hamilton sade därvid bl.a.: »Det är en vedertagen uppfattning att detta är ett fritt land, och så länge medborgarna håller sig inom sanningens gränser, hoppas jag att de tryggt skall få både säga och skriva vad de anser om de styrandes handlingssätt, nämligen i den mån det berör undersåtarnas frihet och egendom. Om denna kritikkraft förvägras, skall nästa steg göra dem till slavar. Ty vilka kännemärken finns det på slaveri om inte detta att man nödgas utstå förtryck och svåra övergrepp utan rätt att klaga; eller om man klagar att det sker med risk för liv och egendom. — — — Men jag önskar att man ville betänka hur ofta det har hänt att maktmissbruk har varit den yttersta orsaken till missförhållandena och att det i allmänhet har varit de storas orättvisa och förtryck som gjort dem föraktade. Deras skicklighet och förslagenhet är stor.»

Detta är vad som skett i Vietnam. Jag förutsätter att herr Wedén är förtrogen

Utrikes- och handelspolitisk debatt

med amerikansk historia och att det inte är honom obekant vad som menas med rätt. Om han dessutom kunnat genomskåda de fagra ord med vilka man velat rättfärdiga en egenmäktig styrelseform, tror jag att han skall inse att vi i dag klart måste säga ifrån, att en regering, som låter sig tystas av främmande maktens intressen, har svikit de värden som en demokrati måste värna.

Det är klart att vi inte som tysta eunucker kan se på hur man försöker kväva de mänskliga fri- och rättigheterna i ett litet land, för vilket vi ändå måste känna ansvar. Herrar Holmberg och Wedén har agerat i vietnamfrågan och därvid krävt ett statsråds avgång, munkavlar och att en främmande stat skall få dirigera vårt sätt att reagera inför våldsuttryck som kränker alla fri- och rättigheter och som inte tar några mänskliga hänsyn. Det är uttryck för en andlig och demokratisk självuppgivelse som ytterst måste botts i förakt för de mänskliga värden som vi anser måste ersätta det gamla klassamhällets signum: att förtrycket skall nämnas försvar och att rätt är det som lyckas.

Det är min allvarliga mening att vi som neutral stat alltid måste söka att genom förnuftiga resonemang och övertalning påverka världsopinionen. En regering får aldrig av sina egna materiella intressen låta sig tvingas till tystnad av en främmande makt.

Anmärkningsvärt är att den som för några år sedan ganska öppet deklarerade sitt intresse för en svensk anslutning till NATO, i går kväll diskuterade hur hans regering skulle se ut, och han gjorde detta med en överlägsen attityd som påminde mig om de stora små män jag fick möta på min första resa ut i världen under en tid då förnuft och sans där befann sig på återtåg. Det var år 1935.

Det är ett farligt vågspel det borgerliga blocket har givit sig in på. Jag hoppas att de båda politiska skepparna på den borgerliga skutan skall ersättas;

man skulle kunna ge dem en mässplats där de inte kan åstadkomma så stor skada.

Till herrar Wedén och Holmberg vill jag rikta några ord som jag lånar från Hamiltons försvarstal, som han slutade med att säga: »För ett ädelt sinne är förlusten av friheten värre än döden. Och ändå vet vi att det i alla tider har funnits människor som för att vinna befordran eller någon inbilla ära frivilligt har lånat sin hand till försök att kuva och fördärva det egna landet. Detta påminner mig om vad den odödlige Brutus sade, då han såg Caesars hejdukar som var stora herrar utan att vara goda män: Romare, om jag fortfarande kan kalla er så, tänk på vad ni gör. Kom ihåg att ni hjälper Caesar att smida just de bojor som han en dag kommer att fängsla er själva med.» Hamilton avslutade sitt försvarstal med orden: »Var och en som föredrar friheten framför slaveriet skall välsigna och ära er såsom dem som stäckt tyranniets anlopp och som genom ett opartiskt och rättsinligt utslag har lagt en värdig grund för trygghet åt er själva, våra efterkommande och våra grannar av det som naturen och landets lagar har givit oss rätt till: friheten att avslöja och bekämpa all rättslös makt genom att säga och skriva vad sant är.»

Jag har velat erinra om dessa paralleller, därför att dessa ord yttrades 1735 och man säger att historien återupprepar sig. Skulle herr Wedén vilja studera amerikansk historia och leta fram och läsa om kampen för friheten och yttrandefriheten och därvid särskilt ta del av oavhängighetsförklaringens ingress av den 4 juli 1776, skall han nog få en historisk påminnelse om människans plikt vad beträffar opinion m. m.

Emellertid har, herr talman, här diskuterats även materiella ting. Sålunda har man talat om anslutningen till EEC, och det är väl ingenting att göra åt en sådan anslutning inom en mer eller mindre näraliggande framtid. Men om

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vi räknar med en anslutning till EEC eller en internationell marknad, hoppas jag verkligen att man beaktar de löner, de sociala och kulturella förhållanden som råder i de länder som ingår i denna stora marknad. Man får inte ohämmat öppna tillträde till vårt land för storkapitalet där utan hänsyn till vår arbetskraft. Innan vi ansluter oss till EEC, måste vi försöka få garantier för att låg- och höglöneskillnaden utjämnas och även garanti för att också de lägre inkomsttagarnas eller arbetarnas rätt blir beaktad. Vi måste se till att ägandeförhållandena i fråga om mark, industri och företagsamhet i vårt land förändras på sådant sätt att samhällets behov av att kunna påverka utvecklingen och styra den i en större marknad verkligen kan tillgodoses.

Vi har, herr talman, talat om frihet, vi har talat om ekonomi, vi har talat om stormarknad, och jag hoppas innerligt att aldrig de mänskliga fri- och rättigheterna och rätten till trygghet och fred skall förkvävas.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Lundberg slutade med ett leende på sina läppar som välgörande kontrasterade mot den bistra ouvertyren till hans anförande med alla riposter åt olika håll. Jag skall emellertid med hänsyn till tidpunkten, till den relativt glest besatta kammaren och även till den långa talarlistan inte glädja herr Lundberg med att ingå på något svaromål, utan begränsa mig till att till andra kammarens protokoll i all korthet få fästa några som jag tycker oundgängliga kommentarer till den etapp som precis för en vecka sedan avslutades vid nedrustningskonferensen i Genève.

Den innebär att man nu till Förenta Nationernas generalförsamling kommer att överlämna en rapport, som innehåller ett förslag från Sovjetunionen, Förenta staterna och England om ett icke-spridningsavtal beträffande kärn-

vapen. Om detta avtal kommer att vinna allmän anslutning innebär det, såvitt jag förstår, en stor händelse i arbetet på trygghet mot kärnvapen. En förutsättning är i så fall att inte bara en mängd mindre och ointressanta FN-stater ansluter sig, utan framför allt att i rustningshänseende verkligt betydelsefulla stater gör det. Det är självklart att om sådana länder som Indien och Pakistan, Egypten och Israel, Västtyskland och liknande länder ansluter sig får avtalet vittgående betydelse, eftersom detta innebär att dessa länder inte kommer att skaffa sig atomvapen, vare sig genom egen tillverkning eller på annat sätt. Givetvis skulle detta betyda någonting högst väsentligt för alla de länder runt vårt klot som nu känner hotet av ett atomvapenkrig.

Låt mig vända på tankegången och anta att inte någon av dessa stater skulle vilja ansluta sig till detta icke-spridningsavtal. Hur skulle det påverka trygghetskänslan i världen? Det ligger i öppen dag att man därigenom skulle ta ett mycket allvarligt steg tillbaka.

De båda stormakterna Förenta staterna och Sovjet som har avgörandet i sin hand har också lagt ned ett ofantligt arbete på att få till stånd en bred anslutning till det avtal som de konstruerat och enats om. Det har sitt intresse, ärade kammarledamöter, att de arbetat fram avtalet medan det förödande kriget i Vietnam pågätt. Detta visar ändå att dessa båda makter har en viss värdegemenskap av mycket långtgående betydelse, och det finns anledning för de mindre staterna att konstatera detta.

Dokumentet förutsätter emellertid i realiteten att de länder som är mest utsatta, har det starkaste trygghetsbehovet, skulle kunna få någon säkerhetsgaranti mot ett eventuellt atomvapenhot från den atommakt eller de atommakter som inte undertecknar avtalet. Kanske gäller detta i första hand Indien, eftersom detta land ligger omedelbart söder om Kina som nu är en atommakt.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Fördenskull har Sovjet och USA lämnat en gemensam garantiförsäkran, att därest någon undertecknare av icke-spridningsavtalet skulle antingen hotas med atomvapenanslag eller utsättas för sådant skall dessa båda stora atommakter åta sig skyddet av den ifrågavarande statens trygghet.

Jag skall inte här ingå på detaljer i detta trygghetsavtal, som inte är juridiskt bindande, men man kan säga att de moraliska utfästelserna sträcker sig så långt att det finns god chans för att även de länder som ställt sig mest tveksamma till icke-spridningsavtalet — i första hand Indien och Brasilien — kommer att ansluta sig. Rumänien hör också till opponenterna men av helt andra orsaker. Den mycket fräna politiska oppositionsattityd som Rumänien nu kommit att inta gentemot Sovjetunionen gör att man kan förutse att Rumänien under inga förhållanden och i varje fall inte under den närmaste framtiden kommer att underteckna icke-spridningsavtalet.

I den stencilerade utskriften av regeringsdeklarationen har detta avtal omnämnts på sidorna 23—27. Där har det framställts så, att Sverige har anledning beklaga att de båda stormakterna inte i någon större utsträckning velat acceptera de önskemål — eller kanske vi skall kalla dem krav — som framförts från Sverige om förbindelse att vidta egna nedrustningsåtgärder i olika avseenden. Det svenska paketet innehåller framför allt tre punkter: kompletterat kärnvapenprovstopp, stopp för tillverkning av klyvbart material och förhandlingar för kärnvapennedrustning. Det är dessa tre punkter som den svenska delegationen med fru Myrdal i spetsen har försökt få gehör för, men trots mycken energi och stor talang från statsrådet Myrdals sida har man bara i viss utsträckning lyckats med det. Vi skall dock inte helt förbise att delegationen har lyckats åstadkomma icke oväsentliga förbättringar i avtalstexten. Det

framgår vid en jämförelse av de olika textversioner som framlagts under förhandlingarnas gång.

Samtidigt bör man försöka tänka sig in i varför stormakterna inte har kunnat acceptera förslagen. Såvitt jag kan se skulle detta ha försatt konferensen i en situation med mycket invecklade förhandlingar om procedurregler och kontrollbestämmelser som skulle ha lett till mycket komplicerade resonemang. Allt detta skulle ha dragit mycket långt ut på tiden. Säkerligen har det varit ett av huvudskälen till att man inte ansett det möjligt att ta upp flera av de invändningar och önskemål som framförts från svensk sida. För dem har huvudsyftet varit att snarast framlägga en i stort sett godtagbar avtalstext.

Man kan till sist resa frågan, hur Sverige under behandlingen i FN kan och bör ställa sig. Jag framhöll redan inledningsvis att något avgörande inte behöver träffas förrän vid behandlingen i FN. Icke-spridningsavtalet skall behandlas i generalförsamlingen någon gång i maj, och jag skulle tro att säkerhetsavtalet kommer upp i säkerhetsrådet ungefär parallellt med behandlingen av icke-spridningsavtalet. Då är tiden inne för Sverige att ta definitiv ställning. Då får man också se hur de olika medlemsstaterna ställer sig, och det torde därvid framstå som tämligen naturligt vilken vår ståndpunkt bör bli.

Det förefaller mig emellertid som om det, därest de i detta sammanhang betydelsefulla makterna ansluter sig till avtalet, skulle bli ganska svårt för Sverige att ställa sig utanför. På militärt håll finns redan en insikt om att kärnvapen inte kan utvecklas inom den kostnadsram, som vi nu arbetar med inom det svenska försvaret. Jag tror också att man på militärt håll inte minst under intrycket av de nya och alltmer förödande utrotningsvapen som utvecklats i samband med stormakternas antirobotsystem ställer sig tveksam för att inte säga direkt negativ till denna

fruktansvärda vapenutveckling. Det är emellertid ännu för tidigt att säga hur de olika medlemsstaterna kommer att ställa sig under FN-behandlingen, och det är väl detta som blir avgörande för vårt ståndpunktstagande.

Jag skulle slutligen vilja tillägga, herr talman, att det är självklart att ett antagande av det aktuella avtalet i FN inte kommer att innebära att spänningen mellan stormaktsblocken upphör, att terrorbalansen tonas ned och att vi skulle ingå i ett tusenårigt fredsrike. Det är givet att konflikterna kommer att fortsätta. Man torde säkerligen få räkna med konventionella krig även i fortsättningen. Ingenting skulle, i varje fall inte omedelbart, förändras — tyvärr, kan man tillägga — i vår situation. Avtalet kan dock, om det vill sig väl, vara ett första och kanske mycket betydelsefullt steg på vägen till ökad trygghet gentemot de rena terror- och skräckvapen som gömmer sig i de båda stormaktsblockens atomvapenarsenaler. Det är detta man vill hoppas.

Skulle utvecklingen kunna leda dithän att våra bästa förhoppningar besannades, måste vi också i det stora globala perspektivet säga oss att de invändningar och önskemål som vi framställt men inte fått tillgodosedda ter sig som detaljer, om än viktiga sådana. Det finns också anledning för alla fredsälskande länder att hoppas att det icke-spridningsavtal, som sannolikt kommer att godkännas av FN:s generalförsamling om en eller annan månad, skall betyda ett stort steg mot ett fortsatt närmande mellan de båda supermakterna, som därmed också båda alltmer får dela ansvaret för den kommande utvecklingen i vår värld.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl sade att han skulle glädja mig genom att inte gå i svaromål, och han förklarade att han skulle lämna några väsentliga upplysningar. Jag tror att herr Ståhl över-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

skattar sig själv, ty såvitt jag kunde finna tillförde herr Ståhl inte debatten något nytt utöver vad som står i den rapport som lämnats.

Herr Ståhl framhöll att man genom icke-spridningsavtalet har fått en garanti, en försäkran som inte är juridiskt men moraliskt bindande. Jag hade trott att det — utöver vad som är redovisat — skulle utfärdas garantier för att de fruktansvärda terrorvapen som finns och som inte har förstörts skulle elimineras, så att världens folk inte behövde känna samma skräck som nu. Men herr Ståhls deklaration gav ingenting utöver vad som är känt genom avtalet mellan stormakterna, nämligen att man i en viss situation utfärdar de garantier som anses lämpliga men sedan, när läget blir kritiskt, frångår försäkringarna.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Det kan synas något sent — så sent att både våra gäster och vår regering sedan länge har lämnat oss — men eftersom jag inte kunnat göra det tidigare under dagen vill jag begagna tillfället att rikta några välkomnande ord till alla de ambassadörer och andra representanter för främmande makter som i dag för första gången har beretts möjlighet att följa utrikesdebatten genom att den tolkats till engelska. Jag har med glädje sett att de i så stor utsträckning berett oss nöjet att vara närvarande på läktaren.

Av det litet uppskruvade tonfallet hos en och annan talare kan måhända någon av de utländska iakttagarna ha fått ett intryck av att det skulle råda olika meningar om innehållet i den svenska neutralitetspolitiken. Så är inte fallet. Den alliansfria utrikespolitiken, som vi under hela efterkrigstiden varit ense om, är vi fortfarande lika ense om. Denna enighet kring alliansfriheten betraktar vi som en utomordentligt stor nationell tillgång. Den betyder att regeringssinnehavet kan skifta mellan re-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gering och opposition utan att detta i något avseende inverkar på innehållet i Sveriges förhållande till främmande makter. Jag vill särskilt understryka detta därför att de båda excellenserna, statsministern och utrikesministern, har låtit förstå att det regeringsbyte i höst som man i omvärlden betraktar som tämligen troligt — men om vilket vi ju ingenting vet! — skulle komma att medföra att Sveriges utrikespolitik finge en helt annan inriktning. Detta är, ärade kammarledamöter, helt felaktigt, och jag måste betrakta det som i det närmaste oförlåtligt att ställa så viktiga värden på spel för att vinna kortsiktiga framgångar i inrikespolitiken.

För att verkligen stryka under den enighet som råder i utrikespolitiska ting har vi från högerhåll väckt en ganska omfattande motion som mynnar ut i att riksdagen borde uttala att den utrikespolitiska kurs, som man bestämde sig för 1956, fortfarande ligger fast.

På grund av en egendomlig oginhet inom utrikesutskottet, som jag inte kan se någon förklaring till, vägrade utskottet — trots mina yrkanden därom — att behandla den motionen så, att ett utskottsutlåtande hade kunnat ligga på riksdagens bord samtidigt med regeringens deklaration. Därmed gick det ur nationell synpunkt viktiga tillfället att utåt demonstrera enigheten till spillo den gången.

Herr talman! Vi har i dag diskuterat många ting, varom vi är fullständigt ense. Vi är helt överens om att alla människor i vårt land skall ha grundlagsenliga och vidsträckta rättigheter att tycka, tänka och säga vad de vill, att bära fram sitt vittnesbörd och gärna att demonstrera — så länge de håller sig inom lagens ramar. Vi är vidare helt eniga om att vi som nation inte har anledning att tåga still, om vi anser att maktövergripp, åsiktsförtryck och annat förekommer runt om i världen. Vi har ingen anledning att tåga av fruktan,

ej heller av kommersiella skäl. Vi har rätt och plikt att utöva kritik.

Men, herr talman, nu kommer jag över till den punkt där vi tydligen har ganska skilda uppfattningar. För oss i högerpartiet är det av utomordentlig vikt att den svenska nationens uppfattning i utrikesfrågor — och särskilt i känsliga utrikesfrågor — sådan denna uppfattning via regeringen kommer till auktoritativt uttryck, måste vara till ytterlighet exakt återgiven med precis avvägande av varje uttrycksvalör. Vi anser att denna åsikt måste framföras på ett sådant sätt att omvärlden noggrant kan bestämma precis var vi står. Överspel, dramatisering och höga tonlägen är här inte på sin plats. Detta är särskilt viktigt om vi vill utöva vår rätt till kritik.

Utrikespolitiken är i verkligheten en ganska svår konst, en konst som man måste lära sig. Den passar knappast för amatörskap. Det är ofta ytterligt komplicerade händelseförlopp som måste studeras noggrant och tålmodigt och betraktas från flera olika sidor. Ofta ser problemen enklare ut, ju längre bort de ligger geografiskt.

Jag har haft glädjen att på nära håll se t. ex. ambassadör Gunnar Jarring i aktion, och det har lärt mig något litet om den omsorg med vilken den skicklige diplomaten väger sina uttryck och hur denna försiktighet är en förutsättning för hans möjligheter att göra insatser i internationella sammanhang. År ut och år in pågår inom utrikesförvaltningen ett mödosamt och skickligt utfört arbete för att bygga upp en sverigebild i utlandet. De resultaten får inte spolieras genom impulsiviteten hos ungdomar i eller utom regeringen.

Svensk utrikespolitik — har någon sagt — har kommit att bli en diskussion om andra länders inrikespolitik. Från våra höga demokratiska synpunkter anser vi oss ha rätt att göra uttalanden av mycket bestämd art. Denna självpåtagna domaruppgift har vi naturligtvis

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fullständigt rätt att ägna oss åt, men den kan måhända förefalla yttervärlden litet provande. Jag tror att vi gör klokt i att inte gång på gång kräva speciella svenska sanktioner och kraftåtgärder mot olika länder, utan låta våra ansträngningar få formen av bemödanden inom Förenta nationernas ram.

Herr talman! »Yankees go home», är en inskription som vi då och då får läsa på husväggarna. Det är ett ganska egendomligt slagord att samlas kring i ett land vars yttre situation skulle på ett mycket obehagligt sätt förändras om rådet verkligen följdes. Om utvecklingen i Asien skulle leda till en isolationism i Amerika där man skulle säga: »Vi är oss själva nog, vi inriktar oss på vår egen världsdel och bryr oss inte om de övriga», då skulle maktbalansen i Europa ändras på ett sätt som kunde innebära högst betydande risker för de nu fria europeiska folken.

Herr talman! I hela denna långa diskussion om Fjärran Östern har våra egna problem litet grand blivit bortglömda. Det är visserligen sant att människan lever icke av bröd allenast, men det hindrar ju inte att människorna i det här landet behöver både arbete och inkomster. Fördenskull är det inte oväsentligt hur den europeiska marknaden utvecklas och särskilt hur våra möjligheter att komma in på den marknaden tillvaratas. Från Danmarks sida har man, som herr Ohlin nyss nämnde, i dagarna tagit ett kraftigt initiativ för att stärka den nordiska gemenskapen. Jag tror att det skall uppmuntras från vårt håll.

Även från svensk sida har man velat bygga upp en beredskap som i en given situation skulle göra det möjligt för de nordiska länderna att som en enhet förhandla om närmanden till EEC. Situationer kan uppkomma då det kan visa sig riktigt att utspel kommer från Norden redan innan Storbritannien kan ha möjligheter till inträde. Vad som är av central betydelse i det här samman-

hanget är emellertid att de nordiska länderna sinsemellan obrottsligen håller ihop, så att vi icke råkar ut för olyckan att få den nordiska marknaden, det nordiska gemensamma hemmet, splittrat genom en hög tullmur tvärs igenom vårt område.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag återkommer i talarstolen. Herr Cassel hade förmodligen inte tillfälle att lyssna när jag i mitt huvudanförande tidigare polemiserade något emot den beskyllning som från högern har riktats mot utrikesutskottet för oginhet, eftersom man inte varit intresserad av att tidsmässigt prioritera den motion som herr Cassel här talade om.

Jag erinrade tidigare om och jag ber att få upprepa att tillvägagångssättet i utrikesutskottet var att utskottet på förslag av sekretariatet fastställde en viss ärendefördelning för fyra sammanträden framåt. Först sedan utskottet hade klubbat detta vaknade herr Cassel till och ville riva upp beslutet. När utskottet inte ville göra det, berodde det på att man i det läget inte ansåg att det fanns någon anledning att bedöma frågan om högermotionens handläggning på annat sätt än då det gäller alla de andra motioner som utskottet har att behandla och som hade uppskjutits till senare sammanträden.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! I och för sig är det en riktig beskrivning herr Alemyr lämnat. Det var så att vi satt med våra almanackor framme och tittade efter vilka dagar vi kunde ha sammanträden och hur behandlingen av olika motioner skulle förläggas. Jag var kanske inte så uppmärksam vid det tillfället, men att man inte en kvart senare skulle få ändra på ett beslut som på intet sätt hade förpliktat åt något håll, var en form av

Utrikes- och handelspolitisk debatt

oginhet som jag inte hade väntat mig. Det var som om man hade gått i grundskolan, och det gör vi ju inte längre.

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Det har varit två ämnen för dagens debatt, dels handelspolitiken och dels utrikespolitiken — på den senare punkten i praktiken Vietnam. Den gemensamma nämnaren för diskussionen om de båda ämnena kan sägas ha varit neutralitetspolitiken och vad den ger oss för förutsättningar och möjligheter.

Jag ber att först få säga några ord om det handelspolitiska avsnittet. Den socialdemokratiska linjen har varit att få till stånd ett intensivare ekonomiskt samarbete. Vi har förklarat oss beredda att verka för att ett sådant samarbete skall komma till stånd på bredaste möjliga basis och vi har förklarat oss beredda att åta oss de förpliktelser ett sådant samarbete innebär.

Men samtidigt har vi slagit fast att vi inte inom vårt parti är beredda att tumma på neutraliteten. Vi har gjort det framför allt därför, att man inom EEC-kretsar har uttalat sig för att man också vill åstadkomma en samordning av försvars- och utrikespolitiken. Ett deltagande i ett sådant samarbete är självfallet helt oförenligt med vår utrikespolitiska linje.

De borgerliga partierna har naturligtvis också uttalat sig för ett ekonomiskt samarbete men begärde vid 1961 och 1962 års diskussioner att vi skulle ansöka om fullt medlemskap. 1967, förra sommaren, riktades våldsamma attacker mot regeringen för att den inte heller denna gång ville begära fullt medlemskap utan lämnade in en öppen ansökan. Nu i efterhand står det alldeles klart att de borgerliga partiernas agerande, om de hade fått tillfälle att genomföra det i praktiken, inte skulle ha lett till ett snabbare närmande till EEC. Däremot är det uppenbart att det

skulle ha komprometterat den svenska neutralitetspolitiken.

Den vietnamdebatt vi har upplevt i dag är ju på många sätt märklig. Det är en märklig debatt därför att de borgerliga partierna egentligen först nu på allvar har engagerat sig i den. Jag tycker för min del att det är bra att vi har fått denna riksdagsdebatt i dag, där de borgerliga partierna så grundligt har avslöjat sig själva.

Jag skall ta några exempel.

För det första: »Palme bör avgå», har det sagts i dag från talarstolen här och i första kammaren. Vi socialdemokrater lär själva bestämma vem som skall företräda vårt parti! Efter att ha lyssnat på herr Holmberg i första kammaren tror jag att högern har nog av sina egna ledarproblem utan att behöva bekymra sig om våra!

För det andra: Herr Holmberg erkände i första kammaren oförbehållsamt att om man vid utrikesnämndens sammanträde den 1 mars hade vetat om den amerikanska reaktionen, så skulle man redan då ha reagerat och krävt herr Palmes avgång.

Det är ganska fantastiskt att högerns ledare så öppet erkänner och deklarerar att det har varit amerikanska påtryckningar som har varit avgörande för det ställningstagande som högern har redovisat i denna kammare och i första kammaren.

För det tredje: Herr Bohman menade att socialdemokraterna vill utnyttja det lidande folket i Vietnam som valarbetare i den socialdemokratiska valrörelsen. Herr Bohman menar alltså att den nordvietnamesiske ambassadören kom till Stockholm, inte för att diskutera hur man skall nå fram till fred i Vietnam, utan för att diskutera hur det socialdemokratiska partiet i Sverige skall kunna vinna 1968 års val! Finns det inga gränser för hur dumma påståenden man kan tillåta sig?

Uttalanden av den karaktären är inte bara en förolämpning mot det vietna-

mesiska folket utan också mot den arbetarrörelse som under decennier byggt upp svensk demokrati.

För det fjärde: Det har blivit allt svårare för de borgerliga att angripa *innehållet* i herr Palmes tal, och då har man övergått till att tala om *formerna*, om etiketten, och så säger man att herr Palme inte borde ha talat vid en demonstration och där kritiserat Förenata staterna.

Så sent som den 6 november förra året medverkade emellertid herrar Ohlin och Holmberg vid ett möte i Stadshuset som anordnades i samband med den s.k. junikommitténs frihetsmarsch mot Sovjet och kommunismen. Enligt Dagens Nyheter var de antiryska plakaten inte mindre hätska i tonen än de antiamerikanska brukar vara. Och huvudtalaren, herr Tarsis, avlossade följande salva: »Tiden har kommit för att rikta ett avgörande angrepp i syfte att tillintetgöra järnridån och befria dem som vändas i slaveriet.»

Herrar Ohlin och Holmberg deltar alltså i ett möte, där en av talarna uppmärksammar till anfallskrig mot Sovjetunionen. Detta finner man helt i sin ordning samtidigt som man kräver herr Palmes avgång på grund av vietnamdemonstrationen. Vi skall ha rätt att delta i demonstrationer precis som herrar Holmberg och Ohlin. Det är emellertid inte bara antiryska demonstrationer som är förenliga med neutralitetspolitiken.

Herr talman! Till slut några ord om en grupp som uppträtt utomordentligt ömkligt i vietnamfrågan. Jag tänker naturligtvis på de yngre folktoppartisternas representanter i politiska sammanhang, inte minst här i riksdagen. Enligt en opinionsundersökning 1965 gillade 47 procent av de yngre folktoppartisterna USA:s krigföring i Vietnam, medan 27 procent ogillade den. År 1966 sade sig endast 5 procent gilla den, medan 60 procent ogillade den.

Dagens Nyheter hade i samband här-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

med en avslöjande ledare: »Opinionsvägningen bland de yngre folktoppartisterna har nu utlöst en motion till folktoppartiets landsmöte i juni signerad av tolv ledande krafter, varav fem riksdagsmän.» Detta avslöjade att de yngre folktoppartisterna väntat på opinionsundersökningar innan de tog ställning.

När den nu aktuella vietnamdiskussionen blossade upp, uttalade sig FPU och det liberala studentförbundet, men unga folktoppartistiska riksdagsmän föredrog att tåga.

Herr Ahlmark kunde inte undvika att beröra ämnet i samband med en utfrågning av folktoppartiet för någon vecka sedan. Han fick då en fråga varför man hade väntat med att kritisera herr Palme ända till dess att USA hade rutit till. Han motiverade saken med att detta hade skett för att i det längsta försöka tåga ned vad som borde ha bedömts mera dämpat på andra håll; varför göra sådan affär av vad herr Palme gör? Herr Ahlmark är annars inte den som normalt har anlag för att tåga ned vad han anser vara fadäser, men här kröp han bakom herr Wedéns erbarmliga argumentering.

Det är beklämmande att se hur de yngre folktoppartisterna med herr Ahlmark i spetsen, trots den talförhet de annars visar, tiger, då ett framträdande ställer krav på ett visst mått av politiskt mod. Det är bra att de yngre folktoppartisterna inte vill att vi skall delta i en tennisturnering mot Rhodisia, att de kritiserar Portugal — vi instämmer också på den punkten — och att de sluter upp kring vår kritik mot Grekland. Men när det gällde att ta ställning för ett litet, fattigt land mot en stor militärmakt kallade de vårt uppträdande en fadäs. Visst uppträder också herr Ahlmark och herr Ullsten på Sergels torg — men de går omkring i halmhattar och ställer frågor till varandra som är producerade i förväg.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Då jag hörde herr Carlsson i Tyresö ge arbetarrörelsen hela äran för den demokratiska framgången i vårt land blev jag en aning konfunderad, och jag kom att tänka på vad jag en gång läste om Fabian Månsson. I en diskussion om frihet, jämlikhet och broderskap avfärdade han sina motståndare i debatten med att säga: Ni talar om marxism, mina herrar, men jag skall be att få göra klart för er att verklig marxism, verklig demokrati fanns bland Bohusläns fiskare långt innan Marx var född.

Jag skall inte säga mer i polemiskt syfte härom. Jag begärde närmast ordet för att tala om den näring som jag företräder här i kammaren. Det är tyvärr så, att man i handelspolitiska sammanhang alltför ofta glömmar bort den svenska fiskerinäringen. Visserligen kan man säga att Sverige med sina 8 000—9 000 yrkesfiskare är en relativt liten fiskeration, men då fiskeexporten de båda senaste åren svarat för 8 respektive 5 procent av vår sammanlagda export, så betyder i alla fall fisket en hel del. Investeringarna i fisket beräknas av statistiska centralbyrån till cirka 500 miljoner kronor.

Det finns nog all anledning för statsmakterna att på ett särskilt sätt ägna intresse åt fisket, eftersom detta oförskyllt råkat i en mycket besvärlig kris-situation som kan få svåra konsekvenser inte minst för de distrikt där fisket har stor betydelse.

Under de senaste åren har det ju också skett en rationalisering som gjort den svenska fiskeflottan till något av det bästa i Europa, i den form av fiske som vi har.

En modern fiskebåt kostar i dag från 1,5 till 2,5 miljoner kronor. Det säger sig självt att sådana investeringar ställer stora fordringar på fiskarna, men dess bättre har man ändå lyckats bibehålla strukturen av självägande fiskare.

I detta sammanhang vill jag peka på

hur de statliga fiskerilånen — som visserligen har omfattats med stort intresse bland fiskarna därför att de innebär vissa fördelar — dock är alldeles otillräckliga, eftersom de av riksdagen har maximerats till 200 000 kronor per båt. Resten måste man alltså låna upp i bank till gällande utlåningsränta.

Den statliga fiskprisutredningen, som i dagarna lagt fram sitt betänkande, har på ett mycket överskådligt sätt redogjort för de statliga låneförhållandena för fiskarna i våra grannländer Danmark och Norge. Jag rekommenderar den utredningen, som snart ligger på riksdagens bord, till noggrant studium. Jag skall inte här komma med någon uppräknning av alla de förmåner som våra grannländer anser vara självklara för fiskarna men som de svenska fiskarna inte får se en skymt av. Jag är övertygad om att var och en som vill se objektivt på frågan kommer att bli förvånad över att man i vårt land ser på fiskets problem på ett helt annat sätt än man gör i grannländerna.

Fiskarna får i Norge statliga lån ända upp till 90 procent av anskaffningskostnaden medan de svenska kamraterna får nöja sig med 10—15 procent. Även i Danmark lämnas betydligt större statliga lån än här för att nu inte tala om Storbritannien, där en fiskare bara behöver skaffa 15 procent av anskaffningskostnaden. Han får låna av staten 55 procent och får i bidrag från staten 30 procent av kostnaden.

De åtgärder som nämnda utredning föreslår täcker emellertid inte tillnärmelsevis hela det fält, inom vilket åtgärder måste vidtagas för att fiskarna skall klara sig igenom den nuvarande krisen. Man måste vara beredd på att sätta in en hel del punktaktioner om man vill undvika att behöva ta till drastiska åtgärder i framtiden.

De svenska fiskarna har i motsats till många andra länders fiskare satt en ära i att inte begära subventioner. Vad har nu resultatet blivit av detta? Jo, man

har på såväl export- som hemmamarknaden fått en förödande konkurrens med fiskeprodukter emanerande från länder, där respektive statsmakter pumpar in stora summor i sitt fiske. I Norge, som är det svenska fiskets värsta konkurrent, anslags förra året 190 miljoner kronor i subventioner till fisket.

Jag skall inte vidare utveckla saken, men jag varnar för att nonchalera de risker som kan uppstå för svenskt fiske om det inte ges möjlighet att konkurrera på någorlunda lika villkor.

Ett sätt att stödja fisket vore att bifalla min motion om en resultatutjämningsfond för fiskarna. Denna motion kommer att behandlas av kamrarna någon av de närmaste dagarna. En annan åtgärd, som också begärts motionsvägen, är ett mindre skatteavdrag för de fiskare som hela året bedriver sitt yrke ute på de olika haven och sålunda liksom sjöfolket i övrigt får avstå från mycket av samhällets självklara service. Det system som föreslås i motionen är en direkt kopia av det system som sedan länge tillämpas i både Danmark och Norge.

I dagens regeringsdeklaration heter det bl. a.: »Regeringen slår vakt om EFTA och fortsätter att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Norden.» Detta låter ju bra, men man bör akta sig för att gå så långt i de internationella enhetssträvandena, att man härigenom direkt orsakar svårigheter för yrkesgrupper i det egna landet. I detta sammanhang vill jag också peka på det felaktiga i att EFTA-brodern Storbritannien får lov att fortsätta med att ta ut en 10-procentig tull på fisk som landas av övriga EFTA-länders fiskare.

Som bevis på hur allvarliga de svårigheter är som jag här pekat på, vill jag nämna, att lönsamheten för våra fiskare under de två senaste åren gått ned med cirka 30 procent samtidigt som de flesta andra inkomsttagarna i vårt land fått bättre löner. Vad beträffar

Utrikes- och handelspolitisk debatt

far arbetstiden och risktagandet har det för fiskarnas del ägt rum en beklaglig försämring, när andra grupper strävar mot säkrare arbetsförhållanden och kortare arbetstid. De dödsolyckor bland fiskarna, som under de senaste åren inträffat alltför tätt, talar också sitt tydliga språk.

Även skattecronornas antal i fiskarkommunerna har rasat nedåt som en naturlig följd av den minskade inkomsten. Redan 1966 hade exempelvis i en typisk fiskarkommun som Öckerö skattecronornas antal minskat med 4,8 procent, medan det normala för Bohusläns övriga kommuner var en höjning med cirka 15 procent.

Jag sade inledningsvis att vår fiskarkår inte är så stor. Det förhållandet får dock inte tas till intäkt för att nonchalera denna yrkesgrupp. Det kan komma tider igen då de svenska fiskarna är bra att ha. Sådana tider har vi ju upplevt förr. Det vilar därför ett stort ansvar på regering och riksdag då det gäller att stödja fiskerinäringen så att fiskarna kan klara sig igenom den nuvarande krissituationen.

Slutligen vill jag, herr talman, säga ett par ord om den roll som vårt fiske kan spela i en utökad u-landshjälp. Jag säger detta därför att allmänheten ofta undrar varför inte överskotten från fisket kan komma människor i länder där proteinbristen är särskilt besvärande till del. För några år sedan lyckades man genom ett föredömligt samarbete mellan jordbruksdepartementet, konservindustrin och fiskets organisationer få till stånd en tillfällig export via FAO. SIDA har på senaste tiden försökt att få i gång något liknande igen. Man har även denna gång gjort sina ansträngningar via multilaterala kanaler. Tyvärr har det dock visat sig att den internationella byråkratins kvarnar mal sönder de positiva strävandena. Jag tror därför att Sverige bör göra något på bilateral bas. Om SIDA får fullmakt och pengar nog att köpa in

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fisk för exempelvis några miljoner, så skulle därmed två fördelar vinnas: ett behövande u-land — sådana skulle säkerligen rätt snart anmäla sig — skulle kunna få protein direkt från givarlandet, och det svenska fisket skulle kunna använda en del av överskotten till bättre ändamål än till djurföda.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Det är väl med ett milt överseende som herr talmannen ser hur den ene efter den andre går upp i talarstolen i denna relativt tomma kammar för att framföra sina synpunkter.

Jag vill först rikta mig mycket kort till herr Carlsson i Tyresö i anledning av hans synpunkter på och hans kritik mot högerpartiets sätt att reagera i de utrikespolitiska frågorna. Det kan bara ännu en gång framhållas, att utrikesnämndens uttalande var enhälligt; det är ett statsråds sätt att framträda och valet av plats som vi är oeniga om. Om det varit herr Carlsson i Tyresö som hade uppträtt i statsrådet Palmes ställe på den plats där han var, hade vi inte tagit upp frågan.

Jag tar till orda i denna debatt för att ge en kortfattad analys av den utveckling som två partier, nämligen högerpartiet och socialdemokraterna, enligt min mening har genomgått beträffande sitt sätt att se på de internationella frågorna, då främst de handelspolitiska.

Det är inte fel att påstå, att högerpartiet och socialdemokraterna har genomgått helt olika utvecklingsskeden. Det är inte heller fel att påstå, att högerpartiet hade en mera nationell prägel i sitt sätt att verka före kriget. Man talade om att tillgodose nationens intresse, att utveckla svensk ekonomi och kultur o. s. v. För dagens högerman kan detta så här efteråt kanske synas ensidigt.

Socialdemokraterna, som mer än högerpartiet har hämtat sin ideriktning utifrån, bl. a. genom samhörigheten

med särskilda intressegrupper, har motsatt sig isolationism och har många gånger hånat högerpartiet för dess tidigare bundenhet till nationens intresse.

Vi har efter kriget upplevt en markant förändring i de båda partiernas uppfattning. Kriget övertygade högerpartiet — framför allt dess ungdomsförbund — om att olika former av direkt praktiskt samarbete med andra länder är det enda sättet att överbygga oliktankande och skapa förståelse för varandras synpunkter. Churchills appell »Europas Förenade stater» tände den generation inom högern som jag tillhör, och detta utmynnade i vår appell: Säg ja till Europa!

»Ja till Europa» var närmast ett svar på den mera bundna samarbetsform som EEC kom att utgöra. Den kom — men nu med motsatt motivering — att kritiserats av regeringspartiet, till och med så att man sade att vi hade bristande respekt för neutraliteten, att vi hämningslöst ville släppa in främmande kapital i vårt land, något som skulle innebära att vi inte längre var herrar i eget hus o. s. v. Socialdemokraterna har enligt vår mening nästan motvilligt tvingats uppta samarbetet med det övriga Europa i dessa frågor, i varje fall så fort det varit fråga om att gå något längre än bara till en tullunion. Den motvilligheten har lyst fram inom den svenska fackföreningsrörelsen, som har varit rädd för att andra inflytanden än dess eget skulle påverka utvecklingen.

Storvulna uttalanden har regeringen kunnat göra, och den har många gånger givit sin syn på företeelser som ligger utanför vår egen kontroll, men när det kommer till praktiskt handlande är man inte lika beredd att ta konsekvenserna. Då laborerar regeringen så försiktigt att tränade diplomater, både svenska och andra, inte vet vad den menar.

Neutralitet måste ha två valörer för regeringen och socialdemokratin. En

valör för händelser som ligger långt borta, i frågor som inte bereder oss några praktiska besvär och om vilka ett statsråd kan uttala sig med hög röst och stor sakkunskap. Man har en annan valör för näraliggande frågor såsom EEC-frågan. Där är man mycket försiktig, där framhåller man ständigt vår hävdvunna neutralitet och där pådyvlar man högerpartiet en bristande neutralitetsvilja, om vi vill gå ett steg längre för att uppnå det samarbete som vi tror är nödvändigt för att minska konfliktrisen i vår del av världen, ekonomiskt samarbete, tekniskt, forskningsmässigt och arbetsmarknadsmässigt samarbete. När vi alltså vill gå från ord till handling för att i vår del av världen verkligen söka lösa framtida konfliktfrågor, vilket skulle ge oss en helt annan förmåga att lägga grunden för en omfattande u-hjälp och även styrka att finansiellt frigöra oss, om så behövs, eller uppta en stimulerande konkurrens med den stora demokratin i väster och med öststaterna, har man ibland ifrågasatt vår neutralitetsvilja. Inte har jag sett någon regeringsledamot leda ett demonstrationståg för en större förståelse mellan de europeiska staterna, byggd på den enligt vår mening enda tänkbara grunden för en sådan förståelse, nämligen en samordning av våra praktiska intressen genom att vidga vår marknad. En etapp på vägen inom alla områden jag talar om skulle, tror jag, ge den unga generationen en realitet som grund för sina framtidsförhoppningar. I stället framkallar man en aggression genom uttalanden eller fingerade häxprocesser. Varför ägnar vi inte mer kraft och intresse åt samarbetsfrågor i vår omedelbara närhet, där vi har chansen att nå praktiska resultat?

Jag kan inte underlåta att säga några ord om ett par saker som handelsministern Lange tog upp. Han ansåg det vara glädjande, att den tyske utrikesministern Brandt alldeles nyligen med-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

delat honom att ett gemensamt handlande av de nordiska länderna var att rekommendera. Men hade handelsministern varit tillräckligt uppmärksam hade han redan i somras kunnat få de synpunkterna av utrikesminister Brandt. Precis dessa synpunkter framfördes nämligen av denne under Kieler Woche i början av sommaren.

Hur kommer det sig att vi 1968 — 25 år efter kriget — inte ens åstadkommit en mer omfattande sammanslagning av våra forskningsintressen och forskningsresurser i Norden utan fortfarande arbetar med grundforskning och tillämpad forskning var för sig på en rad stora områden? Forskningskontakten och utbytet har varit sporadiskt, och ett gemensamt forskningsinstitut där vi satsar våra resurser saknas. Jag har tidigare tagit upp frågan beträffande någonting så enkelt som trä, massa och papper, som är stora och viktiga ting för länder som Finland, Sverige och Norge. Att samla resurserna inom en mindre krets måste vara förutsättningen för att kunna göra det i en större, i en krets som har samma bakgrund och arbetsformer som våra länder.

Herr talman! Jag skall sedan mycket kortfattat beröra ett stort och viktigt problemkomplex: ungdomens reaktion på händelserna i världen.

Jag skall inte ta upp alla aspekter som borde tas upp i detta sammanhang mot bakgrunden av herr Palmes tal. Det är klart att denna ungdom skall ha rätt att demonstrera mot världens vränghet; jag tycker till på köpet för egen del att den skall ha rätt att kasta ägg, bara de inte är hårdkokta. Men, är den demonstration som sker — om den inte leds av specialtrimmade vänstergrupper — bara en reaktion mot särskilda händelser i världen och tillvaron? Är den inte mera ett uttryck för besvikelse och sorg över att man saknar framtidsstro och inspirerande arbetsuppgifter? De människor, som känner sig fylla en uppgift i tillvaron och som tror sig ar-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

beta för framtiden, använder inte sin tid till att bära plakat och slåss med polis. Naturligtvis ligger ansvaret för dessa händelser på oss själva, på den generation som skulle skapa arbetsuppgifter och framtidstro.

Mot bakgrunden, herr talman, av vad jag nu har sagt skulle jag vilja tillråda att vi enkelt och anspråkslöst börjar på mera närliggande områden där vi har chansen att lyckas, inte i Asien, som de flesta av oss inte begriper sig på, utan med arbetsuppgifterna i Norden och i Europa.

Så till sist vill jag, herr talman, ta upp en fråga som har berörts av herr Alemyr. Han säger att statliga medel inte skall lämnas till idrotten, om Sydafrika skall delta i den olympiska verksamheten. Det måste enligt mitt förmenande vara idrotten själv som skall avgöra detta; det är inte riksdagens uppgift. Vi brukar inte utöva påtryckningar på andra media i dessa sammanhang — t. ex. TV och radio — utan i förtroende överlämna avgörandet till dem som har uppgiften att sköta dessa verksamheter.

Min egen inställning är följande. Idrotten skall i alla sammanhang — det ligger ju i dess idé — vara den samarbetsform som skall skapa förståelse ungdomarna emellan, att vara möjligheten till att finna former för fred. Vad har inte idrotten betytt för liberalisering i diktaturstaterna i öst tack vare de kontakter som genom idrotten har nåtts med västerns ungdom? Varför skall vi ta upp dessa frågor på politiskt sätt och inte låta dem vara vad de är, låta ungdomen själv klara upp frågorna utan att vi äldre skall komma med pekpinna för ungdomen? Låt ungdomarna ha chansen att — och det kanske de gör bättre än vi — genom sina medel skapa den fred som vi så väl behöver.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! I den regeringsdeklaration som lämnades av utrikesministern

som inledning till den utrikespolitiska debatt, vilken började för 14 timmar sedan, underströks med skärpa att begreppet neutralitet i Sverige aldrig ansetts liktydigt med passivitet. Tvärtom har Sverige med dess socialdemokratiska regering i spetsen ansett det angeläget att ge uttryck för den svenska demokratis värderingar i vårt ställningstagande i internationella frågor. Någon åsiktsneutralitet har det aldrig varit och kommer aldrig att bli fråga om så länge vi har en socialdemokratisk regering. Åsiktsneutralitet rimmar illa med demokratis grundläggande principer.

Lika väl som vi — i motsats till de kommunistiska diktaturerna — hävdar demokratis frihetsbegrepp för den enskilda människan, bör vi hävda de enskilda ländernas rätt att i internationella, omstridda frågor ge uttryck för sina åsikter. Under denna debatt har det lämnats åtskilliga exempel på svenska ställningstaganden i dylika frågor, ställningstaganden som inte har givit upphov till något inrikespolitiskt meningsutbyte. Mot den bakgrunden har majoriteten av den svenska opinionen — och jag vågar säga den alldeles övervägande delen av den svenska ungdomen — med bestörtning bevittnat de senaste veckornas händelser i Sverige, där högerpartiets ledare krävt ett statsråds avgång därför att denne vid en seriöst anordnad och genomförd demonstration givit uttryck för den svenska regeringens och den svenska opinionens inställning till den amerikanska krigspolitiken i Vietnam, en inställning som man från borgerligt håll under denna debatt i sak har sagt sig dela. Genom högerpartiets, och då speciellt dess ledares, agerande har man givit klart uttryck för att den neutralitetspolitik högern vill företräda är åsiktsneutralitet, i varje fall om frågan gäller USA:s politik i Vietnam.

Men, herr talman, det är inte i första hand högerens, sannolikt av snöda eko-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nomiska intressen dikterade inställning till kritiken av USA:s vietnampolitik jag här har velat beröra i mitt anförande, utan jag har begärt ordet för att säga något om folkpartiets agerande.

Efter statsrådet Palmes beryktade Gävle-tal reste företrädare för folkpartiet land och rike runt och angrep socialdemokratin i allmänhet och statsrådet Palme i synnerhet för de åsikter om vietnamkonflikten och det fördömande av USA:s krigspolitik som han hade framfört. Vid förra årets landsmöte skedde emellertid en klart markerad förskjutning i folkpartiets inställning till vietnamkonflikten, och de åsikter, som herr Palme 1965 förde fram i sitt Gävle-tal, blev i stort sett allmänt accepterade. Bakom denna nyorientering låg uppenbarligen starka påtryckningar från folkpartiets yngre medlemmar representerande Folkpartiets ungdomsförbund och Sveriges liberala studentförbund.

Det är därför egendomligt, herr talman, att dessa organisationer, som har åtminstone f. d. funktionärer såväl i denna kammare som i medkammaren, inte reagerat mot att partiet cirka tre veckor efter den demonstration, som man stod bakom, föll till föga för USA när denna stat som det hette kallade hem sin ambassadör för konsultationer.

Vi har under debatten i dag fått höra hur herr Wedén indirekt fördömer den svenska akademiska ungdom som reagerat inför USA:s krigspolitik. För ett par dagar sedan förklarade herr Wedén att såväl Folkpartiets ungdomsförbund som Sveriges liberala studentförbund för närvarande saknar sans och måtta i inställningen till USA:s vietnamkonflikt. Jag tycker därför att det är signifikativt att ingen av de yngre folkpartisterna stiger upp i debatten och förklarar, hur man reagerar när partiledaren i dag liksom i tidigare intervjuer omyndigförklarar svensk ungdom och sitt eget partis ungdomsorganisation.

Det olyckliga med vietnamkonflikten liksom med apartheidpolitiken i Sydafrika och Rhodesia är ju det förhållandet, att FN i stort sett synes vara maktlöst när det gäller att ingripa. Jämsides med ett aktivt agerande inom Förenta Nationerna i syfte att om möjligt finna former att där lösa upp konflikterna gäller det därför att även genom åtgärder vid sidan om FN försöka påverka opinionen.

Det sägs emellanåt att man inte skall blanda samman politik och idrott, och ett sådant resonemang kan jag i många stycken acceptera, men när det gäller apartheidpolitiken kan jag inte acceptera det. Jag tycker därför, kanske i motsats till herr Lothigijs, att det bör vara naturligt för Svenska tennisförbundet att avstå från Davis Cup-matchen mot Rhodesia. Och jag ser med tillfredsställelse att den svenska olympiska kommittén försöker påverka de åldriga ledamöterna i internationella olympiska kommittén att ompröva sitt i alla avseenden olyckliga beslut att låta Sydafrika delta i sommarolympiaden i Mexiko. Ändras inte det beslutet, bör ett svenskt deltagande i sommarolympiaden vara uteslutet.

Genom ett svenskt avståndstagande från idrottsutbyte med länder, som bedriver de grymma rasförföljelser vi måst bevittna under den senaste tiden, kan vi kanske bidra till att stärka den allt mera växande opinionen mot de länder som bedriver sin smutsiga raspolitik. Genom att vägra delta i idrottsutbyte med dessa rasförföljande länder gynnar vi sannolikt freden bättre än genom att delta i sådant utbyte.

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson nämnde idrotten. Jag kan inte låta bli att beröra något som vi tidigare har varit med om. Varför sade vi inte nej till olympisk verksamhet i Berlin 1936? Visserligen är det länge sedan. Varför

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har vi inte sagt nej till deltagande i andra idrottsliga sammanhang där vi så många gånger har deltagit tillsammans med länder vilkas politik vi grundligt har avskytt? Varför skall vi inte ge chansen till ungdomen att bereda möjligheter för fred?

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! År 1936 var jag fem år gammal, och jag hade personligen inga större möjligheter att påverka den opinion som då i Sverige kunde ta ställning mot ett deltagande i Berlin-olympiaden. Herr Lothigius! Jag tycker det var fel att inte bara Sverige utan alla andra demokratier deltog i olympiaden 1936 i Hitlers Nazi-tyskland. Men därför att vi har gjort felaktiga bedömningar tidigare finns det väl ingenting som säger att vi skall fortsätta med ett sådant förfarande. Genom att många länder avstår från att delta i sommarolympiaden i Mexiko 1968, om den olympiska kommittén vidhåller sitt beslut, blir det en demonstration som stärker den opinion vilken växer sig allt starkare i de ifrågavarande länderna. Därigenom kan vi påverka möjligheterna till att apartheidpolitiken upphör, och det är ju vad vi vill åstadkomma.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skulle också vilja säga ett par ord till herr Lothigius. Han har ju liksom så många andra i denna debatt sagt, att det var nog bra med herr Palmes ställningstagande, men det gjordes under så underliga former och i ett så underligt sammanhang.

Herr Palme höll, såsom här påpekats, ett tal också år 1965, i Gävle. Händelserna har fogat det så att jag varit med vid båda de aktuella tillfällena. I Gävle höll Broderskapsrörelsen sin årskongress, och jag kan försäkra herr Lothigius att det där inte fanns några svenska FNL-grupper med plakater. Det blev emellertid också då en kolossal storm mot Palmes tal — egentligen kan man

säga att vietnamdebatten här i landet började på allvar den där dagen i Gävle.

I radio fördes samma kväll en diskussion mellan fru Eriksson i Stockholm och förre utrikesministern Undén. Herr Undén påpekade att studenter gjort sig påminda och sagt att Sverige borde reagera inför händelserna i Vietnam, och på fru Erikssons fråga svarade herr Undén att han hade djup förståelse för studenternas synpunkter.

Vår kongress i Gävle gjorde ett uttalande i vietnamfrågan — det gjordes före herr Palmes tal och var oberoende av vad han sade. Jag vill understryka att talet hölls under mycket lugna förhållanden, men det väckte ändå en fruktanvärd reaktion på borgerligt håll och åstadkom livlig debatt. Min slutsats är att det kvittar hur man framför sådana här saker — det blir under alla förhållanden diskussion därför att borgerligheten har en helt annan värdering och inte vill reagera klart.

Om jag får ha en åsikt om de borgerligas agerande anser jag att man skulle ha följt herr Hedlunds linje. Jag förstär att borgerligheten kan reagera inför att statsrådet Palme deltog i demonstrationståget tillsammans med den nordvietnamesiske moskvaambassadören vilket kan vara diskutabelt. Jag vet dock inte hur han skulle kunnat reagera på annat sätt än han gjorde, ty varför skulle han inte gå med i ett demonstrationståg. Det var Svenska kommittén för Vietnam — i vars uppbyggnad jag deltagit — som ordnade denna demonstration. Inga ytterlighetsgrupper har funnits eller finns med i denna kommitté. Varken högern eller kommunisterna är representerade, men däremot Folkpartiets ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund, de kristna studentförbunden, Svenska missionsförbundets ungdomsorganisation, fackföreningsrörelsen och fredsorganisationer.

Jag kan inte förstärka varför statsrådet Palme skulle hesitera inför att gå i spets för detta tåg. Jag befann mig också

i spetsen för tåget tillsammans med många andra, bl. a. ett trettiotal socialdemokratiska riksdagsledamöter. Men främst i tåget gick statsrådet Palme tillsammans med ambassadören. I början av detta tåg befann sig också bl. a. Bertil Svahnström, Barbro Alving och en representant för Svenska missionsförbundets ungdomsorganisation. Statsrådet Palme kunde i den situationen knappast handla på annat sätt än han gjorde.

Men varför kan inte de som har en annan åsikt tona ned debatten i denna fråga? Härigenom skulle man vinna enighet i opinionen mot kriget i Vietnam. Det är denna enighet oppositionen nu försöker splittra. Jag har personligen, i egenskap av socialdemokrat, ingenting emot att linjerna klarnar upp. Ibland är det bra att idéerna flyter upp och att vi får ta ställning, så att de värderingar som ligger under vårt handlingssätt blir kända.

Om jag ser det från vietnamsidans synpunkt och utifrån våra möjligheter att påverka en opinion i Amerika så tycker jag att jag har all anledning att beklaga att borgerligheten, framför allt högern och folkpartiet, har försökt spränga den opinion som vi i Svenska kommittén för Vietnam har försökt att bära fram och som vi strängt taget också har försökt att organisera därför att det inte bara skulle vara svenska FNL-grupper som agerade i detta sammanhang.

Det finns en stor och bred opinion, och Svenska kommittén har tagit som sin uppgift att samla denna opinion. Jag hoppas att de borgerligas agerande i detta fall inte spränger sönder denna enighet. Det skulle vara ödesdigert. Man kan dock inte vara säker — det finns ju borgerliga människor med i dessa organisationer, och när man nu har »hostat» på olika håll är det ju risk för att de drar sig ur kommittén.

Jag har begärt ordet också för en annan saks skull. Jag tänkte att jag till

Utrikes- och handelspolitisk debatt

protokollet och för de heroiska riksdagsledamöter som är kvar här strax efter 24 och således på andra dagen av utrikesdebatten skulle berätta något om kyrkornas reaktion inför vietnamkriget. Här hemma har man i samfundstidningarna tagit ställning på några och rätt inflytelserika håll. Jag vill nämna baptisternas Veckoposten, Svenska missionsförbundets Svensk Veckotidning, Vår Kyrka, den kyrkliga kulturtidskriften Vår lösen och den frikyrkliga Kristet Forum.

Jag skulle här också vilja hänvisa till en notis i pressen om ett tal som IOGT-chefen Olof Burman höll för en kort tid sedan. Jag vet att han talade å hela rörelsens vägnar därför att det har varit behandlat i beslutande instanser inom IOGT. Han säger att det är givet att folkrörelserna har sin bestämda uppgift och att det kan sägas att vi inte skall vara med i vietnamsammanhang. Men hans tanke är denna: Låt oss inte krypta bakom vår neutralitet utan låt oss i denna allvarliga fråga träda fram och ta ställning! Jag skulle vilja vädja här, om det kan nå fram på något sätt, att alla folkrörelser i det här landet följer Olof Burmans ställningstagande.

Jag skulle också för ett par ögonblick vilja hänvisa till den opinion som finns i USA. Vi vet att den är mycket starkt anti-Johnsonsk, bl. a. inom de amerikanska kyrkorna. Det har varit bekant att åtskilliga amerikanska kyrkoledare har en syn på USA:s roll i världen, som radikalt avviker från Vita husets. Jag har i min hand här ett ganska representativt och färskt uttalande av styrelsen för National Council of Churches. Det är ett principuttalande, som tar kraftigt avstånd från själva fundamenten i den nuvarande amerikanska militär- och utrikespolitiken. National Council of Churches omfattar 30 kyrkosamfund i USA med ett medlemsantal av 42 miljoner människor. Man kan ju säga att det här rör sig om amerikanare; de har svårare, tycker man, för att tala därför

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att det gäller politiken i deras eget land. De har i sina rörelser medlemmar som är republikaner men också demokrater som har röstat på Johnson och stöder honom. Även själva storleken av organisationen tvingar till en viss återhållsamhet i uttalandena.

Man säger att en rättvis fred kan uppnås endast genom tillgodoseendet av tre ofrånkomliga krav.

För det första måste användningen av militärmaktmedel begränsas. Stater-na måste få möjlighet att bygga upp fungerande nationella institutioner, och mänskliga fri- och rättigheter måste tillgodoses i alla länder, inte minst i USA. Så frågar man: Hur har då USA:s politik svarat mot dessa krav? Dåligt, säger man. I själva verket har politiken utgått från fem grundläggande antaganden, vilka samtliga spelat en ödesdiger roll i vietnampolitiken.

För det första har man haft en till oigenkännlighet förenklad bild av världen såsom indelad i två läger med en tredje värld svävande i ett neutralt vakuum däremellan. Officiella uttalanden, bl. a. om Vietnam, fortsätter att ge intryck av denna förenklade syn.

För det andra överdriver man »ansvarskänslan» för USA som hela världens polismakt. Det har lett till en falsk moralism som förenat makt med egenrättfärdighet.

För det tredje: En övertro på militär makt har haft ödesdiga konsekvenser för åtgärderna till förmån för social och ekonomisk utveckling.

För det fjärde: Allt fler ensidiga beslut om användandet av militära maktmedel har förenats med en allt farligare självbelåtenhet och ett nonchalerande av den internationella opinionen.

För det femte: USA:s makt har använts till förmån för status quo trots att kraven på rättvisa borde prioriteras framför den stabilitet som följer med status quo. Rättvisan måste komma i första rummet, och om status quo står i vägen för rättvisa, måste makten in-

riktas på att åstadkomma den nödvändiga förändringen.

Jag har velat läsa in detta till protokollet därför att det är en amerikansk opinion som talar. Skulle det sägas här — och det sägs på många håll i landet — väcker det en stark reaktion. Varför tror ni att fundamenten i amerikansk politik skall leda till vietnamkriget? frågar man.

Här säger alltså ledare för 30 kyrkor, att USA bör ompröva själva fundamenten för sin ställning för att kunna leva i denna internationella värld och betyda någonting.

Jag vill uttrycka en stor glädje i hela denna sorgliga historia, och det är över att president Johnson inte är ensam om att ställa upp som demokraternas presidentkandidat under nästa period. När vi hade vår remissdebatt verkade det som om — och så var det också — han satsade på »hökarna» för att vinna sin andra period som president. Nu har emellertid andra kandidater dykt upp på scenen. Detta tyder på att det finns en opinion i Amerika som är värd att satsa på för att någon annan skall bli nästa president. Detta är hoppningivande.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skall börja med en retorisk ordningsfråga.

Jag har varit i detta hus i snart 28 år, men inte förrän i dag har jag upptäckt att de hemligheter, som avhandlas i utrikesnämnden, numera är var mans egendom och åberopats flitigt från åtminstone fyra håll under dagens lopp. Jag vet inte hur något sådant har kunnat ske, eller om det kan bero på en allmän upplösning även här. Men det kanske också är riktigt att göra så — varför skall man egentligen dölja saker? Man kan ju börja med utrikesnämnden, och sedan kan man fortsätta med parti-grupperna och helt öppet och ärligt tala om vad som avhandlas där. Först blir det väl en villervalla, men när allt kom-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mer omkring blir det kanske en renare atmosfär.

Detta var sålunda den retoriska frågan, och jag vet att herr talmannen av många skäl är förhindrad att svara direkt på den.

Nu finns det vissa omständigheter som förblindar oss människor. Det finns i anslutning till detta en god regel som säger att när man är förblindad eller befinner sig i affekt skall man inte tala och inte handla. Om vi alla lydde detta, skulle mycket besparas oss själva liksom våra medmänniskor.

Jag skall upprepa vad som hör till dessa omständigheter. I första hand är det alkohol och andra bedövande medel, men sedan är det inre företeelser: begär och hat. Även partisinne förblindar.

Aposteln Paulus, som var med om åtskilligt, skrev ett brev till galaterna, som måtte ha varit särskilt lika oss i vår tid, ty han varnade dem för partisinne. Denna varning kan vi gärna komma ihåg, ty den gäller även i dag. Det är val i år, varför det finns särskild anledning att nu tänka på denna sak.

Jag skall emellertid understryka vad jag sade om hatet, ty hat är för många en sorts njutningsmedel, ja, kanske för oss alla. Vi är inte så goda till vår natur, utan vi har sådana där negativa och destruktiva reaktioner. En människa som hatar är förblindad. Vi döljer ibland för oss våra motiv för att vi skall kunna njuta av att tillfredsställa våra begär, och att tillfredsställa hatbegäret kan ta sig sådana uttryck som att angripa människor som har felat, som har burit sig dumt åt. Då är vi så beredda att ställa oss själva på piedestal och peka finger. Detta påpekades nyss av någon talare, och jag skall inte gå närmare in på det.

Hatet får i många fall till resultat just sådana företeelser som vi talat om i dag. Det kan åstadkomma demonstrationer — jag tror att det är ett komplext skäl till att man går i demonstrationer. Det

är nyttigt om man försöker analysera sig själv: Är det för att skaffa mig utlopp för mina reaktioner som jag demonstrerar eller är det för att hjälpa dem som jag tycker synd om?

Jag har redan hunnit till slutet av mitt anförande, herr talman, och jag skall nu bara föredra vad som stått att läsa i Svenska Dagbladet, där det ibland också står bra saker. Vår kanske mest ryktbare kåsör, Kar de Mumma, ibland skämtsamt kallad Erik Zetterström, har skrivit det i anledning av en del brev som han fått och i vilka man klagat på allt och alla och även på Vår Herre, därför att Han tillåter krig och våldsdåd. Kar de Mumma skriver: »Vägrar människorna att följa Guds lagar har de ställt sig utanför dessa. Kriget är människans verk, inte Guds, därför kan Vår Herre inte hejda några krig.» Vi har vår valfrihet. Vi kan hitta på dumma saker men vi vet i vårt inre när vi gör det, och det är bra om vi ger akt på det och inte går för långt.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag skall i kväll faktiskt vända mig till fungerande talmannen och tacka honom för de värdefulla ord som han yttrade om det nordiska samarbetet. Jag instämmer helt i de synpunkter som han redovisade från denna talarstol, och jag gör det så mycket hellre som jag tror att det är en angelägenhet över partigränserna att vi i dag försöker ena oss om en nordisk politik, en gemensam insats som verkligen kan föra våra små nordiska länder framåt i en värld som förefaller mycket mera vanskelig och äventyrlig än vi föreställde oss för bara låt oss säga 15 à 20 år sedan.

Nu är tillfället också inne för de nordiska länderna att göra en insats. I alla Nordens länder upplever människorna ett starkt tryck från de ekonomiska besvärigheter som råder. Vi vet att svårigheterna inom kort kommer att bli lika stora i Norge som de är hos oss,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och de är redan akuta i Danmark och Finland. Inget av våra små länder blir förskonat från den påverkan som vi i dag röner genom den internationella valutakrisen, den kraftiga strukturrationaliseringen i de stora industriländerna, etc. Nu är tillfället inne, och det verkar som om den danska regeringen har börjat inse att det finns möjlighet att göra någonting.

Jag skall verkligen från denna talarstol uttrycka den förhoppningen att den svenska regeringen — och de svenska partierna — nu samfällt arbetar för att göra det stats-, utrikes- och handelsministermöte, som skall äga rum i Danmark den 22—23 april, till en framgång. Man börjar där realistiskt med vissa ekonomiska åtgärder, som ligger inom möjligheternas gräns att vidtaga, bland annat den yttre harmoniseringen av de nordiska tullarna samt harmoniseringen i fråga om acciser och avgifter så att den nordiska samhandeln kan gå lättare. Man bör även skapa möjligheter att införa någonting som kan kallas för en nordisk investeringsbank för finansiering av gemensamma större nordiska industriprojekt, som vi kan behöva genomföra för att över huvud taget klara oss i den internationella konkurrensen.

Herr talman! Detta är min lilla aftonbön i denna sena nattimme. Jag skall inte ge mig in på att åberopa högre makter, vilket herr Dickson gjorde. Det är i första hand människorna själva vi måste lita till.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Den långa talarlistan är nu genomgången. Så här i debattens avslutning skall jag inte ta upp de frågor som tidigare debatterats, utan jag skall nöja mig med att beröra några handelspolitiska problem.

Även om våra mest påträngande handelspolitiska problem gäller Europa med alla de politiska och ekonomiska konsekvenser utvecklingen där kan komma att medföra för svensk del, vill

jag i dag med särskild adress till statsrådet och chefen för handelsdepartementet beröra några frågor, som gäller en mera avlägsen marknad.

Den relativt sett snabbaste ekonomiska utvecklingen i världen just nu finner vi, trots kriser och krig, i Fjärran Östern. Speciellt i Japan, som även i absoluta tal visat märkliga resultat under efterkrigstiden och på senare år åter blivit en ekonomisk stormakt bland världens främsta inom en rad produktionsområden, har snabbt öppnats en köpkraftig och kvalitetsmedveten marknad av stort intresse för svensk export och import. Det är därför med tillfredsställelse vi nyligen här i kammaren hälsade handelsministerns besked att den för närvarande otillräckliga sverigeformationen i Japan skall rustas upp. Det är hög tid.

Inom andra delar av Ostasien, som än så länge i absoluta tal spelar en mera blygsam roll men likväl relativt sett uppvisar en anmärkningsvärt snabb utveckling och i flera hänseenden tilldrar sig ökande intresse för svensk utrikeshandel, kompliceras bilden av politiska förhållanden. Jag tänker på de länder, som i det andra världskrigets spår och till följd av inbördeskrig drabbats av en tragisk bestående politisk och militär klyvning, nämligen Korea och Kina — för att nu ej tala om det olyckliga Vietnam, till vilket normala förbindelser i fredliga värv sorgligt nog tycks uteslutna för lång tid.

Riktpunkten för vår utrikespolitik är ju i sådana fall att diplomatiska förbindelser upprätthålls med den del av ifrågavarande land, vars regim kontrollerar en övervägande del av området och får anses vara representativ för en klar majoritet av befolkningen. I vissa fall — såsom nu i Vietnam — kan förhållandena vara sådana på grund av jämviktsläget mellan stridande parter eller situationens labilitet i övrigt, att diplomatiska förbindelser med någondera parten ter sig svåra att upprätthålla. På

Utrikes- och handelspolitisk debatt

samma sätt är det naturligtvis tänkbart att behandla båda parterna lika, om delningen stabiliserats under mycket lång tid. Det kan då vara rimligt att överväga diplomatiskt erkännande av båda-dera.

Det är givetvis inte min avsikt att väcka förslag om en ändring av vår utrikespolitik i förhållande till Kinesiska folkrepubliken, då jag ur handelspolitisk synpunkt fäster uppmärksamheten på frånvaron av diplomatiska förbindelser mellan Sverige och republiken Kina, som är förankrad på Taiwan (Formosa) och alltså är medlem i Förenta Nationerna. Avsaknaden sedan många år av ömsesidig diplomatisk och konsulär representation har medfört att vi numera har mycket bristfälliga informationer om detta land, som med en befolkning på 13 miljoner befinner sig i en utomordentligt snabb expansion med en stigande bruttonationalprodukt och en industrialiseringsutveckling, som hör till de snabbaste i världen.

Den enda mera regelbundet återkommande intressebevakningen av Taiwan från svensk sida är de besök som på senare år gjorts av enskilda näringslivsrepresentanter och grupper från företagorganisationer. Av deltagare i studiegrupper från Svenska företagares riksförbund har jag erfarit att utvecklingen inom det taiwanesiska näringslivet är synnerligen intressant, framför allt för mindre och medelstora företag inom vissa branscher i vårt land, men också att Sverige — i motsats till flertalet västeuropeiska länder — är så gott som helt okänt. Den engelskspråkiga litteraturen om vårt land i näringslivsinstitutionernas bibliotek är t. ex. mycket bristfällig och starkt föråldrad.

Genom förmedling av den svenske ILO-representanten Nils Ström i Taipei deltog en del taiwanesiska företag i fjol i Svenska mässan i Göteborg, vilket gav upphov till påtryckningar från det kommunistiska Kina mot svenska myndigheter och handelsrepresentanter. Enligt uppgift på grund av hänvändel-

ser från svensk exportindustri efter påtryckningar från det kommunistiska Kina blir i år inte något deltagande från Taiwan aktuellt i Sverige utan sker i stället i Danmark. Även om de stora exportindustriernas inställning är förklarlig med hänsyn till proportionerna i handelsutbytet hittills — exempelvis år 1966 en export på 128 miljoner kronor till Folkrepubliken Kina och 8 miljoner kronor till Taiwan — är den uppkomna situationen beklaglig för åtskilliga mindre och medelstora svenska företag, som emotsett taiwanesiska kontakter med intresse.

Jag instämmer, herr talman, helt i handelsministerns uttalande nyligen, att vår utrikespolitik inte får dikteras av handelspolitiska intressen. Sådana påtryckningar som på 1950-talet gjordes för att engagera vårt land i ekonomisk krigföring, bör ej heller tolereras. Samtidigt är det enligt min mening inte tillfredsställande att vår utrikespolitik i vissa fall — såsom beträffande Taiwan — i praktiken får till resultat, att en så gott som fullständig isolering upprätthålls i årtionden mellan vårt land och ett annat. Även om man fortfarande tvekar att diplomatiskt erkänna båda delarna av ett kluvet land, bör det rimligtvis vara möjligt att skapa betryggande informationskontakter i förhållande till båda. Det är ett humanitärt och kulturellt krav och naturligtvis också ett ekonomiskt intresse i vår snabbt föränderliga värld.

Därmed, herr talman, har jag väl avslutat dagens debatt.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Det må ursäktas mig att jag vid denna timme tänker litet långsamt, och jag beklagar att herr Kellgren har gått. Men jag vill ändå fastslå att han, av hans ordval att döma, ändå ansåg Vår Herre vara en högre makt än människorna, vilket är vackert så.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionerna:

nr 41, angående vissa frågor om hjälpmedel för handikappade,

nr 42, om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer,

nr 49, med förslag om uppförande och drift av en seismologisk multipelstation, och

nr 53, angående överföring av aktier i Kalmar Verkstads AB; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 54, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.,

nr 55, angående fortsatt valutareglering, och

nr 56, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 57, med förslag till lag om ändrad lydelse av 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg anslag till Kompensation för bensinskatt till rennäringen, till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 58, angående statsbidrag till byamännen i Vitsaniemi by för bestridande av rättegångskostnad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg anslag till Folkpensioner, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Härefter föredrogs och hänvisades till

statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 64, angående skolans arbetstider.

Slutligen föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 110, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret; och hänvisades propositionen, såvitt avsåg värnpliktsutbildningen för yrkessjömän m. m., till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 3

Föredrogs den av herr *Westberg* (fp) vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 45, angående rikskonserter m. m.,

nr 46, angående bidrag till stiftelsen Skansen,

nr 61, angående riktlinjer för företagareföreningarnas organisation och verksamhet, m. m.,

nr 62, angående organisationen av den statliga publiceringsverksamheten,

nr 63, angående organisation av ett läromedelsförlag,

nr 66, angående vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.,

nr 67, angående undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige,

nr 69, angående anslag för budgetåret 1968/69 till atomenergiverksamhet samt teknisk provning och standardisering,

nr 70, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 13 maj 1966 (nr 158) angående utvidgad tillämpning av

lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg,

nr 71, angående fortsatt utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala m. m.,

nr 72, angående godkännande av avtal om vissa markbyten och fastighetsförvärv i Stockholm m. m.,

nr 74, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 6 §§ lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp,

nr 75, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1968/69,

nr 101, angående långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet m. m.,

nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68,

nr 107, angående organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m., samt

nr 109, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Levin* (s) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående studium av kvicksilverförgiftningar i Japan.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.35 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
